

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

JAN-OEB. 2007

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

Επιθεώρηση

Ηλεκτρονικό Επιχειρείν

**Από τον Ωτακουστή
στον Κυβερνοχώρο**

**Ιδιωτικοποίηση
του Πολέμου**

**Μία Νέα
Πραγματικότητα**

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
7^ο Ε.Γ./5

ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Ανχης (ΕΜ) ε.α Χρήστος Μπούκλας

Πέρασαν εβδομήντα πέντε χρόνια από τον ηρωικό θάνατο του Κυμαίου «Ηρωα των Ηρώων» Ιωάννη Βελισσαρίου, που έπεσε ένδοξα στο θρυλικό ύψωμα 1.378 στις 13 Ιουλίου 1913.

Ο Βελισσαρίου ζει πάντα στις ψυχές των Ελλήνων ως η προσωποποίηση της γενναιότητας, της ανδρείας, της αφάνταστης τόλμης, της πολύπλευρης μόρφωσης και της αγάπης του προς την Πατρίδα, που φθάνει μέχρι την αυτοθυσία.

Σε αυτόν επιφύλασσε η μοίρα επικεφαλής των ημίθεων ευζώνων του, κατά τη γνώμη επιζώντων συμπολεμιστών του, να συνδέσει τα ενδοξότερα κατορθώματα της Φυλής των πολέμων 1912-1913 με τη φυσιογνωμία του, ώστε η προτομή του να επισκιάζει, όπου και αν έχει στηθεί και αυτούς ακόμα τους ανωτέρους του σε βαθμό.

Ως ασύγκριτος Ολυμπιονίκης των νεότερων εθνικών αγώνων εξορμά από την Ελασσόνα, το Σαραντάπορο, εισέρχεται στη Θεσσαλονίκη, αναδιπλώνεται στην Ήπειρο σαν αστραπή και γίνεται ο ελευθερωτής των Ιωαννίνων. Επανέρχεται στη Μακεδονία και στο Λαχανά προκαλεί

τρομερή ήττα στους Βουλγάρους με αποτέλεσμα την άτακτη φυγή τους. Ανέρχεται στο Μπέλες, διέρχεται το Στρυμόνα και από τα στενά της Κρέσνας διώχνει τους Βουλγάρους και στήνει πάνω στο πολύνεκρο ύψωμα της Άνω Τζουμαγιάς το αιώνιο τρόπαιο της ελληνικής δόξας θωρώντας τη Σόφια.

Νικητής αθάνατος τάφηκε εκεί στον Ογνιάρ μαχαλά μαζί με τους 700 περίπου τσολιάδες του. Πώς ήταν δυνατό αυτός να ζήσει χωρίς τους γενναίους συμπολεμιστές του!

Προς τη λάμψη αυτή της προσωπικότητας του Βελισσαρίου στρεφόμεστε και εμείς σήμερα, για να επανασυνδέσουμε το παρόν με το ένδοξο παρελθόν και ξαναβαπτιστούμε στα νάματα των εθνικών ρείθρων του «πολυχέυμονος ποταμού», που παρέσυρε τα πάντα, από τον

ανώτατο άρχοντα μέχρι και τον τελευταίο στρατιώτη. Δεν είναι αυτό υπερβολή. Ο στρατηλάτης Βασιλιάς δε συλλυπείται την οικογένεια του, αλλά τη συγχαίρει. «Συγχαίρω τον ήρωα των ηρώων» είναι το τηλεγράφημα προς τη γυναίκα του για το θάνατο του. Το συλλυπητήριο τηλεγράφημα για τον αρχηγό του κράτους ήταν μοναδικό.

Ο στρατηγός Πάγκαλος, που έκανε πάντοτε αυστηρή κριτική σε όλους, όταν βρίσκεται μπροστά στη μορφή του Βελισσαρίου περιστέλλει την επίκριση και αναλύεται με δέος σε ασυνήθιστους επαίνους και υπερβολές.

Ο Βελισσαρίου δεν ήταν ένας κοινός αρχηγός που απέβλεπε στην πρόσκαιρη δόξα, στη μάταιη επίδειξη και στην εύκολη δαφνοκλοπή. Ζητούσε τη δυσκολότερη αποστολή και αποτελούσε πρώτος αυτός παράδειγμα αυτοθυσίας.

Δεν ήταν αξιωματικός της Σχολής Ευελπίδων, αλλά ως υπαξιωματικός μπήκε σε αυτήν. Ούτε είχε σπουδάσει σε Ανώτερες Σχολές Πολέμου του εξωτερικού. Απέκτησε, όμως, μόρφωση σπάνια μόνος, αυτοδίδακτος και γνώριζε καλά γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά, ρωσικά και όλες τις βαλκανικές γλώσσες. Μετέφρασε από τη ρωσική γλώσσα σπουδαίο έργο Ρώσου στρατηγού, καθώς και το έργο «Περί των αρχών του πολέμου» του στρατάρχη Φος στα 1910, του οποίου ήταν και προσωπικός φίλος.

Ήταν αξιωματικός που ενσάρκωνε το ιδεώδες του τέλειου ηγήτορα, καθώς αντλούσε τη στρατιωτική αγωγή και τις αρετές του ηγέτη από μία μυστηριώδη δύναμη της φυλής, αποκαλύπτοντας συγχρόνως τις ανώτερες εξάρσεις του Έθνους, που καθοδηγούνται από το αθάνατο πνεύμα της ελληνικής με-

γαλουργίας και δόξας.

Όταν ακούγονταν οι καμπάνες των εκκλησιών χαρμόсуна και ανήγγειλαν την κατάληψη και απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, των Ιωαννίνων και των άλλων περιοχών, τότε ζωγράφοι, ποιητές αποτύπωσαν τις διάφορες μάχες στις οποίες κυριαρχούσε η μορφή του Βελισσαρίου και των τσολιάδων του. Σε μία από αυτές τις εικόνες είχε αφιερωθεί στον Βελισσαρίου το ποίημα του εθνικού ποιητή Πάνα, που ακολουθούσε τα νικηφόρα στρατεύματα.

«Τόξα και βέλη ετρέμανε στο θεϊκό σου χέρι

όταν την Τροίαν έσειες, των ' Αχαιών ξεφτέρι.

Του ήλιου το φως έκρύβανε τα μύρια σας κοντάρια,

όταν τον Πέρση έσκίζατε, των Πλαταιών λιοντάρια.

Τουφέκια έβρονταστράφτανε τον χάρρο άδελφωμένα,

όταν γκρεμνούσες της Τουρκίας τον θρόνο, Εικοσιένα.

Μα με λιθάρια, με βουνά, με πέτρες με κοτρώνια

δυο μόνοι έπολεμήσανε, δυο ξακουσμένοι αιώνια.

Σειΰ ω Τιτάνες τον παληόν, παλαιβοντας θεόν μας

καί συ, ω Βελισσάριε, Τιτάν των ήμερων μας».

ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΜΟΡΦΩΣΗ - ΑΤΥΧΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Ο Ιωάννης Βελισσαρίου γεννήθηκε στις 26 Νοεμβρίου 1861 στο Πλοέστι της Ρουμανίας, όπου είχε μεταναστεύσει ο πατέρας του από την Κύμη και έτσι ο Βελισσαρίου πέρασε τα σχολικά του χρόνια εκεί.

Από πολύ νέος άρχισε να διαβάζει διάφορα συγγράμματα, που είχαν σχέση με την Ελληνική Επανάσταση και να εμπνέεται από τα επαναστατικά θούρια του Ρήγα. Έκανε γυμναστική και ασταμάτητα μελετούσε ιστορικά, αρχαιολογικά και στρατιωτικά έργα, είχε δε μία έμφυτη κλίση στη γλωσσομάθεια.

Σε ηλικία 16 ετών εγκαταλείπει τη Ρουμανία, για να έλθει νέος ακόμα να καταταγεί ως εθελοντής στον Ελληνικό Στρατό και να υπηρετήσει την πατρίδα του, γεγονός το οποίο δεν πραγματοποιείται λόγω του νεαρού της ηλικίας του. Ο Βελισσαρίου τότε αναγκάζεται να καταφύγει στην Αίγυπτο, όπου βρίσκεται η αδελφή της μητέρας του. Μπαίνει σε Γαλλικό Κολέγιο για μία τριετία και επανέρχεται στην Αθήνα, όπου εκπληρώνει τον άσβεστο πόθο του να καταταγεί εθελοντής. Έγινε δεκτός στο Τάγμα Πεζικού Μαυρομιχάλη, το οποίο αποτελούσαν ορεισίβιοι εύσωμοι και σκληραγωγημένοι νέοι, επιλεγμένοι ειδικά από τον διοικητή τους. Προπαιδευμένος στο Τάγμα αυτό πέρασε όλες τις φάσεις των σκληρών πεζικών ασκήσεων, έγινε δε και διδάσκαλος των γαλλικών του διοικητή του.

Γεμάτος ενθουσιασμό άρχισε στο στρατό τη σταδιοδρομία του δείχνοντας μεγάλη προθυμία, επίδοση και αντοχή στις σκληρές ασκήσεις, τις κακουχίες και τις εξαντλητικές πορείες, γεγονός που προκάλεσε την προσοχή του διοικητή του, που τον προσέλαβε στην ακολουθία του.

Μετά τη συμπλήρωση του απαραίτητου χρόνου υπηρεσίας ως εθελοντής, μπαίνει στη Σχολή των Υπαξιωματικών από την οποία αποφοιτά με το βαθμό του ανθυπολοχαγού του Πεζικού το 1887.

Ήταν εύσωμος, μάλλον ψηλός, ευθυτενής με αειτίσιο και ζωηρό βλέμμα,

με πλούσια μαλλιά, με πυκνά φρύδια, που κάλυπταν τα ζωηρά και εκφραστικά γαλανά του μάτια. Διατηρούσε το υπογένειο της εποχής εκείνης. Κρατούσε μαστίγιο στο χέρι, φορούσε «υποδήματα εφίππου» με σπιρούνια και ήταν άριστος ιππέας. Στους δε Βαλκανικούς Πολέμους είχε ένα μεγαλόπρεπο μαύρο άλογο και γι' αυτό από τους ευζώνους του ονομάστηκε «Μαύρος Καβαλάρης».

Ήταν πνεύμα ανήσυχο, που ήθελε να ικανοποιεί κάθε γνώση. Μελετηρός, τον έβρισκες πάντοτε μεταξύ στρατώνα, βιβλιοθήκης και σπιτιού. Αγνός στο ήθος, σώφρων, ασκητικός, κύριος των κινήσεών του, επιβλητικός, που έκανε εντύπωση σε όλους. Προικισμένος με αξιοθαύμαστη φιλομάθεια, εκτός της στρατιωτικής και της πολιτικής ιστορίας, είχε σε άριστο βαθμό γνώσεις αρχαιολογίας. Όταν ομάδα Γερμανών αξιωματικών επισκέφθηκε την Αθήνα το 1890, ήταν ο μόνος νεαρός αξιωματικός που γνώριζε γερμανικά και ανέλαβε να τους ξεναγήσει στους αρχαιολογικούς χώρους όπου τους κατέπληξε με την ευρυμάθεια του, έτσι ώστε να νομίσουν οι Γερμανοί αξιωματικοί ότι ήταν καθηγητής της Αρχαιολογίας.

Είχε εξαιρετικές διοικητικές ικανότητες. Μελετούσε το χαρακτήρα και την ψυχολογία των υφισταμένων του μπαίνοντας στα βάθη της ανθρώπινης ψυχής, που μελετούσε με ενδιαφέρον και με στοργή. Κατακτούσε τις καρδιές των ανδρών του και με το παράδειγμα του τους παρέσυρε προς τη δόξα και το θάνατο. Αγνός, ηθικός, τίμιος, γενναίος μέχρι υπερβολής αψηφούσε τους κινδύνους, όταν το απαιτούσαν οι περιστάσεις. Γνώριζε καλά να προσεγγίζει τις στιγμές αυτές ο Βελισσαρίου, ώστε στις κυριότερες μάχες των πολέμων 1912-1913 να χρησιμοποιεί τη στρατιωτική του μεγα-

λοφυία και το έμψυχο υλικό του, το οποίο αυτός είχε προπαρασκευάσει και διαμορφώσει από τη δύσκαμπτη και δυσδιοίκητη μάζα των ορειβίων τσολιάδων στην ενδοξότερη δύναμη του ελληνικού στρατού, εστί ώστε να παραμείνει σαν ίνδαλμα ο αθάνατος τσολιάς.

Λένε μετέπειτα κριτικοί για αυτόν: «Δεν ήτο απλώς ένας ηρωικός μαχητής ο Ιωάννης Βελισσαρίου. Την έμφυτον ορμητικότητα του συνεδύαζεν ούτος με την σωφροσύνην, και με την πατρικήν του μέριμναν περί των υπό τας διαταγάς του ανδρών. Δεν τους παρέσυρεν ασκόπως εις ουσίας άνευ λόγου. Όταν όμως ή τακτική κατάστασις το επέβαλεν, ετίθετο αυτός ο ίδιος επί κεφαλής και με το παράδειγμα της αταραξίας και της περιφρονήσεως του κινδύνου ηλέκτριζε τους άνδρας του και τους καθίστα και αυτούς ήρωας. Διότι ήτο μελετητής της Ιστορίας και της τακτικής, είχε δε συγγράψει πολύτιμα στρατιωτικά συγγράμματα. Απετέλη δηλαδή τον τέλειον τύπον ηγήτηρος, ο οποίος εμπνέει λόγω γνώσεων και πείρας εμπιστοσύνην και σεβασμόν, αλλά και αγάπην εις τους υπ' αυτόν.

Ανεδείχθη ούτω ο Ιωάννης Βελισσαρίου ως μία εκ των μάλλον αντιπροσωπευτικών στρατιωτικών φυσιογνωμιών της νεωτέρας Ελλάδος, κατά πάντα αντάξια των αθανάτων προτύπων αρετής των αρχαίων ημών προγόνων».

«Το πολεμικόν σύνθημα, το οποίον καθιέρωσεν ο Βελισσαρίου, «Ταχύτης, ορμή», ήτο συμφυές με την ορμητικήν ιδιοσυγκρασίαν, αλλά και απαύγασμα βαθείας μελέτης και ακριβούς γνώσεως του Εθνικού χαρακτήρα και της πολεμικής τέ-

Ο ανδριάντας του Ταγματάρχη Ιωάννη Βελισσαρίου στην Κύμη από την οποία έχει την καταγωγή του.

χνης» (Εταιρ. Εύβοϊκ. Σπουδών, τόμος Ι).

Με αυτές τις αρχές ο Βελισσαρίου (έχει το βαθμό του ανθυπολοχαγού από το 1887) έλαβε μέρος στον ατυχή πόλεμο του 1897. Κατέχει με διμοιρία ανώνυμο οχύρωμα στη διάβαση της Μελούνας όπου πολεμά γενναία και δεν υποχωρεί, παρά μόνο όταν του έστειλαν γραπτή διαταγή. Έτσι, παρέμεινε εκεί σχεδόν ένα ολόκληρο 24ωρο, ενώ όλα τα άλλα τμήματα είχαν υποχωρήσει από το απόγευμα.

Στη μάχη της Δερβέν-Φούρκας στις 7 Μαΐου 1897, με τη δύναμη του 3ου Λόχου του 5ου Συντάγματος καλύπτει την υποχώρηση των ελληνικών τμημάτων. Το Λόχο του Βελισσαρίου ο Τούρκος

διοικητής τον υπολογίζει για δύναμη ταξιαρχίας, μην μπορώντας με μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνάμεις να προχωρήσει. Γι' αυτό ο αρχιστράτηγος τότε Διάδοχος, στην έκθεση του, αναφέρει μόνο τον Βελισσαρίου μεταξύ όλων των αξιωματικών εξαιτίας της γενναιότητας και της τόλμης που έδειξε. Τον επόμενο χρόνο 1898, προάγεται σε υπολοχαγό και το 1905 σε λοχαγό.

Κατά την περίοδο αυτή, συμπληρώνει τις σπουδές του και είναι ανυπόμονος να αποπλύνει την ήττα του πολέμου του 1897. Σύμφωνα δε με τις τότε συνθήκες, υπέβαλε υποψηφιότητα βουλευτή στην ιδιαίτερη πατρίδα του, την Κύμη, για να πολεμήσει τη φαυλοκρατία, όπως έλεγε. Αλλά ευθύς και ειλικρινής στους προεκλογικούς λόγους του δεν υποσχόταν θέσεις και παράνομες παραχωρήσεις, αλλά εφαρμογή του Νόμου, κοινωνική δικαιοσύνη και ισοπολιτεία, με αποτέλεσμα να καταψηφισθεί σε αντίθεση με τον άλλο συνυποψήφιο αξιωματικό του Ιππικού, ο οποίος αφειδώς σκόρπιζε υποσχέσεις, που δεν εκπλήρωσε.

Το 1907 διορίστηκε Δημαστυνόμος στη Σκόπελο, θέση την οποία έπαιρναν αξιωματικοί του Στρατού λόγω έλλειψης αξιωματικών της Χωροφυλακής. Εκεί παντρεύτηκε την Χαρίκλεια, με την οποία απέκτησε έναν γιο, ο οποίος, όμως, πέθανε σε ηλικία δύο χρόνων. Εξαιτίας του γεγονότος αυτού ο Βελισσαρίου το 1912-1913 φοράει και το πένθος.

Το 1910 προάγεται στο βαθμό του ταγματάρχη και στις επαναστατικές κινήσεις των αξιωματικών για την αλλαγή της πολιτικής συμμετείχε και ενέκρινε την πολιτική της αλλαγής. Συνετέλεσε δε στην αναίμακτη επικράτηση του κινήματος γιατί, ως φρούραρχος του Στρατοπέ-

δου στο Γουδί, ήταν αντίθετος σε κάθε εξτρεμιστική πράξη ορισμένων μελών του Συνδέσμου, τον οποίο αποτελούσαν κατώτεροι αξιωματικοί υπό την αρχηγία του συνταγματάρχη Ν. Ζορμπά.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ Α΄ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η Ελλάδα ταπεινωμένη στον πόλεμο του 1897 και εξουθενωμένη από τις πολιτικές διαμάχες, συνήλθε και ανασυγκροτήθηκε το 1910 κάτω από τη φωτισμένη ηγεσία του Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος την προετοίμασε για νέα εξόρμηση, εθνική ανάταση και απελευθέρωση των αλύτρωτων αδελφών της Ηπείρου, Μακεδονίας, Θράκης, των Νησιών και της Μ. Ασίας.

Στον κοινό τούτο πόθο της ελευθερίας των αλύτρωτων αδελφών συνταυτίστηκαν και οι από βορρά γείτονες μας, έτσι ώστε να γίνει η Βαλκανική Συμμαχία εναντίον των Τούρκων τον Οκτώβριο του 1912.

Οχτώ μεραρχίες από ελληνικής πλευράς επιτέθηκαν εναντίον των Τούρκων στην Ελασσόνα και μετά στα στενά του Σαραντάπορου.

Ο Βελισσαρίου τότε υπηρετεί διοικητής του 3ου Τάγματος του IV Συντάγματος Πεζικού, του οποίου διοικητής ήταν ο σύγγαμπος του Συνταγματάρχη Ι. Παπακυριαζής.

Κατά τη μάχη του Σαραντάπορου το Τάγμα του Βελισσαρίου ήταν σε εφεδρεία, αλλά κατά την επίθεση εξόρμησε και υπερπήδησε τα δύο άλλα και έτσι βρέθηκε στην πρώτη γραμμή. Αφού πέρασε πρώτα από απρόσιτες κορυφές, βρέθηκε στα μετόπισθεν προκαλώντας τη σύγχυση και τη γενική υποχώρηση. Τη μάχη αυτήν τη χαρακτήρισε ο Βελισσαρίου «Δευτέραν Πλέυναν».

Παρά την ευτυχή έκβαση της μάχης, μεταξύ των δύο γιγάντων αξιωματικών και συγγάμπρων, Παπακυριαζή και Βελισσαρίου, όπως αναφέρει ο στρατηγός Πάγκαλος, δημιουργήθηκε σοβαρό επεισόδιο, το οποίο λίγο έλειψε να είχε δυσάρεστες συνέπειες.

Κατά την επίθεση στο Σαραντάπορο ο Συνταγματάρχης Παπακυριαζής, στον ενθουσιασμό του πάνω, δεν καθόρισε σημείο κατεύθυνσης. Ο Βελισσαρίου τον ρώτησε: «Κύριε Συνταγματάρχα, σημείον κατευθύνσεως». Ο Παπακυριαζής του απαντά χαριτολογώντας: «Η Κωνσταντινούπολις», χωρίς να νομίζει ότι ο Βελισσαρίου θα το μετέφερε. Ο Βελισσαρίου, όμως, με τη βροντώδη φωνή του, στράφηκε προς τους λοχαγούς του και επανέλαβε τη φράση: «Κύριοι λοχαγοί, σημείον κατευθύνσεως η Κωνσταντινούπολις». Αυτό θεωρήθηκε ειρωνεία από τον Παπακυριαζή, ο οποίος, ευέξαπτος όπως ήταν, παρεκτράπηκε σε βαριές φράσεις εναντίον του Βελισσαρίου, ο οποίος, όμως, αντέδρασε με οξύτητα. Τότε ο Παπακυριαζής ξιφούληξε, για να του επιτεθεί. Ατάραχος, όμως, ο Βελισσαρίου του είπε: «Σε ατενίζω ως ο Ζευς από του Ολύμπου», εννοώντας ότι ατάραχος και γαλήνιος, με το ολύμπιο βλέμμα του, καθόλου δε θορυβείται από την ξιφούληξη του μανιασμένου Συνταγματάρχη του.

Το επεισόδιο αυτό έγινε αφορμή να χωριστούν οι δύο συγγενείς αξιωματικοί, γιατί ο Βελισσαρίου ζήτησε να αλλάξει Σύνταγμα από τον επιτελάρχη Δουσμάνη, ο οποίος του έκανε δεκτό το αίτημα και έτσι ο Βελισσαρίου ανέλαβε διοικητής του 9ου Τάγματος Ευζώνων του 1/38 Σύνταγματος, διοικητής του οποίου ήταν ο Δ. Παπαδόπουλος.

Το Σύνταγμα είχε άλλα δύο Τάγματα, όπου διοικητής του 8ου Τάγματος ήταν ο ταγματάρχης Ιατρίδης και του ανεξάρτητου Τάγματος των Κρητικών ο ταγματάρχης Κολοκοτρώνης, εγγονός του Γέρου του Μωριά. Έτσι, ο Βελισσαρίου μεταπήδησε στη νέα του μονάδα.

Η VI Μεραρχία, στην οποία ανήκε και το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, επιβιβάζεται στα πλοία και στις 26 Δεκεμβρίου 1912 αποβιβάζεται στην Πρέβεζα. Με σύντομη δε πορεία και με βαρύ χειμώνα περνάει από κακοτράχαλα βουνά και φτάνει το απόγευμα της 3ης Ιανουαρίου στο Καλέντζι μετά από πολλές κακουχίες. Καταλαμβάνει αμέσως το δεξιό άκρο της όλης παράταξης της Στρατιάς Ηπείρου κοντά στο χωριό Λάζαινα, το οποίο βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Αετοράχης.

Μετά από προπαρασκευή, ο διοικητής της Στρατιάς Ηπείρου Αντιστράτηγος Σαμπουντζάκης θέλησε να ενεργήσει γενική επίθεση στις 7 Ιανουαρίου 1913, πριν φτάσει εκεί το Γενικό Στρατηγείο του αρχιστρατήγου Κωνσταντίνου, τότε Διάδοχου.

Ο αντικειμενικός σκοπός της επιχείρησης ήταν η κατάληψη του «φύσει και θέσει» οχυρού Μπιζάνι, από την κατάληψη του οποίου αυτόματα έπεφτε και η πόλη των Ιωαννίνων. Γι' αυτό και η κύρια επίθεση για την κατάληψη του οχυρού Μπιζάνι ανατέθηκε στα Ευζωνικά Τάγματα της Ηπειρωτικής Μεραρχίας. Δεξιά αυτών θα έκανε την επίθεση το απόσπασμα της VI Μεραρχίας αποτελούμενο από το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, από ένα Τάγμα του 17ου Συντάγματος Πεζικού, από λόχο μηχανικού και από δύο ορειβατικές πυροβολαρχίες, εναντίον των υψωμάτων του χωριού Λοζέτσι (Ελληνικό) και στη συνέχεια, με προέλαση, εναντίον της Καστρίτσας.

Μετά τη νικηφόρο διαδρομή από την Ελασσόνα μέχρι τη Θεσσαλονίκη και βορειότερα μέχρι τη Φλώρινα και τη Δοϊράνη, οι αετοί του Βελισσαρίου είναι έτοιμοι, αναδιπλούμενοι τώρα στην Ήπειρο να δώσουν το ατίμητο δώρο της ελευθερίας. Από τα βάθη των αιώνων ο Δωδωναίος Ζεός και «οι καϋμοί της λιμνοθάλασσας», με την ελληνικότητα του εδάφους και του πληθυσμού, αναμένουν τη λύτρωση. Τα βουνά στο Σούλι βροντοφωνάζουν το θάνατο εκείνο τραγούδι «Στη στεριά δε ζει το ψάρι ούτ' ανθός στην αμμουδιά και οι Σουλιώτισσες δε ζούνε δίχως την ελευθερία». Ο χορός εκείνος του θανάτου εμπνέει τη λαϊκή μούσα, ενώ το ποιητικό δαιμόνιο του εθνικού μας ποιητή Δ. Σολωμού με τους στίχους του στήνει τις αναβαθμίδες της μεγαλύτερης θυσίας του Κόσμου. Τα ηπειρωτικά βουνά παραμένουν αθάνατα στην ψυχή όλων των λαών και των εθνών και διδάσκουν τους μεταγενέστερους πώς να προχωρούν προς την υπέρτατη ιδέα της αυτοθυσίας, για χάρη των ιδανικών του ανώτερου πνεύματος, τα οποία συνθέτουν την πίστη για τον Θεό και την αγάπη για την Πατρίδα.

Γράφει ο Βελισσαρίου για τη θυσία αυτή των Σουλιωτισσών προς τους δικούς του στην Κύμη, όταν παρέπλεε τις κυμαϊκές ακτές: «Πόσον ευτυχής είμαι πού πηγαίνω προς την Ήπειρον, προς την αγνοτέραν περιοχήν της Πατρίδος μας καί πόσον ευτυχέστερος θα ήμουν, αν αυτό το ευτελές σαρκίον μου το θυσιάσω εκεί. Όσην αξίαν όμως και αν έχει η θυσία αυτή, αν ευδοκήση ο Θεός και την δεχθή, είναι πολύ ταπεινότερα εκείνης που αναδίδεται από το τραγικόν μεγαλείον μιας απλής και αγραμμάτου γυναίκας του Ζαλόγγου που εις ουδεμίαν σχολήν

στρατιωτικής τακτικής του πολέμου είχε φοιτήσει, έμαθε όμως να άγεται προς την αυτοθυσίαν εν άσματι και εν χορώ».

Αλλά ας συνεχίσουμε τη νοητή πορεία μας σήμερα, εκείνη που, πριν από εβδομήντα πέντε χρόνια, έκανε ο Βελισσαρίου με τους γενναίους συμπολεμιστές του. Το βράδυ της 20ης Φεβρουαρίου στην εκκλησία του Προδρόμου, πρώτος αυτός με την παράτολμη ενέργεια του ανάγκασε τον διοικητή των Ιωαννίνων να στείλει αντιπροσωπεία τον ανηψιό του Ρεσούφ μπέη μαζί με τον πρωτοσύγκελο Ιωαννίνων και να προτείνει την παράδοση της πόλης όπως θα δούμε παρακάτω.

Οι θέσεις εξόρμησης του 1/38 Συντάγματος Ευζώνων βρίσκεται στις 7 Ιανουαρίου στα νότια του χωριού Λαζανά ύψωμα 970. Στις 23.00 ώρα ανυπόμονος ο Βελισσαρίου παίρνει την εντολή πρώτος να εξορμήσει με το 9ο Τάγμα του. Τόσο θυελλώδης ήταν η εξόρμηση, ώστε εντός ολίγου τα χωριά Λαζανά και Αετοράχη καταλήφθηκαν. Δεξιά του το αδελφό 8ο Τάγμα του 1/38 επέκτεινε την επίθεσή του, υποστηριζόμενο από Ουλαμό Πολυβόλων.

Ο εχθρός τράπηκε σε άτακτη φυγή καταδιωκόμενος. Στην πρώτη γραμμή ο Βελισσαρίου, με τη βροντερή φωνή του διαπερνούσε όλη την έκταση του Τάγματος σαν κεραυνός, την «ερεβώδη» εκείνη νύχτα.

Τα υποχωρούντα τουρκικά τμήματα από όλες τις μεριές συγκεντρώθηκαν στον αυχένα και δυτικά του υψώματος 983 για να προβάλλουν νέα αντίσταση εναντίον της επικίνδυνης «σφήνας» των ευζώνων του Βελισσαρίου. Ο Βελισσαρίου, όμως, εξουδετέρωσε και την αντίσταση αυτή και «υψηπετής» ανέβηκε από τη

Η χακί στολή εκστρατείας, τα ξίφη και τα παράσημα του ηρωικού διοικητού του 9ου Τάγματος Ευζώνων των Βαλκανικών Πολέμων, Ιωάννη Βελισσαρίου που φυλάσσονται στο Πολεμικό Μουσείο της Αθήνας.

χαράδρα Βράνια προς την κορυφογραμμή του υψώματος 983 και βρέθηκε στο δυτικό πλευρό της τουρκικής αντίστασης. Όταν έφθασε εκεί βρήκε καθηλωμένα τα τμήματα της Μεραρχίας Ηπείρου και το 3ο ανεξάρτητο Ευζωνικό Τάγμα.

Κατά του υψώματος αυτού έγινε συνδυασμένη επίθεση του 9ου Τάγματος Βελισσαρίου και του 8ου από τον Ιατρίδη, το οποίο προσέβαλε τον εχθρό κατά μέτωπο με τους τρεις εφεδρικούς λόχους του αποσπάσματος. Ο εχθρός εγκατέλειψε τη θέση του και έφυγε προς Κοτσελιό. Η καταδίωξη συνεχίστηκε μέχρι το χωριό (Φράστανα) Κυπαρίσσια.

Κατά την επίθεση τραυματίστηκε ο Βελισσαρίου αλλά, παρά την αιμορραγία του, έμεινε έφιππος στο μεγάλοπρεπο άλογο του και δεν εγκατέλειψε τον αγώνα. Έδωσε διαταγή να φέρουν τον νοσοκόμο, να του δέσει το τραύμα στο πόδι, ενώ η καταδίωξη συνεχίστηκε. Πράγματι, έφεραν τον νοσοκόμο και έφιπ-

πος ο Βελισσαρίου έβγαλε από τον «αναβολέα» το πόδι του, χωρίς να κατέβει από το άλογο και αφαίρεσε την μπότα, για να του δέσουν πρόχειρα το τραύμα και να επανέλθει στη μάχη.

Η προέλαση του μέχρι το χωριό Κυπαρίσσια είχε αποτέλεσμα να υπερκεράσει το οχυρό Μπιζάνι απειλώντας έτσι την πόλη των

Ιωαννίνων. Ο Βελισσαρίου, όμως, εξαντλήθηκε από την αιμορραγία και δεν μπορούσε να συνεχίσει, γι' αυτό διακομίστηκε στο νοσοκομείο. Όπως αναφέρει ο επιτελής της VI μεραρχίας Θ. Πάγκαλος στα απομνημονεύματά του, αν δεν τραυματιζόταν ο Βελισσαρίου και συνέχιζε την καταδίωξη, θα έπεφταν τα οχυρά του Μπιζανίου και θα καταλάμβανε την πόλη των Ιωαννίνων κατά την επίθεση της 7ης Ιανουαρίου. Από την κυκλωτική απειλή του 9ου Ευζωνικού Τάγματος πανικοβλήθηκε η φρουρά των οχυρών και τα εγκατέλειψε, το βράδυ, όμως, αντιλήφθηκε ότι είχε ανακοπεί η επίθεση και έτσι γύρισε πάλι στα πυροβολεία και τα χαρακώματα.

Πέρασε μήνας από τότε και ο Βελισσαρίου, αφού βγήκε από το νοσοκομείο, γύρισε στο Τάγμα του και ανέλαβε πάλι τη διοίκηση, έχοντας γύρω του τους αγαπημένους του ευζώνους. Ο χειμώνας ήταν βαρύς και τα ελληνικά τμήματα

από τις χιονοπτώσεις, τις δυσχέρειες του ανεφοδιασμού και την υποχρεωτική διαμονή κάτω από τα ατομικά αντίσκηνα της τότε εποχής, δοκιμάστηκαν σκληρά και γι' αυτό πάρα πολλοί έπαθαν κρυοπαγήματα.

Ο Βελισσαρίου συμμεριζόμενος τις κακουχίες έδινε θάρρος, ανακούφιζε και τόνωνε με την πατρική του στοργή τους ευζώνους του και, βρίσκοντας την ιδιαίτερη ψυχοσύνθεση του καθενός, τους έδινε ό,τι είχαν ανάγκη. Χαρακτηριστικό ήταν το παράδειγμα ενός φτωχού εύζωνα που έχασε την κατσίκά του (το πληροφορήθηκε από γράμμα της γυναίκας του) και του έδωσε το αντίτιμο για να την αναπληρώσει, έτσι ώστε να μη σκέπτεται ο στρατιώτης τα προβλήματα του σπιτιού του.

Τώρα πλέον βρισκόμαστε στην εξιστόρηση των τελευταίων φάσεων του αγώνα για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, 19-21 Φεβρουαρίου 1913.

Η προπαρασκευή για την τελική επίθεση άρχισε στις 15 Φεβρουαρίου. Ο αρχιστράτηγος Διάδοχος με το επιτελείο του στο Εμίν Αγά κατευθύνει τον αγώνα. Το Γενικό Στρατηγείο με κάθε μυστικότητα συγκρότησε Τμήμα Στρατιάς, που το χώρισε σε τρεις φάλαγγες, με επικεφαλής τον στρατηγό Μοσχόπουλο.

Από τις τρεις φάλαγγες, η 2η (στην οποία ανήκε και το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων) υπό τη διοίκηση του Συνταγματάρχη Γιαννακίτσα προήλασε ακάθεκτη το πρωί της 29ης Φεβρουαρίου και σύμφωνα με τις διαταγές έδωσε τον εχθρό σε ολόκληρο το μέτωπο Μανωλιάσας - Τσούκας και ξεχύθηκε στην πεδιάδα των Ιωαννίνων. Εναντίον, όμως, του εχθρού, που υποχωρούσε προς Άγιο Νικόλαο και Ραψίστα, ο διοικητής του 1/38 Σύνταγματος

διέταξε επίθεση και καταδίωξη και μετά την 15η ώρα. Τα δύο ευζωνικά τάγματα υπό τον Βελισσαρίου και Ιατρίδη έδιωξαν τον εχθρό, που μαχόταν και υποχωρούσε με το πλεονέκτημα, όμως, ότι καλυπτόταν από τέλματα και τάφρους κατά την υποχώρηση, πράγμα που ανάγκαζε να βυθίζονται μέχρι τα γόνατα οι άνδρες των δύο ευζωνικών ταγμάτων. Κάτω από τις δυσχερείς αυτές συνθήκες πολεμώντας ο Βελισσαρίου και προπορευόμενος του Ιατρίδη τον παρέσυρε στο απροχώρητο, όπου καταλαμβάνεται μετά από σκληρή μάχη ο Άγιος Νικόλαος και η Ραψίστα. Τότε ο εχθρός πανικοβλήθηκε και έφυγε προς την πόλη των Ιωαννίνων, όπου «μετέφερε» τον πανικό.

Ο αντικειμενικός σκοπός, όμως, της φάλαγγας Γιαννακίτσα, ήταν η μέχρι Ραψίστα κατάληψη της περιοχής για τις 20 Φεβρουαρίου. Η διαταγή επιχειρήσεων που στάλθηκε προς τον Βελισσαρίου να εγκαταστήσει προφυλακές εκεί (Ραψίστα) ευτυχώς δεν έφθασε ποτέ, γιατί η Διοίκηση της Φάλαγγας δεν μπορούσε να παρακολουθήσει και να φανταστεί την ταχύτητα του Βελισσαρίου.

Τα υπόλοιπα τμήματα της Φάλαγγας Γιαννακίτσα δεν μπόρεσαν να προχωρήσουν πέρα από τη Ραψίστα, τα δύο ευζωνικά τάγματα, όμως, ακολούθησαν «κατά πόδας» τον εχθρό, ο οποίος τρέχει πανικόβλητος προς την πόλη των Ιωαννίνων. Έτσι, την 19η ώρα προπορευόμενου του Βελισσαρίου καταλήφθηκε ο Άγιος Ιωάννης, που απέχει δύο χιλιόμετρα μόνο από τους στρατώνες πυροβολικού της πόλης των Ιωαννίνων. Ο Βελισσαρίου τότε εγκατέστησε προφυλακές, απέκοψε τις επικοινωνίες της πόλης των Ιωαννίνων με το Μπιζάνι και συνέλαβε πολλούς αιχμαλώτους, τους οποίους έκλεισε στον περι-

βολο του Αγίου Ιωάννη. Έπειτα, ζήτησε ενισχύσεις από τον διοικητή της Φάλαγας, ο οποίος έκπληκτος βρισκόταν σε απορία, τι να κάνει μπροστά στο τολμηρό εγχείρημα του Βελισσαρίου. Η τύχη, όμως, βοηθά τους τολμηρούς και στην προκειμένη περίπτωση δόξασε τον Βελισσαρίου και τον έκανε πρωταθλητή της νίκης των Ιωαννίνων και ελευθερωτή.

Αλλά ας δούμε πώς ο ίδιος περιγράφει τα γεγονότα. Να λοιπόν το επίσημο κείμενο της έκθεσης του.

«Τότε εσταμάτησα, μη θεωρών φρόνιμον να εισέλθω εις την πόλιν και επεδόθην εις την λήψιν προφυλάξεων προς το μέρος της πόλεως, προς δυσμάς ταύτης και προς Κοτσιφιάν, τάξας περί τους τρεις λόχους και ανά δύο πολυβόλα, μεθ' ο διέταξα και την ανακοπήν των τηλεφωνικών και τηλεγραφικών συρμάτων μεταξύ πόλεως και Μπιζανίου-Καστρίτσας και μετά ταύτα έστειλα προς αναζητήσιν του κ. Ιατρίδου, ίνα συμπληρώσωμεν τας προφυλάξεις και προς το Μπιζάνι, όπερ και εγένετο τάξαντες τον αφιχθέντα ήδη 4ον Λόχον του μετά δύο πολυβόλων. Επίσης απέστειλα τον ανθυπασπιστήν των πολυβόλων Μπάφαν, έφιππον προς την οδόν Φιλιπιάδος το πρώτον, καθ' όσον η της Ραψίστης δια μέσου τελματώδους πεδιάδος, ήτο δύσκολος την νύκτα, ίνα πληροφορήση παν ημέτερον στρατεύμα περί της εκεί παρουσίας μας και με την παράκλησιν να πλησιάσουν. Αλλ' επέστρεψεν άπρακτος μετ' ολίγον, διότι η οδός εκείνη εφρουρείτο υπό των Τούρκων του Μπιζανίου. Μετά ταύτα τον απέστειλα προς Ραψίσταν παρά τω κ. Διοικητή, παρ' ώ ο 3ος λόχος μου και το τάγμα του 17 Πεζικού συντάγματος.

Οι άνδρες διάβροχοι εκ της διαβάσεως των τελμάτων, έμειναν αγρυπνούντες

με το όπλον ανά χείρας, συχνά δε περιπολίοι συνέδεαν τα διάφορα τμήματα, Κατσίκια και Μπιζάνι, ιδίως δεχόμεναι ομάδας αιχμαλώτων, ους ενεκλείομεν εντός του Αγίου Ιωάννου. Συνελήφθησαν κατά την νύκτα εκείνην 37 αξιωματικοί και 935 οπλίται, οίτινες εφυλάσσοντο εις τον περίβολον της εκκλησίας.

Περί την 11ην ώραν της εσπέρας διεκρίναμεν εκ του 'Αγίου Ιωάννου, επιθεωρήσαμεν μετά του κ. Ιατρίδου, δύο παμμεγέθεις φανούς, όπισθεν των οποίων ηκολούθει ομάς ανθρώπων. Επλησιάσαμεν και εμφανίζεται προ ημών ο Άγιος Δωδώνης, όστις μας παρουσίασε δύο Τούρκους αξιωματικούς, τους πολοχαγόν Ρεούφ και ανθυπολοχαγόν Ταλαάτ, απεσταλμένους του Εσάτ-Πασά και κομιστάς της γνωστής επιστολής των προξένων Ιωαννίνων (περί προσφοράς παραδόσεως της πόλεως) ανοικτής και γαλλιστί συντεταγμένης, ην εξουσιοδοτηθείς να αναγνώσω είδον το περιεχόμενον. Τότε λέγω προς τον κ. Ιατρίδην, ότι εις εξ ημών ανάγκη να τους συνοδεύση εις Εμίν Αγά, όπως διευκολύνει την ταχύτεραν δια των προφυλακών διέλευσιν των άνευ βραδύτητας, λόγω της εξαιρετικώς κρισίμου θέσεως μας, (είχομεν οπίσω μας και δεξιά τον όγκον των τουρκικών στρατευμάτων), και πριν η εξημερώσει και την αντιληφθούν. Απεφασίσθη να τους συνοδεύσω εγώ, επιβάς την ην είχαν αμάξης μετά των λοιπών τριών.

Αφιχθέντος εις τας προφυλακάς Μπιζανίου, επί της οδού, εγενόμεθα δεκτοί δια πυροβολισμών παρ' αγρίου σκοπού πυροβολούντος και κραυγάζοντος «Ντουρ» ενώ 4 σφαίραι εσύριζον εις τα ώτα μας, κατέρχεται ο υπολοχαγός Ρεούφ προχωρών μόνος και με κόπον επιτυγχάνει να πείση τον σκοπόν να ησυχάση. Ελθόντος

εν τέλει του αρχιφύλακος, διευκολύνθη η διέλευσις, αφού εξηγήθη, ο σκοπός της αποστολής και ούτω ανενόχλητοι πλέον αφίχθημεν εις τας ημετέρας του Αυγού προφυλακάς, ένθα ετηλεφώνησα εις Εμίν Αγά, ζητήσας και αυτοκίνητον προς ταχύτεραν μετάβασιν, όπερ και εγένετο.

Καθ' όδόν οι Τούρκοι αξιωματικοί με ηρώτουν περί των υπό των ημετέρων στρατευμάτων κατεχομένων θέσεων, εις ους απήντησα ότι η εκ τριών Συνταγμάτων φάλαγξ Αγίου Νικολάου είναι εις Ραφίσταν, η εκ 3 συνταγμάτων φάλαγξ Μανωλιάσης κατήλθεν εις την πεδιάδα, η της Τσούκας έχει κατέλθει εις Δουραύτι, προσέτι δε και η δεξιά μας φάλαγξ Λοζέτι προελαύνει προς τα εκεί.

Ότε επεστρέφομεν την πρωίαν και ήτο ημέραν πλέον, οι Τούρκοι αξιωματικοί ανεζήτουν να ιδούν τα προμνησθέντα στρατεύματα, οίτινες εις μάτην αναζητούντες δεν τα έβλεπον, με ηρώτησαν που είναι και εγώ τους απαντώ «επί υψωμάτων». Μα δεν μας ελέγατε την νύκτα, ότι είχαν κατέλθει εις την πεδιάδα προσέθεσαν. Όχι τους λέγω, εις την πεδιάδα μόνον ημείς είχομεν κατέλθει». Τότε οι αξιωματικοί προσβλέψαντες αλλήλους και κατανοήσαντες το πάθημα των, έδηξαν τα χείλη και μοι λέγουν είτα: κ. Ταγματάρχα, πρέπει να γνωρίζητε ότι η τιμή της παραδόσεως των Ιωαννίνων οφείλεται εις υμάς. Περί την 8ην πρωίαν της 20ης, επανεκάμψαμεν εις τας προ των Ιωαννίνων θέσεις μας, όπου είχαν ήδη αφιχθή και ο κ. Διοικητής μετά του 3ου λόχου του τάγματος μου και του τάγματος του 17ου συντάγματος. Ο ανθυπασπιστής Μπάφας όστις εστάλη εις Ραφίσταν προς συνάντησιν του κ. Διοικητού περί προσκλήσεως των όπισθεν

στρατευμάτων όπως πλησιάσωσι, μετέβη και μετέδωσε την παράκλησίν μου. Υπογραφή (Ι. Βελισσαρίου)».

Άρα λοιπόν, η κατάληψη και παράδοση των Ιωαννίνων προήλθε από τη θυελλώδη ορμή του Βελισσαρίου και περιορίστηκε η παραπέρα αιματοχυσία τη σκοτεινή εκείνη νύχτα.

Όλες οι ενέργειες που έγιναν τη νύχτα εκείνη είναι αποτέλεσμα της αστραπιαίας ταχύτητας και ετοιμότητας του Βελισσαρίου. Τις στιγμές αυτές, η προ της πόλεως των Ιωαννίνων παρουσία του έδρασε ψυχολογικά στον διοικητή των Τούρκων Εσσάτ πασά, ώστε να προτείνει την παράδοση, ενώ ακόμη οι οχυρές θέσεις των Τούρκων Μπιζανίου - Καστρίτσας - Σαδοβίτσας ήταν στα χέρια των Τούρκων, όπου μπορούσαν να μάχονται.

Αλλά περισσότερο συγκινητική είναι η στιγμή κατά την οποία ο Βελισσαρίου πορεύεται προς το Εμίν Αγά Στρατηγείο συνοδεύοντας την τουρκική αντιπροσωπεία για την παράδοση των Ιωαννίνων. Ο στρατηλάτης, Διάδοχος Κωνσταντίνος, αφού πρώτα τον ασπάσθηκε, του είπε: «Βελισσαρίου, είσαι άξιος ραπίσματος, αλλά και φιλήματος. Εγώ αρκούμεν εις το φίλημα». Έκτοτε ο Βελισσαρίου γίνεται θρύλος. Στην πόλη των Ιωαννίνων, μετά την παράδοση, μπήκε το Σύνταγμα Ιππικού και την επόμενη ο τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος με το Στρατηγείο του.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ Β' ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Αλλά ας δούμε σύντομα ποια ήταν η πολεμική πορεία και το ένδοξο τέλος του Βελισσαρίου, το οποίο πολύ σύντομα (μετά από 5 μήνες) καλύφθηκε με ένδοξες δάφνες εθνικού μεγαλείου. Δεν επιτρέπουν ανάπαυση οι στιγμές τις

οποίες περνάει η πατρίδα. Οι Βούλγαροι άρχισαν τις εχθροπραξίες στη Θεσσαλονίκη. Ενώ νέες πολύνεκρες μάχες γίνονται βόρεια της πόλης, όπου και ο στρατός της Ηπείρου βρίσκεται εκεί. Το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων προχωρεί προς τη μάχη. Εκεί στο Ασβεστοχώριο βρίσκεται και η γυναίκα του Βελισσαρίου Χαρίκλεια, για να τον αποχαιρετήσει. Όπως αναφέρει στην ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913 ο στρατηγός Πάγκαλος: «Όταν άρχισαν αι εχθροπραξίαι με τους Βουλγάρους ευρισκόμεθα εις το Ασβεστοχώριον με το επιτελείον της VI μεραρχίας εις ο υπηρετούν. Εκεί πλησίον μου ευρίσκετο και η σύζυγος του Βελισσαρίου. Εκείθεν θα διήρχετο το 9ον τάγμα ευζώνων. Έφιππος ο Διοικητής επί του μεγαλόπρεπους κέλητος επικεφαλής του τάγματος πορεύεται προς Γιουβένσαν. Πλησιάζει η σύζυγος δια να τον χαιρετίσει και ο Εθνικός εκείνος ήρως, σταματήσας προς στιγμήν της είπεν εκτός εαυτού εξ οργής και δεικνύων δια της χειρός του την πυρκαϊάν της καιομένης Μπέροβας! «Δεν έχομε καιρό για ασπασμούς, έχουμε να εκδικηθούμε τα αδέλφια μας, που σφάζει ο Βούλγαρος. Καλήν αντάμωσιν». Και στρεφόμενος προς τον επιτ/ρχην ο ήρως προσέθεσε: «Σε παρακαλώ, φρόντισε άμα καθαρισθεί η Θεσσαλονίκη να διευκολύνης την αναχώρησίν της δια Αθήνας. Αλλ' επέπρωτο η ατυχής να μην τον επανίδη».

Στις 19 Ιουνίου 1913 έχει ήδη αρχίσει η μάχη Κιλκίς-Λαχανά. Έτσι το 9ο Τάγμα, με επικεφαλής τον Βελισσαρίου, ως εμπροσθοφυλακή, προχωρεί τη 12η ώρα και καταλαμβάνει τα Στεφάνια και τη 14η το Λευκοχώρι και το Καρατζάκιο. Εκεί φονεύθηκε ο Ιατρίδης, διοικητής του 8ου Τάγματος Ευζώνων, από ολόσωμη

οβίδα. Τα ξημερώματα στις 20 Ιουνίου κατέλαβε την Ξυλούπολη και την 11η ώρα κατευθύνθηκε προς το Λαχανά. Η κατάσταση ήταν κρίσιμη τόσο στο παρακείμενο Κιλκίς όσο και στο Λαχανά, που βρίσκεται ο Βελισσαρίου και μάλιστα στους πρόποδες του φοβερού πράσινου λόφου, ο οποίος ήταν αντάξιος του Μπιζανίου, «φύσει οχυρωτάτου», με διπλές σειρές από βαθιά ορύγματα και ισχυρά πυροβολεία. Το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων, εκτός του ηρωικού θανάτου του ταγματάρχη Ιατρίδη, είχε απώλειες και το 1/3 των διοικητών των λόχων. Την επίθεση κατά της «φύσει και θέσει» οχυρός θέσης, που θα έκρινε και τη μάχη του Κιλκίς, την έκανε ο Βελισσαρίου με τέσσερεις λόχους του Τάγματος του και με άλλους δύο του ακέφαλου Τάγματος του Ιατρίδη. Την περιγράφει δε ο παρευρισκόμενος εκεί επιτελής της Μεραρχίας: «Ευρισκόμην πλησίον του Παπαδοπούλου, όπισθεν της αριστεράς πτέρυγος της γραμμής μας, και είδον το αλησμόνητον θέαμα της εφόδου των εξ ευγενικών λόχων του Βελισσαρίου. Προ της εφόδου άρπαξε τον αλησμόνητον σαλπικτήν Βλάχον και τον εκράτησε όρθιον εμπρός εις τους Βουλγάρους και εσάλπισε επί 5 λεπτά το σάλπισμα «εμπρός δια της λόγχης». Αμέσως όλοι οι λόχοι ώρμησαν με τον Βελισσαρίου πρώτον. Η γραμμή των εορμώντων λόχων, με τας απαστράπτουσας υπό τον ήλιον υπερχιλίας λόγχας, ωμίαζεν με χαλυβδίνην ταινίαν, και με πυρίνην ρομφαίαν, η οποία απειλητική επήρχετο εναντίον των εχθρικών ορυγμάτων. Πριν αυτή φθάση εις απόστασιν 150 μέτρων περίπου και καθ' ην στιγμήν το πυροβολικόν μας ηναγκάζετο να επιμηκύνη την βολήν του, οι αμυνόμενοι εγκατέλειψαν τα χαρακώ-

ματα φεύγοντες, ολίγοι κατ' αρχάς, αθρόως βραδύτερον. Όταν οι αλαλάζοντες εύζωνοι του Βελισσαρίου επλησίαζον τας προσβάσεις των και τους έπληττον δια λογχών, ο Βελισσαρίου ανεθλών επί λίθου εκράτη την σημαίαν την εκίνη και εφώναζεν: «Μπράβο σας παληκάρια εύζωνες. Ο Σταυρός μας βοηθάει. Σταθείτε ένα λεπτό και κοιτάτε δεξιά και αριστερά και ιδίητε τί γίνεται. Ξεπεράσαμε την ιστορία του Εικοσιένα».

Οι Βούλγαροι άρχισαν να φεύγουν. Και όχι μόνο δεν πρόφτασαν να πάρουν τα κανόνια τους, αλλά τα άφησαν με τα κλείστρα ανέπαφα και σε δύο μάλιστα είχαν και τα βλήματα μέσα. Η καταδίωξη συνεχίζεται αμείλικτα στην οδό για τις Σέρρες. Η διαταγή που στάλθηκε μετά τη δύση του ήλιου διέταξε την αναστολή της καταδίωξης. Ο Βελισσαρίου, όμως, και ο Συνταγματάρχης Παπαδόπουλος ήταν υπέρ της καταδίωξης μέχρι το Στρυμόνα και της κατάληψης των γεφυρών, Κουμάριανης και του Όρλιακο. Ο Βελισσαρίου, όμως, προχώρησε μέχρι του τελευταίου υψώματος στο Μπάς-κιοϊ. Από εκεί στις 26 Ιουνίου λαμβάνει διαταγή να καταλάβει τη διάβαση του Δεμίρ Κάπου, ύψ. 1.604, στο όρος Μπέλες.

Ο Βελισσαρίου επικεφαλής του Τάγματος εξορμά από Τζουμάς-Άνω Ποροΐων και με σύντομη πορεία στην ανηφορική τοποθεσία του Μπέλες αρχίζει την επίθεση διώχνοντας το εχθρικό τάγμα και καταλαμβάνοντας τη σπουδαία αυτή διάβαση.

Στις 28 Ιουνίου ο Βελισσαρίου κατέρχεται από τη δεσποζουσα αυτή θέση και ενώνεται με τα άλλα τμήματα της VI Μεραρχίας στο Δεμίρ Ισνάρ. Πέρασε το Στρυμόνα νότια από τη γέφυρα του παρπόταμου Μπήσαλα. Κατά τη διάβαση

του ποταμού είχε την αξίωση ολόκληρο το τάγμα συντεταγμένο κατά τετράδες να κρατά ζύγιση και στοίχιση με έντονες κραυγές. Οι τσολιάδες του Βελισσαρίου, που κάθε νεύμα και κάθε διαταγή απ' αυτόν ήταν νόμος και καθήκον, που έπρεπε να τηρηθεί και να εκτελεσθεί, πέρασαν τον ποταμό σύμφωνα με τη διαταγή του ζυγισμένοι και στοιχισμένοι, αν και το ρεύμα ήταν ορμητικό και το νερό κάλυπτε αυτούς μέχρι το ύψος των ώμων.

Στη συνέχεια των προσπαθειών αυτών, το Τάγμα του Βελισσαρίου γίνεται όχι μόνο αήττητο, αλλά και πρωτοπόρο και διατάσσεται να φέρει σε πέρας άλλη δυσκολότερη αποστολή. Με τους τρεις λόχους πρέπει να καταλάβει το ύψωμα Πιλάφ-τεπέ (υψοδείκτης 1.950), γιατί οι Βούλγαροι που το είχαν εμπόδιζαν την προέλαση της Μεραρχίας προς την κατεύθυνση της Μπέλιτσας.

Ο Βελισσαρίου ενήργησε πάλι αστραπιαία και επιτέθηκε ακάθεκτα εναντίον των Βουλγάρων, τους οποίους, μετά από σκληρό αγώνα, ανάγκασε να τραπούν σε φυγή. Ανέβηκε στο ύψωμα Πιλάφ-τεπέ και καταδίωξε τους Βουλγάρους μέχρι Κοζοβίτσας Ασάρ.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ

Έτσι λοιπόν, στη νέα αυτή φάση των αγώνων του Έθνους, αδιάκοπα από τις 19 Ιουνίου μέχρι τις 7 Ιουλίου μαχόμενος βρίσκεται πριν από τα στενά της Κρέσνας.

Στη στενωπό αυτή που οδηγεί προς την Άνω Τζουμαγιά, είχαν οργανωθεί οι Βούλγαροι αμυντικά και συγκεκριμένα στη βόρεια έξοδο της Κρέσνας, όπου «φύσει και θέσει» υπάρχει το οχυρό-Ρούζκεν Σμιτλί Πόρογκος Μαχαλάς. Επίσης ο

βουλγαρικός στρατός, είχε υπέρμετρα ενισχυθεί από δυνάμεις που μετακίνησε από το σερβοβουλγαρικό μέτωπο, αλλά και από δυνάμεις που υποχώρησαν μετά τις μάχες του Κιλκίς-Λαχανά. Έτσι, οι Βούλγαροι προετοιμάστηκαν από τις οχυρές αυτές θέσεις να ενεργήσουν επίθεση κατά του προελαύνοντος Ελληνικού Στρατού.

Πέρα από τις παραπάνω βουλγαρικές δυνάμεις, προστέθηκε και το επίλεκτο Σύνταγμα της Βασιλικής Φρουράς του Φερδινάνδου. Λόγω της κρίσιμης κατάστασης που υπήρχε και με την προοπτική της διαφαινόμενης σύναψης ειρήνης, οι Βούλγαροι ήθελαν να κατοχυρώσουν περισσότερα εδάφη.

Έτσι, ήταν της μοίρας γραφτό να λάβουν μέρος στη φονική αυτή μάχη προ της Άνω Τζουμαγιάς τα δύο γενναιότερα και ενδοξότερα τμήματα και από τα δύο μέρη, το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων και το Σύνταγμα της Βασιλικής Βουλγαρικής Φρουράς.

Πάλι το 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων επικεφαλής της VI Μεραρχίας προχωρεί προς Ουράνοβο την 5η ώρα στις 12 Ιουλίου και την 11η φθάνει στο Πόρογκος-Μαχαλά. Οι Βούλγαροι βρίσκονται καλά οχυρωμένοι επί του υψώματος και των αντερεισμάτων του 1.378, σε εμπροσθοφυλακή τα δύο τάγματα προχωρούν και περνούν στις 14.30 ώρα τον ποταμό Οσένοβα και αρχίζουν να ανεβαίνουν στις απέναντι πλαγιές.

Κάτω από ραγδαία βροχή και ομίχλη εξακολουθεί η καταδίωξη των Βουλγάρων. Στις 15.30 διαλύθηκε η ομίχλη και το βουλγαρικό πυροβολικό άρχισε δραστητική βολή κατά των ανδρών του Βελισσαρίου και του πυροβολικού μας.

Ο Βελισσαρίου, όμως, προχωρεί ακά-

θεκτα και ανατρέπει τους Βουλγάρους, κατέλαβε τους τελευταίους συνοικισμούς προς βορρά του Ογνιάρ μαχαλά και εκδίωξε τη βουλγαρική δύναμη, που την αποτελούσαν τέσσερα τάγματα.

Οι Βούλγαροι, όμως, ανασυντάσσονται και ενισχύονται με μεγαλύτερες δυνάμεις και με περισσότερο πυροβολικό.

Έτσι, όλη η προσπάθεια και το βάρος της κατάληψης του υψώματος 1.378 έπεσε κατά πρώτο λόγο στο προχωρημένο αυτό τμήμα των δύο ευζωνικών ταγμάτων του Βελισσαρίου και στο Τάγμα των Κρητών.

Ο αγώνας είναι άνισος και δύσκολος, όχι μόνο από άποψη αριθμού ανδρών, αλλά και από άποψη οχύρωσης του εχθρού, όμως, η ορμητικότητα των επιτιθέμενων ευζωνικών τμημάτων ήταν τόσο μεγάλη, που τελικά οι Βούλγαροι συμπύσσονται προς τα υψώματα 1.378-1.079.

Στις επιθέσεις αυτές στις 12 Ιουλίου, οι εύζωνοι του Βελισσαρίου πραγματοποιούν βαθιές «σφήνες» μέσα στα εχθρικά τμήματα, που τα μεταγωγικά του Ελληνικού Στρατού είναι αδύνατο να τους παρακολουθήσουν για εφοδιασμό νέων πυρομαχικών. Αυτοί στρεφόμενοι προς τον ταγματάρχη τους του έλεγαν: «Δεν έχομεν πυρομαχικά». Και τότε ο ηρωικός ταγματάρχης, που ήταν πάντοτε έτοιμος να δώσει λύση και στις πιο κρίσιμες στιγμές του αγώνα είπε: «Και δεν υπάρχουν πέτρες;». Τότε άρπαξε ο ίδιος έναν ογκώδη λίθο και επιτέθηκε. Αστραπιαία όρμησαν και οι εύζωνοί του πετώντας πέτρες στους Βουλγάρους, με αποτέλεσμα πάρα πολλοί από αυτούς να σκοτωθούν από τις πέτρες.

Το ύψωμα 1.378 έγινε πια γνωστό για τις σκληρότερες μάχες που διεξήχθησαν σ' αυτό. Δεν καταλήφθηκε, όμως, στις 12

Ηρώων μάχης Λαχανά.

Ιουλίου, αν και τα τμήματα εξακολουθούσαν να μάχονται μέχρι την 21η ώρα. Δύο μυθικοί ήρωες, ο λοχίας Τόλιας και ο εύζωνας Μακρίτας, στην παραζάλη της επίθεσης και μεθυσμένοι από την άτακτη υποχώρηση των Βουλγάρων, τους ακολούθησαν καταδιώκοντας τους κατά πόδας, γιατί νόμιζαν ότι τους παρακολουθούσαν τα τμήματα τους. Έτσι, έφθασαν μέχρι την κορυφή, αλλά βρήκαν ένδοξο θάνατο. Τους βρήκαν την επόμενη μέρα (13/7/1913) οι δικοί μας διάτρητους από τα εχθρικά βόλια. Οι αντίπαλοι παραμένουν στις θέσεις τους. Οι μεν Βούλγαροι συγκέντρωναν περισσότερες δυνάμεις,

ενώ οι δικοί μας ήταν δύσκολο να στείλουν ενισχύσεις, παρά τις απεγνωσμένες παρακλήσεις του συνταγματάρχη Παπαδόπουλου, όπως φαίνεται στην αναφορά του προς την VI Μεραρχία: «Ευρισκόμεθα αντιμετώπι του εχθρού με τα όπλα ανά χείρας, τηρούντες τας θέσεις μας, ως και ο εχθρός τας ιδικάς του.

Το πυροβολικόν του εχθρού μας προξένησεν καταπληκτικός απώλειας, διότι έβαλε καθ' ημών ανενοχλήτως και εκ μικρής αποστάσεως. Ανάγκη απόλυτος να πλησίαση και να καταλάβη κατάλληλον θέσιν το πυροβολικόν, διότι αύριον την πρωίαν θα επαναληφθή πάλιν ή μάχη. Προς πλήρη επιτυχίαν του αγώνος, φρονώ ότι δέον να έλθη προς ενίσχυσιν ολόκληρον το 17ον Σύνταγμα και το πυροβολικόν. Απόλυτος ανάγκη αποστολής φυσιγγίων».

Στις αιτήσεις αυτές των μαχομένων δεν στάλθηκε καμία ενίσχυση, αλλά ούτε ένα φυσιγγί. Αντίθετα, για απάντηση έλαβαν επιτιμητική διαταγή ακατανόητη για τις κρίσιμες αυτές στιγμές.

Η θέση λοιπόν των δικών μας είχε φθάσει να είναι από δύσκολη μέχρι τραγική και με αυτές τις συνθήκες άρχισε ο αγώνας στις 13 Ιουλίου, της τελευταίας ημέρας της ζωής του Βελισσαρίου.

Οι Βούλγαροι από πλεονεκτική θέση άρχισαν στις 13 Ιουλίου το πρωί σφοδρές επιθέσεις κατά των ευζωνικών τμημάτων του Βελισσαρίου. Αποκρούστηκαν, όμως, όλες από τα τμήματα του που βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή.

Οι επιθέσεις των Βουλγάρων προς

στιγμή κόπασαν, γιατί το 4ο Σύνταγμα της 1ης Μεραρχίας μας μετακινήθηκε πίσω και δυτικά. Φαινόταν δε ότι απειλούσε τις γραμμές εφοδιασμού των Βουλγάρων, που βρίσκονταν ήδη πάνω στο ύψωμα 1.378. Έτσι, οι Βούλγαροι έστρεψαν την επίθεση τους στο 4ο Σύνταγμα και, αφού το καθήλωσαν, στράφηκαν κατά του μόνου αγωνιζόμενου τμήματος του Βελισσαρίου.

Ο αγώνας είναι επικός και όλο το βάρος του πέφτει στα τμήματα του Βελισσαρίου και στο Τάγμα των Κρητών που ακολουθεί. Η 13 Ιουλίου είναι μία από τις φονικότερες μάχες του Ελληνοβουλγαρικού Πολέμου. Η κορυφή του θρυλικού υψώματος 1.378 άλλαξε τρεις φορές κάτοχο. Αποτελεί δε το ένδοξο τέρμα των αγώνων. Θριαμβευτής στο τέρμα αυτό βρέθηκε το τμήμα εκείνο που από επιταγή της μοίρας ήταν και πρωτοπόρο πάντοτε. Αυτό, όπως είδαμε, έσπασε πρώτο τις εχθρικές γραμμές με την πύρινη ρομφαία της λόγχης και της αστραπής στο Λαχανά και συμπαρέσυρε σε γενική υποχώρηση τους Βουλγάρους. Αυτό έσπασε και στο τέρμα του αγώνα τη σημαία του θριάμβου πάνω στην ανδροκτόνο κορυφή 1.378, ως αιώνιο δείγμα θυσίας και αυτοθυσίας για τα ιδανικά της πατρίδας.

Γράφει ο κριτικός του πολέμου για τη μάχη αυτή: «Η μάχη του 1378 ήτο αναντιρρήτως ή σκληρότερα και αιματηρότερα από όλες τας μάχας από όσας συνήψεν ό Ελληνικός Στρατός κατά τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους».

Από παράδοξη επιταγή της μοίρας, στην τελευταία αυτή μάχη βρέθηκαν αντιμέτωπα, το ηρωικότερο σώμα του Ελληνικού Στρατού και το εκλεκτότερο του Βουλγαρικού:

Πολλές φορές το ύψωμα αυτό στις κρίσιμες φάσεις του αιματηρού αγώνα άλλαξε κάτοχο. Τελικά παρέμεινε στα χέρια των ευζώνων του Βελισσαρίου, αφού πάνω στο ύψωμα αυτό από τους χίλιους άνδρες του Τάγματος έμειναν ζωντανοί μόνο 275 και ένας αξιωματικός και από αυτούς οι 200 τραυματίες.

Τελικά και οι Βούλγαροι έπαθαν τρομακτικές απώλειες με αποτέλεσμα να εγκαταλείψουν το 1.378, όπου τελικά στήθηκε η ελληνική σημαία στις 15 Ιουλίου 1913.

Με την τελική κατάληψη του υψώματος 1.378 που βρίσκεται σε ευθεία γραμμή 20 χλμ. από τη Σόφια, οι Βούλγαροι αναγκάστηκαν να υπογράψουν τη συνθήκη του Βουκουρεστίου. Αν ο Βελισσαρίου με την πολυάνθρωπη θυσία του δεν πολεμούσε και δε θυσιαζόταν, ο πόλεμος στη θέση αυτή θα έπαιρνε δυσάρεστη τροπή και οι Βούλγαροι, νικητές στο σημείο αυτό, θα υπαγόρευαν την υπογραφή της συνθήκης με διαφορετικές προϋποθέσεις και ευνοϊκότερους γ'αυτούς όρους.

Ο Βελισσαρίου πέθανε ηρωικά με τη φράση: «Στη Σόφια!» Και προς αυτήν πλησίασε! Πώς, όμως, φονεύθηκε και ποιες οι τελευταίες στιγμές του; Θ'αφήσουμε να απαντήσει ο γιατρός του Τάγματος, ο αείμνηστος Μπούκουρας, ο οποίος από την αρχή του πολέμου βρισκόταν στο Τάγμα του Βελισσαρίου και διέσωσε πολλά λεπτομερειακά στοιχεία μέσα από τις 600 σελίδες του ανέκδοτου προσωπικού του ημερολογίου, που είχε την καλοσύνη να μου παραχωρήσει: «Εξημέρωσε θολή και αγρία η ήμερα, πιο μαύρη από την νύκτα, σύννεφα καταμέλανα εις μεγάλους όγκους κυλίνονται προς την Ροδόπη. Ουδέν μετήλλαξεν. Την σκοτεινιά

της νυκτός διαδέχεται ή μαυρίλα της ημέρας. Στη σκοτεινιά εκείνης μεσ' το διάστημα δύο αστραπών, μιας του ουρανού και μιας ενός κανονιού έφυγε ο Κολοκοτρώνης. Στή μαυρίλα του αίματος που έχυσε η σκοτεινιασμένη ημέρα επνίγη το άλλο όνομα που εδόξασε τόσον την πατρίδα χωρίς και δι' αυτό να αποθάνη, ευρισκόμενος ακόμη εκεί με διεύθυνσιν προς την Γράδοβαν επί των δυτικών πορειών του υψώματος 1378. Κατέχομεν ακόμα τας θέσεις που με τόσον αίμα διετηρήσαμεν αφ' εσπέρας. Ακόμη εκεί δίπλα μας εκοίτοντο τα πτώματα των φονευθέντων. Δεξιά και επάνω μόλις διεκρίνετο το ύψω-

Προτομή του Ταγματάρχη Ιωάννη Βελισσαρίου στο Λαχανά.

μα και αι δυτικά πλευρά καθισμένοι και εκείνοι με το αίμα που εχύθη στο διάστημα των πέντε νυκτερινών εφόδων της προηγουμένης. Κάτω και αριστερά ήπλουντο σαν ογκώδεις ανοιγμένοι δάκτυλοι επιμήκεις ανώμαλοι γήινοι ραβδώσεις αρχόμενοι χίλια μέτρα αριστερά της κορυφής από των θέσεων μας. Το 8ον και 9ον ευζωνικόν ετήρουν τας προφυλακάς με όψιν προς το ύψωμα. Πεντήκοντα μέτρα δεξιώτερον και όπισθεν άλλης συστάδος ο λόχος του Καζανά εξηπλωμένος ως μόνη εφεδρεία. Άνωθεν των δένδρων ένας τάφος ανοιγμένος και πλαγίως ένας νεκρός της προηγουμένης. Ο νεκρός του Κολοκοτρώνη είναι κατάστικτος εκ των βολιδων. Πριν εισέτι το φως της νέας ημέρας αρχίση τον

προπέμπουν ο Συνταγματάρχης, ο Βελισσαρίου, ο Βασιλούκης και δύο τρεις αξιωματικοί των. «Στο καλό φίλε μου!» δακρύζει ο Συνταγματάρχης, «Στο καλό Κολοκοτρώνη και καλήν αντάμωσιν σε λίγο!» ακούγεται κάπως πένθιμη η φωνή του Ταγματάρχου Β'. Τον επιπλήττει γλυκέως ο άλλος. Γύρω οι άδειες κάσσεσ των φυσιγγίων ομιλούν δια τη μάχη της προηγουμένης, τους νεκρούς των, τους τραυματίας. Ο Παπαδόπουλος σκεπτικός, ο Βελισσαρίου σοβαρός, ο Τυρογιάννης ο γενναίος υπολοχαγός αστείος, επέρασεν ως ένα τέταρτον σιγής και άρχισαν και πάλιν οι οβίδες να θραύονται πλησιέστερον. Σαν

ανήσυχος και περιέργος ο Βελισσαρίου εσηκώθη έκανε τρία βήματα δεξιά, τρία αριστερά. Αι οβίδες έσκασαν γύρω του πυκνά. «Γιατρέ, είπε, να δίωξης τους τραυματίας». Έπειτα κάπως απότομα έστρεψε το κεφάλι προς τα οπίσω και αποτεινόμενος προς τους σαλπικτάς είπε: «Τί ημέρα έχομεν;» «Δέκα τρεις του μηνός» είπε εις των σαλπικτών, ενώ ο Τυρογιάννης κλείον τον ένα οφθαλμόν έσπευσεν να διορθώση «δώδεκα» ο δε Βελισσαρίου αφηρημένος ως προσέχων άλλου εδέχθη χωρίς αντίρρησιν. «Ναι δώδεκα». Πόσον διέψευσε και των δύο τους λόγους η μοίρα!

Για τον Βελισσαρίου η οβίς ομίλησε ως περί δεκάτης τρίτης του μηνός δια να διάψευση την ημερομηνίαν του

Τυρογιάννη. Δεκάτη τρίτη δια τον Τυρογιάννην ήτο η επομένη που εύρε εκείνος τον θάνατον, χωρίς κανείς εκ των δύο να είναι προληπτικός. Την ενάτην ώραν της 13 Ιουλίου ευρισκόμεθα εν πλήρει μάχη. Το Βουλγαρικόν πυροβολικόν έστειλε ακατάπαυτα τα βλήματα του εις τας προφυλακάς μας. Τα πολυβόλα του ήλθαν να συνοδεύσουν με τον απαίσιον ήχον των. Τα πρώτα αίματα εκύθησαν ήδη. Όλοι αι έφοδοι όμως των συνεχώς ενισχυομένων Βουλγάρων εθραύοντο εις το απόρθητον τείχος των ευζώνων του Βελισσαρίου. Εις την χάλαζαν των σφαιρών των πολυβόλων και των οβίδων του εχθρού την ενδεκάτην ώραν 60 εκτός μάχης. Ιατρός, νοσοκόμοι διεκόμεζον τους ζώντας τραυματίας εις τα μετώπισθεν. Αι τάξεις των γενναίων ηραιώνοντο, αυτός άκαμπτος, μεγαλοπρεπής, όρθιος οδήγη τους ήρωας του προς τον θάνατο μη υποχωρών. Όρθιος εξώρμα με το μαστίγιον εις τας χείρας και ήτο μεγαλοπρεπής και αγρίως ωραίος. Δεν είναι δυνατόν να μιμηθεί κανείς τον τόνον και αδύνατον να παραστήσει την επίδρασιν. Η φωνή του ηλέκτριζε και έκαμνε τον θάνατον γλυκύν. Το αναλογίζομαι ακόμη μετά του ιδίου ρίγους και συγκινήσεως που πάντοτε εδοκίμασα. Οι διακόσιοι πεντήκοντα εναπομείναντες γύρω του, από το ηρωικό του τάγμα, εχρειάζοντο ενθάρρυνσιν και έδιδε το παράδειγμα, εκτεθειμένος εντελώς ακάλυπτος εις το επαναληφθέν πυρ του εχθρού, το όποιον τώρα, ότε αι θέσεις εγένοντο καταφανείς, επήρχετο ακράτητον και έπιπταν διαρκώς αι οβίδες, και ετραυματίζοντο ευχαριστημένοι ίσως τώρα υπό τα όμματα του αρχηγού των. Αι τάξεις των ανδρών του αραιώνονται επικινδύνως. Αλλ' ιδού μία δύο οβίδες, η μία κατόπιν της άλλης έσπασαν

υπεράνω της κεφαλής του μένει όμως ακλόνητος. Ουδέ κατά βήμα μετήλλαξε θέσιν. Τρίτη, μη διαρραγείσα, μεθ' ορμής εισέδυσσε έμπροσθεν του βαθύτατα ανατινάξασα ολόκληρα τμήματα πηλού και κονιορτού συγχρόνως, όστις τον κατεκάλυψε. Ο Ηλιού εν νεφέλαις δεν θα ήτο περισσότερον ατάραχος! Ανέμενε έως ου κατέπεσε ο κονιορτός και τώρα γαλήνιος απετάθη προς τους στρατιώτας. «Αί! Τί τους φοβείσθε, ανάθεμα τους αν ξέρουν να σκοπεύουν. Να μόνον λάσπη και σκόνη με γέμισαν». Ο Καζανάς όρθιος δια νευμάτων μου υπεδείκνυε το επικίνδυνον της θέσεως του μη τολμών να παρατήρηση τι. Αλλά και τις ετόλμα να συστήση απομάκρυνσιν. Ο αείποτε αφηγήσας τον θάνατον να απομακρυνθή του κινδύνου προ των ομμάτων των δεκατιζομένων ανδρών του; Προ του Ιδίου του εγωΐσμού που τον ήθελε ανώτερον της φήμης του και των κατορθωμάτων του, θα ήτο αστείον και να δοκιμάση κανείς. Θα εδέχετο κανένα από εκείνα τα αυστηρά και περιφρονητικά βλέμματα που πολλών φιλοτιμίας παρακαίρως έταπείνωσαν.

Νέος κρότος και μία συγχρόνως φωνή με ετίναξεν και έστρεψα την κεφαλήν. Ο Ταγματάρχης εκυλίετο εις την κλιτήν. Έπεσεν εκείνος με τας λέξεις: «Α! Καζανά, έπεσα». Διατηρώ στην ψυχή μου το παρόν μου και κάποιαν μνησικακίαν κατά του Καζανά δια την προτίμησιν(!). Ο Ταγματάρχης μου, όστις με περιέβαλλε με τόσα δείγματα εκτιμήσεως, την στιγμήν που μόνον εμού ίσως είχε ανάγκη την συνδρομήν να ζήτηση, αντί να στραφεί προς εμέ απετάνθη προς τον λοχαγόν του. Αλλά τί ημην εγω εν σχέσει προς τον ήρωα λοχαγόν του 4ου λόχου, που εχάνετο διώκων και κατακεραυνών τον

εχθρόν εις πάν παράγγελμα; Όλοι οι άξιοι κοντά του κατείχον θέσιν και οι εκλεκτότεροι ήσαν οι φίλοι του. Ποιος θα είχε το δικαίωμα να τεθή προ του Καζανά εις την χορείαν των συμπολεμιστών του; Έστρεψα κλαίων ασυναίσθητως δια πρώτην ίσως φοράν εις την ζωήν μου, πριν εισέτι άλλος κινηθή. «Ω τα είδατε Ταγματάρχα μου! Να! όλο εκτεθειμένος. Τώρα τί θα γίνωμεν εμείς;» αυστηρός και κάπως ανηλεής προς εμέ, εις τον πόνον μου αλλ' εις την έννοιαν των λέξεων αποκρινόμενος την στιγμήν που ημιλυπόθυμος έπιπεν εις την αγκάλην μου, αμείλικτα και σιγά-σιγά διακοπτόμενος απεκρίθη: «Έχετε όπλα. Εάν έχετε και μυαλό δεν υπάρχει κανείς κίνδυνος».

Στο πρόσωπο μου εκεραύνου όλας αναξιοτήτας αυτός που ήξευρε ότι για το τάγμα του αυτός ήτο η νίκη, η ασφάλεια και ουχί τα εις χείρας όλων όπλα. Τον έσυρα μετά κόπου βαρύν προς τα δένδρα. Ο Παπακωνσταντίνου, οι σαλπικταί του με έβοήθησαν. Διήνοιξα τα ρούχα του. Μια πληγή άνευ εξόδου κάτωθεν της δεξιάς κλειδός έχυεν αιμορροούσα ηπίως. Η βολίς είχε εισδύσει εις τον πνεύμονα. Του προσεφέραμεν πάσαν βοήθειαν. Δις εις ελάχιστον χρόνον είχε λιποθυμήσει και δις συνήλθε. Ισχυρά δύσπνοια ομίλη προφανώς περί εσωτερικής αιμορραγίας. Ανήσυχος διαρκώς ο νους του εστρέφετο ακόμη προς την μάχην, ενώ με πρόχειρον φορείον τον απεμακρύναμεν απ' αυτήν. Με την πρώτην απομάκρυνσίν μας οι άνδρες του λόχου μένεα πνέοντες ήρχισαν πυρά ομαδόν. Αντετάσσοντο προς τον επερχόμενον θάνατον πιστεύοντες ότι ούτω θα εξεδικούντο. Ουδεμία δύναμις ηδύνατο να τους συγκράτηση. Όλοι εξήτησαν τον θάνατον. Ποια δύναμις εχθρική ήτο ικανή

να αντιμετώπιση τους συντρόφους του Βελισσαρίου; Τί ήτο η ζωή άνευ του ηρωός των; Όπισθεν μιας προεξοχής του εδάφους εσταματήσαμεν. Εφαινέτο ωχρός και ολίγον ήσυχος, παρεπονείτο όμως ότι τα χέρια του κουράζονται. «Δεν είναι τίποτε» είπα, μου απάντησε: «Δεν είναι άλλως τε γραφτό να κουρασθούν αυτά τα χέρια... Γιατρέ! πολύ φοβούμαι πως δεν θα ξαναϋπηρετήσω την Πατρίδα. Μόνον εκείνη δεν κουράζει τον θέλοντα να την υπηρέτηση». Ένας σύνδεσμος περνά βιαστικός ζητώντας τον Ταγματάρχη. Πριν λάβει απάντησιν διακρίνει τον μανδύαν του. «Α τραυματισμένος δυστυχία μας!» Πήγαινε λεβέντη μου επάνω. «Είναι άλλος Διοικητής τώρα, λέγει. Μη φοβάσαι όμως. Να ξεκουρασθώ λιγάκι και το βράδυ θα είμαι πάλι κοντά σας». Ω μίλησε πολύ και νέα δύσπνοια με ανησυχίαν. Ένας βήχας έφερε λιποθυμίαν. Συνήλθε και πάλιν. «Πώς πάνε τα παιδιά πάνω, ρωτά». Μείνετε ήσυχος θα σας εκδικηθούν εκείνοι». «Ω το πιστεύω θα νικήσητε, θα φθάσετε στη Σόφια. Τί κρίμα να μην είμαι και εγώ κοντά σας όπως και στα Γιάννενα!». Ημιέκλεισε τα μάτια του. Εκκινήσαμεν εκ νέου. Εκείνος καθήμενος επί του φορείου είχε τας χείρας του υψηλά και με περιέβαλε δια της δεξιάς «Α! Να έτσι είναι καλά, μπράβο σαλπικταί μου, αλλά που είναι ο Βλάχος;»... «Α! Ξέχασα Γιατρέ στο στόμα ήταν τραυματισμένος». «Ναι αλλά μην ομιλείτε σας κάμνει κακό» «Α γιατρέ ευρήκες τη δύναμη σου, σ' ακούω, να που ήλθε και η αράδα σου να διάταξης. Σ' ακούω, όπως και συ τόσον καιρό». Αίφνης ωχρίασε μέχρι λιποθυμίας. Εφάνη να συνέρχεται. Τα χείλη του εψιθύρισαν. «Ναι! Στη Σόφια. Στη Σόφια, όπως είπαμε. Το τελευταίο ταξίδι δεν φαίνεται να είναι... το πιο τυχερό!». Εκκινήσαμεν εκ

νέου όπως πριν. Η πληγή αιμορροούσε, ολίγον ακουμβούσε επί του στήθους μου και αιματωμένος ο επίδεσμος έβρεχε την χλαίνη, την οποίαν διατηρώ αιματωμένη. Η ωχρότης επεχύθη επί του προσώπου του. Τον ενόμισαν νεκρόν και όπως κατεβίβασα το χέρι του από τον ώμον μου δια να τον κατακλίνω έθεσα σ' αυτό ένα κρυφό φίλημα. Ήνοιξε όμως τα μάτια του και ως αισθανθείς την θέσιν του κοιτάζοντάς με κατάματα με ηρώτησε με έσβεσμένη την φωνή «Τί είναι Γιατρέ. Το νεκροφίλημα;». Εκοκκίνησα, έσπευσα να δικαιολογηθώ κάπως παιδίαστικά. «Όχι, αλλά ξεύρετε πρέπει να γυρίσω πίσω στο τάγμα μας. Να εδώ είναι ο Γιατρός του Συντάγματος. Θα φροντίση καλλίτερα εκείνος». «Καλά έχεις δίκαιο. Εξέχασα ότι δεν έχω κανένα δικαίωμα να σε κρατήσω πλέον. Ανήκεις στο τάγμα. Πήγαινε γιατρέ μου τώρα σε ευχαριστώ». Σε λίγο ήρθε ο Συνταγματάρχης σύνοφρυς. Του παρέδωσα, τας διόπτρας του και το περιστροφόν του. Έφυγα ρίπτων ένα τελευταίον βλέμμα χωρίς να έχω το θάρρος να του ευχηθώ καλήν αντάμωσιν. Θα ήτο το μόνον ψέμα αφ' ότου υπηρέτησα υπό τας διαταγάς του. Τρεις ώρας αργότερον ο υψιπέτης αναβάτης του Δεμίρ Κάπου κατήρχετο προς τον θάνατον. Την θλιβεράν είδησιν έφερεν εις το τάγμα εις των Σαλπικτών. Εξεψύχησεν με τας λέξεις που και πριν είχεν ειπεί: «Και όπως είπαμε παιδιά μου. Στη Σόφια, στην Πόλι. Χαρίκλεια... Χαρίκλεια!» (Γράδεβον, 20 Ιουλίου 1913 Κ. Μπούκουρας Ιατρός Τάγματος).

Τι κρίμα να μην είμαι όπως στα Γιάννε-

**Πεσόντες Αξκοί της μάχης στο Λαχανά.
(αναμνηστική στήλη)**

να! Αυτές είναι οι τελευταίες στιγμές του ήρωα μας. Ο θάνατος του σαν κεραυνός τους τρύπησε όλους, αλλά και ταυτόχρονα τους ηλέκτρισε άναυδους μπρος στο μεγαλείο της μορφής του. Θάνατος που δεν απελπίζει, που δεν απογοητεύει, αλλά που εμπνέει και γεμίζει περηφάνια. Ο Βασιλιάς τότε μόλις πληροφορήθηκε το θάνατό του είπε:

«Τοιούτοι ήρωες δεν ζουν πολύ, δεν είναι δυνατόν να ζήσουν πολύ. Αυτός είναι ο ζηλευτός, ο πλέον ζηλευτός θάνατος. Δεν χρειάζονται συλλυπητήρια. Φέρτε μου χαρτί να συγχαρώ την γυναίκα του». «Χαιρετίζω τον Ήρωα των Ηρώων. Κωνσταντίνος - Βασιλεύς των Ελλήνων».

Την επομένη, στον Ογνιάρ μαχαλά ανοίχτηκε ένας τάφος δίπλα στον τάφο του Κολοκοτρώνη, που είχε θαφτεί εκεί την προηγούμενη. Γύρω από τον τάφο λίγοι συμπολεμιστές του, γιατί οι άλλοι μάχονται. Ο Συνταγματάρχης του απαρηγόρητος θρηνεί τον ασύγκριτο. Ο στρατιωτικός ιερέας ψάλλει τη νεκρώσιμη ακολουθία. Ο Συνταγματάρχης χαιρετά, ο δημοσιογράφος Καρβούνης μίλησε για λίγο: «Εμπρός και πάντοτε εμπρός ήταν το σύμβολο σου. Όσαι μάχαι και τόσα στεφάνια νίκης, το απόρθητο Σαραντάπορο, οι οξείς βράχοι της Αετοράχης, τα θυρυλικά Γιάννενα, το ανδροκτόνο Κλέπε, ή Λιγκοβάνη, τα βαθεία χαρακώματα του Λαχανά, τα χαλύβδινα στενά του Δεμίρ-Χισάρ, η ματωμένη και λαβυρινθώδης Κρέσνα, τα ερυθρά υψώματα της Τζουμαγιάς το 1378 όλα σκύβουν ταπεινά και με ευλάβεια προσκυνούν την μνήμη του μεγάλου πορθητού και θα διαλαλούν από γενεάς εις γενεάν το θριαμβευτικόν πέρασμα του μαύρου Καβαλλάρη. Πάντοτε ταχύς, ορμητικός σαν θύελλα σκόρπιζες κεραυνούς και έδρες πες δάφνες. Η δόξα, η πατρίς, οι Θεοί της Ελλάδος χειροκροτούμενοι ηκολούθουν το φλογερό άρμα του. Αγέρωχος και μεγαλοπρεπής στο υπερήφανο άτι του έφέρετο περῶπους προς την αθανασίαν. Στον ιλιγγιώδη δρόμο του εσκόρπισε τόσα πτώματα εχθρού, που η Βουλγαρία με λύσσα θα ενθυμήται τον φοβερό διώκτη της. Ένδοξε και τιμημένε, ο θάνατος θάνατος σου ακτινοβολεί σαν ήλιος σε κάθε Ελληνική ψυχή. Εκεί επάνω στους γαλανούς κάμπους των Ηλισίων η μεγάλη πατρίς και η τιμή δρέπουν ολοπόρφυρες δάφνες και πλέκουν το αμάραντο στεφάνι της δόξας και ραίνουν με ολόλευκα την σεπτήν σκιάν σου. Τιμημένε, η εθνική

κή ευγνωμοσύνη ανεγείρει μαυσωλεία στα στήθη των Πανελλήνων και χείλη ελευθερωθέντων σκλάβων ψάλλουν το αιωνία η μνήμη».

Η λαϊκή Μούσα των συμπολεμιστών του αφιέρωσε το παρακάτω τραγούδι:

Εις τον «Ήρωα των Ηρώων» Ιωάννη Βελισσαρίου

Μοιρολογούνε τα βουνά κι' κάμποι αναστενάζουν!

και οι τσολιάδες τον θρηνούν λεβεντοταγματάρχη!

Μες του πολέμου τη φωτιά ορθός επολεμούσε

το φόβο δε λογάριαζε το χάρο δε ψηφούσε.

Κλάψτε αετοί το σταυραετό!

κλάψτε το Βελισσάρη!

κλάψε και συ ευζωνικό

τ' ατρόμητο λιοντάρι.

Τί το κακό που γίνηκε στη Τζουμαγιά στη ράχη

ο Βελισσάρης πέθανε κι' ο Βασιλιάς ταράχθη

Ο Βλάχος του ο σαλπικτής

βαριά τραυματισμένος,

όταν μαθαίνει το χαμό

πριν ξεψυχήσει λέει:

Θα ήθελα στον τάφο σου δύο λόγια να σαλπίσω

να γονατίσω ευλαβικά, στερνά να ξεψυχήσω!

Ν' ακούσουνε τα Γιάννενα

κι' ο Λαχανάς να μάθη

κι' η Κύμη που τον γέννησε

ο Βελισσάρης πέθανε, ο Βελισσάρης χάθη!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

📖 Επιμορφωτικός και Εκπολιτιστικός Σύλλογος «Κύμης».

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Ο ΦΥΛΕΤΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ (εθνοφυλετισμός)

ΚΕΙΜΕΝΟ:

Υπτογος ε.α Βασίλειος Διάμεσης,
τ. Καθηγητής ΣΣΕ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:

Στρατιωτική Επιθεώρηση

Ο μεγάλος αυτός πνεύμονας της Ορθόδοξης Εκκλησίας το Άγιον Όρος, που χίλια τόσα χρόνια τώρα ακτινοβολεί, πέρασε καλές και άσχημες ώρες στην ιστορική του πορεία. Επειδή, όμως, όπως αποκαλείται, είναι το περιβόλι της Παναγιάς, πάντοτε βρίσκει δυνάμεις και πάντοτε μεγαλουργεί.

Ο θρησκευτικός και Οικουμενικός χαρακτήρας του Άθω, σε όλη την ιστορι-

κή του διαδρομή, είχε σαν αποτέλεσμα την αθρόα προσέλευση χριστιανών ανεξαρτήτως εθνικότητας. Η ακτινοβολία του υπήρξε εντονότερη προς τους λαούς του Βορρά, καθώς συνετέλεσε στην ενδυνάμωση της Ορθόδοξης ταυτότητάς τους, στην αφύπνιση του εθνικού τους φρονήματος και στη διατήρηση της υποστάσεώς τους. Έντονη παρατηρείται η παρουσία ξενόγλωσσου μοναχικού

σε τρεις επιμέρους μικρότερες χερσονήσους: της Κασσάνδρας, της Σιθωνίας και του Άθω. Η χερσονήσος του Άθω ή Αγίου Όρους έχει μήκος περίπου 47 χλμ., πλάτος από 5-10 χλμ. και έκταση περί τα 322 τ.χλμ. Είναι οφιοειδής εν είδη ψαροκόκκαλου. Έχει απότομες πλαγιές, βαθιές και στενές χαράδρες και ογκώδεις βράχους. Είναι κατάφυτη από δρυς, καστανιές, πεύκα και μεγάλη ποικιλία θάμνων. Είναι όπως αποκαλείται, ένας «βοτανικός παράδεισος». Ορεινή, δασώδης και δύσβατη καταλήγει στην κωνική κορυφή του Άθω ή Άθωνα με υψόμετρο 2.033 μέτρα. Τα παράλια είναι βραχώδη, πολυσχιδή και συνήθως τρικυμιάδη.

Κατά τη διάρκεια των Περσικών πολέμων, στο στενότερο σημείο προς Βορειοδυσμάς είχε κατασκευαστεί η «διώρυγα του Ξέρξη» κοντά στα σημερινά Νέα Ρόδα. Και αυτό για να αποφύγουν οι Πέρσες την καταστροφή του στόλου τους, στην εκστρατεία κατά της Ελλάδας. Τα προηγούμενα έτη ο Μαρδόنيος, προσπαθώντας να περιπλεύσει τον Άθω, υπέστη ολοκληρωτική καταστροφή του στόλου του λόγω της τρικυμίας.

Ο γλύπτης και αρχιτέκτων της Αλεξάνδρειας Δεινοκράτης είχε προτείνει στον Μ. Αλέξανδρο να κατασκευάσει κολοσσιαίο άγαλμα του στη χερσονήσο που να είναι ορατό από όλο σχεδόν το Αιγαίο πέλαγος. Και η απάντηση του Αλεξάνδρου: «Άφες το όρος ως έχει, αρκεί ότι έτερος βασιλεύς κατέλειπε αίδιον την αλαζονείαν του διωρύξας τούτο».

Οι πρώτοι μοναχοί εμφανίζονται στο Άγιον Όρος τον Θ' μ.Χ. αιώνα. Από τότε η Αθωνική πολιτεία όπως ονομάζεται, διαχωρίζεται της λοιπής Χαλκιδικής και ακολουθεί ιδιαίτερο, αυτοτελή, ιστορικό βίο.

Το νομικό καθεστώς του Αγίου Όρους

πληθυσμού στην Αθωνική πολιτεία μέχρι τα τέλη του 15^{ου} αιώνα. Αρχίζει, όμως, να μειώνεται σημαντικά το 18^ο αιώνα.

Προτού εισέλθουμε στο κυρίως θέμα μας, ας παραθέσουμε μερικά γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία καθώς και ολίγα συνοπτικά για το Νομικό καθεστώς.

Η όλη χερσονήσος της Χαλκιδικής αποτελεί συνέχεια προς Νοτιο-ανατολάς της Κεντρικής Μακεδονίας. Διαχωρίζεται

καθορίζεται σήμερα από:

- Το Σύνταγμα της Ελλάδας,
- Τον καταστατικό χάρτη του Αγίου Όρους και
- Τους νόμους που ρυθμίζουν θέματα της μοναστικής πολιτείας.

Η πρώτη νομοθετική ενέργεια του Ελληνικού κράτους, μετά την οριστική αναγνώριση της κυριαρχίας του στη χερσόνησο με τις συνθήκες Βουκουρεστίου (1913), Σεβρών (1920) και Λοζάννης (1923), έγινε το 1926 και η πρώτη συνταγματική ρύθμιση του αγιορείτικου καθεστώτος με το Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 109-112).

Τα βασικά στοιχεία της ιδιόρρυθμης μοναχικής πολιτείας που καθορίζει και διασφαλίζει το Σύνταγμα είναι:

- Τα όρια και το νομικό καθεστώς του εδάφους,
- Το πολιτειακό καθεστώς,
- Οι ειδικές εξουσίες του Ελληνικού κράτους και
- Το πνευματικό καθεστώς.

Η ιερή κοινότητα έχει αρμοδιότητες διοικητικές και δικαστικές. Η έκτακτος εικοσαμελής σύναξις είναι το ανώτατο νομοθετικό και δικαστικό όργανο. Αποτελείται από τους ηγουμένους των είκοσι μονών και συνέρχεται δύο φορές το χρόνο.

Το Άγιον Όρος υπάγεται διοικητικώς στο Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Ο Υπουργός προκαλεί το διάταγμα διορισμού του διοικητή του Αγίου Όρους και επικυρώνει τις κανονιστικές πράξεις της εικοσαμελούς συνάξεως. Για την άσκηση

των καθηκόντων του ο διοικητής έχει υπό τις διαταγές του δύναμη Χωροφυλακής και το απαραίτητο προσωπικό διοικήσεως. Τα έξοδα διοικήσεως και λειτουργίας βαρύνουν τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Εξωτερικών.

Στο άρθρο 52 παράγραφος 3 του Ευρωσυντάγματος που ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων τον Απρίλιο του 2005 αναγράφεται ότι: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί ανοικτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις εκκλησίες και τις θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες, αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη ταυτότητα και συμβολή τους». Συνεπώς και το καθεστώς του Αγίου Όρους, που είναι θρησκευτική κοινότητα, καθορίζεται από το εθνικό δίκαιο και η ένωση το σέβεται και δεν το θίγει.

Ύστερα από τη σύντομη αυτή αναφορά ας επανέλθουμε στο κυρίως θέμα μας.

Η ιδέα του φυλετικού ανταγωνισμού ή εθνοφυλετισμού εκδηλώθηκε το 19^ο κυρίως αιώνα στις Σλαβικές Χώρες, με άμεσο στόχο την επέκταση των συμφερόντων τους και στο Άγιον Όρος. Αυτό σήμανε και την άμεση διείσδυση ξένων μοναχών για υλοποίηση του σκοπού τους.

Τι σήμαινε, όμως, εθνοφυλετισμός ή φυλετικός ανταγωνισμός; Κάθε φυλή, κάθε κράτος να αισθάνεται ιδιαίτερα και μέσα στο Άγιον Όρος.

Είχε αρχίσει τότε ένα γενικότερο σχέδιο θρησκευτικής και πολιτικής εκμετάλλευσης της Ορθοδοξίας από τους Ρώσους, η γνωστή «πανσλαβιστική προσπάθεια». Ένα μέρος αυτής της «κινήσεως» περιελάμβανε την προώθηση, με διάφορες μεθόδους, της ιδέας της διεθνοποίησης του Αγίου Όρους. Η Ρωσία ηγείτο αυτής της κινήσεως. Προς το σκοπό αυτό ξεκίνησε ένα διαρκή αγώνα καταλήψεως όσο το δυνατόν περισσότερων εξαρτημάτων με στόχο την ανύ-

ψωση τους σε μονές και την αύξηση έτσι των δικαιωμάτων τους στον Άθωνα.

Η ανοχή, από την Ελληνική πλευρά, των συνεχών παραβιάσεων διεθνών συνθηκών από την πλευρά της Ρωσίας, ωθούσε στη συνεχή αύξηση των αξιώσεων της Ρωσίας. Την ίδια πολιτική, με πιο μικρή βέβαια ένταση, ακολούθησαν και άλλες χώρες επηρεασμένες από τη Ρωσική έπαρση.

Η Βουλγαρία, προκειμένου να προωθήσει τα δικά της συμφέροντα στην Αθωνική χερσόνησο, χρησιμοποίησε αθέμιτα μέσα, εκμεταλλεύομενη τη δυσχερή κατάσταση της Ελληνικής πλευράς, κυρίως κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής (1941-1944). Αλλά και νωρίτερα, επίδιωσε την κατάληψη της μονής Ζωγράφου με την υποστήριξη του Βουλγαρικού στρατού (1912-1913).

Όμως, από την άλλη μεριά, οι ηγεμόνες σλαβικών χωρών και ιδιαίτερα των Βλαχίας και Μολδαβίας, ορμώμενοι αρχικά από αγνά θρησκευτικά αισθήματα, άρχισαν να προσφέρουν οικονομική ενίσχυση, όχι μόνο προς τις μονές που εγκαταβίωναν σλάβοι μοναχοί, αλλά και προς όλες τις μονές του Αγίου Όρους. Η προσφορά αυτή αποδείχτηκε σωτήρια και πολύτιμη, κυρίως σε περιόδους δύσκολες, όπως κατά τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας. Η οικονομική, όμως, βοήθεια αποτέλεσε συχνά και ένα πεδίο αμφισβήτησης των Ελληνικών δικαιωμάτων επί της Αθωνικής κοινωνίας.

Το Ορθόδοξο και δημοκρατικό πνεύμα του Άθωνα είχε συμβάλει στην ύπαρξη αρμονικών αρχικά σχέσεων ανάμεσα σε Έλληνες και Σλάβους μοναχούς καθώς και ανάμεσα στην Ελληνική Κυβέρνηση αργότερα και τις χώρες προέλευσης των ξενόγλωσσων μοναχών. Κάτι τέτοιο απο-

δεικνύεται και με την ανάπτυξη πνευματικών σχέσεων του Αγίου Όρους με τις Χριστιανικές χώρες. Τέλος, ο Αθωνικός μοναχισμός προώθησε την ανάπτυξη του Ορθόδοξου μοναχισμού των Σλάβων με βάση τα Αγιορείτικα πρότυπα, ενώ η ίδρυση σλαβικών μονών στο Άγιον Όρος προήλθε από την επιθυμία διατηρήσεως της σλαβικής τους φυσιογνωμίας, πέρα από την ανάγκη αντιμετώπισης της γλωσσικής επικοινωνίας. Η επιθυμία αυτή, υποκινούμενη από τα εθνικιστικά αισθήματα κάθε χώρας, προκάλεσε τη ρήξη των σχέσεων μεταξύ της κυρίαρχης πολιτείας και των Σλάβων μοναχών.

Πως παρουσιάστηκε, όμως, αυτός ο φυλετικός ανταγωνισμός στο Άγιον Όρος;

Όπως είναι γνωστό, η Οικουμενική φύση της Αθωνικής πολιτείας, η οποία λειτουργεί ως Ορθόδοξη κοινοπολιτεία, υποκίνησε συχνά στο πρόσφατο παρελθόν τις επεκτατικές βλέψεις και την εθνικιστική πολιτική των κρατών. Τα Χριστιανικά έθνη, άλλωστε, δεν ήσαν διατεθειμένα να διακόψουν τους δεσμούς τους με την εκκλησία, εφόσον η τελευταία αυτή είναι αρκετά ισχυρή για να κινητοποιεί και να χρησιμοποιεί τις μάζες, όποτε τούτο καθίσταται αναγκαίο.

Η Ρωσία ήταν η πρώτη η οποία το 19^ο αιώνα διατάραξε τις σχέσεις στον Άθω. Μέχρι τότε όλοι οι μοναχοί ανεξαρτήτως θρησκευάτος, μπορούσαν να συνυπάρχουν στο ίδιο μοναστήρι, με τη διαφορά ότι η λειτουργία και οι άλλες ακολουθίες γίνονταν στην Ελληνική γλώσσα. Όμως, από τότε που άρχισαν τα σχέδια της τσαρικής Ρωσίας για την κάθοδό της στη Μεσόγειο και δημιουργήθηκε η πανσλαβιστική κίνηση, που αποτελεί μέρος του Ανατολικού ζητήματος, προχώρησε όλη η κίνηση αυτή, για

να φτάσουμε το 1870 στο Βουλγαρικό σχίσμα και στον εθνοφυλετισμό. Κάθε φυλή, κάθε κράτος να αισθάνεται ιδιαίτερα και μέσα στο Άγιον Όρος.

Λόγω της εθνικής αφυπνίσεως των λαών του Αίμου άρχισε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ένας οξύτατος ανταγωνισμός, με τη μορφή της πανσλαβιστικής κινήσεως, επιδίωξη της οποίας ήταν πέραν των άλλων και η απελευθέρωση των σλαβικών λαών και η συνένωσή τους σε μία Ομοσπονδία. Εξ αιτίας, όμως, της ιδιομορφίας του χώρου του Άθωνα, ο ανταγωνισμός πραγματοποιήθηκε από κάθε σλαβικό λαό χωριστά. Η επικράτηση του φυλετισμού μεταξύ των Βουλγάρων μοναχών του Όρους πραγματοποιήθηκε σε συνάρτηση με ρωσικές ενέργειες. Η κίνηση τους, όμως, αυτή, όχι μόνο δεν απορροφήθηκε από τη Ρωσική πολιτική, αλλά αντιστάθηκε και μάλιστα με σθένος σ' αυτήν. Ο ανταγωνισμός επεκτάθηκε με την ένταση της Ρωσικής επεκτατικής πολιτικής, η οποία είχε σαν στόχο τον πλήρη εκρωσισμό του Αγίου Όρους.

Στις ρωσικές αυτές βλέψεις αντιτάχθηκαν άλλες δυνάμεις που δεν υποστήριζαν την εδαφική παρουσία της Ρωσίας στο Αιγαίο, ενώ παράλληλα επιθυμούσαν την προσωπική τους συμμετοχή στην προστασία και τη διοίκηση του Αγίου Όρους. Από το ένα μέρος η Αγγλία της οποίας υπήκοοι μοναχοί, δηλαδή οι Κύπριοι, υπήρχαν στον Άθωνα και κυρίως στη μονή Βατοπεδίου. Και από το άλλο μέρος, η Αυστρο-Ουγγαρία, της οποίας υπήκοοι υπήρχαν στις υπό κατοχή περιοχές της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Βέβαια δεν παρουσιάστηκε εκ μέρους Αρμενίων, Συριών, Βλάχων και Αλβανών προσπάθεια να ιδρύσουν δικά τους μοναστήρια εφόσον ήταν σε θέση να συμβιώσουν

αρμονικά με τους Έλληνες μοναχούς.

Ο αιώνιος, όμως, πόθος των Τσάρων να κατέβουν στη Μεσόγειο και η επεκτατική πολιτική της Ρωσίας αποτέλεσαν τα αίτια της Ρωσικής κατακτητικής προσπάθειας. Οι Ρώσοι, που προσπάθησαν να επωφεληθούν από τον Οικουμενικό χαρακτήρα του Αγίου Όρους και να εκμεταλλευτούν την άθλια οικονομική κατάσταση του, στην οποία πολλές φορές είχε περιέλθει μετά κυρίως την Τουρκική κατάληψη, κινήθηκαν με προγραμματισμένη μέθοδο προς τον εκρωσισμό του Αγίου Όρους. Η μέθοδος διείσδυσης εκφραζόταν με την περικύκλωση της Αθωνικής πρωτεύουσας των Καρυών με πυκνό δίκτυο σκητών, κελιών και καλυβών επανδρωμένα με ρωσικό προσωπικό. Επίσης, υλοποιούνταν με την κατάληψη μονών αλλά και σκητών και την ανύψωσή τους σε μονές ύστερα από κατάλληλη κτηριακή διαμόρφωση. Στην προσπάθεια αυτή διέθεταν άφθονα χρήματα. Παράλληλα, εκφραζόταν με την κατάληψη καλυβών και την ανύψωσή τους σε κελιά, όπως και με την κατάληψη κελιών και την ανύψωσή τους σε σκήτες.

Η προσέλευση των Ρώσων μοναχών στο Άγιον Όρος ξεκίνησε από τη μονή του Αγίου Παντελεήμονα η οποία στερούταν κτημάτων και προσόδων.

Η αίτηση των Ρώσων να μονάσουν εκεί έγινε δεκτή από τους Έλληνες μοναχούς υπό ορισμένους όρους που εκφράστηκαν προφορικά και έγιναν αποδεκτοί από τους Ρώσους μοναχούς. Πρέπει να σημειωθεί ότι στη μονή αυτή ήταν Έλληνες μοναχοί με ηγούμενο Έλληνα. Σύμφωνα λοιπόν με τους όρους αυτούς, δεν επιτρεπόταν η αύξηση του αριθμού των Ρώσων μοναχών πέραν των τριά-

ντα. Η διαχείριση και η διοίκηση της μονής θα γινόταν από τους Έλληνες. Και τρίτον οι Ρώσοι θα υπόκεινταν στους νόμους και τους κανονισμούς της μονής. Ωστόσο μετά το 1840, κατά το οποίο οι Ρώσοι εισήλθαν στη μονή, άρχισαν να αυξάνονται με γοργούς ρυθμούς. Δώδεκα χρόνια μετά, έγιναν ογδόντα και το 1856 ξεπέρασαν τους εκατό. Τότε άρχισαν να δημιουργούν προβλήματα. Ανήγειραν τρεις μεγαλοπρεπείς πλευρές της μονής. Ζήτησαν το διάβασμα στην Τράπεζα κατά το γέυμα ή το δείπνο να γίνεται στα Ρωσικά.

Το 1873, αφού είχαν αυξηθεί σε τριακόσιους, οι μοναχοί ψήφισαν σαν διάδοχο του Έλληνα ηγούμενου έναν Ρώσο. Είχαν αποκτήσει την πλειοψηφία της μονής και ήταν ζήτημα χρόνου να την διεκδικήσουν ολόκληρη. Παρά την αντίδραση των μοναχών, το Πατριαρχείο, για άγνωστο λόγο, δικάωσε του Ρώσους και το 1875 ηγούμενος έγινε τότε ο Ρώσος Μακάριος. Κατόπιν άρχισαν σιγά - σιγά να εκδιώκουν τους Έλληνες μοναχούς και να χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη μονή ως βάση στην προσπάθεια εκσλαβισμού του Αγίου Όρους.

Η εφαρμογή του προγράμματός τους είχε αρχίσει και απαιτούσε τη διάθεση μεγάλων χρηματικών ποσών για την κατάληψη μοναστικών ιδρυμάτων στο Άγιον Όρος κυρίως φτωχών, χρεωμένων, ερειπωμένων και την ασφυκτική επάνδρωσή τους με μοναχούς από τη Ρωσία. Κατά ένα σημαντικό ποσοστό οι μοναχοί αυτοί προέρχονταν από πρώην Αξιωματικούς του στρατού και ιδιαίτερα του Ναυτικού. Εφόσον η ίδρυση νέων μονών απαγορευόταν από τον Κανονισμό του Όρους, οι ενδιαφερόμενοι ρώσοι αγόραζαν παλιά κελιά, οικοδομούσαν

μεγαλοπρεπή τετράπλευρα κτήρια και υπερέβαιναν τον αυστηρά καθορισμένο αριθμό των ασκητών με τη συρροή νέων μοναχών από τη Ρωσία. Έπειτα ζητούσαν τον προβιβασμό του κελλιού σε κοινόβια σκήτη, γεγονός το οποίο, με την ανοχή των τοπικών αρχών και με την έγκριση της Κοινότητας και του Πατριαρχείου, μερικές φορές επιτεύχθηκε.

Με αυτό τον τρόπο οι Ρώσοι, κατόρθωσαν την αγορά του κελλιού του Αγίου Ανδρέα, που λεγόταν και Σεράι και με τη βοήθεια της ρωσικής διπλωματίας το ανύψωσαν σε σκήτη. Η εγκατάσταση εξάλλου σε τρία-τέσσερα κελλιά της σκήτης του Προφήτη Ηλία της μονής Παντοκράτορος, ενός σχετικά μικρού αριθμού Ρώσων, μετέτρεψε τα κελλιά σε σκήτες. Δεν περιορίστηκαν, όμως, σε αυτά και επιχείρησαν την εξάπλωσή τους και σε άλλα μοναστήρια. Η συνεχής αύξηση του αριθμού τους, με την εγκατάσταση χιλιάδων Ρώσων μοναχών, μετέβαλαν το Όρος σε ρωσική αποικία, αφού ξεπέρασαν τους Έλληνες μοναχούς και πλησίασαν τις τρεις χιλιάδες πεντακόσιους. Ίδρυσαν τότε οι Ρώσοι κολοσσιαία και μεγαλοπρεπή κτήρια, ενώ προσωπικότητες της Ρωσίας μετέβαιναν στην Αθωνική πολιτεία με σκοπό να αυξήσουν τη λαμπρότητα των κτημάτων τους.

Και αργότερα, στο ενδιάμεσο μεταξύ του πρώτου και δεύτερου Βαλκανικού πολέμου, δηλαδή από το Νοέμβριο του 1912 μέχρι το καλοκαίρι του 1913, η Ρωσία γνωστοποίησε ότι δε θα δεχόταν ρύθμιση του πολιτειακού καθεστώτος του Αγίου Όρους χωρίς ενεργό συμμετοχή και της ίδιας. Επομένως η Ρωσία, προτείνουσα την ουδετερότητα του Αγίου Όρους και τη συμμετοχή της στη συγκυριαρχία του, ήθελε να επιβληθεί κυριαρχικά στην Αθωνική πολιτεία.

Επιπλέον προβλήθηκε η ανάγκη να ανακηρυχθεί κοινό έδαφος των συμμάχων, των οποίων κοινός αγώνας ώθησε στην αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Οι προσπάθειες αυτές των Ρώσων απέβλεπαν στη δημογραφική αλλοίωση της Αθωνικής Πολιτείας. Παράλληλα, η απροκάλυπτη επεκτατική τους πολιτική τους ώθησε στην επάνδρωση των μονών ακόμα και με κατάδικους του κοινού ποινικού δικαίου που έφταναν από τη Ρωσία, χωρίς καμία θρησκευτική καλλιέργεια. Συγχρόνως, οι Ρώσοι πανσλαβιστές, θεωρώντας τον Ελληνισμό τροχοπέδη στην κατάκτηση των εθνικών και θρησκευτικών τους στόχων, γίνονταν πολέμιοι του. Τα ρωσικά βιβλία της εποχής ήταν γραμμένα μεροληπτικά και αναγνώριζαν ως μοναδική εθνότητα του Όρους τη ρωσική, ενώ οι έλληνες μοναχοί και οι ελληνικές μονές αντιμετώπιζονταν με εμπαιγμό και έπαρση.

Ωστόσο, οι προσκυνητές που ξεκινούσαν με μοναδικό σκοπό να μονάσουν στο Άγιον Όρος δεν ήταν υπεύθυνοι για αυτή την πολιτική. Τις περισσότερες φορές οι Ρώσοι αυτοί μοναχοί αγνοούσαν το γεγονός ότι η πατρίδα τους θα τους χρησιμοποιούσε ως αριθμητικές μονάδες για την επίδειξη της υπεροχής τους. Έτσι, η ρωσική αυτή εκτροπή για χάρη του πανσλαβισμού και της διεθνοποίησης δεν ήταν σύμφωνη με την πλειονότητα των Ρώσων και των μεγάλων πατέρων του ρωσικού μοναχισμού.

Η διεθνοποίηση του Όρους παρουσιάστηκε ως αίτημα της τσαρικής Ρωσίας, με απώτερο σκοπό τη μετατροπή της χερσονήσου σε ρωσική βάση. Και ενώ η Ρωσία διετύπωσε συμβιβαστικές προτάσεις διεθνοποίησης, ουδετερότητας ή συμπροστασίας του Αγίου Όρους από την

ίδια και τα Ορθόδοξα Βαλκανικά κράτη, ωστόσο οι χώρες αυτές δεν ευνοούσαν τη ρωσική πρόταση για συγκυριαρχία. Συγκεκριμένα, το Μαυροβούνιο και η Σερβία δεν έδειξαν ενδιαφέρον για την πρόταση, ενώ η Βουλγαρία αντιπρότεινε να δοθεί στη Ρουμανία το Άγιον Όρος, σαν αντάλλαγμα των αξιώσεων της στο βουλγαρικό έδαφος, κυρίως στην περιοχή της Δοβρουτσάς και αλλού. Δηλαδή η Ρουμανία, αντί βουλγαρικών εδαφών, να πάρει Αγιορείτικα εδάφη.

Έτσι, φτάνουμε στην Πρεσβευτική διάσκεψη του Λονδίνου στις 12 Μαΐου του

1913, προτού δηλαδή κηρυχθεί ο Δεύτερος Βαλκανικός πόλεμος. Εκεί ο Ρώσος αντιπρόσωπος προσκόμισε υπόμνημα των Ρώσων κελιωτών με το οποίο προβάλλονταν οι επεκτατικές βλέψεις της Ρωσίας. Μετά την πάροδο εβδομήντα ετών προγραμματισμένης και συστηματικής διείσδυσης στην Αθωνική πολιτεία, τονίζαν ότι υπερτερούσαν σε αριθμό στους Ελληνικής καταγωγής μοναχούς. Προέβαλαν δε, σειρά αξιώσεων όπως αναγνωρισθεί το Άγιον Όρος ως αυτόνομο και ουδέτερο έδαφος υπό την προστασία της Ρωσίας, να αλλάξουν οι κανονισμοί,

να αλλάξει η αντιπροσώπευση στο συμβούλιο των είκοσι μονών, κ.λ.π.

Εάν ικανοποιούνταν τότε οι πολλές ρωσικές αξιώσεις, ο έλεγχος των Ρώσων επί του Αγίου Όρους θα ήταν γεγονός. Οι Ρώσοι μοναχοί θα αποκτούσαν πλειοψηφία στην Ιερά Σύναξη, τα ρωσικά ιδρύματα θα αποκτούσαν ανεξαρτησία, ενώ η Ρωσία θα επέβαλε τις απόψεις της στην εποπτεία προστασίας. Η ρωσική πρόταση τελικά για αυτονόμηση του Αγίου Όρους βρήκε απήχηση και υπογράφηκε πρωτόκολλο σύμφωνα με το οποίο κηρυσσόταν έδαφος ανεξάρτητο και ουδέτερο υπό την προστασία της Ρωσίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου και Ελλάδας. Ο Αγιορείτικος πληθυσμός, όμως, αντιτάχθηκε στην απόφαση αυτή και απαιτούσε την αποκλειστική κυριαρχία της Ελλάδας επί του Άθωνα, χαρακτηρίζοντας παράνομη και απαράδεκτη την πρόταση της συγκυριαρχίας. Και η διάσκεψη του Λονδίνου ανέβαλε την τελική απόφαση για αργότερα, αναθέτοντας σιωπηρά την προστασία του Αγίου Όρους στην Ελλάδα.

Παρόλα αυτά η Ρωσία συνέχισε τις ενέργειές της για την επίτευξη του σκοπού της και το Φεβρουάριο του 1914 άρχισαν διαπραγματεύσεις στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί ο Ρώσος πρεσβευτής πρότεινε στον Έλληνα ομόλογό του την προστασία του Αγίου Όρους από δύο μόνο δυνάμεις την Ελλάδα και τη Ρωσία. Το σημείωμα του Ρώσου πρεσβευτή είχε ιδιαίτερη σημασία γιατί υπήρχαν όροι ταξινομημένοι σε δύο τμήματα: το φανερό και το εμπιστευτικό. Έγραφε μάλιστα και πως θα χωριστούν και ποια κελιά και μονές θα ελέγχει η Ελλάδα και ποιες οι Ρωσία. Αλλά ευτυχώς η Παναγιά προστάτευσε και αυτή τη φορά το Όρος.

Σημαντικό πλήγμα στα σχέδια του επεκτατισμού των Ρώσων στο Άγιον Όρος, προκάλεσε η εμφάνιση της αίρεσης τότε των ονοματολατρών ή Ιησουϊτών ένεκα της οποίας μειώθηκε υπερβολικά ο αριθμός των Ρώσων μοναχών. Στο μετόχι Σίμων ο Χαναναίος της Ιεράς Μονής Παντελεήμονος έζησε ένας Ρώσος μοναχός, ο Ιλαρίων ο οποίος δίδασσε ότι η συνεχής απαγγελία του ονόματος του Θεού σώζει τον άνθρωπο. Και το κίνημα του αυτό, το κίνημα των Ονοματολατρών, ξεκίνησε το 1907 με την έκδοση του βιβλίου του Ιλαρίωνα με τίτλο «επί των ορέων του Καυκάσου», το οποίο και δε θεωρήθηκε ορθόδοξο. Έτσι, υπαρχούσης αυτής της αιρέσεως των ονοματολατρών περνούσαν τα χρόνια. Είχε αρχίσει πλέον να χάνει έδαφος ο όγκος αυτός των Ρώσων μοναχών οι οποίοι είχαν κατακλύσει το Όρος. Δεν κατάφεραν να κάνουν τίποτα οι Ρώσοι τόσο κατά τον πρώτο όσο και κατά το δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο.

Όμως, η κήρυξη του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου το 1914 δεν επέτρεψε τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων. Στις 5 Ιανουαρίου του 1917 -τότε που στην Ελλάδα είχε επικρατήσει ο διχασμός με την κυβέρνηση των Αθηνών με τον βασιλιά και τη κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης με τον Βενιζέλο- αποβιβάστηκαν στο Άγιον Όρος ρωσικά και γαλλικά στρατιωτικά αποσπάσματα και άρχισαν οι εκβιασμοί και οι βιαιοπραγίες προς τους Έλληνες μοναχούς. Αυτές οι καταστάσεις είχαν αφήσει τις πιο ζοφερές αναμνήσεις στην Αγιορείτικη πολιτεία. Οι Ρώσοι φρόντιζαν με κάθε τρόπο να ασκούν πίεση στις μονές για να πετύχουν την απομάκρυνση των Ελλήνων μοναχών από το Άγιον Όρος και των προσεταιρισμό των μονών από τους Ρώσους μοναχούς. Εν τω μετα-

ξύ, όμως, η κομμουνιστική επανάσταση στη Ρωσία τον Οκτώβριο του 1917 και η επικράτηση των μπολσεβίκων έθεσε τη θρησκεία υπό διωγμό και τερμάτισε κάθε υποστήριξη προς τους Ρώσους πανσλαβιστές Αγιορείτες μοναχούς. Παύει πλέον το ενδιαφέρον των κατοίκων της Ρωσίας για τον Άθωνα. Στη συνέχεια υπεγράφησαν οι συνθήκες του Νείγυ, των Σεβρών και της Λωζάννης διαδοχικά που σήμαναν και τη λήξη του πολέμου. Με την τελευταία αναγνωρίστηκε και de jure η κυριαρχία του Ελληνικού κράτους επί του Αγίου Όρους. Μετά από λίγο χρόνο θα έλθουν εκεί ρωσικά αποσπάσματα για να πάρουν βίαια πλέον τους Ρώσους μοναχούς και να πάρουν και τιμαφή του Αγίου Όρους από τα ρωσικά μοναστήρια. Παρατηρείται μία σχετική αναζωπύρωση του μοναχισμού προς τη μονή του Αγίου Παντελεήμονα και στη σκήτη του Αγίου Ανδρέα. Είναι, όμως, μέσα στα πλαίσια του νόμου, των κανονισμών και των συνθηκών που έχουν καθορισθεί. Το Όρος έχει το αυτοδιοίκητο και διοικείται με μία χαλαρή διοίκηση. Είναι εξαρτημένο χαλαρά από το Ελληνικό κράτος.

Έχουμε, όμως, και τα σχέδια των Βουλγάρων για την κατάληψη του Αγίου Όρους μετά από το 1912. Πιθανόν να είναι γνωστός από παλαιότερα ο μοναχός Παΐσιος από το Χιλανδάρι ο οποίος μισούσε τους Έλληνες. Έγραψε το έργο του «Ιστορία Σλαβιανοβουλγαρική» και προσπάθησε να δημιουργήσει ένα φυλετισμό στους Βουλγάρους συμπατριώτες του. Κατεχόταν από μία έντονη Ελληνοφοβία. Θεωρούσε ευλογημένους, απλοϊκούς και φιλόξενους τους Βουλγάρους, ενώ αποκαλούσε πονηρούς και υπερήφανους τους Έλληνες. Ο στόχος του ήταν να απομακρύνει τους Βουλγάρους από

την Ελληνική παιδεία και να τους ωθήσει στην αγάπη για κάθε τι το βουλγαρικό. Μάλιστα μέχρι ενός σημείου το πέτυχε. Το βουλγαρικό στοιχείο στη μονή Ζωγράφου δεν ήταν απόλυτα καθαρό. Γι αυτό και μέχρι το 1845 οι ακολουθίες ψάλλονταν εναλλάξ στην Ελληνική και τη Σλαβονική διάλεκτο. Ωστόσο, έπειτα από την επικράτηση του φυλετισμού και την εν τω μεταξύ δημιουργία βουλγαρικού κράτους το 1870 θεωρήθηκε και η μονή Ζωγράφου σαν μία συνέχεια της Βουλγαρίας, οπότε επιβλήθηκε η Σλαβονική στις ακολουθίες και την επικοινωνία. Οι οικονομικές ενισχύσεις από τη Βουλγαρία κατέστησαν τη μονή την πιο δυνατή οικονομικά του Αγίου Όρους, μετά βέβαια τη μονή του Αγίου Παντελεήμονα.

Η θέση των βουλγαρόφωνων μοναχών κατέστη δύσκολη έπειτα από την ένταση που δημιουργήθηκε ανάμεσα στις σχέσεις της βουλγαρικής εκκλησίας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου λόγω του σχίσματος. Τελικά, οι Βούλγαροι Αγιορείτες παρέμειναν πιστοί στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και ονομάστηκαν βουλγαρορθόδοξοι, αφού δεν ακολούθησαν το βουλγαρικό σχίσμα. Μετά το σχίσμα (1870) οι μοναχοί δεν προέρχονται από τη Βουλγαρία, αλλά από την Ελληνική Μακεδονία, με αποτέλεσμα να μην είναι σαφής η διάκριση των Ελλήνων μοναχών από τους μοναχούς της μονής Ζωγράφου. Παράλληλα, η εκδήλωση των εθνικών φρονημάτων των Βουλγάρων και οι αντιθέσεις τους με τους Έλληνες καθώς επίσης και οι εθνικιστικές προπαγάνδες, δε θα προκαλέσουν εχθρότητα μεταξύ των Αγιορειτών. Οι Βούλγαροι θα μείνουν προσηλωμένοι στο Αγιορείτικο πρότυπο σ' όλο το διάστημα της παρουσίας τους εκεί. Εκτός από την κυρίαρχη

μονή του Ζωγράφου, βουλγαρικό χαρακτήρα έλαβαν και η σκήτη της Κοιμήσεως Θεοτόκου ή του Ξυλουργού, όπου ήταν και η πρώτη κοινόβια σκήτη.

Προχωρούμε στη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων που υπήρξε πάλι μία ένταση. Η αφύπνιση του Βουλγαρικού στοιχείου διατηρήθηκε στο Άγιον Όρος εντονότερα από οπουδήποτε αλλού παρά το γεγονός ότι η μονή Ζωγράφου και τα υπόλοιπα ιδρύματα του μοναχισμού δεν ιδρύθηκαν ως εθνικά κέντρα του Βουλγαρικού γένους.

Οι εσωτερικές εξελίξεις αύξησαν το φυλετικό φρόνημα των Βουλγάρων οι οποίοι προσπάθησαν μέσω του βουλγαρικού στρατού να καταλάβουν τη μονή Ζωγράφου. Η απόπειρα αυτή, που πραγματοποιήθηκε μετά την εισβολή και κατοχή των γερμανικών στρατευμάτων το 1941, απέτυχε, αλλά οδήγησε, όπως ήταν φυσικό, σε ρήξη των φιλικών μέχρι τότε σχέσεων ανάμεσα σε Έλληνες και Βουλγάρους. Η βουλγαρική προπαγάνδα και η προσπάθεια εκμετάλλευσης του επισιτιστικού προβλήματος των Αγιορειτών μοναχών προκάλεσε αφυολόγητες και προκλητικές ενέργειες από την πλευρά των βουλγαρόφωνων μοναχών, οι οποίοι επεδίωκαν την απαλλαγή του Αγίου Όρους από την Ελληνική κυριαρχία και τη διεθνοποίησή του με την επιβολή βουλγαρικής διοίκησης.

Ας επανέλθουμε για λίγο στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο του 1912. Μετά την εξόρμηση του Έθνους την 5^η Οκτωβρίου και τη νικηφόρο προέλαση του στρατού, απελευθερώνεται η Θεσσαλονίκη την 26^η του ίδιου μηνός, εορτή του Αγίου Δημητρίου. Ένα μήνα μετά, την 26^η Νοεμβρίου απελευθερώνεται από το στρατό μας, το Άγιον Όρος. Τον ίδιο χρόνο καταφθάνει

μονάδα του βουλγαρικού στρατού και ζητά να αναπαυθεί και να επισκεφθεί τη μονή Ζωγράφου για προσκύνημα. Κάτι παρόμοιο είχαν ζητήσει και για τη Θεσσαλονίκη. Τότε οι σχέσεις Ελλήνων και Βουλγάρων θεωρούνταν φιλικές, αφού ως σύμμαχοι είχαν πολεμήσει εναντίον των Τούρκων για να απελευθερώσουν εθνικά εδάφη. Οι Έλληνες μοναχοί επέτρεψαν την επίσκεψη στο βουλγαρικό λόχο. Ωστόσο, οι βούλγαροι επιδίωξαν μόνιμη εγκατάσταση στη μονή Ζωγράφου και στο επίγειο αυτής. Παράλληλα, άρχισαν να διεκδικούν μέρος της Αγιορείτικης γης για το βουλγαρικό κράτος. Ύψωσαν τη βουλγαρική σημαία στη μονή και παρέμειναν και όλο το χειμώνα και την άνοιξη του 1913. Εν τω μεταξύ το απόσπασμα προχώρησε μέχρι τις Καρυές, πρωτεύουσα του Όρους, αλλά η εκεί παρουσία Ελληνικών δυνάμεων συνετέλεσε στην επιστροφή των Βουλγάρων στη μονή Ζωγράφου χωρίς να δημιουργηθούν επεισόδια. Το ελληνικό κράτος, όμως, άρχισε να ανησυχεί και να λαμβάνει μέτρα προληπτικών καθώς οι σχέσεις Ελλήνων και Βουλγάρων οξύνθηκαν τόσο ώστε να επίκειται η κήρυξη πολέμου μεταξύ τους, που άλλωστε συνέβη. Η δύναμη του Ελληνικού στρατού και της Χωροφυλακής, που είχε εγκατασταθεί στο Άγιον Όρος ήταν μικρή. Έτσι, ύστερα από συνεννόηση του Έλληνα αστυνόμου με δύο κελλιώτες μοναχούς, τους Γεώργιο Αβέρκιο και Ιωάννη Κομβολογά δημιουργήθηκε εθελοντικό σώμα στις Καρυές από 100 περίπου Έλληνες κελλιώτες και άλλους εργαζόμενους σε διάφορες μονές.

Μετά την έναρξη του Β΄ Βαλκανικού πολέμου και την άρνηση του βουλγαρικού στρατού να παραδοθεί σε μονάδα

του Ελληνικού στόλου, ομάδα κελλιωτών και λαϊκών με επικεφαλής τον αστυνόμο, πολióρκησε την οχυρωμένη μονή Ζωγράφου και έριξε μερικές εκφοβιστικές βολές. Η στενή πολιορκία και η πάροδος του χρόνου ανάγκασαν το βουλγαρικό τμήμα να παραδοθεί στις 21 Ιουνίου και να μεταφερθεί αιχμάλωτο στον Πειραιά. Εν τω μεταξύ είχε αναγγελθεί η νικηφόρος προέλαση και καταδίωξη του βουλγαρικού στρατού από τον Ελληνικό στις μάχες Κιλκίς- Λαχανά. Κάτι παρόμοιο είχε συμβεί και με την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τον Ελληνικό στρατό όπου οι Βούλγαροι εξεδίωχθησαν με μάχη.

Οι Έλληνες δεν προέβησαν σε καμία ενέργεια κατά των Ζωγραφετών μοναχών εφόσον είχαν αποχωρήσει και τα στρατεύματα από εκεί. Πάντως ο πληθυσμός των βουλγάρων μοναχών Αγιορειτών επηρεάστηκε άμεσα από την έκβαση του Β' Βαλκανικού πολέμου και την ήττα και υποχώρηση των Βουλγάρων.

Το έτος 1913 οι βούλγαροι κατά εθνότητα μοναχοί ήταν 243, ενώ κατά υπηκοότητα μόνο 17. Ωστόσο το 1910, οπότε ο Αγιορειτικός πληθυσμός βρισκόταν στο απόγειό του, οι βούλγαροι μοναχοί είχαν φθάσει τους 307. Οι μεγάλες διακυμάνσεις των αριθμών οφείλονται κατά κύριο λόγο στις ανασυντάξεις των βαλκανικών κρατών.

Κι ας έλθουμε στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο για να δούμε πως προχώρησε πλέον ο φυλετικός ανταγωνισμός και στο Άγιον Όρος. Η εισβολή και κατοχή των Γερμανικών στρατευμάτων το 1941 εμφάνισε και πάλι τον κίνδυνο της βουλγαρικής προσπάθειας για είσοδο και κατοχή του Άθω. Οι λεηλασίες και η σύληση των μονών της Εικοσιφοίνισας στο Παγγαίο και των Τιμίου Προδρόμου στο Μεντίκιο

της Ανατολικής Μακεδονίας και οι ωμότητες σε βάρος Ελληνικών πληθυσμών από το βουλγαρικό στρατό, δημιούργησαν το φόβο για ανάλογη συμπεριφορά των βουλγάρων και στο Άγιον Όρος. Παράλληλα, οι βουλγαρικής καταγωγής μοναχοί, οι οποίοι είχαν πληροφορηθεί την επιδίωξη της βουλγαρικής κυβέρνησης να προσαρτήσει στα εδάφη της τη Θεσσαλονίκη και τη Χαλκιδική με το Άγιον Όρος, άφηναν με έντεχνο τρόπο να εννοηθεί η επικείμενη διείσδυση των βουλγάρων στην Αθωνική πολιτεία. Και δυστυχώς η εγκατάλειψη του Αγίου Όρους από την Ελληνική διοίκηση και τη Χωροφυλακή, μετά την κατάρρευση του μετώπου το 1941, ενέτεινε τις ανησυχίες των Ελλήνων μοναχών. Στις 19 Απριλίου του 1941, ο βούλγαρος βασιλιάς Βόρης συνάντησε τον Αδόλφο Χίτλερ με σκοπό να συζητήσουν το διαμελισμό της νότιας Βαλκανικής. Το ενδεχόμενο καταλήψεως του Αγίου Όρους από το βουλγαρικό στρατό και η παραχώρηση των Ελληνικών περιοχών της δυτικής Θράκης και Ανατολικής Μακεδονίας στη Βουλγαρία για τη μετέπειτα προσάρτησή τους στη χώρα αυτή, ώθησαν τους Έλληνες μοναχούς να αντιδράσουν άμεσα και με διορατικότητα. Στις 22 Απριλίου 1941, 5 Αξιωματικοί του Γερμανικού στρατού επισκέφτηκαν την Ιερά Κοινότητα στις Καρυές και διαβεβαίωσαν τους εκεί αντιπροσώπους ότι θα διαφυλάξουν τα προνόμια του Αγίου Όρους. Προηγουμένως οι αντιπρόσωποι των 20 μονών είχαν ζητήσει με επιστολές τους προς τον Χίτλερ να αναλάβει την προστασία και τη διατήρηση του καθεστώτος της αυτόνομης μοναχικής πολιτείας. Η άμεση και θετική ανταπόκριση του Χίτλερ συνεπαγόταν την απαγόρευση εισόδου

βουλγαρικών στρατιωτικών μονάδων που είχαν ήδη στρατοπεδεύσει στην Ιερισσό.

Το Άγιον Όρος υπήχθη μέχρι, το τέλος του 1941 στη δικαιοδοσία του Γερμανικού Φρουραρχείου του Λαγκαδά. Όταν στις 10 Ιανουαρίου 1942 μεταστάθμευσε στο Κιλκίς, η περιοχή ευθύνης του περιήλθε στο Φρουραρχείο Θεσσαλονίκης. Οι Διοικήσεις του Φρουραρχείου σεβάστηκαν το αυτοδιοίκητο των μονών αποφεύγοντας να επέμβουν στις εσωτερικές υποθέσεις των. Ωστόσο, η επιμονή των πανσλαβιστών για διείσδυση των βουλγα-

ρων συνεχίστηκε και στις αρχές του 1942, οπότε καταβάλλονταν προσπάθειες από τους αντιπροσώπους των μονών Αγίου Παντελεήμονα και Ζωγράφου για απόσπαση της διοίκησης του Αγίου Όρους από το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών και την υπαγωγή του στην τότε Γενική Διοίκηση Μακεδονίας. Και στις 26 Μαρτίου του 1942, ο διοικητής του Αγίου Όρους Καρφιωτάκης ανακοίνωνε τη ματαίωση της υπαγωγής και την αποφυγή κατ' επέκταση των σλαβικών σχεδίων.

Παράλληλα, το πρόβλημα του επισιτισμού που έγινε ιδιαίτερα αισθητό στο

Άγιον Όρος το χειμώνα του 1941, καθιστούσε δύσκολες έως και ανύπαρκτες τις αποστολές τροφίμων και ρουχισμού. Επιπλέον, η κατασκευή και πώληση αγιογραφικών εκ μέρους των μοναχών είχε παύσει, ενώ οι Γερμανικές αρχές συχνά δέσμευαν τα γεωργικά προϊόντα των μοναχών για την εξυπηρέτηση των αναγκών του Γερμανικού στρατού. Η κατάσταση αυτή είχε συμβάλει, όπως ήταν επόμενο, στην οικονομική εξαθλίωση των μοναχών. Όμως, από το άλλο μέρος, η βουλγαρική κυβέρνηση ενίσχυε τη μονή Ζωγράφου, όχι μόνο με χρηματικές επιχορηγήσεις αλλά και με πλουσιοπάροχες αποστολές τροφίμων. Επιπλέον στις 2 Φεβρουαρίου 1942, ψηφίστηκε στη Βουλγαρία νόμος σύμφωνα με τον

οποίο ήταν αφορολόγητα τα βουλγαρικά προϊόντα που προορίζονταν γι' αυτήν τη μονή. Τα αίτια και οι στόχοι αυτής της ενέργειας δεν άργησαν να φανούν. Οι βούλγαροι μοναχοί της μονής Ζωγράφου, σε συνεργασία με τη βουλγαρική λέσχη Θεσσαλονίκης, προτείνουν στις υπόλοιπες μονές να τους προμηθεύσουν διάφορα προϊόντα από τη Βουλγαρία, με τον όρο να υπογράψουν δήλωση υποταγής στον βασιλιά της Βουλγαρίας. Η άρνηση, όμως, των Ελλήνων μοναχών ήταν άμεση και αποτελεσματική. Η διοίκηση του Αγίου Όρους γνωστοποίησε τους κινδύνους της βουλγαρικής πολιτικής στο Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Έτσι, πέτυχε τότε τη χορήγηση τριών εκατομμυρίων δραχμών προς τα μονα-

στήρια παρά τη σφοδρή αντίδραση του Υπουργείου Οικονομικών που δήλωνε ότι η Ελληνική Κυβέρνηση βρίσκεται σε οικονομική κρίση. Η λύση αυτή διέκοψε τις προσπάθειες της βουλγαρικής προπαγάνδας να εκμεταλλευτεί την έλλειψη τροφίμων και χρημάτων και να επεκτείνει την επιρροή της στον Άθωνα.

Οι ανθελληνικές αυτές ενέργειες της σλαβόφωνης μονής Ζωγράφου παρατηρήθηκαν ακόμη και στην πανήγυρη της το 1943. Στη γιορτή του Αγίου Γεωργίου, για να καθαρίζουν την Τράπεζα στο εστιατόριο της μονής, χρησιμοποίησαν για σφουγγαρόπανο την Ελληνική σημαία παρά τις διαμαρτυρίες του Ανθυπασπιστού της Χωροφυλακής που ήταν επικεφαλής του φυλακίου στη μονή.

Οι αψυχολόγητες αυτές ενέργειες συνέβαλαν στη ρήξη των σχέσεων των Ελληνόφωνων μονών με τη βουλγαρόφωνη μονή Ζωγράφου. Το Νοέμβριο του 1943, άρχισαν πάλι να κυκλοφορούν φήμες από τους βουλγάρους μοναχούς για κατοχή του βουλγαρικού στρατού στο Άγιον Όρος. Το γεγονός αυτό θορύβησε τους υπαλλήλους και η αποχώρηση της Γερμανικής αστυνομίας από τις Καρυές καθώς και του Έλληνα Διοικητή και των ανδρών της Χωροφυλακής, ενίσχυσαν τις παραπάνω διαδόσεις.

Τότε ήρθε από την Αθήνα ένας νέος Διοικητής, ο Δημήτριος Ρωμανός, ο οποίος κατάφερε να συγκρατήσει τους δημόσιους υπαλλήλους και να διατάξει την επιστροφή τους στις θέσεις τους.

Η κατάσταση αυτή θα συνεχισθεί μέχρι την απελευθέρωση της χώρας, οπότε θα πεισθούν οι πάντες ότι το Όρος θα παραμείνει όπως πρέπει με τη δική του διοίκηση, αυτή που προβλέπουν οι διεθνείς συνθήκες. Έτσι, η ευλογία της Παναγιάς συνοδεύει το Όρος να μείνει στην πορεία του ένας πνεύμονας της Ορθόδοξης εκκλησίας μακριά από επιβουλές, φυλετισμούς ή άλλες διεκδικήσεις.

Τέλος, θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε τη συμβολή και τον εθνικό ρόλο που διαδραμάτισε το Άγιον Όρος και οι μοναχοί του κατά την κατοχή και το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Λόγω της ανεπαρκούς γερμανικής επίβλεψης, τα πυκνά δάση και οι ακτές χρησιμοποιήθηκαν για την απόκρυψη και προώθηση στη Μέση Ανατολή μαχητών της ελευθερίας Ελλήνων και Συμμάχων, προσέγγιση υποβρυχίων καθώς και μετάδοση και λήψη πληροφοριών. Οι μοναχοί τήρησαν εθνοπρεπή στάση, οργάνωσαν δίκτυα, υπέθαλψαν αποστολές και γενικά προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες στη συμμαχική υπόθεση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Δημοσθένους ΓΟΥΛΑ - «Το Άγιον Όρος και η Χαλκιδική» ΑΘΗΝΑ 1963.
- ☞ Νικηφόρου Γ. ΜΥΛΩΝΑΚΟΥ - «Άγιον Όρος και Σλαύσι» ΑΘΗΝΑ 1960.
- ☞ Εκπομπή Ρ/Σ «Πειραιϊκή Εκκλησία»: «Μετά λόγου και γνώσεως» της 8-2-2005 συλλόγου επιστημόνων Πειραιώς με ομιλητή τον κ. Γεώργιο Αχ. Παπαδημητρίου.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ:

Λγος (ΠΒ) Νικόλαος Ι. Πέντσας (MS.c, MBA),

Λγος (ΠΖ) Δημήτριος Λ. Πισσανίδης (MBA)

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:

Στρατιωτική Επιθεώρηση

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ο κόσμος των επιχειρήσεων έχει προσπαθήσει να προσαρμοστεί στις μεγάλες αλλαγές, που επέρχονται από τις εκθετικές βελτιώσεις της τεχνολογίας των πληροφοριών. Αυτές οι αλλαγές έχουν ασκήσει δραματική

επίδραση στις μεθόδους και στους τρόπους που οι επιχειρήσεις διευθύνονται, ενεργούν και γενικότερα διοχετεύουν τις δραστηριότητές τους.

Οι επιχειρήσεις ανταλλάσσουν αγαθά, υπηρεσίες και πληροφορίες με καινούργιες μεθόδους, οι οποίες

είναι αποδοτικότερες και αποτελεσματικότερες. Ακόμα κι αν οι προσδοκίες για αυτό το νέο κύμα τεχνολογίας-εμπορίου (το οποίο ευρέως ορίζεται ως το «ηλεκτρονικό επιχειρείν») είναι υψηλές, το ηλεκτρονικό επιχειρείν αντιπροσωπεύει ακόμα ένα μικρό μέρος της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας. Το ηλεκτρονικό επιχειρείν σχετίζεται με τη χρήση των νέων τεχνολογιών και κυρίως του διαδικτύου (Internet), προκειμένου να διευκολυνθεί η αγορά και πώληση προϊόντων, υπηρεσιών και πληροφορίας μέσω του Internet, να βελτιωθεί το επίπεδο παροχής υπηρεσιών μίας Επιχείρησης, να διεκπεραιωθούν οι συναλλαγές ανάμεσα σε εμπορικούς εταίρους, να μειωθεί το κόστος παραγωγής και διάθεσης προϊόντων/ υπηρεσιών και τέλος να αυξηθεί κατά συνέπεια, ο όγκος πωλήσεων των Επιχειρήσεων.

Η ορθή διαχείριση των πληροφοριών είναι ο βασικός παράγοντας, ώστε να κινηθούν επιτυχώς τα προϊόντα μέσω της αλυσίδας εφοδιασμού. Οι επιχειρήσεις προβλέπουν την τελική ζήτηση για τα προϊόντα τους και έπειτα με τη χρήση των πληροφοριών δύνανται να προγραμματίσουν και να σχεδιάσουν την παραγωγή. Αντίστοιχα, οι προμηθευτές προγραμματίζουν και σχεδιάζουν τη ροή της παραγωγής. Τα παραχθέντα αγαθά αποθηκεύονται και στέλνονται στους αποδέκτες μέσω του δικτύου διανομής. Οι πωλήσεις ελέγχονται και συγκρίνονται με τις προβαλλόμενες απαιτήσεις, προκειμένου να αποφευχθούν απρόβλεπτα πλεονάσματα ή ελλείψεις σε λιανικό επίπεδο. Το τμήμα υποστήριξης προβλέπει τις απαιτήσεις επισκευών και ανταλλακτικών. Τέλος,

όταν τα προϊόντα δεν απαιτούνται πλέον, χρησιμοποιούνται αλλού εάν είναι ακόμα λειτουργικά.

Ο μεγάλος αριθμός πληροφοριών που υπεισέρχονται στις παραπάνω δραστηριότητες πρέπει να συντονιστεί κατάλληλα, ώστε να υπάρχει συνέχεια σε κάθε βήμα της αλυσίδας εφοδιασμού. Τα συστήματα τα οποία δε σχεδιάζονται με τη συνδρομή των σύγχρονων τεχνολογιών, είναι μονίμως επιρρεπή σε λάθη και αρκετά ποιο αργά και δυσκίνητα, όσον αφορά το χρόνο διεκπεραίωσής τους. Επιπλέον, μία σύνθετη αλυσίδα εφοδιασμού θα παραγάγει τους μεγάλους όγκους καταλόγων, προδιαγραφών, τιμολογίων, πληρωμών, κ.ά., τα οποία πρέπει αδιαλείπτως να ενημερώνονται. Οι σύγχρονες τεχνολογίες πληροφοριών που είναι διαθέσιμες σήμερα, παρέχουν τη δυνατότητα για την επεξεργασία, διαβίβαση και την αποθήκευση αυτών των στοιχείων σε ψηφιακή μορφή.

Οι κρατικοί οργανισμοί, με το μέγεθος και την πολυπλοκότητα της αλυσίδας εφοδιασμού τους, διαφέρουν σημαντικά από οποιαδήποτε μικρή ή μεγάλη επιχείρηση του ιδιωτικού τομέα. Όμως, τα τελευταία χρόνια ενσωματώνουν όλο και περισσότερο τις λειτουργίες του ιδιωτικού τομέα στις δραστηριότητές τους. Αποτελεί πρόκληση για αυτούς να προσαρμοστούν σε αυτές οι πρακτικές, να ενσωματώσουν αυτές τις λειτουργίες στους μηχανισμούς τους και τέλος να πετύχουν τα μέγιστα αποτελέσματα.

Μαζί με τη διοικητική μέριμνα, οι προμήθειες και η διαχειριστική υποστήριξη των διαδικασιών, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη γενική αλυσίδα

εφοδιασμού από το κράτος προς τη βιομηχανία (government to business - G2B). Οι βελτιώσεις στην αυτοματοποίηση των διαδικασιών μπορούν να μειώσουν τις δαπάνες των προμηθειών, καθώς επίσης να αυξήσουν την οργανωτική αποτελεσματικότητα. Επιπλέον, τα ενσωματωμένα συστήματα οικονομικής διαχείρισης που διασυνδέονται άμεσα με τις προμήθειες και τις διαδικασίες της αλυσίδας εφοδιασμού, μπορούν να παρέξουν έναν μηχανισμό για τον έλεγχο και την βελτίωση των γενικών διαδικασιών, να μειώσουν τις δαπάνες και να προσθέσουν αξία. Συγχρόνως, η βελτιωμένη διοικητική μέριμνα, μπορεί να μειώσει τους καταλόγους των υλικών και να μειώσει τους χρόνους παράδοσης. Επίσης, σε αρκετούς κρατικούς οργανισμούς, αυτές οι λειτουργίες (προμήθειες, οικονομική διαχείριση και διοικητική μέριμνα), τείνουν να αντιμετωπιστούν ως χωριστές και ανεξάρτητες λειτουργίες. Προκειμένου να επιτευχθούν τα μέγιστα οφέλη, κρίνεται αναγκαίο οι κρατικοί οργανισμοί να συνεχίζουν να αυτοματοποιούν αυτές τις λειτουργίες και να τις ενσωματώνουν στην αλυσίδα εφοδιασμού.

Όταν η ηλεκτρονική προμήθεια και τα ηλεκτρονικά συστήματα οικονομικής διαχείρισης ενσωματώνονται με τα συστήματα διοικητικής μέριμνας, οι χειριστές (υπάλληλοι), μπορούν να διαχειριστούν τις προμήθειες και τα υλικά on-line από τους υπάρχοντες προμηθευτές. Τα τιμολόγια και οι ηλεκτρονικές μεταφορές κεφαλαίων μπορούν να πραγματοποιηθούν αυτόματα, ενώ όλες οι συναλλαγές καταγράφονται. Τα στοιχεία εισάγονται μόνο μία φορά αποφεύγοντας τις περιττές ενέργειες.

Η αλυσίδα εφοδιασμού έτσι, λειτουργεί με βελτιωμένη απόδοση με σημαντικά μειωμένες δαπάνες. Επιπλέον, με μία ηλεκτρονικά ενσωματωμένη αλυσίδα εφοδιασμού, οι επιχειρήσεις είναι πιθανότερο να έχουν τις εξακριβωμένες χρήσιμες και έγκαιρες πληροφορίες για τις καθημερινές υποχρεώσεις τους, καθώς επίσης ευκολία στη στρατηγική λήψη αποφάσεων και τέλος στη σύνταξη του προϋπολογισμού.

Δεδομένου ότι τα σύγχρονα συστήματα αναπτύσσονται συνεχώς, πρέπει να διασυνδέσουν όλες τις λειτουργίες με τη διοικητική μέριμνα σε μία ηλεκτρονικά ενσωματωμένη αλυσίδα εφοδιασμού, με μία αρχιτεκτονική που να εξασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα ανάμεσα στους κρατικούς οργανισμούς και τον ιδιωτικό τομέα. Τέλος, στις κινήσεις προς μία αυτοματοποιημένη και ενσωματωμένη αλυσίδα εφοδιασμού, η φύση πολλών κρατικών εργασιών θα αλλάξει. Για να διευκολύνουν τη μετάβαση σε αυτό το νέο περιβάλλον θα πρέπει να αναπτύξουν και να παρέξουν την αναγκαίουςα κατάρτιση του προσωπικού.

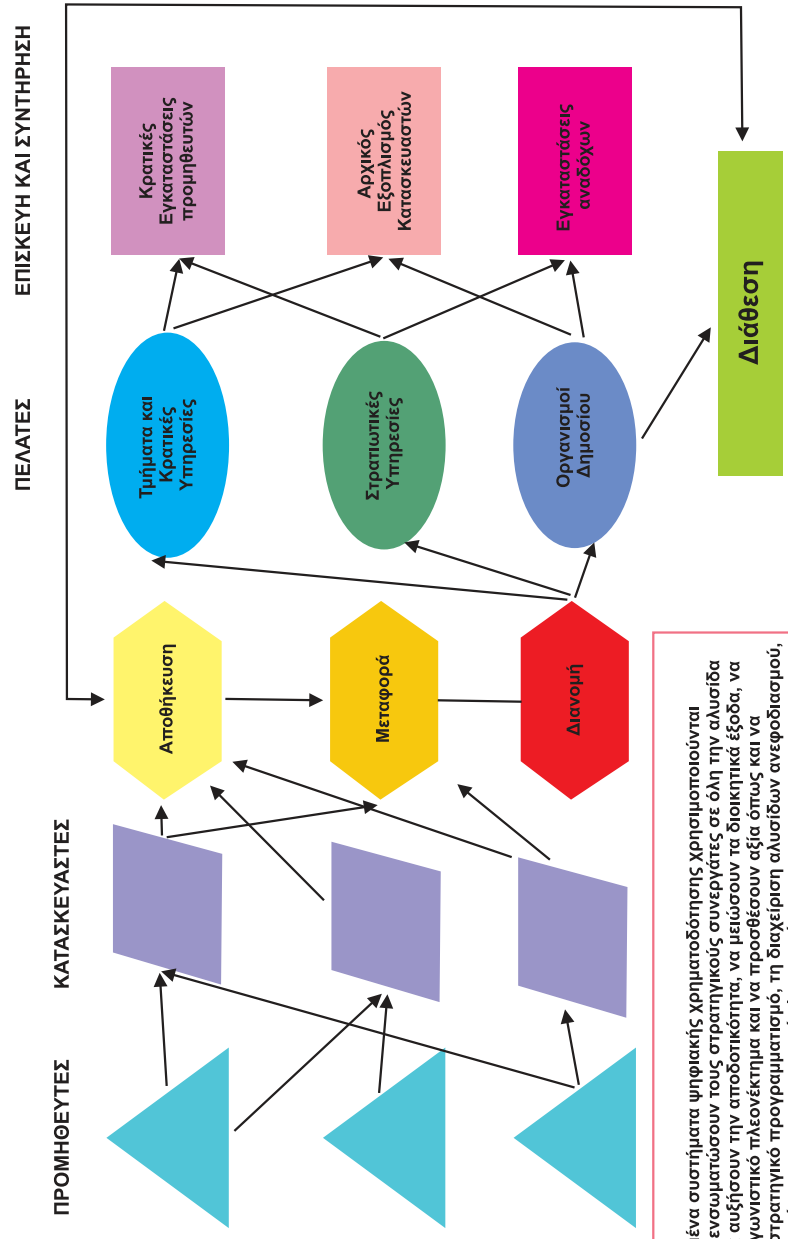
Με τον τρέχοντα ρυθμό των προόδων στην τεχνολογία πληροφοριών, το κίνητρο για αλλαγή στο σύστημα των ηλεκτρονικών προμηθειών, της ηλεκτρονικής οικονομικής διαχείρισης και των συστημάτων διοικητικής μέριμνας σε μία ηλεκτρονικά ενσωματωμένη αλυσίδα εφοδιασμού είναι μεγάλο.

Μία περιγραφή της ενσωμάτωσης στην αλυσίδα εφοδιασμού, της ηλεκτρονικής διοικητικής μέριμνας, της ηλεκτρονικής χρηματοδότησης και των ηλεκτρονικών προμηθειών, συνοψίζεται στο σχήμα 1.

E-Procurement
 Τα συστήματα ψηφιακής προμήθειας αυτοματοποιούν τις διαδικασίες προμήθειας σε όλη την αλυσίδα ανεφοδιασμού, που μειώνει τον κύκλο ζωής, τους διοικητικούς φόρτους εργασίας, τις δαπάνες συναλλαγής και διευκολύνει τον αυξανόμενο ανταγωνισμό μεταξύ των προμηθευτών, με συνέπεια τις χαμηλότερες δαπάνες προμήθειας.

E-Logistics
 Αυτοματοποιεί, ενσωματώνει και ακολουθεί τη ροή των αγαθών και των υπηρεσιών, αρχίζοντας με την προμήθεια των πρώτων υλών, μέσω της κατασκευής, της αποθήκευσης, της μεταφοράς, της παράδοσης, της συντήρησης και τέλος της διάθεσης.

E-Finance
 Τα αυτοματοποιημένα συστήματα ψηφιακής χρηματοδότησης χρησιμοποιούνται εσωτερικά για να ενσωματώσουν τους στρατηγικούς συνεργάτες σε όλη την αλυσίδα ανεφοδιασμού, να αυξήσουν την αποδοτικότητα, να μειώσουν τα διοικητικά έξοδα, να παρέχουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και να προσθέσουν αξία όπως και να υποστηρίξουν το στρατηγικό προγραμματισμό, τη διαχείριση αλυσίδων ανεφοδιασμού, τη διαχείριση προγράμματος και τις γραμμές λειτουργίας.

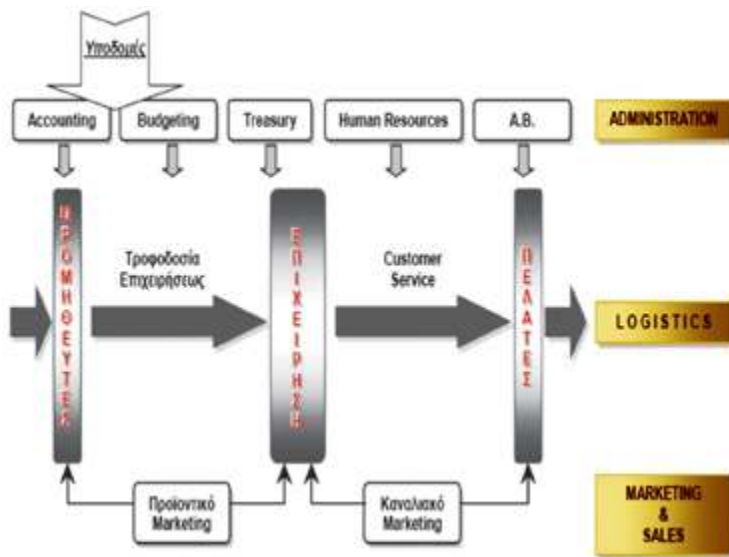

Σχήμα 1: Ενσωμάτωση της Ηλεκτρονικής Προμήθειας , Χρηματοδότησης και Διοικητικής Μέριμνας στην Αλυσίδα Εφοδιασμού.

Το Διαμορφούμενο Σύγχρονο Επιχειρηματικό Περιβάλλον

Σήμερα οι επιχειρηματικές ή λειτουργικές προκλήσεις που οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν στις τρέχουσες συνθήκες στην αγορά είναι παρά πολύ μεγάλες. Οι σύντομοι κύκλοι ζωής των προϊόντων, ο ανταγωνισμός, η μεγάλη ποικιλία προϊόντων, η διαθεσιμότητα, οι παγκόσμιες αγορές, η κυμαινόμενη απαίτηση, οι μειωμένες σταθερά τιμές, το αυξανόμενο κόστος των επιμέρους συστατικών, η διαθεσιμότητα είναι μερικές από τις προκλήσεις που περιλαμβάνει η σχετική λίστα.

Η μόνη προστασία που οι επιχειρή-

Σχήμα 2: Η Εφοδιαστική Αλυσίδα στη Δομή της Σύγχρονης Επιχείρησης.

Πηγή: Σ. Κόνταρης, 2004.

σεις αλλά και οι διάφοροι κρατικοί οργανισμοί μπορούν να έχουν σε ένα σύγχρονο περιβάλλον είναι η εξαιρετική λειτουργική απόδοση. Τούτο μπορεί να επιτευχθεί με την προσαρμογή των οργανισμών στις σύγχρονες τεχνολογικές καινοτομίες και πρακτικές διοίκησης.

Οι Νέες Τεχνολογίες

Στο σύγχρονο και συνεχώς μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον, οι καταστάσεις αλλάζουν ταχύτατα. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η εισβολή των νέων τεχνολογιών επιτάχυναν τις εξελίξεις, αλλάζοντας τις δομές της παραγωγής. Η πίεση της απελευθέρωσης της οικονομίας και της όξυνσης του ανταγωνισμού είναι φανερές σε κάθε δραστηριότητα όλων των επιχειρήσεων.

Αυτές οι αλλαγές στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, έχουν επιφέρει διαφοροποιήσεις στη λειτουργία των αγορών, των επιχειρήσεων και των οργανισμών

γενικότερα, όχι μόνο σε παγκόσμιο αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Έτσι, παρατηρούμε ότι ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις επιλέγουν τη λειτουργία τους σε e-περιβάλλον, προκειμένου να επιτύχουν είτε την εξάπλωσή τους και την αύξηση του μεριδίου αγοράς είτε να επιτύχουν άλλους μακροπρόθεσμους στόχους.

Η ταχύτατη αποδοχή του Internet έχει ξεπεράσει κάθε άλλη τεχνολογική καινοτομία του 20^{ου} αιώνα. Αυτή η επικοινωνιακή λεωφόρος αναπτύσσεται εκρηκτικά και οι επιτυχημένοι συμμετέχοντες πιάνουν μόλις τώρα τον παλμό ενός παλιρροιακού κύματος που ακόμα δεν έχει φτάσει στο ζενίθ του. Στο συνεχώς αυξανόμενο e-περιβάλλον, οι νεο-

εισερχόμενοι παράγοντες-εταιρείες αλλά και οι κρατικοί φορείς, έχουν την ευκαιρία να ξεπεράσουν εύκολα παραδοσιακούς εταίρους. Υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ παραδοσιακών πρακτικών και e-επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται: πλήρης αυτοματοποίηση, μειωμένα κόστη συναλλαγών, αυξημένη

γράφονται αρκετά παραδείγματα επιχειρήσεων όπου μετά από τη λειτουργία τους σε ψηφιακό περιβάλλον, βρέθηκαν σε ηγετική θέση στην αγορά, όπως και πολλά άλλα παραδείγματα όπου οι εταιρείες απώλεσαν το κέρδος τους και το μερίδιο της αγοράς που κατείχαν (Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, 2006).

ταχύτητα, διαφοροποιημένη διάσταση και ορατότητα διαδικασιών, βελτιωμένη ποιότητα και ύπαρξη στοιχείων, ταχύτατη κεφαλαιοποίηση και δυνατότητα διεθνούς παρουσίας άμεσα. Συνάμα, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του πρωτοπόρου αποτελεί το βασικό κλειδί επιτυχίας στο ηλεκτρονικό επιχειρείν (www.ebs.gr).

Οι διαδικασίες που ακολουθούνται είναι αρκετά ριψοκίνδυνες και δύσκολες στην υλοποίηση και εφαρμογή τους. Δεν είναι μόνον τα τεράστια ποσά που διακινούνται αλλά και ο νέος ρόλος που καλούνται να λειτουργήσουν οι επιχειρήσεις, οι νέες στρατηγικές που θα ακολουθηθούν, το νέο όραμα και στόχοι τους. Έτσι, κατα-

Η Παγκοσμιοποίηση και το Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (e-business)

Οι νέες τεχνολογίες και το σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον λοιπόν, ωθούν σε μαζικές αλλαγές τον τρόπο με τον οποίο οι επιχειρήσεις συνεργάζονται μεταξύ τους, αναπτύσσονται και ολοκληρώνονται στην παγκόσμια αγορά. Την ίδια στιγμή, οι πελάτες οι οποίοι γνωρίζουν τις νέες δυνατότητες και υπηρεσίες που προσφέρει η τεχνολογία, γίνονται όλο και πιο απαιτητικοί αλλά και πιο ανυπόμονοι. Έτσι, οι επιχειρήσεις αλλά και οι διάφοροι κρατικοί οργανισμοί είναι αναγκασμένοι

λόγω αυτής της πίεσης, να εστιάσουν στις ανάγκες των πελατών και να προσφέρουν καλύτερες υπηρεσίες προς όφελος του πελάτη και του τελικού καταναλωτή. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτείται σε όλο το εύρος της σύγχρονης επιχείρησης η ολοκλήρωση όλων των διαδικασιών, των εφαρμογών και των συστημάτων της μέσω του Internet και των εργαλείων του. Αυτή η ολοκλήρωση καλείται e-business ή καλύτερα στα Ελληνικά, ηλεκτρονικό επιχειρείν (e-πχειρείν, e-business).

Η «νέα τάξη πραγμάτων» όπως συνηθίσαμε να την αποκαλούμε είναι πλέον πραγματικότητα. Η τεχνολογία και μία σειρά από τις ευκολίες που μας προσφέρει άλλαξαν τους ρυθμούς της ζωής μας, ενώ, ταυτόχρονα, συντέλεσαν σε σημαντικό βαθμό στην πραγμάτωση της ιδέας που περιέχει η παραπάνω έκφραση. Οι αλλαγές τόσο στην καθημερινή μας ζωή όσο και στον εργασιακό τομέα είναι αναπόφευκτες. Το νέο σκηνικό που διαμορφώνεται είναι διαμετρικά αντίθετο με το μέχρι σήμερα υφιστάμενο, ενσωματώνοντας νέου τύπου παραγωγικές σχέσεις και νέας μορφής συναλλαγές, που εξαργυρώνονται με διαφορετικό τρόπο σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό και επιστημονικό πεδίο. Το μεγάλο ζητούμενο αποτελεί η αναμόρφωση τόσο των εργασιακών όσο και των προσωπικών δραστηριοτήτων στο νέο αυτό πλαίσιο.

Το ηλεκτρονικό επιχειρείν σχετίζεται με τη χρήση νέων τεχνολογιών και κυρίως του διαδικτύου (Internet), προκειμένου να:

- διευκολυνθεί η αγορά και η πώληση προϊόντων, υπηρεσιών και πληροφοριών μέσω του Internet.
- βελτιωθεί το επίπεδο παροχής υπηρεσιών μίας Επιχείρησης.
- διεκπεραιωθούν οι συναλλαγές ανάμεσα σε εμπορικούς εταίρους.
- μειωθεί το κόστος παραγωγής και διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών.
- αυξηθεί κατά συνέπεια, ο όγκος πωλήσεων των Επιχειρήσεων.

Χρηματοοικονομικές Αγορές και η Ανάγκη της Ηλεκτρονικής Δικτύωσης

Το ηλεκτρονικό επιχειρείν έρχεται να επιλύσει ή να καλύψει μία σειρά προβλημάτων που εμφανίζονται στις σύγχρονες αγορές. Τα προβλήματα αυτά κατηγοριοποιούνται ως εξής:

→ **Η γεωγραφική διασπορά των αγορών** από μόνη της δημιουργεί προβλήματα στο εμπόριο και τις συναλλαγές. Η απόσταση είναι το κριτήριο εκείνο που τελικά χαρακτηρίζει τις αγορές αποτελεσματικές και κερδοφόρες ή αναποτελεσματικές και δύσκολα βιώσιμες. Απ' την άλλη, η γεωγραφική διασπορά καθιστά δύσκολη έως και αδύνατη την πληροφόρηση των αγοραστών και των προμηθευτών. Οι αγοραστές επιθυμούν να ενημερώνονται για τα προϊόντα των προμηθευτών και τα αποθέματά

τους. Οι προμηθευτές μέσω των προτιμήσεων των αγοραστών, μπορούν να καταγράψουν τις τάσεις που επικρατούν στην αγορά και να προβλέψουν ποιοι τελικά θα επιβιώσουν και ποιοι θα αποχωρήσουν από το προσκήνιο. Ξεπερνώντας τις γεωγραφικές αντιξοότητες, απελευθερώνονται οι αγορές και δημιουργούνται οι προ-

ϋποθέσεις για την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου και πιο συγκεκριμένα των Business-to-Business (B2B - διεπιχειρησιακών) ηλεκτρονικών συναλλαγών.

→ Οι **συναλλαγές** ανάμεσα στις εταιρείες είναι μία αρκετά δύσκολη υπόθεση. Το να λαμβάνεις την κατάλληλη πληροφόρηση την κατάλληλη χρονική στιγμή είναι κάτι πολύ σημαντικό για μία εταιρεία ή έναν κρατικό οργανισμό. Οι επιχειρήσεις αυτό που πραγματικά χρειάζονται, είναι να χρησιμοποιήσουν το Internet ως μέσο συνεργασιών και όχι απλά ως ένα ακόμη κανάλι διανομής, αγορών και πωλήσεων.

→ Οι **προμηθευτές** δε γνωρίζουν ακριβώς πότε οι καταναλωτές θα αγοράσουν τα προϊόντα τους, γι' αυτόν το λόγο φροντίζουν να δημιουργούν αποθέματα για να καλύψουν όλα τα δυνατά σενάρια ζήτησης. Οι **αγοραστές** από την άλλη, δεν έχουν μεγάλη δυνατότητα να αναζητούν και να βρί-

σκουν όλες τις εναλλακτικές πηγές προσφοράς των προϊόντων κάθε φορά που η αγορά (η δομή και η διάστασή της) αλλάζει. Ο ρόλος του Internet είναι καθοριστικός σ' αυτό, καθώς προσδίδει τη δυνατότητα της διάχυσης της πληροφορίας άμεσα και ανάλογα, με τις συνεχώς υπό διαμόρφωση συνθήκες των αγορών. Με άλλα λόγια, το Internet βοηθά στο να «μοιράζεται» η πληροφορία και η εφοδιαστική αλυσίδα να διαθέτει την ποσότητα των προϊόντων που ζητείται χωρίς να δημιουργούνται υπερβολικές ποσότητες πλεονάσματος.

● Το Ηλεκτρονικό Επιχειρείν

Το ηλεκτρονικό επιχειρείν (e-business) διακρίνεται σε δύο βασικές κατηγορίες, που, όμως, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους: Επιχείρηση προς καταναλωτή (business to consumer - B2B) και Διεπιχειρησιακό επιχειρείν (business to business - B2B). Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στην άμεση συναλλαγή (πώληση προϊόντων και υπηρεσιών) με τον πελάτη μέσω του διαδικτύου και περιλαμβάνει πολλές διαδικασίες, ξεκινώντας από on-line καταλόγους προϊόντων και καταλήγοντας σε on-line παραγγελίες και πληρωμές. Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στις συναλλαγές μεταξύ επιχειρήσεων που επικοινωνούν σε μία εφοδιαστική αλυσίδα. Το B2B ηλεκτρονικό επιχειρείν θεωρείται πλέον σημαντικό, καθώς οι τάσεις δείχνουν ότι οι συναλλαγές μεταξύ των επιχειρήσεων θα υπερκαλύψουν τις καταναλωτικές με δεκαπλάσιο όγκο και τζίρο μέσα στα επόμενα χρόνια (www.ebs.gr). Στον Πίνακα 1, φαίνονται οι διαδικασίες και οι λειτουργίες του ηλεκτρονικού επιχειρείν, ενώ στο σχήμα 3 το εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων.

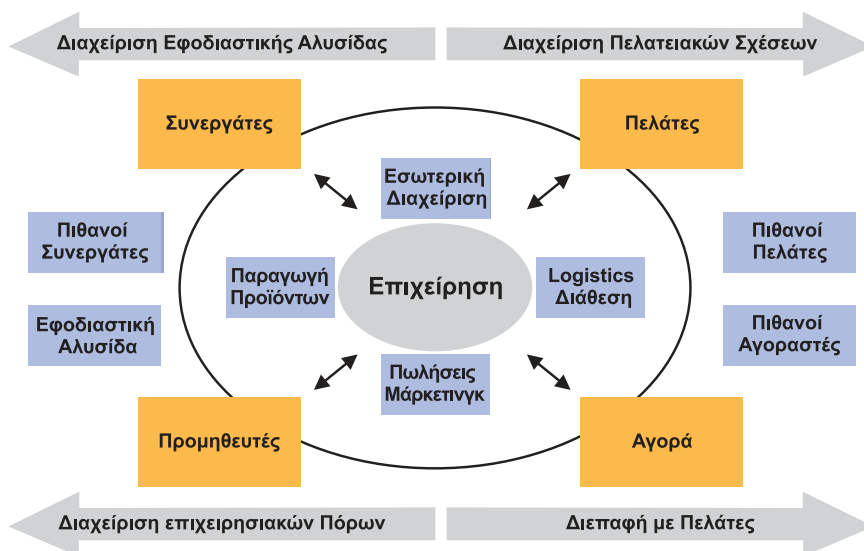

● Ο ρόλος του Internet

Ο ρόλος του διαδικτύου (Internet) στην ελαχιστοποίηση των παραπάνω προβλημάτων είναι καθοριστικός. Μειώνει το χάσμα που δημιουργείται από τη γεωγραφική απόσταση ανάμεσα στους αγοραστές και τους προμηθευτές, βοηθά στη συνεργασία μεταξύ εταιρειών που μπορεί να βρίσκονται σε εκ διαμέτρου αντίθετες τοποθεσίες και ταυτόχρονα καθιστά διαφανείς τις αγοραπωλησίες και τις συνεργασίες μεταξύ αυτών. Η διαφάνεια και η ταχύτητα στις συναλλαγές

B2C αγορά - Πρωτοπόροι:	Βήματα:
Στρατηγικός Προσανατολισμός Αφοσιωμένη οργάνωση e-business Ανάπτυξη υποδομής e-business Εγκατάσταση προηγμένης τεχνολογίας	Παρουσία Πωλήσεις Ηλεκτρονικές Πληρωμές Ολοκλήρωση με Συστήματα ERP Διαχείριση Πελατειακών Σχέσεων
Διαδικασίες-Λειτουργίες:	
Συναλλαγές Πωλήσεων Ειδοποιήσεις με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο Self-Serve ερωτήσεις και αναζητήσεις προϊόντων On-Line κατάλογοι προϊόντων και εγχειριδίων χρήσης On-Line branding On-Line marketing/promotion	Εγγραφή Χρήστη Product Selectors Intelligent agents και personal shoppers On-Line Marketing Portals - Banner ads κ.λ.π.
B2B αγορά - Πρωτοπόροι:	Βήματα:
Προσανατολισμός Ολοκλήρωσης Cross-functional οργάνωση Ανάπτυξη υποδομής e-business Εγκατάσταση προηγμένης τεχνολογίας	Ολοκλήρωση με Συστήματα ERP Συναλλαγές On-line Διαχείριση Πελατειακών Σχέσεων Ερωτήσεις-Συναλλαγές ERP2ERP Self-regulated Επιχειρησιακό Λογισμικό
Διαδικασίες-Λειτουργίες:	
Εμπορικές Συναλλαγές (π.χ. Πωλήσεις) e-Προμήθειες Ηλεκτρονική Μεταφορά Κεφαλαίων Ενημέρωση Καταστάσεων Αποθεμάτων Πληροφορίες για Εφοδιαστική Αλυσίδα Auctions-Marketplaces	Αυτόματη Αναπλήρωση Αποθεμάτων Αυτόματη Έκδοση Παραστατικών Ενημέρωση για Θέση Προϊόντων Εργαλεία Data Mining Logistics κ.λ.π.

Πίνακας 1: Διαδικασίες και Λειτουργίες του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν.
Πηγή: www.ebs.gr

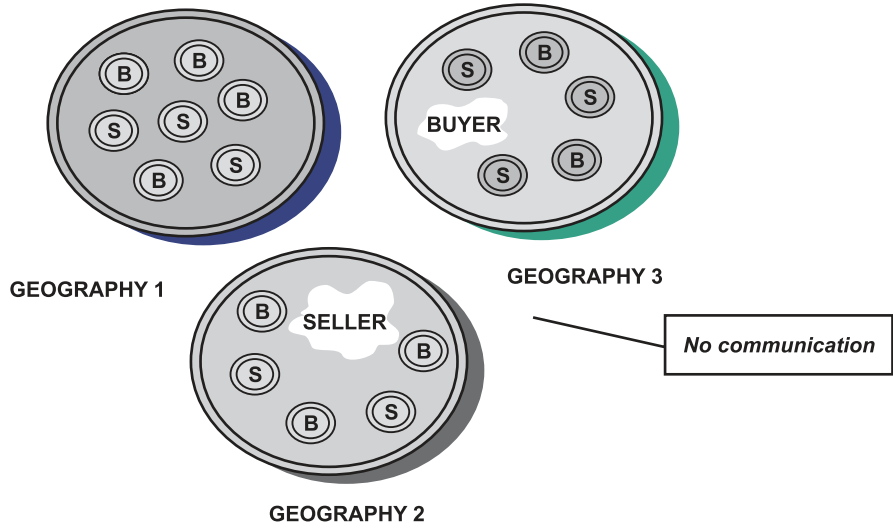

Σχήμα 3: Ο Κόσμος των Επιχειρήσεων.
Πηγή: www.ebs.gr

που προσφέρει το Internet, μειώνουν το υψηλό κόστος της αναζήτησης των προμηθευτών και το κόστος αναζήτησης και εύρεσης καινούργιου αγοραστικού κοινού. Βέβαια, παρά το γεγονός ότι και για τις δύο πλευρές η κατάσταση μοιάζει να είναι (και όντως είναι) πιο εύκολη, ο ανταγωνισμός είναι αλήθεια ότι υπάρχει

και ενδεχομένως να αυξηθεί κίολας.

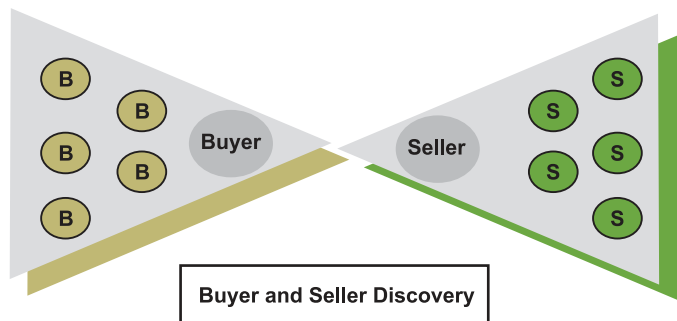
Στο σχήμα 4 απεικονίζεται η διασπορά λόγω της γεωγραφικής απόστασης των προμηθευτών και των αγοραστών πριν από το Internet, ενώ στο σχήμα 5, απεικονίζεται η εικόνα της σύγκλισης των συναλλαγών μετά την υλοποίηση διαδικτυακών επιχειρησιακών δικτύων.

Geographic Market Fragmentation

Σχήμα 4: Η γεωγραφική διασπορά των αγορών πριν τη χρήση του Internet.

Πηγή: www.be24.gr

Σχήμα 5: Η τοπολογία των αγορών μετά τη χρήση του Internet.

Πηγή: www.be24.gr

● Πλεονεκτήματα από τη Χρήση Η/Υ στις Επιχειρήσεις

Η χρήση των υπολογιστών και του Internet προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα και οφέλη στις επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους. Στην Ελλάδα και το εξωτερικό είναι πολλά τα επιτυχημένα παραδείγματα μικρών, μεσαίων, καθώς και ατομικών επιχειρήσεων, που δραστηριοποιήθηκαν επιτυχημένα τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ο ανταγωνισμός από τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, θέτει μία σοβαρή πρόκληση για τις 19 και πλέον εκατομμύρια μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι επιχειρήσεις οι οποίες δε θα αξιοποιήσουν επιχειρηματικά τις νέες τεχνολογίες και το Internet, θα πάρουν ένα μεγάλο ρίσκο: είναι πολύ πιθανό να βρεθούν σε μειονεκτική θέση απέναντι σε άλλες μικρές ή μεγαλύτερες επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει ή έχουν ήδη αρχίσει να επενδύουν στο χώρο του ηλεκτρονικού επιχειρείν. Στις μέρες μας η πλειονότητα των Ευρωπαϊκών μικρών, μεσαίων και ατομικών επιχειρήσεων, έχουν αντιληφθεί το παραπάνω ρίσκο και πλέον χρησιμοποιούν το Internet στις καθημερινές τους δραστηριότητες. Στο πλαίσιο αυτό όπως δείχνουν πρόσφατα στατιστικά στοιχεία, βαδίζουν ολοένα και με πιο γοργό ρυθμό και οι Ελληνικές επιχειρήσεις αλλά και οι κρατικοί οργανισμοί. Το συμπέρασμα λοιπόν που προκύπτει είναι, ότι όσο πιο γρήγορα μία επιχείρηση ή ένας κρατικός φορέας δραστηριοποιηθεί στο ηλεκτρονικό επιχειρείν, τόσο περισσότερο αυξάνει τις πιθανότητες να κερδίσει από τα νέα δεδομένα παρά να ζημιωθεί. Ενδεικτικά, μερικά από τα οφέλη της επιχειρηματικής χρήσης των υπολογιστών και του

Internet σε μία Επιχείρηση είναι:

→ ουσιαστικότερη και πιο αποδοτική σχέση με τους προμηθευτές και τους εμπορικούς συνεργάτες.

→ μείωση των κρίκων της προμηθευτικής αλυσίδας.

→ μεγαλύτερη διαφάνεια στο κύκλωμα αγορών και καλύτερη ποιότητα προμηθευτών, αφού δίνονται πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες για σύγκριση.

→ επίτευξη καλύτερων τιμών η οποία θα προέλθει από:

(α) το μεγαλύτερο φάσμα προμηθευτών από το οποίο η επιχείρηση θα μπορεί να επιλέξει.

(β) τη δυνατότητα συμμετοχής σε δημοπρασίες

(γ) την πιθανή συνάθροιση παραγγελιών.

→ καλύτερος έλεγχος - διαχείριση στο κύκλωμα προμηθειών.

→ μείωση αποθεμάτων.

→ τυποποίηση και απλοποίηση διαδικασιών με τη συνεπόμενη μείωση της γραφειοκρατίας.

→ μείωση του λειτουργικού κόστους.

→ συμπίεση του κόστους παραγωγής και διανομής προϊόντων.

→ μείωση του κύκλου παραγωγής με την καλύτερη πρόβλεψη πωλήσεων και την καλύτερη διαχείριση των υλικών.

→ αποτελεσματικότερη ανάλυση των εκάστοτε δεδομένων και συνθηκών που επικρατούν στην επιχείρηση από τη διοίκησή της.

→ αποδοτικότερη συνεργασία και επικοινωνία με δημόσιους φορείς.

→ αποδοτικότερη συνεργασία ανάμεσα στο προσωπικό της επιχείρησης, ιδίως όταν αυτό βρίσκεται σε διαφορετικές τοποθεσίες.

- αύξηση παραγωγικότητας.
- αποδοτικότερες συνθήκες εργασίας για το προσωπικό της επιχείρησης.
- δυνατότητα καλύτερης προσαρμογής στις ανάγκες του εκάστοτε πελάτη, μέσω εξατομίκευσης.
- μείωση του κόστους απόκτησης και διατήρησης πελατών.
- άνοιγμα σε νέες αγορές (μόνο ό,τι ισχύει με τη νέα Ευρωπαϊκή Οδηγία για τις Ηλεκτρονικές Δημόσιες Προμήθειες, μία επιχείρηση που θα έχει εξοπλιστεί και εξοικειωθεί με το σύστημα ηλεκτρονικών Δημοσίων Προμηθειών μίας χώρας, θα μπορεί άνετα να συμμετέχει ισότιμα σε όλα τα κυκλώματα Δημοσίων Προμηθειών των 25 της Ε.Ε.).

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να αναφέρουμε ότι η δραστηριοποίηση μίας επιχείρησης στο ηλεκτρονικό επιχειρείν, δε σχετίζεται μόνο με την υιοθέτηση και χρησιμοποίηση των νέων τεχνολογιών και κυρίως του Internet, αλλά σχετίζεται άμεσα τόσο και με τις συνθήκες που επικρατούν στη συγκεκριμένη επιχείρηση και κλάδο όσο και με τις σχέσεις που αυτή διαθέτει με τους φορείς που συνεργάζεται και επικοινωνεί (πελάτες, προμηθευτές, δημόσιους φορείς).

Τα Μέτρα που έχουν Σχεδιαστεί από την Πολιτεία για το Ελληνικό Επιχειρησιακό Περιβάλλον

Το Ελληνικό κράτος, στα πλαίσια στήριξης των επιχειρήσεων για την προσαρμογή τους στο ψηφιακό περιβάλλον, θέσπισε ορισμένα μέτρα. Η ψηφιακή στρατηγική 2006-2013 αποσκοπεί στην πραγματοποίηση ενός «ψηφιακού άλματος» στην παρα-

γωγικότητα και την ποιότητα ζωής, αναδεικνύοντας τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, καθώς και τις νέες δεξιότητες ως βασική στρατηγική κατεύθυνση της χώρας για τα επόμενα χρόνια (παράρτημα «Α»). Τα μέτρα τα οποία θεσπίστηκαν είναι τα παρακάτω:

• Δημιουργία Ευνοϊκού «Ψηφιακού» Περιβάλλοντος για την Οικονομική Δραστηριότητα

Σκοπός του μέτρου είναι η δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος, για την ομαλή μετάβαση της χώρας στα δεδομένα της νέας παγκόσμιας ψηφιακής οικονομίας, με εστίαση στη δημιουργία των συνθηκών για την άνθηση νέων επιχειρήσεων, βασισμένων στις νέες τεχνολογίες και την προώθηση της επιχειρηματικότητας γενικότερα.

Όσον αφορά το θεσμικό περιβάλλον, επιδιώκεται η συμπλήρωση του νομικού και θεσμικού/κανονιστικού πλαισίου, με σκοπό την καλλιέργεια ενός κλίματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας στον καταναλωτή σε ό,τι αφορά συναλλαγές μέσω δικτύου. Για το σκοπό αυτό είναι απαραίτητο, να στηριχθούν η Εθνική Επιτροπή ηλεκτρονικού εμπορίου και άλλοι μηχανισμοί διαβούλευσης μεταξύ της Πολιτείας, του ακαδημαϊκού κόσμου και των επιχειρήσεων.

Όσον αφορά το επιχειρηματικό περιβάλλον, προβλέπεται να υλοποιηθεί μία σειρά από δράσεις για:

- την εισαγωγή ηλεκτρονικών διαδικασιών στις συναλλαγές του Δημοσίου με τις επιχειρήσεις (Δημόσιες Προμήθειες, υποβολή προτάσεων για συμμετοχή σε Κοινοτικά προγράμματα, κ.λ.π.).

- τη δημιουργία μηχανισμών πιστοποίησης και προτυποποίησης προϊόντων και υπηρεσιών για την ΚτΠ.

- την ενδυνάμωση των δομών στήριξης μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) όλων των τομέων της οικονομίας (πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή) με εξοπλισμό, δικτύωση, τεχνογνωσία ώστε να μπορούν να παρέχουν ολοκληρωμένη πληροφόρηση και συμβουλευτική στήριξη σε θέματα των ΤΠΕ και των νέων επιχειρηματικών πρακτικών που στηρίζονται σε αυτές.

- τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ίδρυση νέων επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, με την ανάπτυξη μηχανισμών όπως κεφάλαια υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου (venture capital) και θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων (σε συντονισμό με το Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα»).

Προβλέπεται επίσης να υλοποιηθούν ειδικές δράσεις στήριξης επιχειρήσεων στους τομείς του τουρισμού, της ενέργειας και της γεωργίας, καθώς και ειδικές δράσεις στήριξης των επιχειρήσεων που βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές.

● **Ενίσχυση Επιχειρήσεων για την Εισαγωγή τους στην Ψηφιακή Οικονομία**

Το μέτρο αυτό περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν στην ενίσχυση των Ελληνικών επιχειρήσεων για την ένταξή τους στην ΚτΠ. Ειδικοί στόχοι του μέτρου είναι η προώθηση της χρήσης ΤΠΕ από τις επιχειρήσεις (και ιδιαίτερα τις μικρομεσαίες) με την ολοκλήρωση της διαχείρισης της πληροφορίας στις εσωτερικές τους διαδικασίες, η προώθηση της χρήσης νέων τεχνολογιών και εργαλείων από τις επιχειρήσεις

για την ένταξή τους στη νέα οικονομία του «ηλεκτρονικού επιχειρείν», η ανάπτυξη νέων ψηφιακών προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και η δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου για τα δίκτυα υψηλής ταχύτητας.

Οι παραπάνω στόχοι θα επιτευχθούν με δράσεις ενίσχυσης επιχειρήσεων και ομάδων επιχειρήσεων και των τριών τομέων της οικονομίας για την εισαγωγή ΤΠΕ με σκοπό την:

- υιοθέτηση νέων επιχειρηματικών πρακτικών που θα βελτιώσουν την εξωστρέφεια τους και θα τις μετατρέψουν σε ηλεκτρονικές επιχειρήσεις,

- βελτίωση της διαχείρισης της πληροφορίας στο εσωτερικό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (επιχειρησιακός ανασχεδιασμός, εγκατάσταση ολοκληρωμένων συστημάτων διαχείρισης επιχειρησιακών πόρων, βελτίωση της ενδοεπικοινωνίας στην επιχείρηση, συστήματα logistics, κ.λ.π.) προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητά τους,

- αντιμετώπιση ειδικών θεμάτων όπως εξοικονόμηση ενέργειας, ασφάλεια-υγιεινή, διαχείριση κρίσεων, προστασία περιβάλλοντος, κ.λ.π., καθώς και την εισαγωγή του θεσμού της τηλε-εργασίας (δράση που θα σχεδιαστεί σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας).

Για την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών ψηφιακής μορφής, καθώς και για τη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου, θα ενισχυθούν επιχειρήσεις του κλάδου των ΤΠΕ και της βιομηχανίας περιεχομένου σε επιλεγμένους θεματικούς τομείς (π.χ. τουρισμός), ενώ παράλληλα θα ενισχυθεί και η δημιουργία νέων επιχειρήσεων στους τομείς αυτούς.

Η Ψηφιακή Οικονομία στην Ελλάδα

Τα τελευταία χρόνια, τα διάφορα έργα πληροφορικής και επικοινωνιών που έχουν υλοποιηθεί, τόσο στα πλαίσια των υπηρεσιών της Δημόσιας Διοίκησης όσο και στα πλαίσια διάφορων ιδιωτικών φορέων, έχουν δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη διεύρυνση, την αναβάθμιση και τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και κατ' επέκταση την επικοινωνία των επιχειρήσεων με αυτούς τους φορείς.

Επιπλέον, σε ό,τι αφορά την ηλεκτρονική επικοινωνία των επιχειρήσεων με τις δημόσιες υπηρεσίες, τις λεγόμενες «Υπηρεσίες Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης», αυτή εξελίσσεται συνεχώς μέσω της δημιουργίας ενός πλαισίου ηλεκτρονικών συναλλαγών με το Δημόσιο το οποίο ακολουθεί τη φιλοσοφία «σημείου μιας μοναδικής εξυπηρέτησης (one-stop services)». Οι παραδοσιακοί τρόποι συναλλαγής με δημόσιες υπηρεσίες που απαιτούν τη φυσική παρουσία των συναλλασσομένων ακόμη διατηρούνται, αλλά ολοένα και περισσότερο φαίνεται, ότι θα κυριαρχήσουν οι ηλεκτρονικές συναλλαγές με τη χρήση του Internet για τη διευκόλυνση των συναλλασσομένων. Στο σημείο αυτό, είναι χρήσιμο να αναφέρουμε ότι σήμερα υπάρχουν ηλεκτρονικές υπηρεσίες που παρέχονται από δημόσιους φορείς και οι οποίες τείνουν να γίνουν υποχρεωτικές προκειμένου να αξιοποιηθούν τα οφέλη των νέων τεχνολογιών και του Internet.

Στον ιδιωτικό τομέα, όλο και περισσότεροι φορείς επεκτείνουν τις υπηρεσίες τους με σκοπό την υποστήριξη της ηλεκτρονικής επικοινωνίας με τον πολίτη

και τις επιχειρήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι τράπεζες, οι οποίες στο πλαίσιο της αποκαλούμενης «ηλεκτρονικής τραπεζικής» (e-banking) παρέχουν πλέον σημαντικό αριθμό ηλεκτρονικών υπηρεσιών προκειμένου να διασφαλιστεί η ευκολία συναλλαγής ανάμεσα σε αυτές και τις Επιχειρήσεις.

Η λεγόμενη Ψηφιακή Οικονομία, η οικονομία δηλαδή που έχει τη βάση της στην αξιοποίηση του Internet, αποτελεί στις μέρες μας μία παγκόσμια πραγματικότητα επηρεάζοντας άμεσα τόσο τις επιχειρήσεις και τον τρόπο λειτουργίας τους όσο και τον τελικό καταναλωτή. Επιχειρήσεις κάθε μεγέθους σε όλο τον κόσμο επαναπροσδιορίζουν το ρόλο τους στην παγκόσμια αγορά προκειμένου να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους, να επεκτείνουν τις επιχειρηματικές τους δυνατότητες και να διευκολύνουν σημαντικά τις καθημερινές τους λειτουργίες. Οι σύγχρονες επιχειρήσεις καλούνται να λάβουν σοβαρά υπόψη τις νέες παραμέτρους που διαμορφώνονται, δηλαδή το «Ηλεκτρονικό Επιχειρείν» (e-Business). Το Ηλεκτρονικό Επιχειρείν σχετίζεται με τη χρήση των νέων τεχνολογιών και κυρίως του Internet, προκειμένου να:

- Διευκολυνθεί η αγορά και η πώληση προϊόντων, υπηρεσιών και πληροφορίας μέσω του Internet,
- Βελτιωθεί το επίπεδο παροχής υπηρεσιών μίας Επιχείρησης,
- Διεκπεραιωθούν οι συναλλαγές ανάμεσα σε εμπορικούς εταίρους,
- Μειωθεί το κόστος παραγωγής και διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών,
- Αυξηθεί ο όγκος πωλήσεων των Επιχειρήσεων.

Η υιοθέτηση του Ηλεκτρονικού Επιχειρείν (e-Business), προσφέρει σημαντικά

πλεονεκτήματα και οφέλη στις επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα, όμως, ευνοούνται οι μικρές και μεσαίες Επιχειρήσεις ή ακόμα και οι λεγόμενες «οικογενειακές» επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις του «ενός ατόμου».

Είναι πολλά τα επιτυχημένα παραδείγματα μικρών, μεσαίων και ατομικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιήθηκαν τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Στις μέρες μας, το πιο σύγχρονο μοντέλο δραστηριοποίησης στο Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (e-Business), αποτελούν οι λεγόμενες Ηλεκτρονικές Αγορές (e-Mar-

ketplaces).
 Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται κατηγοριοποιημένα, οι βασικοί στόχοι που θέτουν οι επιχειρήσεις, κατά τη μετάβαση τους στο Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (e-business).

Ωστόσο, η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει καταρχήν τη δημιουργία κατάλληλων δικτυακών υποδομών, όπως η διάθεση πολύ γρήγορου διαδικτύου με συνεχή πρόσβαση και την ανάπτυξη αντίστοιχων ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται εφικτή η περαιτέρω διάδοση, διάχυση των νέων τεχνολογιών εφαρμογής τους στις διαδικασίες των διάφορων τμημάτων των οργανισμών, με στόχο τη χρήση του διαδικτύου στο δημόσιο και τις επιχειρήσεις σε μεγάλο ποσοστό.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΣΤΟΧΩΝ	ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ
Οικονομικοί Στόχοι	Αύξηση κερδών. Απόδοση επενδυμένου κεφαλαίου.
Προϊοντικοί Στόχοι	Αύξηση πωλήσεων. Υπηρεσίες προς τους πελάτες πριν και μετά την πώληση.
Στόχοι προώθησης, προβολής, επικοινωνίας	Γνωστοποίηση των δραστηριοτήτων της Επιχείρησης στο ευρύ κοινό. Μεγαλύτερη συχνότητα επικοινωνίας. Βελτίωση ποιότητας σχέσεων. Δημιουργία σχέσεων με συνεργάτες, προμηθευτές, δημόσιους φορείς, κ.λ.π.
Στόχοι για τα κανάλια διανομής	Ευρύτερη γεωγραφική κάλυψη. Κατεύθυνση πελατών στα εκάστοτε κανάλια διανομής, μέσω του διαδικτυακού τόπου της Επιχείρησης. Πληροφόρηση προς τα κανάλια διανομής, σχετικά με έλεγχο αποθεμάτων, τιμές, κ.λ.π.
Στόχοι για την έρευνα αγοράς Λοιποί στόχοι	Μέγεθος και τάσεις της αγοράς. Πληροφορίες για τον ανταγωνισμό. Λήψη στοιχείων για την πελατειακή βάση της Επιχείρησης. Δοκιμές πριν την εισαγωγή νέου προϊόντος ή/και υπηρεσίας.
Λοιποί στόχοι	Νέους ή/και εναλλακτικούς προμηθευτές. Προσέλκυση χορηγιών, συνδρομών, κ.λ.π. Συμμαχίες με άλλες Επιχειρήσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Στόχοι Επιχειρήσεων κατά τη Μετάβασή τους στο Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (e-business).

Πηγή: Κοινωνία της Πληροφορίας, 2003.

Υπάρχει μία σημαντική μερίδα επιχειρήσεων που χρησιμοποιεί και εφαρμόζει τις δικτυακές υποδομές σε βαθμό συγκρίσιμο με άλλες χώρες στον ευρωπαϊκό ή διεθνή χώρο. Το 2003 στην Ελλάδα, ο κύριος τύπος σύνδεσης στο Internet ήταν η απλή τηλεφωνική γραμμή (60%), οι συνδέσεις ISDN με 23%, ενώ οι συνδέσεις ADSL αποτελούσαν μόλις το 0.3% του συνόλου.

Η δυναμική που υπεισέρχεται από την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες στη λειτουργία των επιχειρήσεων, αναμένεται να τονώσει όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας, καθώς αυτοί εισέρχονται στον παραγωγικό ιστό της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας, ενώ μπορούν να λειτουργήσουν ως πυρήνες γνώσης για το εργασιακό περιβάλλον.

Τωρινή Χρήση Νέων Τεχνολογιών από τις Επιχειρήσεις

Στο χώρο των επιχειρήσεων σημαντικότερος προσδιοριστικός παράγοντας υιοθέτησης και χρήσης των ΤΠΕ αναδεικνύεται το μέγεθος της επιχείρησης (αριθμός εργαζομένων). Άλλοι παράγοντες που επιδρούν ενισχυτικά στη χρήση ΤΠΕ είναι ο κύκλος εργασιών, ο κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, η περιφέρεια που εδρεύει η επιχείρηση, κ.ά. (Καρούνος, 2003).

● Μικρομεσαίες επιχειρήσεις με προσωπικό >10 ατόμων

Στο χώρο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), οι επιχειρήσεις με προσωπικό 11 έως 250 άτομα παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά χρήσης ΤΠΕ, συγκρίσιμο με τους

αντίστοιχους ευρωπαϊκούς μέσους όρους: κατοχή Η/Υ 92%, σύνδεση στο διαδίκτυο 82% και εταιρική παρουσία 48%, είναι επιδόσεις συγκρίσιμες με τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους (2002) που αντίστοιχα έφθαναν στο 94%, 83% και 52%.

Τα ποσοστά των επιχειρήσεων που κάνουν ηλεκτρονικές συναλλαγές για Φ.Π.Α., Ι.Κ.Α., TAXIS είναι 57%, 50% και 50% αντίστοιχα. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που αξιοποιεί υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής είναι 34%, ενώ ηλεκτρονικές προμήθειες και ηλεκτρονικές πωλήσεις αντίστοιχα το 14 και 5% (Καρούνος, 2003).

● Μικρομεσαίες επιχειρήσεις με προσωπικό <10 ατόμων

Όμως, τα ποσοστά χρήσης ΤΠΕ παραμένουν συγκριτικά χαμηλά για τη με-

γάλη πλειοψηφία των ΜΜΕ, κυρίως λόγω των περιορισμένων ποσοστών χρήσης στις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Συγκεκριμένα, η χρήση Η/Υ και διαδικτύου στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις συνολικά (<250 άτομα) το 2003 ήταν 34% και 18% αντίστοιχα, γιατί ήταν πολύ χαμηλό το επίπεδο ηλεκτρονικών δραστηριοτήτων στις πολύ μικρές επιχειρήσεις (15 άτομα), που αντιπροσωπεύουν το 95% των επιχειρήσεων. Περίπου 15% είχαν παρουσία στο διαδίκτυο και 12% χρησιμοποιούσαν ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (Καρούνος, 2003).

● Μεγάλες επιχειρήσεις με προσωπικό >250 ατόμων

Οι μεγάλες επιχειρήσεις κάνουν σχεδόν καθολική χρήση των βασικών ΤΠΕ. Η

κατοχή Η/Υ και σύνδεσης στο διαδίκτυο φτάνει το 100%, ενώ το 90% έχει δικτυακό τόπο, **το 44% διενεργεί ηλεκτρονικές προμήθειες και το 22,7% ηλεκτρονικές πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών ποσοστά που φανερώνουν σύγκλιση με τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους στις αντίστοιχες μεγάλες επιχειρήσεις (48% για ηλεκτρονικές προμήθειες και 22% για ηλεκτρονικές πωλήσεις).**

Συνολικά, από τις τρεις έρευνες προκύπτει ότι ενώ ένα τμήμα του πληθυσμού και των επιχειρήσεων εμφανίζει μία αξιολογη δυναμική υιοθετώντας ταχύτατα τις νέες τεχνολογίες, ένα μεγάλο τμήμα τους ακόμα υστερεί, χωρίς να έχει ενσωματώσει τις ΤΠΕ στις καθημερινές τους δραστηριότητες.

Η πλειοψηφία των πολιτών και των επιχειρήσεων που δεν έχουν υιοθετήσει ακόμα τις νέες τεχνολογίες δηλώνουν ως κύριο λόγο ότι δεν τις χρειάζονται ή δεν τους ενδιαφέρουν (60%), ενώ το 30% δηλώνει ότι δεν έχει ασχοληθεί ποτέ με αυτές. Βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες χρήσης Η/Υ και ΤΠΕ γενικότερα φαίνεται ότι είναι κυρίως η **άγνοια** και η έλλειψη κατάλληλων υπηρεσιών **τεχνικής υποστήριξης**.

Άρα, κρίνεται απαραίτητη η περαιτέρω εκπαίδευση, ενημέρωση και κατάρτισή τους, αλλιώς η χώρα μας διατρέχει τον κίνδυνο να μείνει πίσω από την εξέλιξη προς την *κοινωνία της πληροφορίας*, με σημαντικές επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας (Καρούνος, 2003).

● Το Μέλλον της Ψηφιακής Οικονομίας

Η βασικότερη πρόκληση όλων των εφαρμοζόμενων πολιτικών σήμερα σε Ευρωπαϊκό επίπεδο είναι να προσεγγίσουν ακόμα περισσότερο οι επιχειρήσεις τις

νέες τεχνολογίες και να εξοικειωθούν με τη χρήση τους.

Σύμφωνα με τη σύγχρονη αντίληψη για το ρόλο του κράτους, ως βασικού παροχέα και χρήστη των νέων τεχνολογιών, η πολιτεία οφείλει να παίξει ηγετικό ρόλο για τη διασφάλιση και τη μεγιστοποίηση των δυνητικών ωφελειών από την υιοθέτηση και χρήση αυτών για όλες τις επιχειρήσεις, την οικονομία και την κοινωνία.

Καταλυτικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες για το μετασχηματισμό και τη βελτίωση των υπηρεσιών του δηmosίου προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, την αύξηση της λειτουργικής αποτελεσματικότητας του ίδιου του δηmosίου τομέα σε όλα τα επίπεδα, την πάταξη της γραφειοκρατίας και της διαφθοράς.

Άρα, το Δημόσιο αλλά και οι επιχειρήσεις πρέπει και οφείλουν να αναπτύξουν νέες, σύγχρονες υπηρεσίες, οι οποίες θα παρέχονται μέσω του διαδικτύου, σε πραγματικό χρόνο.

Υπηρεσίες με γνώμονα τις ανάγκες των διάφορων οργανισμών και επιχειρήσεων, την αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια, χωρίς απλώς να αναπαράγονται ηλεκτρονικά υφιστάμενες γραφειοκρατικές δομές με όλες τις συνακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις (αδιαφάνεια, μονοπώληση πληροφορίας, διαφθορά).

Δημόσιες Συμβάσεις Προμηθειών

Οι δημόσιες συμβάσεις προμηθειών είναι κρίσιμο μέγεθος για ένα σύγχρονο κράτος, τόσο από οικονομική όσο και

από πολιτική άποψη. Αποτελούν σημαντικό ποσοστό των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού και ελκυστικό πεδίο ανταγωνισμού για τις επιχειρήσεις. Αποτελούν ακόμα το κατ' εξοχήν πεδίο στο οποίο μπορεί να ελεγχθεί αποφασιστικά η διαφάνεια στη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων.

Οι προμήθειες του Δημοσίου ποικίλουν σε αξία από χρόνο σε χρόνο. Το Ενιαίο Πρόγραμμα Προμηθειών του 2005 έφτασε σε ύψος τα 3,7 δισ. ευρώ, ποσό ιδιαίτερα αυξημένο σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν. Στο πρόγραμμα αυτό, την ευθύνη κατάρτισης του οποίου έχει η Γενική Γραμματεία Εμπορίου του υπουργείου Ανάπτυξης, εντάσσονται οι προμήθειες των περισσότερων φορέων του Δημοσίου. Εξαιρέση αποτελούν τα οπτικά συστήματα και οι συμβάσεις αξίας μικρότερης των 45.000 ευρώ.

Οι κρατικές προμήθειες διέπονται από ένα πολύπλοκο θεσμικό πλαίσιο και διεκπεραιώνονται με μία ιδιαίτερα σύνθετη διοικητική πρακτική. Το κρατικό σύστημα προσπαθεί να εξασφαλίσει το δημόσιο συμφέρον με τους εξής τρόπους:

- Όσον αφορά **τους προμηθευτές**, με την υποβολή μίας σειράς δικαιολογητικών που υποτίθεται ότι εξασφαλίζουν τη φερεγγυότητα του αντισυμβαλλομένου με το Δημόσιο.

- Όσον αφορά **την πλευρά της διοίκησης**, το σύστημα βασίζεται σε επάλληλες επιτροπές αξιολογήσεων των διάφορων φάσεων των διαγωνισμών, τις οποίες ο νομοθέτης ορίζει με σκοπό να αποκλείσει τη δυνατότητα κάποιου μεμονωμένου κρατικού λειτουργού να επηρεάσει τη διεξαγωγή του διαγωνισμού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»: Ψηφιακή Στρατηγική Ελλάδος 2006-2013

α/α	Τίτλος Δράσης	Χρονικός Ορίζοντας Υλοποίησης α: 2008 β: 2013	Η δράση αφορά στην κατεύθυνση:
1	Δημιουργία πιλοτικής ηλεκτρονικής πύλης(business gateway)με τη συνεργασία των επιμελητηρίων για την ενημέρωση των μικρών επιχειρήσεων σε ό,τι αφορά: τάσεις επιμέρους κλάδων (π.χ. τουρισμός, λιανικό εμπόριο, κ.λ.π.), επιχειρηματική γνώση (marketing, επιχειρηματικός σχεδιασμός), πληροφορίες για το θεσμικό πλαίσιο (δυνατότητα e-invoicing κ.λ.π.), απαντήσεις σε συχνές ερωτήσεις, ανάδειξη επιτυχημένων επιχειρηματικών παραδειγμάτων.	2008	Πρωώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
2	Συγχρηματοδότηση ανάπτυξης ευρωζωνικών υποδομών στην περιφέρεια.	2008	Πρωώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.

3	Δημιουργία μεγάλης ηλεκτρονικής πύλης τουρισμού, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Τουρισμού, τόσο για τους πολίτες όσο και για τις επιχειρήσεις και τουριστικές μονάδες (ενημέρωση, προώθηση τουριστικών πληροφοριών περιοχών, κρατήσεις, αναζητήσεις και ταυτοποιήσεις μεταξύ ξενοδοχειακών μονάδων και πρακτόρων, κ.λ.π.).	2008	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
4	Αυτοματοποίηση των κυριότερων βημάτων για την έναρξη επιχειρήσεων των επιμελητηρίων, ως πρώτο βήμα για την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών.	2008	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
5	Βελτίωση της διαφάνειας και της διαθεσιμότητας πληροφοριών σχετικά με τις δυνατότητες χρηματοδότησης επιχειρήσεων, σε ενιαίο portal υπό την αιγίδα της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών.	2008	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
6	Διεξαγωγή μελέτης (Παρατηρητήριο ΚτΠ) ώστε να καταδειχθούν επιμέρους ανάγκες επιχειρηματικών κλάδων.	2008	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
7	Ενίσχυση κατάρτισης στελεχών επιχειρήσεων σε ΤΠΕ.	2008	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
8	Εξέταση παροχής οικονομικών κινήτρων για συναλλαγές που πραγματοποιούνται ηλεκτρονικά ή μέσω Internet (π.χ. επιστροφές, Φ.Π.Α., κ.λ.π.).	2013	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
9	Πλήρης λειτουργία επιχειρηματικής πύλης (business gateway).	2013	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
10	Υλοποίηση δράσεων που αφορούν σε επιμέρους κλάδους, βάσει της σχετικής μελέτης του Παρατηρητηρίου ΚτΠ.	2013	Προώθηση χρήσης ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
11	Παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών προμηθειών: ολοκλήρωση θεσμικού πλαισίου, ανάπτυξη υπηρεσιών ηλεκτρονικών προμηθειών στο Υπουργείο Ανάπτυξης, ανάπτυξη ημι-αυτόματης διαδικασίας παρακολούθησης όλων των δημόσιων προμηθειών και εξασφάλιση χρήσης μέσω κωδικού που θα απαιτείται για την εκταμίευση.	2008	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
12	Αποτύπωση όλων των διαδικασιών των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και ανασχεδιασμός (BPR).	2008	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
13	Δημιουργία ενιαίου portal για τις επιχειρήσεις, στο οποίο θα περιλαμβάνονται όλες οι διαθέσιμες αλλά και οι υπό ανάπτυξη υπηρεσίες και διαθέσιμες ενισχύσεις, οργανωμένες σε κατηγορίες ενδιαφέροντος (υπηρεσίες, πληροφορίες ΕΟΜΜΕΧ, ενισχύσεις από ΕΠ, Ι.Κ.Α., κ.λ.π.).	2008	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.

14	Αυτοματοποίηση διαδικασιών ελεγκτικού φορολογικού μηχανισμού ώστε να εξασφαλίζεται η διαφάνεια κατά τους φορολογικούς ελέγχους.	2008	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
15	Παροχή των 5 πιο συχνά χρησιμοποιούμενων πιστοποιητικών και υπηρεσιών για επιχειρήσεις, ηλεκτρονικά.	2008	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
16	Κατάρτιση δημόσιων υπαλλήλων σε ΤΠΕ και συμπερίληψη της πιστοποίησης σε ΤΠΕ στην αξιολόγησή τους ή στις προϋποθέσεις εξέλιξής τους σε συγκεκριμένες κατηγορίες ευθύνης.	2008	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
17	Θεσμική κατοχύρωση της ηλεκτρονικής υπογραφής έναντι της έντυπης/χειρόγραφης.	2008	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
18	Ανασχεδιασμός όλων των διαδικασιών του δημόσιου τομέα (BPR).	2013	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
19	Επέκταση της διαδικασίας ηλεκτρονικών προμηθειών σε όλες τις προμήθειες του δημόσιου τομέα και των Ο.Τ.Α., πάνω από ένα συγκεκριμένο ύψος δαπάνης που θα καθορισθεί.	2013	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
20	Ανάπτυξη ηλεκτρονικού κέντρου μίας στάσης για την εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων.	2013	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
21	Εξασφάλιση διαλειτουργικότητας μεταξύ υπηρεσιών του δημόσιου τομέα καθώς και δημιουργία ηλεκτρονικής «γέφυρας» οικονομικών συναλλαγών μεταξύ δημόσιου τομέα-επιχειρήσεων και τραπεζών.	2013	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
22	Ενιαίος και μοναδικός κωδικός αριθμός για επιχειρήσεις για όλες τις συναλλαγές τους με το δημόσιο τομέα και μοναδική εισαγωγή στοιχείων (Single ID, Single-point-of-data-entry).	2013	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
23	Αξιολόγηση των απαιτήσεων κατάρτισης δημόσιων υπαλλήλων σε νέα αντικείμενα που αφορούν στις ΤΠΕ, κάθε 3 έτη.	2013	Ψηφιακές Υπηρεσίες ΤΠΕ σε επιχειρήσεις.
24	Ολοκλήρωση θεσμικού πλαισίου για την αγορά τηλεπικοινωνιών και την ενσωμάτωση των Κοινοτικών οδηγιών.	2008	Υποστήριξη του κλάδου ΤΠΕ.
25	Απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου που σχετίζεται με την υλοποίηση έργων πληροφορικής, μέσω συγκρότησης ομάδας εργασίας.	2008	Υποστήριξη του κλάδου ΤΠΕ.
26	Συντονισμένη προώθηση των ελληνικών επιχειρήσεων ΤΠΕ στο εξωτερικό, με κοινή προσπάθεια ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α., ΥΠ.ΟΙ.Ο., ΥΠ.ΕΞ., ΕΛΚΕ και ΣΕΠΕ.	2008	Υποστήριξη του κλάδου ΤΠΕ.
27	Ενίσχυση της συνεργασίας και της μεταφοράς τεχνογνωσίας μεταξύ Πανεπιστημίων και επιχειρήσεων ΤΠΕ.	2013	Υποστήριξη του κλάδου ΤΠΕ.

28	Αύξηση της δημόσιας επένδυσης σε έρευνα και τεχνολογία και ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων σε έρευνα και τεχνολογία, εκεί όπου επιτυγχάνεται προϊόν ή υπηρεσία με εμπορικό ενδιαφέρον.	2013	Υποστήριξη του κλάδου ΤΠΕ.
29	Εμπλουτισμός των προγραμμάτων σπουδών, με δράσεις που σχεδιάζονται από κοινού από τα Πανεπιστήμια και τον κλάδο των ΤΠΕ.	2013	Υποστήριξη του κλάδου ΤΠΕ.
30	Προσαρμογή πανεπιστημιακών προγραμμάτων ώστε να περιλαμβάνουν: Μαθήματα επιχειρηματικότητας, Εφαρμογές ΤΠΕ για επιχειρήσεις.	2008	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.
31	Ενημέρωση νέων επιχειρηματιών για τις διαδικασίες έναρξης και λειτουργίας επιχειρήσεων μέσω ηλεκτρονικής σελίδας.	2008	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.
32	Προβολή επιτυχημένων παραδειγμάτων επιχειρήσεων, σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.	2008	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.
33	Συντονισμός με το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Ανάπτυξης ώστε να συμπεριληφθούν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, μαθήματα σχετικά με: .Επιλογές χρηματοδότησης, .Τάσεις της αγοράς, .Εφαρμογές ΤΠΕ για εταιρίες (π.χ. ERP).	2013	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.
34	Απλούστευση διαδικασίας έναρξης νέων εταιρειών με εγγυημένο χρόνο μέσω ηλεκτρονικού one-stop-shop.	2013	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.
35	Διεξαγωγή ετήσιου διαγωνισμού επιχειρηματικού σχεδίου-Εξέταση της δυνατότητας.	2013	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.
36	Εξέταση της δυνατότητας -προώθηση δημιουργίας incubators σε συνεργασία με Ελληνικά Πανεπιστήμια.	2013	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε τομείς που αξιοποιούν ΤΠΕ.
37	Συγχρηματοδότηση αρχικού τέλους ευρωζωνικής σύνδεσης στην περιφέρεια.	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
38	Μεγάλης κλίμακας καμπάνια ενημέρωσης -εξοικείωσης των πολιτών με ΤΠΕ.	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
39	Καθορισμός νομικού πλαισίου για τηλεργασία.	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
40	Πιλοτική χρήση PC/internet στην εκπαίδευση ως υποστήριξη στο πρόγραμμα μαθημάτων εκτός πληροφορικής (π.χ. γεωγραφία, χημεία).	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
41	Χρηματοδότηση καινοτομικών επιχειρηματικών σχεδίων για ευρωζωνικές υπηρεσίες από επιχειρήσεις προς τους πολίτες.	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
42	Ανάπτυξη έργου ΤΠΕ εξυπηρέτησης-ενημέρωσης πολιτών στις δημόσιες μεταφορές (portal για μεταφορές).	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.

43	Εγκατάσταση ασύρματου ευρυζωνικού internet σε τουλάχιστον 200 δημόσια σημεία (π.χ. δημόσιες βιβλιοθήκες, κοινότητες).	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
44	Εκπόνηση μελέτης (Παρατηρητήριο ΚτΠ) για καταγραφή ειδικών αναγκών σε ΤΠΕ από επιμέρους πληθυσμιακές ομάδες.	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
45	Εκπαίδευση πολιτών της Περιφέρειας στη χρήση PC/internet με vouchers.	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
46	Εκπόνηση μελέτης (Παρατηρητήριο ΚτΠ) για ανάδειξη των πιο χρήσιμων ηλεκτρονικών υπηρεσιών σε ΑΜΕΑ και υλοποίηση.	2008	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
47	Πρωώθηση τηλεργασίας σε επιλεγμένες πληθυσμιακές ομάδες.	2013	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
48	Δημιουργία ηλεκτρονικών βιβλιοθηκών για όλα τα πανεπιστήμια.	2013	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
49	Dark Fiber στα Πανεπιστήμια.	2013	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
50	Βελτίωση δια βίου κατάρτισης μέσω πρόσβασης σε υπάρχουσα υποδομή (σχολεία μετά τις ώρες μαθημάτων), σχεδιασμού προγραμμάτων για αρχαίρους σε PC/internet, σχεδιασμού εφαρμογών τηλεκαπαίδευσης-συστήματος εθελοντών.	2013	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
51	Χρηματοδότηση συστήματος αγοράς φορητού υπολογιστή με δόσεις για μαθητές/ φοιτητές.	2013	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
52	Διασύνδεση σε έναν κόμβο όλων των ψηφιακών μουσείων, δημόσιων βιβλιοθηκών και των Αρχείων του Κράτους.	2013	Βελτίωση της καθημερινής ζωής μέσω ΤΠΕ.
53	Μεταφορά των 20 πιο συχνά χρησιμοποιούμενων υπηρεσιών σε πλήρη ηλεκτρονική μορφή (αιτήσεις σε πανεπιστήμια, συναλλαγές με εφορία, τελωνεία, κ.λ.π.).	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
54	Στοχευόμενη δράση ηλεκτρονικής εξυπηρέτησης των πολιτών της Περιφέρειας, βάσει των τοπικών αναγκών (όπως πιλοτική εφαρμογή κινητού κέντρου εξοικείωσης σε ΤΠΕ σε μικρές κοινότητες, πακέτο ηλεκτρονικών υπηρεσιών, κ.λ.π.).	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
55	Ανάπτυξη ενιαίου σημείου πρόσβασης ηλεκτρονικών υπηρεσιών, δομημένου με βάση τα γεγονότα ζωής (e-government portal).	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
56	Ανάπτυξη δυνατότητας ανάδρασης (feedback) από τον πολίτη σε όλες τις ψηφιακές υπηρεσίες.	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
57	Ανάπτυξη κεντρικού μηχανισμού αυθεντικοποίησης και χρήση του από όλες τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες.	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.

58	Κατάρτιση αναλυτικού «χάρτη» για τις ψηφιακές υπηρεσίες που πρέπει να αναπτυχθούν ως το 2013, με χρονοδιάγραμμα και αρμοδιότητες. Εξασφάλιση διαλειτουργικότητας.	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
59	Σύσταση μόνιμης μονάδας εργασίας για ηλεκτρονική ασφάλεια/ ηλεκτρονικό έγκλημα και ανάπτυξη πλαισίου.	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
60	Επιλογή κρίσιμων εφαρμογών e-health προς ανάπτυξη.	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
61	Πιλοτικά κινητά κέντρα ηλεκτρονικής εξυπηρέτησης πολιτών.	2008	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
62	Απόφαση ώστε το κυβερνητικό portal και οι διαδικασίες και τα αναγκαία δικαιολογητικά που αναγράφονται σε αυτό να αποτελούν βάση κοινής αποδοχής από όλες τις υπηρεσίες.	2013	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
63	Παροχή όλων των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα ηλεκτρονικά (όπου έχει εφαρμογή).	2013	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
64	Ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών με βάση το «χάρτη» που θα εκπονηθεί στον 1° ορίζοντα.	2013	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
65	Εξασφάλιση διαλειτουργικότητας.	2013	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.
66	Μέτρηση αποτελεσματικότητας στοχευόμενων περιφερειακών δράσεων και επέκταση σε όλες τις περιφέρειες.	2013	Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για τον πολίτη.

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης, 2006.

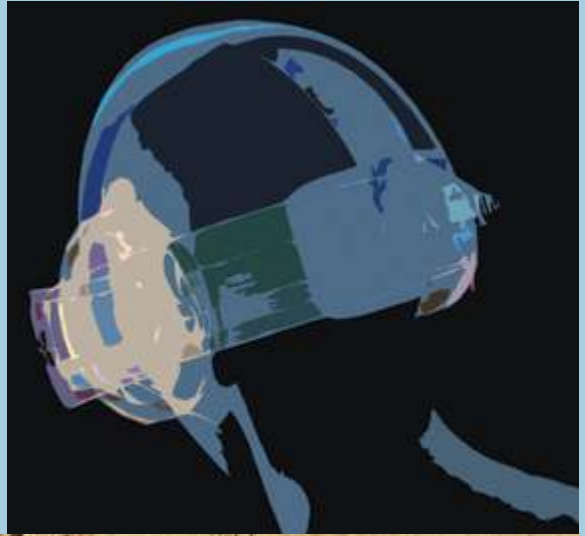

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Andersen Consulting, "European Logistics Software Guide 2000", ISBN I-862130-48-5, pp 67-71.
- ☞ Altiok, T. and Ranjan, R. (1995), .Multi-Stage, Pull-Type Production/Inventory Systems., IIE Transactions, Vol. 27, pp. 190-200.
- ☞ Arntzen, B.C., Brown, G.G., Harrison, T.P. and Trafton, L.L. (1995), .Global Supply Chain Management at Digital Equipment Corporation., INTERFACES, Vol. 25, pp. 69-93.
- ☞ "Banking Giant Forms Government EProcurement Company," E-commerce Times, part of NewsFactor Network (www.NewsFactor.com), July 7, 2000, p. 2.
- ☞ Barker, R.C. (1996), .Value Chain Development: An Account of Some Implementation Problems., International Journal of Operations and Production Management, Vol. 16 No. 10, pp. 23-36.
- ☞ Choudhury, V., "Uses and Consequences of Electronic Markets: An Empirical Investigation in the Aircraft Parts Industry", MIS Quarterly, December 1998, 471-507.
- ☞ Gupta, Y.P. and Goyal, S. (1989), .Flexibility of Manufacturing Systems: Concepts and Measurements., European Journal of Operational Research, Vol. 43 No. 2, pp. 119-135.
- ☞ Ishii, K., Takahashi, K., and Muramatsu, R. (1988), .Integrated Production, Inventory and Distribution Systems., International Journal of Production Research, Vol. 26 No. 3, pp. 473-482.
- ☞ Lee, H.L. and Billington, C. (1992), .Managing Supply Chain Inventory: Pitfalls and Opportunities., Sloan Management Review, Vol. 33, pp. 65-73.
- ☞ Mukhopadhyay, T, Kekre, S., Kalathur, S., "Business Value of Information Technology: A Study of Electronic Data Interchange", MIS Quarterly, June 1995, 137-156.
- ☞ Newhart, D.D., Stott, K.L. and Vasko, F.J. (1993), .Consolidating Product Sizes to Minimize Inventory Levels for a Multi-Stage Production and Distribution Systems., Journal of the Operational Research Society, Vol. 44 No. 7, pp. 637-644.
- ☞ Nicoll, Andrew D. (1994), .Integrating Logistics Strategies., Annual International Conference Proceedings . American Production and Inventory Control Society, pp. 590-594.
- ☞ Phillips Cand Meeker M., The B2B Internet Report: Collaborative Commerce, Morgan Stanley Dean Witter, April 2000, p. 31.
- ☞ Sethi, A.K. and Sethi, S.P. (1990), .Flexibility in Manufacturing: A Survey, International Journal of Flexible Manufacturing Systems, Vol. 2 No. 4, pp. 289-328.
- ☞ Shank, J.K. and Govindarajan, V. (1992), .Strategic Cost Management and the Value Chain., Journal of Cost Management for the Manufacturing Industry, Vol. 5 No. 4, pp. 5-21.
- ☞ Symonds Mathew, "The Next Revolution," The Economist, June 24, 2000.
- ☞ Tsiopoulos I, Panayiotou N, Gayialis S, 2004, "An E-Procurement System for Governmental Purchasing", National Technical University of Athens Mechanical Engineering Department Section of Industrial Management and Operational Research.
- ☞ Timmers P., "Business Models for Electronic Markets", Journal of Electronic Markets 8, 1998, 3-8.
- ☞ Wikner, J., Towill, D.R. and Naim, M. (1991), .Smoothing Supply Chain Dynamics., International Journal of Production Economics, Vol. 22 No. 3, pp. 231-248.
- ☞ Θόδωρος Καρούνος, 2003, «Κοινωνία της Πληροφορίας».
- ☞ Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, 2006.
- ☞ Ελληνικό Ινστιτούτο Προμηθειών.
- ☞ www.ebs.gr
- ☞ www.plantlogistics.gr
- ☞ www.grainger.com

ΣΤΟΝ **ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟ**¹

**ΑΠΟ ΤΟΝ
ΩΤΑΚΟΥΣΤΗ**

ΚΕΙΜΕΝΟ: Της (ΠΒ) Γεώργιος Σκαλτσογιάννης, Ιστορικός
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η διαμόρφωση ενός όρου και η ιστορία του παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πολλές απόψεις. Πράγματι, η ορολογία αποτελεί την αντανάκλαση της εξέλιξης των επιστημών. Η μελέτη της εμφάνισης και της εξέλιξης αυτών των εννοιών επιτρέπει την παρακολούθηση της εξέλιξης της επιστημονικής σκέψης και, άρα, την ανάπτυξη μίας «αρχαιολογίας της γνώσης», όπως αναφέρει ο Michel Foucault².

Θεωρώ βέβαιο ότι, η ιστορική επιστήμη και ιδιαίτερα ο χώρος της στρατιωτικής ιστορίας, έχει διαμορφώσει το γλωσσικό της οπλοστάσιο και το θεωρητικό της υπόβαθρο και έχει περάσει πλέον στη φάση της ποιοτικής εξέλιξής της. Πρόκειται για μία φάση, όπου όροι όπως «*Ασύμμετρη Απειλή*», «*Πόλεμος Πληροφοριών*», «*Διεθνής Τρομοκρατία*», κ.λ.π., ελέγχονται ποιοτικά και υφίστανται επεξεργασία, τόσο σε διεπιστημονικό επίπεδο (όπως αυτό της ορολογίας) όσο και σε καθαρά εγγενές περιβάλλον αυτοπροσδιορισμού.

Τα τελευταία 20-30 χρόνια οι δημοσιεύσεις, τα συνέδρια και οι διεθνείς συναντήσεις με θέμα την ορολογία πολλαπλασιάστηκαν. Ορισμένοι θεωρούν μάλιστα τον εαυτό τους ως ιδρυτή μίας ιδιαίτερης σχολής στην ορολογία. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η ιστορία είναι αυτή που σε τελική ανάλυση θα αποφασίσει κατά πόσο η φιλοδοξία τους αυτή ήταν πραγματικά βάσιμη.

Είναι προφανές ότι οι απόψεις δίδονται και αυτό δεν είναι καθόλου περίεργο

όταν έχουμε να κάνουμε με μία εγγενώς ασαφή και υποκειμενική έννοια, όπως η «*ποιότητα*» των όρων.

Είναι αλήθεια ότι, μετά από 1.500 περίπου χρόνια επεξεργασίας, ο όρος «*ωτακουστής*» (με τη γενική του φόρτιση) έχει κριθεί, ποιοτικά, από την ιστορία και έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών μελετών. Στη φάση της επεξεργασίας, όμως, βρίσκονται όροι όπως «*Κυβερνοχώρος*», «*Πόλεμος Πληροφοριών*», αλλά και «*Ασύμμετρη Απειλή*» γενικότερα.

Η φόρτιση αυτών των όρων διαμορφώνεται παράλληλα με την ωρίμανση της επιστημονικής σκέψης, η οποία, όμως, τροφοδοτείται από τα αποτελέσματα των ποιοτικών αναλύσεων αυτών των όρων κατά τη φάση της ποιοτικής εξέλιξής των. Είναι λοιπόν μία διαδραστική διαδικασία κατά την οποία ο τελικός αποδέκτης της φόρτισης -ο άνθρωπος- αστειεύεται με τον όρο «*Ωτακουστής*» και αναστατώνεται με την έννοια του «*Κυβερνοχώρου*», καθησυχάζει με την έννοια του «*Κατασκόπου*», ενώ τρομοκρατείται με την έννοια του «*Κυβερνοπειρατή*» και του «*Hacker*».

Μήπως τελικά το πρόβλημα διαμορφώνεται σε επίπεδο εννοιολογικό;

Μήπως βρισκόμαστε μπροστά σε έναν «*πόλεμο ορολογίας*» ενός συνεχώς αναπροσαρμοζόμενου και μετασχηματιζόμενου πολυεπίπεδου μηχανισμού «*άμυνας*»;

Ας προσπαθήσουμε, όμως, να προσδιορίσουμε αυτό το μεταλλασσόμενο μηχανισμό, αρχικά σε δύο επίπεδα εξωμοντελοποιημένα. Θα εξετάσουμε σε ένα πρώτο επίπεδο τη διαδικασία μετάλλαξης των όρων μέσα από την παρουσίαση των συνεχώς εξελισ-

¹ Το θέμα του άρθρου αποτέλεσε το αντικείμενο ανακοίνωσης που έκανα ως επιστημονικός συνεργάτης της Ελληνικής Επιτροπής Στρατιωτικής Ιστορίας (ΕΕΣΙ), κατά τη διάρκεια διεθνούς συνεδρίου στο Τελ-Αβίβ, από 9 μέχρι 13 Μαΐου 2004.

² The Archaeology of Knowledge [1969] (NY: Pantheon, 1972).

σόμενων μορφών κοινωνίας και των διαδικασιών νομιμοποίησης αυτών, ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο το ρόλο και το μέτρο επιβολής διάφορων υπηρεσιών της κάθε κοινωνίας πάνω στους μεταλλαγμένους και νομιμοποιημένους αυτούς όρους.

Έτσι, λοιπόν, σε πρώτο επίπεδο, σημαντικό ρόλο κατά τη μελέτη του υπόψη μηχαν-

κεντρικό πεδίο μάχης.

Τι είναι, όμως, αυτή η μετάλλαξη; Πως φτάσαμε σε αυτήν τη δικτυοκεντρική κοινωνία και σε αυτό το δικτυοκεντρικό πεδίο μάχης; Πως νομιμοποιούνται αυτοί οι όροι και πως γίνονται τελικά αντιληπτοί από ευρύτερα στρώματα κατάλοιπα της αμέσως προηγούμενης κοινωνίας; Ας τα

νισμού παίζει η διακριτή μετάλλαξη όρων που, εξωγενώς προσδιοριζόμενοι εμφανίζονται ως κάτι το διαφορετικό και ξένο που τελικά σημαίνει νεωτερικό, άγνωστο και ως εκ τούτου εντάσσονται σε ένα μοντέλο σαν αυτό που προανέφερα για την ποιοτική παρακολούθησή τους. Αν τώρα το μοντέλο καθορίζεται από στρατιωτικούς φορείς και εξετάζει όρους όπως είναι για παράδειγμα «*Revolution in Military Affairs*» ή «*Information Technology*», τότε ουσιαστικά μιλάμε για τη μετάλλαξη παλαιότερων όρων, μίας άλλης εποχής και κοινωνίας, σε όρους που σήμερα αποτελούν στρατιωτική ισχύ σε ένα δικτυο-

δούμε όλα αυτά αργά αργά ξεκινώντας απλά από την αρχή.

Αρχικά λοιπόν ήταν ο λόγος. Με την εμφάνιση της γραφής ο γραπτός λόγος απελευθέρωσε την ανθρώπινη επικοινωνία από τους περιορισμούς του χώρου και του χρόνου ενώ, ταυτόχρονα, θυσίασε την αμφίδρομη αλληλεπίδραση (interactivity) του προφορικού λόγου. Να λοιπόν ένα πρώτο επίπεδο μετάλλαξης. Στη συνέχεια εμφανίστηκαν οι κοινωνίες. Κάθε κοινωνία και μία θεωρία. Οι θεωρίες για την κοινωνία, όμως, δε δημιουργούνται στο «κένο», από την τυχαία έμπνευση του ενός ή του

άλλου διανοητή. Αποτελούν μία συμπυκνωμένη και, στον ένα ή τον άλλο βαθμό, παραμορφωμένη αντανάκλαση του υλικού και πνευματικού περιγύρου και ακολουθούν ιστορικά μονοπάτια. Έτσι, μπορούμε γενικά να μιλήσουμε για προβιομηχανική κοινωνία, για βιομηχανική κοινωνία, για μεταβιομηχανική κοινωνία ή αν θέλετε για μία κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας.

Εδώ σημειώνεται ένα δεύτερο παράδειγμα αυτής της μετάλλαξης. Την έκρηξη αυτή της τεχνολογίας, ορισμένοι την έχουν χαρακτηρίσει ως την τρίτη μεγάλη επανάσταση στην ιστορία της ανθρωπότητας, μετά τη γεωργική και τη βιομηχανική. Το σίγουρο είναι ότι, σε αντίθεση με προηγούμενες κοινωνίες, όπου βασική πλουτοπαραγωγική πηγή αποτελούσε η γη ή/και το κεφάλαιο, στην Κοινωνία της Πληροφορίας η βασική πηγή πλούτου είναι η ίδια η πληροφορία. Η πληροφορική τεχνολογία είναι τώρα πια κομμάτι της καθημερινής μας ζωής. Δύο είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της νέας επερχόμενης αυτής κοινωνίας η οποία στηρίζεται στις νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας (Information and Communication Technologies = ICTs). Πρώτο στοιχείο χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η Κοινωνία της Πληροφορίας είναι μία κοινωνία «δικτυωμένη», ενώ δεύτερο στοιχείο αποτελεί η κεντρική θέση που κατέχει η πληροφορία σ' αυτήν την κοινωνία. Όταν μιλάμε πλέον για πόλεμο ή για άρνηση στον πόλεμο μεταπίπτουμε ουσιαστικά μέσω του μοντέλου παρακολούθησης αυτών των όρων στο να μιλάμε για πόλεμο ή άρνηση στον πόλεμο των πληροφοριών.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η πρόσβαση στην πληροφορία αποτελεί καίριο στοιχείο της επαγγελματικής αποκατάστασης, της οικονομικής ευημερίας και

της κοινωνικής καταξίωσης του ατόμου. Προκύπτει συνεπώς και ένα τρίτο χαρακτηριστικό της Κοινωνίας της Πληροφορίας, λιγότερο ουδέτερο από την ύπαρξη δικτύων και από τον κεντρικό ρόλο της πληροφορίας: η ανάγκη πρόσβασης του ατόμου στην πληροφορία ή, σε αντίθετη περίπτωση, ο αποκλεισμός του και η περιθωριοποίησή του από τη νέα αυτή κοινωνία. Και εδώ βρίσκεται το κλειδί πιστεύω του ευρύτερου προβληματισμού μας.

Πρόσφατα, - και θα μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω ένα «ελληνικό» παράδειγμα σ' αυτό το σημείο - η διάταξη του άρθρου 5Α (2) του νέου ελληνικού συντάγματος αποτέλεσε το αντικείμενο σύντομων, αλλά και ιδιαίτερα έντονων, συζητήσεων από τη Ζ' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό έχουμε, σε κρατικό επίπεδο, τη φάση της νομιμοποίησης της συμμετοχής του ατόμου στη νέα αυτή κοινωνία, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Συγκεκριμένα, το εδάφιο αναφέρει επακριβώς: *«Καθένας έχει δικαίωμα πρόσβασης στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους, αποτελεί υποχρέωση του Κράτους τηρουμένων πάντα των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19»*. Εγγυήσεις που αναφέρονται στην προφύλαξη και ασφάλεια των πληροφοριών αλλά και των χρηστών που συμμετέχουν στη νέα αυτή κοινωνία.

Φτάσαμε λοιπόν, μέσα από αυτό το μοντέλο της παρακολούθησης των όρων που χρησιμοποιήσαμε, στη νομιμοποίηση των διάφορων μεταλλαγμένων καταστάσεων ενός όρου (πληροφορία - κοινωνία), από ένα κρατικό μόρφωμα (ελληνικό κράτος) και στη νομιμοποίηση του ίδιου του κράτους μέσα από τον αυτοκαθορισμό του

ως εγγυητή της νέας αυτής κοινωνίας.

Αν, συνεπαγωγικά, όμως, επεκτείνουμε τη νομιμοποίηση της νέας αυτής μορφής κοινωνίας του παραδείγματος της Ελλάδας στον ευρύτερο γεωγραφικό χάρτη, τότε μιλάμε για μία διεθνοποίηση της αποδοχής της συμμετοχής σ' αυτήν τη νέα κοινωνία, με ό,τι κινδύνους αυτό συνεπάγεται. Έτσι, τα κράτη απέκτησαν σταδιακά έναν εγγυητικό ρόλο για την προφύλαξη των χρηστών και αυτός ο συνεχώς αναπροσαρμοζόμενος και μετασχηματιζόμενος πολυεπίπεδος μηχανισμός «άμυνας» που αρχικά ανέφερα, μέσα από τη νομιμοποίηση της νέας κοινωνίας και των όρων που την προσδιορίζουν, ουσιαστικά νομιμοποιεί και τον ίδιο του τον εαυτό ως εγγυητή της νέας αυτής κοινωνίας. Η παράλληλη, όμως, νομιμοποίηση σε διεθνές επίπεδο δημιουργεί μία διαλειτουργική βάση όπου ο χώρος και ο χρόνος έχουν πλέον νέες διαστάσεις «Κυβερνοχώρου» και «Κυβερνοχρόνου». Το πρόσχημα της αποχής από αυτήν τη νέα κοινωνία λόγω άγνοιας έχει τον κίνδυνο της περιθωριοποίησης από τη νέα αυτή πραγματικότητα, ενώ από την άλλη, η συμμετοχή (που είναι το πιο πιθανό) έχει τον κίνδυνο της εμπλοκής του συμμετάσχο-

να σε ακραίες εκφάνσεις αυτής όπως ο Πληροφοριακός Πόλεμος με εξελιγμένους τρόπους άμυνας και προστασίας.

Στο δεύτερο τώρα επίπεδο εξέτασης αυτού του μεταλλασσόμενου μηχανισμού έχουμε - μετά τη νομιμοποίησή της εμπλοκή του μηχανισμού στην παρακολούθηση των όρων και τον καθορισμό των διακριτών ή μη ρόλων των διάφορων υπηρεσιών του.

Στις 2 και 3 Φεβρουαρίου του 2000, το Ίδρυμα Μελετών Ασφάλειας, η Στρατιωτική Σχολή Πολέμου των Η.Π.Α. και το Κέντρο Νόμου, Ηθικής και Εθνικής Ασφάλειας του Πανεπιστημίου Duke βρέθηκαν μαζί σε μία διάσκεψη που έγινε στο Chapel Hill, στη Βόρεια Καρολίνα. Σκοπός αυτής της διάσκεψης ήταν η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι στρατηγικές των υπηρεσιών για την εφαρμογή και προώθηση του νόμου και των στρατιωτικών υπηρεσιών θα μπορούσαν να οργανωθούν προκειμένου να γίνει ένας καλύτερος υπολογισμός της αντιμετώπισης των υπερεθνικών απειλών. Αρχικά, έγινε προσπάθεια ορισμού και επεξήγησης διάφορων όρων όπως τρομοκρατία, κυβερνητική απειλή, οργανωμένο έγκλημα αλλά και προσδιορισμού του ρόλου των στρατιωτικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών προώθησης του νόμου.

Στο παρελθόν, ο ρόλος των στρατιωτικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών για την εφαρμογή και προώθηση του νόμου ήταν σχετικά διακριτός: οι στρατιωτικές υπηρεσίες είχαν πρωταρχικά σχέσεις με απειλές εκτός συνόρων, ενώ οι κρατικές υπηρεσίες με εσωτερικά γενικευμένες απειλές. Σήμερα, η διάκριση ανάμεσα στο τι είναι έγκλημα και στο τι είναι επίθεση, που δικαιολογούν μία στρατιωτική αντίδραση, δεν είναι συχνά ξεκάθαρη. Ευμετάβλητοι ορισμοί όπως εχθρός, κίνδυνος, απει-

λή, προσδιορίζονται μεταλλασσόμενοι, χάριν της παγκοσμιοποίησης, ως διεθνικός κίνδυνος, ασύμμετρη απειλή ή αόρατος εχθρός για να δικαιολογούν μη παραδοσιακές απειλές προς έθνη, κυβερνήσεις και συλλογικούς οργανισμούς. Σε αυτήν τη φάση η πρωτοβουλία καθορισμού του κατηγοριοποιητικού μοντέλου ορισμού στόχων αλλά και μέτρων έχει την τάση να καθορίζεται μάλλον από μη στρατιωτικούς φορείς μετατρέποντας έτσι τις στρατιωτικές δυνάμεις σε δευτερογενείς και τριτογενείς παράγοντες για την προώθηση του νόμου. Υπάρχει, όμως, πάντα και το ενδεχόμενο ενός πολιτικό-στρατιωτικού ή στρατιωτικό-πολιτικού δικτύου με πολλαπλές κοινές χρήσεις.

Για να μπορέσουμε, όμως, να έχουμε μία καλύτερη εικόνα αυτών των διακριτών ή μη ρόλων ας δούμε τέσσερις από τις φάσεις ενός παραδείγματος σχετικού με το αντικείμενό μας - την κρυπτογραφία - και ας δούμε πώς ο συνεχώς μεταλλασσόμενος αυτός όρος χρησιμοποιείται από διάφορους παράγοντες ανάλογα με το εκάστοτε κατηγοριοποιητικό μοντέλο ορισμού στόχων. Δηλαδή, ας δούμε πώς ο όρος «μυστικό» θα μεταλλαχθεί σταδιακά σε «γεννήτρια ψευδοτυχαίων αριθμών» και πως η εκμετάλλευσή του ποικίλλει ανάλογα με τη φάση εξέλιξής του και ανάλογα με το μηχανισμό που τον ελέγχει.

Φάση πρώτη: Ο ρόλος του ατόμου.

Στην πρώτη αυτή φάση της εξέλιξης της κρυπτογραφίας θα δούμε απλά την αναγκαιότητα προφύλαξης σημαντικών πληροφοριών και επαγγελματικών μυστικών στην πιο απλή της μορφή. Αναφέρεται, ότι το πρώτο κρυπτογραφημένο κείμενο χρονολογείται από την εποχή του 1.500 π.Χ. στη Βαβυλώνα. Είναι ένα κωδικοποιημένο κείμενο οδηγιών του πως να κατασκευάσει

κανείς σμάλτο για την επάλειψη πήλινων αγγείων. Ο επαγγελματίας που κατέγραψε τη μέθοδό του σε κώδικα, δεν ήθελε να πέσει η νεωτεριστική μέθοδός του σε αντίπαλους επαγγελματίες αγγειοπλάστες και έτσι να καταστραφεί το επαγγελματικό του μυστικό. Στην περίπτωση αυτή το άτομο και μόνο αυτό είχε την ευθύνη ελέγχου των μέτρων και των στόχων της χρήσης του συγκεκριμένου όρου.

Φάση δεύτερη: Ο ρόλος των στρατιωτικών υπηρεσιών. Σταδιακά η εξέλιξη του όρου μας οδηγεί από το Βαβυλώνιο αγγειοπλάστη στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο όπου η αναγκαιότητα προφύλαξης σημαντικών πληροφοριών και στρατιωτικών μυστικών δημιούργησε ένα καινούριο όπλο, που δεν έμοιαζε με τα συνηθισμένα. Το όπλο αυτό ήταν βέβαια, η κρυπτογραφία. Γρήγορα η «τέχνη» του να αποκρυπτογραφείς μηνύματα έγινε υψίστης στρατιωτικής σημασίας και η Βρετανία, μαζί με τις Ηνωμένες Πολιτείες, επιστράτευσε μερικούς από τους καλύτερους μαθηματικούς έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία μεθοδολογιών και συστημάτων προσεγγίσεων ώστε να αντιμετωπίζεται κάθε δυνατή νέα επινόηση των Γερμανών όσον αφορά την κρυπτογράφηση σημαντικών στρατιωτικών μηνυμάτων. Η δραματική επίδειξη της στρατηγικής σημασίας που είχε η χρήση του όρου «κρυπτογραφία», έγινε τελικά το 1944 όταν η Βρετανική Υπηρεσία Μυστικών Πληροφοριών αποκωδικοποίησε ένα μήνυμα που έδινε διαταγές και οδηγίες για βομβαρδισμό της πόλης του Coventry. Οι Βρετανοί είχαν κατορθώσει να «σπάσουν» τον κώδικα των Γερμανών, τον Enigma, και αντιμετώπιζαν ένα δίλημμα: εάν προειδοποιούσαν τους κατοίκους του Coventry για τον επικείμενο βομβαρδισμό, τότε οι

Γερμανοί θα καταλάβαιναν ότι ο κώδικάς τους είχε σπάσει και έτσι θα χανόταν η ευκαιρία αποκωδικοποίησης και άλλων σημαντικών μηνυμάτων τους. Όμως, από την άλλη μεριά, εάν πραγματοποιούταν ο βομβαρδισμός θα χάνονταν πολλές ανθρώπινες ζωές. Εδώ σταματάει ο ρόλος των στρατιωτικών υπηρεσιών και οι κανόνες τάξης σε σχέση με τη χρήση του όρου πρέπει να επαναπροσδιορισθούν.

Φάση τρίτη: Ο ρόλος των πολιτικών υπηρεσιών. Στην τρίτη αυτή φάση βλέπουμε ουσιαστικά την πολιτική παρέμβαση η οποία μετέτρεψε τις στρατιωτικές δυνάμεις σε δευτερογενείς παράγοντες για την προώθηση του νόμου. Το δίλημμα για την προειδοποίηση ή όχι των κατοίκων του Coventry ξεπεράστηκε. Ο τότε πρωθυπουργός της Βρετανίας, ο Winston Churchill, αποφάσισε με βαριά καρδιά να μην ειδοποιηθούν οι κάτοικοι του Coventry για να προστατευτεί η πολύτιμη, όπως σκέφτονταν, γνώση του κώδικα των Γερμανών. Πράγματι, ο βομβαρδισμός έγινε και χάθηκαν πολλοί άνθρωποι, όμως, όπως λένε, σώθηκαν έμμεσα οι ζωές πολύ περισσότερων ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Διαπιστώνεται έτσι εδώ ότι παρόλο που ο όρος «κρυπτογραφία» δεν άλλαξε, έχουμε έναν επαναπροσδιορισμό του μηχανισμού που τον ελέγχει και το νομιμοποιεί.

Φάση τέταρτη: Ο συνδυαστικός ρόλος διάφορων υπηρεσιών. Σήμερα η κρυπτογραφία απέχει πολύ και όσον αφορά το λόγο ύπαρξής της αλλά και όσον αφορά τις πρακτικές και τις μεθόδους της, από την κρυπτογραφία του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Χρησιμοποιείται για πλήθος εφαρμογών άγνωστων στον τότε

κόσμο οι οποίες έχουν επεκταθεί σε πολλές δραστηριότητες της καθημερινής ζωής των ανθρώπων. Αρκεί να αναφέρουμε ότι οι συναλλαγές με την πιστωτική μας κάρτα και τον προσωπικό αριθμό (PIN) είναι ασφαλείς χάρη σε διάφορες μεθόδους κρυπτογράφησης. Το ίδιο συμβαίνει με την ηλεκτρονική πλέον υπογραφή των εγγράφων έτσι ώστε να πιστοποιούμε ότι έχουμε διαβάσει το έγγραφο ή ότι το έχουμε γράψει οι ίδιοι ή ακόμα και με τα τυχερά παιχνίδια τύπου LOTTO που στηρίζονται σε κρυπτογραφικά ασφαλείς ηλεκτρονικές κληρωτίδες με τη χρήση γεννητριών ψευδοτυχαίων αριθμών. Εδώ λοιπόν είναι η φάση κατά την οποία ο καθορισμός των στόχων και των μέτρων εφαρμογής του νόμου ελέγχεται - και έτσι μάλλον πρέπει - από ένα σύνθετο πολιτικό μηχανισμό συνεπικουρούμενο από ένα πλήθος υπηρεσιών τόσο τεχνοκρατικών

ENIGMA

όσο και καθαρά λήψης αποφάσεων.

Ενοποιώντας τις παρατηρήσεις των δύο επιπέδων εξέτασης που παρουσιάστηκαν μπορούμε να πούμε ότι: Ο όρος «κρυπτογραφία» που αρχικά μπορεί να λεγόταν απλά «μυστικό» εξελίχτηκε και σήμερα χρησιμοποιεί πρότυπα επιστημονικά. Η εξέλιξη του όρου έγινε παράλληλα με την εξέλιξη των κοινωνιών και η νομιμοποίηση της χρήσης του βεβαιώθηκε τόσο σε επίπεδο ατομικό όσο και σε επίπεδο κρατικό ή ακόμη διεθνικό. Όποιος προσαρμοζόταν πιο γρήγορα στο νέο περιβάλλον του όρου είχε το πλεονέκτημα για μία παραγωγική εκμετάλλευση και χρήση του, ενώ, αντίθετα, η καθυστερημένη αξιολόγηση μίας μεταλλαγμένης μορφής του όρου κοστολογούταν ανάλογα.

Αυτή καθ' αυτή η μοντελοποίηση, όμως, σχηματικά θα μπορούσε να έχει ως εξής:

Ανάγκες ➡
Δημιουργία όρου ➡
Ποιοτική εξέλιξη ➡
Αξιολόγηση ➡
Εκμετάλλευση

Όσο περισσότερο διαρκεί η φάση της ποιοτικής εξέλιξης των όρων τόσο ποιοτικότερη θα είναι η αξιολόγησή των, αλλά τόσο πιο καθυστερημένα θα γίνεται η αντίστοιχη εκμετάλλευση αυτών.

Όσο πιο σύντομα ολοκληρωθεί η ποιοτική εξέλιξη και αξιολόγηση των όρων τόσο πιο γρήγορα θα ξεκινήσει η εκμετάλλευσή των αλλά με αυξημένη πιθανότητα ύπαρξης σφάλματος.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η

προσαρμογή του τελικού αποδέκτη των όρων σε ένα μοντελοποιημένο σχήμα, έστω και αυτού του απλού που προανέφερα, δημιουργεί τις θετικές προϋποθέσεις για την αποφόρτιση ορισμένων εννοιών και την άμεση απασχόληση των ειδικών με μηχανισμούς που έχουν να κάνουν με την ποιοτική βελτίωση των προϊόντων εκμετάλλευσης των όρων.

Η στρατιωτική ιστορία καθαρά από θεωρητική άποψη ουσιαστικά ακολουθεί τη λογική των μοντέλων. Έτσι, παρακολουθεί τον πληροφοριακό πόλεμο ως ένα σύστημα που μετασχηματίζει δεδομένα μεταξύ του συστήματος διοίκησης και του συστήματος παραγωγής σε πληροφορίες αποφάσεων και εντολών από τον ένα προς τον άλλο, οι οποίες ελέγχονται ως προς την εμπιστευτικότητα, την ακεραιότητα αλλά και τη διαθεσιμότητα του συστήματος.

Ας αφήσουμε τους ειδικούς να ασχοληθούν με τη βελτιστοποίηση παρόμοιων συστημάτων και ας μείνουμε ως ιστορικοί στην παρακολούθηση των προτεινόμενων και εφαρμοζόμενων διαδικασιών επιβολής νοοτροπιών ενός συνεχώς αναπροσαρμοζόμενου και μετασχηματιζόμενου πολυεπίπεδου μηχανισμού «άμυνας».

Γιατί για αυτό πρόκειται.

Ας αφήσουμε την επισκευή και βελτιστοποίηση ενός συστήματος όπως το Έσελον στον *homo supertechnicus* αλλά ας μην αφήσουμε ούτε λεπτό από τα μάτια μας την παρακολούθηση των εννοιών, που αυτά τα συστήματα αντιπροσωπεύουν, ως *homo historicus universalis*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

📖 Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ

ΤΖΩΝ Φ. KENNEDY,

35^{ος} Πρόεδρος
Ηνωμένων Πολιτειών
(Η.Π.Α.)

Χρονικό Ανόδου στην Εξουσία και
Δολοφονία του 43 χρόνια πριν

ΚΕΙΜΕΝΟ: Υπτιγος ε.α Ιωάννης Αρ. Μερτζάνης,
τ. Καθηγητής Πολεμικής Τέχνης Σ.Σ.Ε.
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

Όσα χρόνια κι αν περάσουν, δεν μπορεί να ξεχασθεί, η φωτεινή πορεία στην πολιτική ζωή της Αμερικής, του Τζων Φ. Κέννεντυ, 35^{ου} προέδρου των Η.Π.Α. Ενός προέδρου το άστρο του οποίου ανατέλλοντας σκόρπισε απέραντη αισιοδοξία για ανθρώπινη κατανόηση - δικαιοσύνη - ελευθερία - πρόοδο και ειρήνη. Μέχρι σήμερα ακόμα, πλανάται ανά τον κόσμο το ερώτημα: Αν είχε ζήσει ο Τζων Κέννεντυ, η διακυβέρνησή του θα οδηγούσε σ'ένα νέο χρυσόν αιώνα;

Έχουν περάσει 46 χρόνια μέχρι σήμερα, από τότε που σάρωνε την Αμερική ο νεανικός ιδεαλισμός του Τζων Φ.

Κέννεντυ. Λόγω, όμως, των φυλετικών διακρίσεων, του συνεχιζόμενου με ένταση ψυχρού πολέμου και του πολέμου στο Βιετνάμ, τα προβλήματα της χώρας ήταν τεράστια.

Η προεδρία του Κέννεντυ, αν και σύγχομη διάρκειας (1961-1963), εύλογα μπορεί να θεωρηθεί από τους ιστορικούς σαν ένα πολύ αξιοσημείωτο γεγονός στην πολιτική ιστορία των Η.Π.Α. Ήταν ο πρώτος καθολικός που εξελέγη πρόεδρος σε μία χώρα όπου δεσπόζουσα θρησκευτική παράδοση ήταν ο προτεσταντισμός. Επίσης, παρά το μεγάλο του πλούτο, ο Κέννεντυ, ανήκε από καταγωγή στους Ιρλανδούς της Βοστώνης, μίας εκ παραδόσεως περιφρονημένης ομάδας μεταναστών από μέρους παλαιότερων οικογενειών της Αμερικής.

Αλλά οι καθολικοί Ιρλανδοί, σε σχέση με τις άλλες ομάδες μεταναστών, είχαν το πλεονέκτημα ότι μιλούσαν ήδη την αγγλική γλώσσα. Επιπλέον, τους χαρακτήριζε μία κλίση προς την πολιτική, το κέφι και η μαχητικότητα, ιδιότητες που συχνά οδηγούν στην επιτυχία. Τα κοινά αυτά χαρακτηριστικά τους εξασφάλιζαν και μία χρήσιμη μεταξύ τους ενότητα.

Οι ιστορικές αυτές αναφορές είναι βασικές για την ερμηνεία της αναμείξεως της οικογενείας Κέννεντυ στην Αμερικανική πολιτική. Ο παππούς του Τζων Φ. Κέννεντυ από τη μητέρα του ήταν δήμαρχος Βοστώνης, ενώ ο παππούς του από τον πατέρα του, αποτελούσε επίσης εξέχουσα πολιτική φυσιογνωμία στη Μασσαχουσέτη. Στο σπίτι τους έξω από τη Βοστώνη δημιούργησαν μία μεγάλη οικογένεια όταν ο εγγονός Τζόζεφ παντρεύτηκε την Ρόουζ Φιτζέραλντ. Πάντα ήλπιζαν ότι μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο μεγαλύτερος γιος τους ο Τζόζεφ θα έμπαινε στην

πολιτική. Όταν, όμως, αυτός σκοτώθηκε στον πόλεμο, στήριξαν την ελπίδα αυτή στο δεύτερο γιο τους τον Τζων.

Ο Τζων, ύστερα από διακεκριμένες υπηρεσίες σαν υποπλοίαρχος στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, δεν έδειξε άμεσο ενδιαφέρον για την πολιτική σταδιοδρομία αλλά για τη δημοσιογραφία. Η οικογενειακή επιρροή, όμως, ήταν ισχυρή και το 1946 έβαλε υποψηφιότητα για τη βουλή των αντιπροσώπων σε μία από τις φτωχότερες εκλογικές περιφέρειες της Βοστώνης.

Ήταν μόλις 29 ετών και οι παλαιότεροι επαγγελματίες πολιτικοί του δημοκρατικού κόμματος της Μασσαχουσέτης δεν πίστευαν ότι είχε μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας. Ο Τζων, όμως, είχε ένα απέραντο ζήλο και μία διαίσθηση των απαιτήσεων μίας προεκλογικής εκστρατείας, καθώς και μία τρομακτική ικανότητα για εξαντλητική δουλειά που χρειαζόταν στην εκστρατεία αυτή. Σαν μεγαλύτερος γιος μίας οικογένειας που τα μέλη της συνδέονταν στενά το ένα με το άλλο, μπορούσε να υπολογίζει στην απεριόριστη υποστήριξη κάθε μέλους της οικογένειας και την οποία πραγματικά είχε. Έτσι, το 1946 επισκέφθηκε σχεδόν κάθε σπίτι της εκλογικής του περιφέρειας, φροντίζοντας να μην παραλείψει κανέναν από τους ψηφοφόρους που μπορούσε να πείσει. Η ακάματη αυτή προσπάθεια απέφερε τότε την ανταμοιβή που της άξιζε. Ο Τζων Φ. Κέννεντυ πήρε τη θέση του στη βουλή των αντιπροσώπων σαν το νεότερο μέλος του κογκρέσου στην Ουάσινγκτον.

Εκεί, ύστερα από μία τριετία, έστρεψε τις πολιτικές του φιλοδοξίες προς την άνω βουλή με το μεγαλύτερο γόητρο, τη γερουσία. Για μία ακόμη φορά η σκληρή

και εντατική προεκλογική δουλειά του χάρισε την εκλογική επιτυχία. Έτσι, το 1952 ο Τζων Φ. Κέννεντυ εκλέγεται γερουσιαστής για την πολιτεία της Μασσαχουσέτης.

Παντρεμένος ήδη με την όμορφη Ζακλίν (Τζάκι) Μποβιέ, ο Τζων βρισκόταν πλέον σε μία θέση περίοπτη χωρίς να του λείπει η φιλοδοξία. Το 1956 επεδίωξε την υποψηφιότητα του αντιπροέδρου του Δημοκρατικού κόμματος των Η.Π.Α. Το ότι ο νεαρός γερουσιαστής έχασε το χρίσμα για μερικές μόνο ψήφους, αποτελούσε μία ακόμη μαρτυρία για την πολιτική του ευστροφία και τη θέλησή του να νικήσει.

Αφού έγινε μέσα σ' ένα τόσο σύντομο χρονικό διάστημα γνωστός σ' όλη την Αμερική -δεν ήταν ακόμη 40 ετών- έστρεψε τώρα την ενεργητικότητά του στην προετοιμασία του για τις προεδρικές εκλογές του 1960. Αυτή τη φορά, όμως, ο Κέννεντυ ήταν αποφασισμένος να διεκδικήσει το χρίσμα του υποψήφιου προέδρου για το δημοκρατικό κόμμα των Η.Π.Α.

Κατά τη γνώμη πολλών τότε, ιδίως των γερωντότερων του κόμματος αυτού, ο σχετικά νέος, άπειρος, αλλά κυρίως καθολικός γερουσιαστής από τη Μασσαχουσέτη, δε θα μπορούσε να είναι ο ιδανικός σημαιοφόρος τους.

Ο Τζων Κέννεντυ αντιμετώπισε τους αμφισβητίες του, τόσο μέσα στο κόμμα του, όσο και έξω απ' αυτό, μπαίνοντας μπροστά, σε μία σειρά από εκλογικές μάχες για την ανάδειξη προεδρικών υποψηφίων σε επτά πολιτείες των Η.Π.Α. Σε αυτές πέτυχε διαδοχικά εντυπωσιακές νίκες και πριν από τη σύνοδο των αντιπροσώπων του κόμματος τον Ιούλιο του 1960 στο Λος Άντζελες, ο Κέννεντυ ήταν σχεδόν βέβαιος ότι οι περισσότεροι

απ' αυτούς θα ψήφιζαν την υποψηφιότητά του για την προεδρία.

Υπήρχαν, όμως, και μερικοί στο Λος Άντζελες που δε συμμερίζονταν τη βεβαιότητα αυτή. Ανάμεσά τους ήταν ο γερουσιαστής Λύντον Τζόνσον από το Τέξας, ένας από τους ισχυρότερους άνδρες του δημοκρατικού κόμματος, ο οποίος έτυχε τότε να διεκδικήσει κι ο ίδιος την προεδρική υποψηφιότητα. Αλλά ο Τζων Κέννεντυ, με τη βοήθεια των αδελφών του Ρόμπερτ και Έντουαρτ, είχε σχεδιάσει μία αποτελεσματικότερη προεκλογική καμπάνια, με ισχυρούς φίλους και επαφές σε κάθε σχεδόν πολιτεία. Έτσι, στο Λος Άντζελες ο Τζων ξεπέρασε την πρόκληση Τζόνσον και το δημοκρατικό κόμμα τον ανέδειξε υποψήφιό του με την πρώτη ψηφοφορία.

Λίγες ημέρες αργότερα το Ρεπουμπλικανικό κόμμα ανέδειξε τον αντιπρόεδρο Νίξον σαν προεδρικό του υποψήφιο για το 1960. Αυτός είχε την ευλογία του αποσυρόμενου προέδρου, δοξασμένου στρατηγού των Η.Π.Α., Ντουάιτ Αϊζενχάουερ που παρά την ατελέσφορη δεύτερη θητεία του στο Λευκό Οίκο, είχε πάντα μία ξεχωριστή θέση στην καρδιά του Αμερικανικού λαού. Έτσι, στις αρχές της προεκλογικής εκστρατείας, οι οιωνοί ευνοούσαν τον Ρ. Νίξον και το Ρεπουμπλικανικό κόμμα σαν νικητή στις προεδρικές εκλογές του Νοεμβρίου.

Η προεκλογική αυτή εκστρατεία αποδείχτηκε μία από τις γοητευτικότερες και δραματικότερες στην ιστορία των Αμερικανικών εκλογών. Μεταξύ των ιδιαίτερων γνωρισμάτων της ήταν και η χρησιμοποίηση της τηλεόρασης που στάθηκε αποφασιστικός παράγων για το τελικό αποτέλεσμα. Η εκστρατεία αυτή τερμάτισε επίσης και την παλιά συνήθεια της πε-

ριοδείας με σιδηρόδρομο, αμετακίνητο έθιμο των προεδρικών υποψηφίων από τότε που οι σιδηρόδρομοι της βόρειας Αμερικής συνέδεσαν την ανατολική με τη δυτική ακτή της. Το αεριωθούμενο αντικατέστησε τώρα την ατμομηχανή.

Τρίτο γνώρισμα της προεκλογικής εκστρατείας του 1960 -που το εκμεταλλεύτηκαν μάλιστα λαμπρά οι άνθρωποι του Τζων Κέννεντυ- ήταν η χρησιμοποίηση των σφυγμομετρήσεων της κοινής γνώμης για τη διαπίστωση του βαθμού επηρεασμού της σε κάθε θέμα που την ενδιέφερε. Ο Κέννεντυ για το σκοπό αυτό περιέλαβε στο επιτελείο του ειδικούς εμπειρογνώμονες οι οποίοι γνώριζαν τα διάφορα προβλήματα που

συγκινούσαν διαφορετικές ομάδες σε διάφορα μέρη των Η.Π.Α.

Το κεντρικό σημείο του εκλογικού του μηνύματος ήταν ότι για ένα αρκετό χρονικό διάστημα οι Η.Π.Α. είχαν παραδοθεί σ'ένα μεγάλο καταναλωτικό ξεφάντωμα. Η Αμερικανική οικονομία, έλεγε, εδώ και πάρα πολύ καιρό είχε αφιερώσει το τεράστιο δυναμικό της σε άχρηστες πολυτέλειες, παραμελώντας τομείς όπως η εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα, η κοινωνική ασφάλιση και υγεία καθώς και η ευημερία των λιγότερο τυχερών πολιτών των Η.Π.Α. Επίσης, κατηγορούσε την επικίνδυνη παραμέληση της άμυνας της Αμερικής και υπογράμμιζε ότι το Ρωσικό τότε προβάδισμα στον αγώνα για την κατάκτηση του διαστήματος -το είχε αποδείξει η σειρά των τεχνητών δορυφόρων Σπούτνικ- καθιστούσε ακόμα εντονότερη την ολιγωρία των κυβερνήσεων Αϊζενχάουερ.

Η κύρια προεκλογική υπόσχεση του Κέννεντυ ήταν ότι θα έβαζε ξανά τη χώρα σε κίνηση ύστερα από μία περίοδο αποτελματώσεως. Υποσχέθηκε ένα Νέο σύνδρομο, όπου η μέριμνα για την ποιότητα της αμερικανικής ζωής θα αντικαθιστούσε την έμμονη ιδέα της απλής συσσώρευσης υλικών αγαθών. Με τη χαριτωμένη και κομψή γυναίκα του Τζάκι στο πλευρό του, με χαμόγελο, νεανικό δυναμισμό και ακαταμάχητη γοητεία κερδίζει καθημερινά καρδιές και ψήφους.

Όσο για το θρησκευτικό πρόβλημα ο Κέννεντυ το αντιμετώπισε με ψυχραιμία και θάρρος. Υπενθύμισε στους ψηφοφόρους ότι το να απορρίψουν έναν υποψήφιο για τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις θα σήμαινε ότι η *θρησκοληψία και ο φανατισμός* μπορούσαν να αδικήσουν σοβαρά το αποτέλεσμα μίας αμερικανι-

κής προεδρικής εκλογής.

Άλλο σπουδαιότατο γνώρισμα εκείνης της προεκλογικής εκστρατείας ήταν η πρόσκληση που απηύθυνε ο Κέννεντυ προς τον Νίξον, να κουβεντιάσουν μαζί τα διάφορα θέματα από την τηλεόραση. Αν και ο Νίξον βρέθηκε σε δίλημμα, τελικά δέχτηκε την πρόκληση και παρόλο που η συζήτηση περιελάβε χωριστές δηλώσεις των υποψηφίων παρά διαλογικό διαξιφισμό, οι περισσότεροι παρατηρητές ένωσαν ότι από την αναμέτρηση αυτή ο Κέννεντυ βγήκε σαφώς νικητής.

Έγιναν τέσσερις τηλεοπτικές συναντήσεις τις οποίες παρακολούθησαν πάνω από 85.000.000 Αμερικανοί, κατά τις οποίες ο Κέννεντυ με την εμφάνιση, τους τρόπους και τον ολοφάνερο έλεγχο των γεγονότων πέτυχε μία εντυπωσιακή επίδοση. Ο αντιπρόεδρος Νίξον, απεναντίας, εμφανίστηκε καταβεβλημένος από την προεκλογική εκστρατεία, κάπως αβέβαιος και σε μία στιγμή, πολύ νευρικός. Το αποτέλεσμα αυτών των συναντήσεων ήταν αναμφίβολα υπέρ του Τζων Κέννεντυ.

Όταν το Νοέμβριο του 1960 μετρήθηκαν οι ψήφοι, διαπιστώθηκε ότι ο γερουσιαστής Κέννεντυ προπορευόταν κατά τι. Τελικά ανακηρύχθηκε νικητής με πλειοψηφία λίγο μεγαλύτερη

των 112.000 ψήφων από τα 69.000.000 περίπου που ρίχτηκαν στις κάλπες. Έτσι στις 20 Ιανουαρίου του 1961, που έκανε τσουχτερό κρύο, ο Τζων Φ. Κέν-

νεντυ ανέλαβε τα καθήκοντα του προέδρου των Η.Π.Α. Τώρα που ο προεκλογικός πυρετός δεν ήταν παρά μία ανάμνηση, το νέο πρόεδρο περίμεναν τα πολυποίκια και περίπλοκα καθήκοντα ενός νομοθετικού προγράμματος.

Μολονότι το δημοκρατικό κόμμα είχε εξασφαλίσει την πλειοψηφία τόσο στη βουλή των αντιπροσώπων όσο και στη γερουσία, αυτή δεν αποτελούσε καθόλου εγγύηση για την εύκολη ψήφιση των προγραμμάτων του προέδρου. Υπήρχαν και υπάρχουν στο Αμερικανι-

κό κοινοκρέ-
σο πολλά
ισχυρά δη-
μοκρατικά
μέλη, που
σε ορισμέ-
να ζητήμα-
τα είναι συντηρη-
τικότερα και από
τους Ρεπουμπλικά-
νους.

Ο Τζων Κέννεντυ χρησιμοποίησε όλες του τις δυνάμεις του αξιώματός του στα δύο χρόνια και δέκα μήνες της προεδρίας του, για να εξασφαλίσει μία νομοθεσία αποβλέπουσα στα δικαιώματα των μειονοτήτων και την ευημερία των φτωχότερων τάξεων της χώρας. Ήξερε ότι οι φυλετικές διακρίσεις εφαρμόζονταν τότε σε όλες τις περιοχές των Η.Π.Α. Γι'αυτό υπέβαλε πολυάριθμες προτάσεις για κατάργηση των διακρίσεων αυτών και για στεγαστι-

κή αποκατάσταση των φτωχών.

Η αντίδραση του Κοινοκρέσου ήταν ιδιαίτερα έντονη από το συνασπισμό συντηρητικών Ρεπουμπλικάνων και Δημοκρατικών, ο οποίος για πολλά χρόνια εξουδετέρωνε αποτελεσματικά τέτοιες προτάσεις.

Οι υποστηρικτές του προέδρου μέσα στο Κοινοκρέσο κι έξω από αυτό εργάζονταν σκληρά για να δημιουργήσουν στην κοινή γνώμη ένα νέο κλίμα. Γενικά, ωστόσο, το νομοθετικό πρό-

γραμμα του προέδρου Κέννεντυ στα εσωτερικά θέματα που θεωρούσε ζωτικά για την υγεία του έθνους -τόσο την οικονομική όσο και την πνευματική- δε γνώρισε την επιτυχία. Αν είχε διατελέσει πρόεδρος μία ακόμη τετραετία, ίσως οι σπάνιες αρετές του δυναμισμού, ενεργητικότητας και ηγεσίας να έπειθαν

το Κοινοκρέσο να ψηφίσει τη νομοθεσία του. Αλλά ο τραγικός του θάνατος στις 22 Νοεμβρίου 1963 ανάγει τις σκέψεις αυτές σε απλές εικασίες.

Τελικά, όμως, ο διάδοχος του προέδρου Κέννεντυ, Λύντον Μπ. Τζόνσον, ένας Τεξανός που η έγνοια του για τους φτωχούς και τους αδικημένους ξεκινούσε από τα δικά του βασανισμένα νιάτα στον Αμερικανικό νότο, έπεισε το Κοινοκρέσο να ψηφίσει το μεγαλύτερο μέρος από την κοινωνική νομοθεσία και τη νομοθεσία

περί πολιτικών δικαιωμάτων που είχε προωθήσει ο πρόεδρος Κέννεντυ.

Ο κόσμος θα θυμάται την προεδρία του Τζων Φιτζέραλντ Κέννεντυ όχι τόσο για τα νομοθετικά του επιτεύγματα στον εσωτερικό τομέα, όσο για την εμπνευσμένη του ηγεσία και για το αίσθημα προορισμού που έδωσε στον Αμερικανικό λαό. Άλλοι, όμως, θέρισαν ότι εκείνος είχε σπείρει...

Οι επιβλητικοί φόροι τιμής και οι εκδηλώσεις συμπάθειας που ακολούθησαν τη δολοφονία του, έδειξαν ότι ο νεότερος πρόεδρος της Αμερικανικής ιστορίας είχε εμπνεύσει όχι μόνο τη συντριπτική πλειοψηφία των συνηθισμένων Αμερικανών, αλλά ανθρώπους όλων των κοινωνικών στρωμάτων σ'ολόκληρο τον κόσμο.

Η δολοφονία του Προέδρου Τζων Φ. Κέννεντυ

Ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Τζων Φιτζέραλντ Κέννεντυ δολοφονήθηκε στις 22 Νοεμβρίου 1963. Πυροβολήθηκε ενώ βρισκόταν πάνω σ'ένα ανοιχτό αυτοκίνητο περιοδεύοντας το Ντάλας του Τέξας για να φέρει κάποια τάξη στο διηρημένο δημοκρατικό κόμμα της πολιτείας αυτής. Ο Κυβερνήτης του Τέξας Τζων Κόνναλντ, που ήταν στο ίδιο αυτοκίνητο πληγώθηκε επίσης. Το αυτοκίνητο μετέφερε αμέσως τους πληγωμένους, συνοδευόμενους από τις γυναίκες τους, στο πλησιέστερο νοσοκομείο Πάρκλαντ Μεμόριαλ. Ο Πρόεδρος, όμως, που είχε δεχθεί δύο σφαίρες από τις οποίες τη μία στο κεφάλι, δεν ξαναβρήκε ποτέ τις αισθήσεις του.

Οι συνθήκες της δολοφονίας του προέδρου Κέννεντυ και τα γεγονότα που επακολούθησαν τις ημέρες εκείνες

έδωσαν γρήγορα αφορμή σε εκτεταμένες φήμες και εικασίες. Ο θάνατος του Κέννεντυ ήταν έργο ενός μόνο δολοφόνου ή εκτεταμένης συνομοσίας; Οι φήμες για την ύπαρξη συνομοσίας αναπτέρωθηκαν όταν δύο ημέρες μετά το θάνατο του Κέννεντυ ο Λη Χάρβευ Όσβαλντ, ένας πρώην πεζοναύτης 24 ετών, που είχε κατηγορηθεί ότι αυτός ήταν ο δολοφόνος, πυροβολήθηκε και ο ίδιος από τον Τζάκι Ρούμπυ, ενώ συνοδευόταν από τους αστυνομικούς που τον είχαν συλλάβει. Ο Όσβαλντ πέθανε την ίδια ημέρα και ουδέποτε παραδέχτηκε ότι είχε πυροβολήσει τον πρόεδρο Κέννεντυ. Ο Τζάκ Ρούμπυ, ιδιοκτήτης κέντρου στριπίζ στο Ντάλας, είπε ότι σκότωσε τον Όσβαλντ γιατί είχε αγανακτήσει με τη δολοφονία του προέδρου και ήθελε ν'απαλλάξει την Τζάκυ Κέννεντυ (σύζυγο του δολοφονηθέντος προέδρου) από το μαρτύριο της δίκης του Όσβαλντ. Έλεγε, όμως, την αλήθεια; Μήπως πυροβόλησε τον Όσβαλντ για να τον κάνει να σωπάσει και να μην αποκαλυφθούν οι συνομώτες; Και η αστυνομία του Ντάλας ήταν απλώς χαλαρή στα μέτρα της επιτήρησης ή ήθελε κι αυτή να σωπάσει ο Όσβαλντ;

Μέσα σε λίγες ημέρες από το θάνατο του Όσβαλντ, ο πρόεδρος Τζόνσον, συγκρότησε μία επιτροπή με τον αρχιδικαστή Ερλ Γουώρεν επικεφαλής, για να διερευνήσει τα αίτια της δολοφονίας του Κέννεντυ και τις φήμες γύρω απ' αυτή.

Η έκθεση της επιτροπής επιδόθηκε στον πρόεδρο στις 24 Σεπτεμβρίου 1964 και το πόρισμά της έλεγε ότι ο Όσβαλντ πυροβόλησε τον πρόεδρο Κέννεντυ από μία αποθήκη σχολικών βιβλίων του Τέξας, ότι υπήρξε ο μόνος δολοφόνος και ότι δεν συμμετείχε σε συνομοσία.

Γινόταν επίσης δεκτό στην έκθεση αυτή ότι ο Ρούμπυ ενήργησε ανεξάρτητα.

Η αμφισβήτηση, όμως, συνεχίστηκε. Δεν είχαν πεισθεί όλοι ότι ο Κέννεντυ και ο Κόνναλυ χτυπήθηκαν από την πρώτη σφαίρα και ότι το τραύμα στο λαιμό του Κέννεντυ ήταν από μία σφαίρα που ρίχτηκε από κατεύθυνση του μπροστινού μέρους του αυτοκινήτου που τους μετέφερε. Ορισμένοι εξακολουθούσαν να πιστεύουν ότι ο Τζάκ Ρούμπυ, που πέθανε το 1967 από καρκίνο, έδρασε με το σκοπό να κλείσει το στόμα του Όσβαλντ. Άλλοι αναρωτήθηκαν μήπως υπάρχει μία φοβερή εξήγηση των μυστηριωδών θανάτων που συνέβησαν το χειμώνα του 1963-1964, κατά τον οποίο πέθαναν πέντε άτομα, τα οποία είχαν διαδραματίσει δευτερεύοντες ρόλους την ημέρα της δολοφονίας;

Μεταξύ αυτών που κράτησαν ζωηρή την αμφισβήτηση υπήρξε ο Τζιμ Γκάρισον, περιφερειακός εισαγγελέας της Νέας Ορλεάνης. Ο Γκάρισον ισχυρίζεται ότι βρήκε αποδείξεις για την ύπαρξη συννομωσίας. Ως σήμερα, όμως, απέτυχε να στοιχειοθετήσει απόλυτα τις κατηγορίες του, αυτός και μερικοί άλλοι και οι περισσότεροι Αμερικανοί

αρκούνται να θεωρούν ικανοποιητικό το πόρισμα της επιτροπής Γουώρεν. Είναι, ίσως, άξιο παρατήρησης ότι αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του νέου προέδρου Λύντον Τζόνσον, ψηφίστηκε νόμος κατά τον οποίο τα επίσημα αρχεία περί των συνθηκών της δολοφονίας Κέννεντυ θ' ανοιχθούν μετά από 70 έτη, ήτοι το 2033.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📖 Ιστορικός Άτλας 20ου αιώνα (Εφημερίδα Καθημερινή).
- 📖 Προσωπικότητες 20ου αιώνα (Εκδόσεις Η. Μανιατέα).
- 📖 Ιστορία των U.S.A. 1917-1963 (Andre Maurois, της Γαλλικής Ακαδημίας).

Ιδιωτικοποίηση του πολέμου

μία νέα
πραγματικότητα

ΚΕΙΜΕΝΟ: Λγος (ΠΖ) Ιωάννης Χρήστου
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

Εισαγωγή

Η δολοφονία των τεσσάρων Αμερικανών πολιτών στη Φαλούτζα του Ιράκ, το κάψιμο των πτωμάτων τους από τους Ιρακινούς αντάρτες και τέλος οι φρικιαστικές εικόνες από το κρέμασμά τους στη γέφυρα πάνω από τον Ευφράτη ποταμό, προκάλεσαν αρκετά ερωτηματικά σχετικά με το ρόλο και το σκοπό της ύπαρξης των παραπάνω πολιτών σε αυτήν την καυτή περιοχή του πλανήτη. Όπως ανακοινώθηκε στη συνέχεια, οι τέσσερις αυτοί πολίτες δούλευαν για την Αμερικάνικη ιδιωτική εταιρεία Blackwater, η οποία παρέχει ασφάλεια στις φάλαγγες οχημάτων, που εφοδίαζαν με τρόφιμα τα αμερικανικά στρατεύματα στο Ιράκ. Μετά τα γεγονότα αυτά, είδαν το φως της δημοσιότητας κάποια άλλα περιστατικά, εξίσου φρικιαστικά και απάνθρωπα, τα οποία είχαν να κάνουν με την κακοποίηση των ιρακινών αιχμαλώτων από τους φύλακες των φυλακών του Αμπού

Γκράιμπ (Abu Ghraib)¹. Οι φύλακες αυτοί ήταν αμερικανοί πολίτες που εργάζονταν για δύο άλλες μεγάλες αμερικάνικες ιδιωτικές εταιρείες: την CACI International και την Titan Corporation, οι οποίες είχαν αναλάβει κάποια συμβόλαια στην προσπάθεια ανοικοδόμησης του Ιράκ. Λίγο νωρίτερα, το 1999 στη Βοσνία, αμερικανοί πολίτες που εργάζονταν για την αμερικάνικη ιδιωτική εταιρεία DynCorp, βρέθηκαν αναμειγμένοι σε παράνομες δραστηριότητες που ελάμβαναν χώρα στην περιοχή αυτή και περιελάμβαναν εμπόριο όπλων, ναρκωτικών, παραγωγή πλαστών χρημάτων και εγγράφων καθώς και διακίνηση γυναικών (human trafficking).

Οι ιστορίες αυτές, όπως και αρκετές άλλες, ανάγκασαν τη διεθνή κοινή γνώμη να αναζητήσει περισσότερα στοιχεία για αυτές τις ιδιωτικές εταιρείες, οι οποίες ενεργοποιούνται στις εμπόλεμες ζώνες και τείνουν να καλύψουν ένα μέρος από το έργο που παραδοσιακά μέχρι τώρα αναλαμβάνονταν, σχεδιάζονταν και εκτελούνταν από τις Ένοπλες Δυνάμεις κάθε χώρας. Έτσι, η διεθνής κοινότητα ήρθε αντιμέτωπη με έναν πρωτόγνωρο θεσμό, ο οποίος άρχισε να δραστηριοποιείται παγκοσμίως τα τελευταία 20 χρόνια: **Την Ιδιωτική Στρατιωτική Εταιρεία ή Βιομηχανία (ΙΣΕ ή ΙΣΒ)**. Είναι εύκολο τελικά

να διαπιστώσει κανείς, ότι η Ιδιωτική Στρατιωτική Βιομηχανία δεν είναι ένας μύθος, αλλά μία πραγματικότητα με μεγάλη επιρροή και με μία ταχέως αυξανόμενη δυναμική τα τελευταία χρόνια. Οι ΙΣΕ έχουν επηρεάσει σημαντικά την εξέλιξη και το αποτέλεσμα πολλών συγκρούσεων παγκοσμίως. Ένα παράδειγμα είναι ο καθοριστικός ρόλος που έπαιξαν στις επιχειρήσεις στην Ανγκόλα, στην Κροατία, στην Αιθιοπία και στη Σιέρα Λεόνε. Έτσι, οι ιδιωτικές βιομηχανίες, γίνονται ιδιαίτερα σημαντικοί παίκτες παγκοσμίως, με το συνεχή και συστηματικό εφοδιασμό –όχι μόνο με οπλικά συστήματα και υλικά αλλά και με υπηρεσίες ταυτόχρονα- σε όποιον είναι διατεθειμένος να πληρώσει αδρά τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Κατά συνέπεια, η παγκόσμια στρατιωτική οικογένεια γίνεται μάρτυρας μίας καινούργιας πραγματικότητας στα θέατρα των επιχειρήσεων, ενώ, ταυτόχρονα, διαπιστώνεται και μία νέα πλευρά: του εμπορικού προσώπου του πολέμου. Είναι γεγονός, όμως, ότι η στρατιωτική κοινότητα, καθώς και ο υπόλοιπος κόσμος, λίγα στοιχεία γνωρίζουν για τις παραπάνω εταιρείες, οι οποίες με ιδιαίτερη τέχνη και σκοπιμότητα περιβάλλουν τους εαυτούς τους με μυστήρια, μύθους και συνωμοτικές θεωρίες. Έτσι, υπάρχουν πολλά ερωτήματα σχετικά με το τι είναι αυτές οι εταιρείες, από πού

¹ **Αμπού Γκράιμπ (Abu Ghraib)**. Είναι μία ιρακινή πόλη 32 χλμ. δυτικά της Βαγδάτης στην οποία βρίσκονται οι ομώνυμες φυλακές. Έγινε διεθνώς γνωστή σαν το μέρος όπου η κυβέρνηση του Σαντάμ Χουσεΐν διεξήγαγε βασανισμούς και εκτελέσεις (γνωστό και ως το «Κέντρο Βασανισμού του Σαντάμ»). Μετά την κατάληψη του Ιράκ από τους Αμερικανούς χρησιμοποιήθηκε από τις δυνάμεις κατοχής και την προσωρινή Ιρακινή κυβέρνηση για τον εγκλεισμό Ιρακινών πολιτών που είχαν διαπράξει διάφορα ποινικά αδικήματα ή διαφωνούσαν με την καινούρια πολιτικό-στρατιωτική κατάσταση. Πολύ γρήγορα, όμως, ήρθε στο φως της δημοσιότητας το αποτρόπαιο σκάνδαλο με τους βασανισμούς και τις κακοποιήσεις των ιρακινών κρατουμένων από τους αμερικανούς φύλακες. Μετά από την αρνητική δημοσιότητα που συγκέντρωσε για άλλη μία φορά το παραπάνω «σωφρονιστικό κατάστημα» και μετά από αλλεπάλληλες επιθέσεις που δέχτηκε από ιρακινές παραστρατιωτικές οργανώσεις, η αμερικανική διοίκηση αποφάσισε να κλείσει τις φυλακές (9 Μαρτίου 2006) και να μεταφέρει τους κρατούμενους σε άλλες φυλακές στο Ιράκ. Η αρχική απόφαση ήταν να κατεδαφιστούν οι φυλακές, αλλά για καθαρά ιστορικούς λόγους άλλαξε η απόφαση και κατέληξε στο να διατηρηθούν ως ιστορικό σημείο.

προέρχονται, τον τρόπο διοίκησης και λειτουργίας τους, τον τρόπο χρηματοδότησής τους, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που παρουσιάζουν, πως και σε ποιο βαθμό επηρεάζουν τον τρόπο λήψεως αποφάσεων, καθώς και το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν σε καυτές περιοχές του πλανήτη όπως είναι αυτή του Ιράκ. Μόνο εάν απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα, θα δοθεί η δυνατότητα στον καθένα να κατανοήσει καλύτερα αυτήν τη νεοσύστατη αλλά ταυτόχρονα πανίσχυρη ιδιωτική βιομηχανία και το ρόλο που επιθυμεί αυτή να διαδραματίσει στην επικράτεια της χώρας εντός της οποίας ενεργοποιείται.

Ιστορική Αναδρομή

Οι ΙΣΕ δεν είναι ένας θεσμός που δημιουργήθηκε στις μέρες μας, αλλά αποτελεί εξέλιξη του παλαιομοδίτικου επαγγέλματος των μισθοφόρων (mercenaries). Ο Μισθοφορικός στρατός καθώς και οι διάφορες μορφές που αυτός μπορεί να πάρει, έχει τις ρίζες του στο βάθος των χρόνων. Από την αρχαιότητα υπάρχουν αναρίθμητα παραδείγματα, όπου μεγάλοι στρατοί και αυτοκρατορίες, χρησιμοποιούσαν την οικονομική τους δύναμη, προκειμένου να στρατολογήσουν ικανό αριθμό στρατιωτών, που στη συνέχεια θα συμμετείχε στις διεξαγόμενες επιχειρήσεις, για να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του εκάστοτε «εργοδότη» του. Σύμφωνα με την άποψη του Αριστοτέλη, οι μισθοφόροι εμφανίστηκαν ταυτόχρονα με τα τυραννικά καθεστώτα. Η πρώτη ιστορικά καταγεγραμμένη χρήση μισθοφορικών στρατευμάτων εντοπίζεται στην Αρχαία Αίγυπτο γύρω στο 1.500 π.Χ. όταν ο Φαραώ Ραμσής II χρησιμοποίησε 10.000 μισθοφόρους κατά τη διάρκεια των μα-

χών. Αργότερα, οι αρχαίοι τύραννοι, όπως ο Πεισίστρατος, ο Γέλων, ο Ιέρων και άλλοι, κατέλαβαν την εξουσία χρησιμοποιώντας μισθοφορικούς στρατούς. Σταδιακά ο θεσμός των μισθοφόρων επικράτησε στις περισσότερες κοινωνίες της αρχαιότητας. Στην Αίγυπτο ο Ψαμμήχιτος ο Β΄, είχε στο στρατό του Έλληνες μισθοφόρους που κατάγονταν κυρίως από Ίωνες και Κάρες αποίκους. Οι Πέρσες στις εκστρατείες τους εναντίον της Ελλάδας, χρησιμοποιούσαν επίσης μισθοφόρους διάφορων εθνοτήτων με την υπόσχεση της εύκολης λείας. Τον 4ο και 3ο αιώνα π.Χ. οι μισθοφόροι ήταν περιζήτητοι στις ελληνικές πόλεις. Αντίθετα, στη Μακεδονία η χρησιμοποίησή τους ήταν περιορισμένη. Στην αρχαία Ρώμη σώματα μισθοφόρων εμφανίστηκαν μετά το Β΄ Καρχηδονιακό πόλεμο. Την περίοδο αυτή ήταν πολύ δύσκολο για τους Ρωμαίους αυτοκράτορες και στρατηγούς να μεγαλώσουν τους στρατούς τους για πολλούς και ποικίλους λόγους όπως: η έλλειψη προσωπικού, η έλλειψη επαρκούς χρόνου για εκπαίδευση, ανεπαρκείς ποσότητες οπλισμού και υλικών, πολιτικές σκοπιμότητες και επιπλοκές, κ.ά. Έτσι, στο τέλος του 4ου αιώνα η αυτοκρατορία πραγματοποιούσε συμφωνίες με ομάδες βαρβάρων, τοποθετώντας τους είτε εντός των λεγεώνων τους είτε δρώντας ανεξάρτητα. Με το τέλος των επιχειρήσεων πρόσφερε στους επιζήσαντες την ρωμαϊκή υπηκοότητα, καθώς και πολλές άλλες ηθικές και υλικές αμοιβές. Μεταγενέστερα, στα χρόνια της φεουδαρχίας, οι φεουδάρχες είχαν στην υπηρεσία τους τμήματα μισθοφόρων τα οποία έπαιζαν κατά κάποιο τρόπο το ρόλο φεουδαρχικής εθνοφρουράς. Στη συνέχεια, οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες αντιγράφοντας

το ρωμαϊκό πρότυπο, προσλάμβαναν και αυτοί με τη σειρά τους μισθοφόρους για να προστατεύουν τα συμφέροντά τους. Με τη διαμόρφωση των κεντρικών κρατών στη Δυτική Ευρώπη στις αρχές του 14ου αιώνα, οι βασιλείς για να στηρίξουν την εξουσία τους διέθεταν προσωπικό στρατό από μισθοφόρους. Κατά το 15ο και το 16ο αιώνα εμφανίστηκαν και οι μισθοφορικοί στόλοι. Τους μισθοφόρους της εποχής εκείνης, αποτελούσαν πολίτες, μη δουλοπάροικοι, αγρότες, ξεπεσμένοι ιππότες, παιδιά αριστοκρατών καθώς και ξένοι. Στις παραμονές πολέμου ο επικεφαλής του κράτους έδινε στο στρατιωτικό διοικητή την εντολή να συγκροτήσει καθορισμένο αριθμό στρατευμάτων, χορηγώντας του ταυτόχρονα τα απαιτούμενα χρήματα. Όταν το 16ο αιώνα άρχισαν να δημιουργούνται τα φεουδαρχικά απολυταρχικά κράτη (Ισπανία, Ολλανδία, Γαλλία, Πρωσία, κ.ά.), οι μισθοφορικοί στρατοί ήταν μόνιμος θεσμός, τον οποίο διατηρούσαν και σε περίοδο ειρήνης. Σε πολλά κράτη, εκτός από τους μόνιμους μισθοφόρους υπήρχαν και μισθοφόροι που επάνδρωναν το στόλο. Στα τέλη του 16ου αιώνα επιβλήθηκε στους μόνιμους μισθοφόρους ομοιόμορφη, εξαντλητική στρατιωτική εκπαίδευση και τυφλή υποταγή. Σώματα μισθοφόρων χρησιμοποιήθηκαν και στους νεότερους χρόνους για την εδραίωση της αποικιακής πολιτικής

κυρίως στην Αφρική, στην Κατάνγκα (Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό) και στη Ζιμπάμπουε. Από την άλλη πλευρά, σε χώρες όπως για παράδειγμα η Ρωσία, η Σουηδία, κ.ά. η χρησιμοποίηση των μισθοφόρων ήταν άγνωστη μέχρι τους νεότερους χρόνους. Σε κάθε περίπτωση, όμως, οι ιδιωτικοί στρατοί παρέμεναν σημαντικοί και ενεργοί παίκτες από την αρχαιότητα έως σήμερα, η συμμετοχή των οποίων σε διάφορες μορφές επιχειρήσεων, αποτελούσε πάντα τον κανόνα και όχι την εξαίρεση.

Οι ρίζες της μοντέρνας ιδιωτικής στρατιωτικής βιομηχανίας εντοπίζονται αρκετά χρόνια πίσω, στην εποχή του βρετανού Λγού David Stirling, που ίδρυσε την Ειδική Αεροπορική Υπηρεσία (SAS)² κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Οι επιτυχημένες ανορθόδοξες ενέργειες της παραπάνω νεοσύστατης μονάδας, πολύ γρήγορα εξαπλώθηκαν παντού, προσδίδοντας μεγάλο κύρος και γόητρο στο νέο αυτό ειδικό τμήμα. Δύο δεκαετίες αργότερα, το 1967, ο David Stirling μαζί με κάποιους άλλους απόστρατους της SAS, θα ενταχθούν στην πρώτη στρατιωτική ιδιωτική βιομηχανία του 20ου αιώνα, με την επωνυμία WatchGuard International. Η εταιρεία αυτή, που μόλις είχε ιδρυθεί από κάποια άλλα πρώην στελέχη της SAS, μισθώνονταν από την SAS,

² **SAS**, Special Air Service ή Ειδική Αεροπορική Υπηρεσία. Δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1941 από τον βρετανό Λγού David Stirling. Αρχικά δημιουργήθηκε για να διεξάγει καταδρομικές ενέργειες και σαμποτάζ πίσω από τις εχθρικές γραμμές. Το όνομα της ως Ειδική Αεροπορική Υπηρεσία δόθηκε προκειμένου να εξαπατηθούν οι εχθρικές δυνάμεις για τον ακριβή της ρόλο. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου διεξήγαγαν ένα μεγάλο αριθμό επιτυχημένων καταδρομικών ενεργειών, αποκτώντας γρήγορα πολύ μεγάλη φήμη. Πολύ γρήγορα και άλλα κράτη, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, δημιούργησαν ανάλογα τμήματα εντός των ενόπλων δυνάμεων τους, έχοντας ως πρότυπο την οργάνωση και την εκπαίδευση της SAS. Από την ίδρυση τους έως σήμερα συμμετείχαν σε ένα μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων (φανερών και μυστικών) έχοντας τις περισσότερες φορές πολύ ικανοποιητικά αποτελέσματα. Δικαίως λοιπόν σήμερα απολαμβάνουν το χαρακτηρισμό ως μία από τις πλέον ικανές και αποτελεσματικές Ειδικές Δυνάμεις παγκοσμίως.

για την εκπαίδευση διάφορων στρατών στη Μέση Ανατολή. Το παράδειγμα αυτής της εταιρείας ακολούθησαν στη συνέχεια και άλλες, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει η ραγδαία εξάπλωση της ιδιωτικής στρατιωτικής βιομηχανίας. Η βιομηχανία αυτή άρχισε να γιγαντώνεται στις αρχές του 1990, με την έντονη δραστηριοποίηση της σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Παρατηρείται

λοιπόν, πολύ γρήγορα, διάφορα κράτη, διεθνείς οργανώσεις καθώς και ιδιώτες να καταφεύγουν στη μίσθωση στρατιωτικών υπηρεσιών που άρχισαν να παρέχονταν σταδιακά από τις ΙΣΕ.

Βλέπουμε έτσι τις Η.Π.Α., με την εξαιρετική πολεμική μηχανή στη διάθεσή τους, να έχουν εμπλέξει σε όλες σχεδόν τις κύριες επιχειρήσεις τους, στη μετά ψυχρού πολέμου εποχή, συνεχώς αυξανόμενες δυνάμεις ιδιωτικών εταιρειών. Η βοήθεια που πρόσφεραν στις ένοπλες δυνάμεις των Η.Π.Α. ήταν ανυπολόγιστη, κατά τις φάσεις της προετοιμασίας, της εξέλιξης και μετά το πέρας των επιχειρήσεων. Το Βρετανικό Υπουργείο Εθνικής Άμυνας προχώρησε και αυτό με τη σειρά του, στη μίσθωση ιδιωτικών εταιρειών προς όφελος των στρατευμάτων του. Ο κατάλογος των πελατών των εταιρειών αυτών είναι ατελείωτος, όπως επίσης ατελείωτος

άρχισε να γίνεται και αυτός με τις παρεχόμενες υπηρεσίες.

Η σχέση των εταιρειών αυτών και των μισθοφορικών επαγγελματιών πέρασε από διάφορα στάδια. Αρχικά, η ΙΣΕ ακολούθησε ακριβώς τα επαγγελματικά βήματα των μισθοφόρων. Στη συνέχεια, όμως, άρχισε να εγκαταλείπει σιγά-σιγά το μισθοφορικό άρμα και να προσπαθεί να χαράξει το δικό της ανεξάρτητο δρόμο. Ήταν πλέον φανερό ότι οποιαδήποτε σχέση με τους μισθοφόρους λειτουργούσε αρνητικά για την όλη εικόνα που αυτή ήθελε να παρουσιάσει στην κοινή γνώμη και κατ' επέκταση για την εξέλιξη της επιχείρησης. Τα μισθοφορικά επαγγέλματα, εξαιτίας της ανάμειξής τους σε μία σειρά από πολύ σκοτεινές και κατακριτέες επιχειρήσεις, είχαν ενοχοποιηθεί και καταδικαστεί στη συνείδηση του κόσμου. Οι διάφορες κυβερνήσεις, καθώς και οι διεθνείς οργανισμοί, όφειλαν να υιοθε-

τήσουν κάποια μέτρα προκειμένου να περιορίσουν τη δραστηριοποίηση των μισθοφόρων. Έτσι, η ΙΣΕ άρχισε να ενεργοποιείται μόνη της, ψάχνοντας να βρει το νομικό εκείνο μανδύα που θα νομιμοποιούσε τις παρεχόμενες υπηρεσίες της.

Η ανάπτυξη της Ιδιωτικής Στρατιωτικής Βιομηχανίας

Τον 20ο αιώνα η ιδέα της κρατικής κυριαρχίας εξαπλώθηκε και εδραιώθηκε παγκοσμίως. Στην προσπάθεια των κρατών να περιοριστούν οι πολεμικές συγκρούσεις και συρράξεις, θεσπίστηκαν πολλοί νόμοι και διεθνείς συμβάσεις, οι οποίοι μεταξύ των άλλων απαγόρευαν την ύπαρξη και τη χρήση των ιδιωτικών στρατών (Συνθήκη της Γενεύης). Παρόλα αυτά οι μισθοφορικοί στρατοί παρέμειναν ενεργοί για μεγάλα χρονικά διαστήματα, προσπαθώντας να βρουν ένα νέο νομιμοποιημένο πρόσωπο, προκειμένου να δραστηριοποιηθούν πάλι. Η σταδιακή αυτή μετάλλαξη των μισθοφορικών στρατών δημιούργησε τις ΙΣΕ.

Σύμφωνα με τον ορισμό που έχει επικρατήσει στη διεθνή στρατιωτική και διπλωματική ορολογία, **Ιδιωτικές Στρατιωτικές Εταιρείες ή Βιομηχανίες (ΙΣΕ ή ΙΣΒ)** είναι οι κερδοσκοπικές εταιρείες που παρέχουν σε ενδιαφερόμενες κυβερνήσεις, σε κυβερνητικές ή μη οργανώσεις, σε διεθνείς οργανισμούς, σε συνασπισμούς συμφερόντων, ή ακόμα και σε μεμονωμένα πρόσωπα, μία μεγάλη ποικιλία από επαγγελματικές υπηρεσίες, άμεσα ή έμμεσα συνδεδεμένες με τον πόλεμο. Αυτές αντιπροσωπεύουν μία νέα προσθήκη στο σύγχρονο και μοντέρνο πεδίο μάχης και αποτελούν σε γενικές γραμμές, την εξέλι-

ξη του παλιομοδίτικου επαγγέλματος των μισθοφόρων (mercenaries).

Η αλματώδης, όμως, αυτή ανάπτυξη της ΙΣΕ οφείλεται κυρίως στους τρεις παρακάτω παράγοντες³:

• Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου

Το τέλος του «ψυχρού πολέμου» μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, σήμανε μεταξύ άλλων, τη μείωση των επαγγελματικών στρατών σε όλο τον κόσμο και αποτέλεσε τον καταλύτη για την αύξηση των ΙΣΕ. Το ενδεχόμενο οι δύο υπερδυνάμεις να βρεθούν αντιμέτωπες σε ένα συμβατικό ή πυρηνικό πόλεμο έπαψε να υφίσταται. Ταυτόχρονα, η ανάδειξη των Η.Π.Α. σε μία και μοναδική υπερδύναμη-αυτοκρατορία είχε σαν αποτέλεσμα, την αλλαγή των ισορροπιών, των συμμαχιών και των συμφερόντων παγκοσμίως. Όλα τα κράτη ξεκίνησαν μία προσπάθεια να επαναπροσδιορίσουν τη θέση τους στη διεθνή σκακιέρα. Η νέα αυτή κατάσταση, ενώ αρχικά δημιούργησε την ψευδαίσθηση ότι η ανθρωπότητα θα ήταν πλέον πιο ειρηνική και πιο ασφαλής, γρήγορα μία σειρά αλυσιδωτών γεγονότων αποκάλυψε την πραγματική εικόνα της νέας τάξης πραγμάτων. Πρώτος Πόλεμος του Κόλπου, επιχειρήσεις στο Κόσοβο και στη Σερβία, επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν, δεύτερος πόλεμος του Κόλπου και έπεται η συνέχεια. Αυτή η αύξηση του αριθμού των συγκρούσεων, σε συνδυασμό και με κάποιους άλλους παράγοντες, δημιούργησε τελικά την ανάγκη για τη σύσταση μεγαλύτερων στρατευμάτων. Ταυτόχρονα, η ραγδαία μείωση των πρώην κομμουνιστικών στρατευμάτων, που προήλθε

³ Foreign Affairs (March/April 2005), Outsourcing War, σελ. 120.

από την κατάρρευση του πρώην ανατολικού μπλοκ, ώθησε στην ανεργία ένα πολύ μεγάλο αριθμό στρατιωτών. Τα χιλιάδες αυτά άτομα, με μόνο τους σχεδόν εφόδιο τη γνώση της στρατιωτικής τέχνης, ξεχύθηκαν στη διεθνή αγορά για ανεύρεση εργασίας. Οι ΙΣΕ αποτέλεσαν έναν ιδανικό χώρο εργασίας για τους απελπισμένους αυτούς στρατιώτες. Έτσι, παρουσιάστηκε το φαινόμενο ολόκληρες μονάδες -όπως για παράδειγμα η Σοβιετική Άλφα Μονάδα Ειδικών Δυνάμεων- να εισχωρήσουν αυτούσιες σε μία ιδιωτική εταιρεία, ενώ πάνω από το 70% των πρακτόρων της πρώην ΚGB στρατολογήθηκε από ανάλογες εταιρείες.

• Μεταβολή στη φύση του πολέμου

Οι επιχειρήσεις που διεξάγονται τις τελευταίες δεκαετίες παγκοσμίως έχουν μία σειρά από αίτια πολύ διαφορετικά από αυτά που είχαν οι πόλεμοι παλαιότερα. Έτσι πλέον σήμερα, οι πολεμικές συγκρούσεις διεξάγονται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, για την υπεράσπιση διάφορων θρησκευτικών ή εθνικών μειονοτήτων στις οποίες παραβιάζονται κατάφορα τα δικαιώματα και οι ελευθερίες τους, για τον περιορισμό της εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής, για την εξασφάλιση ή αναδιανομή των ενεργειακών πόρων, κ.ά. Αυτά είναι μόνο μερικά από τα καινούργια «νομιμοποιημένα» από τη διεθνή κοινότητα αίτια, τα οποία επιγράφουν τις νέες συγκρούσεις. Ταυτόχρονα, ο πόλεμος στον «ανεπτυγμένο» κόσμο έγινε πιο χαώδης, πιο βρώμικος και πιο πολύπλοκος. Λαμβάνει πλέον νέες μορφές και νέες εκφάνσεις. Έτσι, στους εμπλεκόμενους δεν περιλαμβάνονται μόνο συγκροτημένα τακτικά στρατεύματα, περιλαμβάνονται επίσης πολέμαρχοι,

παιδιά-στρατιώτες, μεγαλέμποροι ναρκωτικών και όπλων, γυναίκες και παιδιά έτοιμα να ανατιναχτούν προκειμένου να γίνουν μάρτυρες και να επιτύχουν το σκοπό τους. Από την άλλη πλευρά οι Δυτικές δυνάμεις γίνονται καθημερινά πιο διστακτικές στο να επεμβαίνουν προκειμένου να διευθετήσουν την εκάστοτε κατάσταση, εξαιτίας της «αλλεργίας» της κοινής γνώμης στις εκατόμβες των νεκρών στρατιωτών. Το κενό αυτό ήρθε να καλύψει η αλλαγή στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου, καθώς και η ιδιωτική βιομηχανία. Στην περίπτωση ενός συμβατικού πολέμου, η νέα τακτική προβλέπει εξασφάλιση της αεροπορικής υπεροχής, επιτυχή προσβολή μίας μεγάλης ποικιλίας στόχων με χειρουργική ακρίβεια, που θα μειώσει την αποτελεσματικότητα των εχθρικών ενόπλων δυνάμεων και θα καταρρακώσει το ηθικό του πληθυσμού για περαιτέρω αντίσταση. Στη συνέχεια επέμβαση με μικρά ευέλικτα και αποτελεσματικά χερσαία τμήματα προς ολοκλήρωση του προκαθορισμένου έργου. Τέλος, παραμονή ενός μεγάλου τμήματος προκειμένου να «επιβάλλει» την ειρήνη, τη δημοκρατία και να ξεκινήσει την ανασυγκρότηση του υπό κατοχή νέου κράτους. Όλη αυτή η μεθοδολογία απαιτεί πολύ εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο είναι δυνατό να βρεθεί με ευκολία στους κόλπους της ιδιωτικής βιομηχανίας και να παράσχει σε οποιονδήποτε ό,τι υπηρεσίες του ζητηθούν, με την προϋπόθεση να πληρωθεί καλά. Για παράδειγμα, η Μεγάλη Βρετανία το 1999 κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων στο Κόσοβο, σύναψε (μεταξύ πολλών άλλων) ένα συμβόλαιο με μία ιδιωτική αεροπορική μονάδα, η οποία υποστήριζε τα βρετανικά μαχη-

τικά με εναέριο ανεφοδιασμό και αερο-μεταφορά πολύ μεγάλων φορτίων ΔΜ στα συμμαχικά στρατόπεδα, που είχαν αναπτυχθεί χιλιάδες μίλια μακρύτερα από τη Βρετανική επικράτεια.

Παρατηρώντας προσεκτικότερα σε κάποιες άλλες περιοχές του πλανήτη όπως είναι η Νότια Αμερική, η Αφρική, η Ασία μπορεί εύκολα κανείς να διαπιστώσει πολεμικές συγκρούσεις χαμηλότερης εντάσεως, αρκετής, όμως, για να προσελκύσει την προσοχή και το ενδιαφέρον της ιδιωτικής βιομηχανίας. Αναφέρεται ενδεικτικά η εξασφάλιση των συμφερόντων μεγάλων ιδιωτικών εταιρειών (όπως για παράδειγμα οι μεγάλες πετρελαϊκές εταιρείες στην προσπάθεια τους να εξασφαλίσουν την εξόρυξη και τη μεταφορά των κοιτασμάτων πετρελαίου από τις πολιτικά και κοινωνικά ασταθείς χώρες της Μέσης Ανατολής, της Αφρικής και της Νότιας Αμερικής στις πλέον ανεπτυγμένες χώρες), η προστασία των καρτέλ ναρκωτικών στη Νότια Αμερική και στην Ασία, η προστασία δικτατορικών καθεστώτων, η προστασία της ανθρωπιστικής βοήθειας κατά τη διάρκεια της μεταφοράς και της διανομής σε πληγείσες περιοχές, κ.ά. Οι παραπάνω μικρότερης κλίμακας επιχειρήσεις δημιούργησαν την επιτακτική ανάγκη επέμβασης μικρών ιδιωτικών στρατών, με σκοπό την προστασία των συμφερόντων των εργοδοτών τους. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την άνθιση του «επαγγέλματος» του εμπόρου όπλων, καθώς και τα χιλιάδες όπλα που κατέκλυσαν ανεξέλεγκτα την αγορά μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, αποτέλεσαν δύο επιπλέον σημαντικούς παράγοντες που συντήρησαν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις παραπάνω συρράξεις.

• Γενική τάση προς την ιδιωτικοποίηση

Η γενική τάση της αγοράς στις μέρες μας, για ιδιωτικοποίηση του μεγαλύτερου μέρους των κρατικών υπηρεσιών, δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο και το χώρο των Ενόπλων Δυνάμεων. Έτσι, πολλές κυβερνήσεις στράφηκαν την τελευταία δεκαετία, προς την ιδιωτικοποίηση πολλών υπηρεσιών, που μέχρι τώρα παρέχονταν αποκλειστικά από το κράτος μέσω των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας. Έτσι, η προστασία υψηλών προσώπων, η διαχείριση και ασφάλεια των φυλακών, η κατασκευή διάφορων τεχνικών έργων, ένα μεγάλο μέρος του συστήματος ΔΜ των στρατευμάτων, καθώς και πολλές άλλες υπηρεσίες άρχισαν να περνάνε σταδιακά σε ιδιωτικές εταιρείες, με την υπογραφή εξαιρετικά κερδοφόρων συμβολαίων. Εύκολα μπορούσε να διαπιστώσει κανείς ότι ο ιδιωτικός τομέας προσέφερε ταχύτητα και ποιότητα υπηρεσιών και προϊόντων, ενώ, ταυτόχρονα, απάλλαξε τις κυβερνήσεις από ορισμένα βαρίδια στα πόδια τους. Η δύναμη της ιδιωτικοποίησης πολύ γρήγορα μετατράπηκε στην ιδιωτικοποίηση της δύναμης. Οι ΙΣΕ βλέποντας ταυτόχρονα τη διάθεση των κυβερνήσεων να μεταβιβάσουν στον ιδιωτικό τομέα ένα μεγάλο αριθμό υπηρεσιών, έδωσαν στις εταιρείες τους όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά τα οποία όχι μόνο τις νομιμοποιούσαν αλλά και τις μετέτρεπαν σε ταχέως εξελισσόμενες και ανταγωνιστικές. Ως ενδεικτικό της ταχύτητας με την οποία αναπτύσσονται οι ΙΣΕ αναφέρεται η αμερικάνικη στρατιωτική εταιρεία Armor Holdings, η οποία σύμφωνα με το περιοδικό Fortune αποτέλεσε μία από τις 100 γρηγορότερα αναπτυσσόμενες εταιρείες το έτος 1999-2000.

Εξάπλωση της Ιδιωτικής Στρατιωτικής Βιομηχανίας

Οι ΙΣΕ που έχουν δημιουργηθεί στις μέρες μας, δεν παρέχουν όλες τις ίδιες ακριβώς υπηρεσίες. Υπάρχει μία πολύ μεγάλη ποικιλία προϊόντων και υπηρεσιών που περιλαμβάνει κυρίως τα παρακάτω: παροχή στρατηγικών και τακτικών συμβουλών (think tanks), εκπαίδευση των τοπικών δυνάμεων, ασφάλεια υψηλών προσώπων, ασφάλεια χρηματαποστολών, υπηρεσίες συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών, ασφάλεια εγκαταστάσεων, εφοδιασμό σε οπλισμό και υλικά, ένοπλη υποστήριξη (direct action), υποστήριξη ΔΜ, ψυχολογικές επιχειρήσεις, καλυμμένες επιχειρήσεις, ανάκριση και έρευνα, παρακολούθηση-επιτήρηση, ναυτικές και αεροπορικές επιχειρήσεις, ασφάλεια κυβερ-

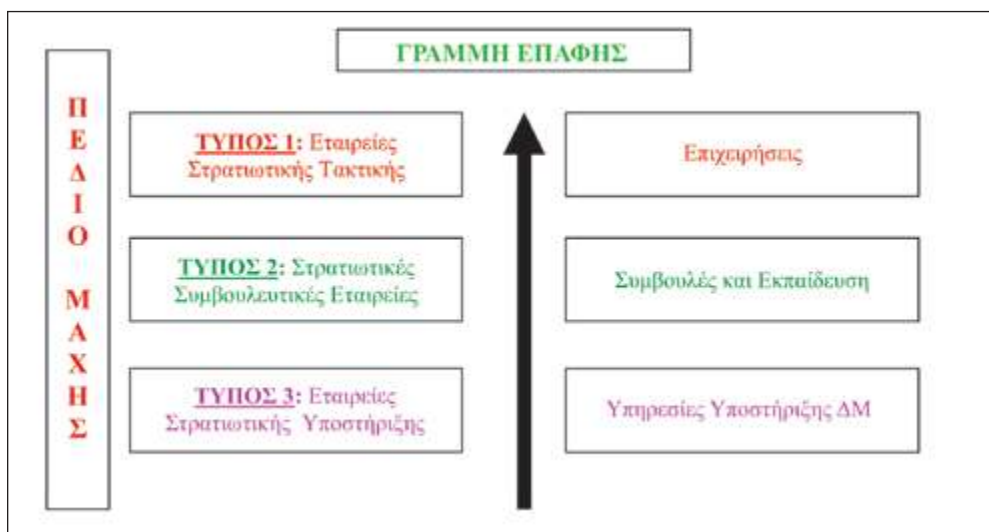
νοχώρου, διαχείριση-λειτουργία σωφρονιστικών καταστημάτων καθώς και αρκετές άλλες υπηρεσίες. Γενικά, όμως, οι εταιρείες που παρέχουν το τεράστιο αυτό φάσμα υπηρεσιών και προϊόντων, μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κύριες κατηγορίες:

• Κατηγορία 1^η:

Εταιρείες που προσφέρουν στρατιωτική-τακτική βοήθεια, με άλλα λόγια, υπηρεσίες μάχης. Το προσωπικό των εταιρειών αυτών συμμετέχει άμεσα στη μάχη και συνήθως προέρχεται από τις τάξεις των ειδικών δυνάμεων. Πελάτες των εταιρειών αυτών είναι εκείνοι που είτε δε διαθέτουν καθόλου στρατιωτικές δυνατότητες είτε τις διαθέτουν σε πολύ χαμηλό επίπεδο.

• Κατηγορία 2^η:

Στρατιωτικές συμβουλευτικές εταιρεί-

Ανάπτυξη των ΙΣΕ στο πεδίο της μάχης⁴

⁴ **Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry.** Στο σχεδιάγραμμα αυτό διαπιστώνουμε την κλιμάκωση των ΙΣΕ στο θέατρο των επιχειρήσεων. Η ανάπτυξη αυτή ακολουθεί τη «**Μέθοδο του Βέλους**», με τις εταιρείες που παρέχουν άμεσες πολεμικές υπηρεσίες να συνιστούν το μικρότερο αριθμό στο σύνολο των ιδιωτικών εταιρειών και οι οποίες βρίσκονται στις πλέον προωθημένες θέσεις εντός της εμπόλεμης ζώνης. Αντίθετα, ο μεγαλύτερος αριθμός των εταιρειών αυτών βρίσκεται στα μετόπισθεν και παρέχει υπηρεσίες υποστήριξης-ΔΜ.

ες, οι οποίες προσφέρουν στρατηγικές και τακτικές συμβουλές καθώς και εκπαίδευση στους πελάτες τους. Οι πελάτες των εταιρειών αυτών είναι συνήθως στρατοί που βρίσκονται στη φάση της αναδιοργάνωσης, είτε όλου του στρατεύματος είτε μέρος αυτού. Η ειδοποιός διαφορά της κατηγορίας αυτής σε σχέση με την προηγούμενη, είναι ότι η αποστολή των συμβούλων λειτουργεί συμπληρωματικά στη διοίκηση και στην εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεων των πελατών τους και δεν εμπλέκονται άμεσα στη μάχη. Οι υπηρεσίες αυτές συνήθως σχεδιάζονται για την υποστήριξη μακροπρόθεσμων προγραμμάτων.

• Κατηγορία 3^η:

Στρατιωτικές εταιρείες υποστήριξης, οι οποίες προσφέρουν υπηρεσίες ΔΜ, τεχνικής υποστήριξης, συντήρησης υλικών, υποδομών και εγκαταστάσεων καθώς και πληροφοριακού υλικού. Οι πιο συχνόι πελάτες των εταιρειών αυτών είναι εκείνοι που συνήθως εμπλέκονται σε επιχειρήσεις μεγάλης διάρκειας.

Εξαιτίας της μεγάλης αυτής ποικιλίας παρεχόμενων υπηρεσιών, οι παραπάνω ΙΣΕ, δεν έγιναν ευπρόσδεκτες μόνο από την κολοσσιαία αμερικανική στρατιωτική μηχανή, αλλά και από άλλα κράτη και

οργανώσεις παγκοσμίως. Η συνεργασία του αμερικανικού πενταγώνου με τις παραπάνω εταιρείες αποτέλεσε όχι μόνο την καλύτερη δυνατή διαφήμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών τους, αλλά και τη νομιμοποίησή τους ταυτόχρονα από τη διεθνή στρατιωτική και διπλωματική οικογένεια. Το Πεντάγωνο έχει υπογράψει περισσότερα από 3.000 συμβόλαια με τις παραπάνω εταιρείες την τελευταία δεκαετία. Οι ΙΣΕ ενεργοποιούνται σε περισσότερα από 50 κράτη, σε κάθε ήπειρο εκτός της Ανταρκτικής. Για παράδειγμα τα ευρωπαϊκά στρατεύματα συνεργάστηκαν με μία Ουκρανική εταιρεία, υπογράφοντας ένα συμβόλαιο αξίας άνω των 100 εκατομμυρίων δολαρίων, προκειμένου να μεταφέρουν με ουκρανικά αεροσκάφη προσωπικό και υλικά στο Αφγανιστάν. Το Βρετανικό υπουργείο εθνικής άμυνας, ακολουθώντας τα βήματα του Αμερικανικού Πενταγώνου υπόγραψε συμβόλαιο με την αμερικανική εταιρεία Halliburton, προκειμένου να παρέχει στα βρετανικά στρατεύματα υπηρεσίες ΔΜ. Αν και η ανάπτυξη και η λειτουργία των παραπάνω εταιρειών αρχίζει να παίρνει τις διαστάσεις ενός παγκόσμιου φαινομένου, παρόλα αυτά πάνω από το 70% των εταιρειών αυτών δραστηριοποιούνται

Περιοχές (με μαύρο) όπου η Ιδιωτική Στρατιωτική Βιομηχανία είναι ενεργή

στις Η.Π.Α. και στη Μεγάλη Βρετανία.

Πουθενά, όμως, παγκοσμίως ο ρόλος των ΙΣΕ δεν ήταν τόσο σημαντικός αλλά και τόσο αμφιλεγόμενος, όσο στις επιχειρήσεις στο Ιράκ. Αυτή τη στιγμή στο Ιράκ πραγματοποιείται η μεγαλύτερη ανάπτυξη ιδιωτικών εταιρειών που έχει γίνει ποτέ. Περισσότερες από 60 εταιρείες ενεργοποιούνται στην περιοχή αυτή, όπου απασχολούν περισσότερους από 20.000 ιδιωτικούς υπαλλήλους, συνιστώντας τη δεύτερη μεγαλύτερη δύναμη που έχει αναπτυχθεί στο Ιράκ μετά τις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις (στα νούμερα αυτά δε συμπεριλαμβάνονται χιλιάδες άλλοι υπάλληλοι οι οποίοι παρέχουν μη στρατιωτικές υπηρεσίες όπως ανοικοδόμηση του κράτους, υπηρεσίες στις πετρελαιοπηγές, κ.ά.).

Βέβαια, αυτά τα μεγάλα νούμερα προσωπικού μεταφράζονται και σε μεγάλα ρίσκα. Ένας πρόχειρος υπολογισμός των απωλειών των ΙΣΕ που συνεργάζονται με τα αμερικανικά στρατεύματα, ανέρχεται σε 175 νεκρούς και 900 τραυματίες μέχρι τώρα στο Ιράκ (ακριβή νούμερα δεν είναι διαθέσιμα γιατί το Πεντάγωνο δεν παρακολουθεί τις μη στρατιωτικές απώλειες). Οι εταιρείες Halliburton's Kellogg και Brown & Root⁵, είναι αυτή τη στιγμή οι μεγαλύτερες ιδιωτικές βιομηχανίες που δραστηριοποιούνται στο Ιράκ, εξασφαλίζοντας στα στρατεύματα τα εφόδια και τη συντήρηση του εξοπλισμού τους, με ένα συμβόλαιο το οποίο ανέρχεται στα

13 δις δολάρια (το κόστος του συμβολαίου αυτού είναι 2,5 φορές μεγαλύτερο από το κόστος ολόκληρου του πρώτου Πολέμου του Κόλπου το 1991).

Ταυτόχρονα, οι ιθύνοντες των εταιρειών αυτών προσπαθούν να πείσουν κάποιες κυβερνήσεις να ξεκινήσουν ή να επεκτείνουν τη συνεργασία μαζί τους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα εταιρειών που πίεσαν επιτυχώς την αμερικανική κυβέρνηση να άρει την απαγόρευση στις αμερικανικές εταιρείες, προκειμένου να εφοδιάζουν με στρατιωτική βοήθεια τη Γουινέα, ένα δυτικοαφρικανικό κράτος στο οποίο λαμβάνουν χώρα βίαιες και απάνθρωπες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε καθημερινή βάση.

Με άλλα λόγια οι ΙΣΕ είναι απαραίτητες στη συμμαχική προσπάθεια στο Ιράκ, βοηθώντας τις ένοπλες δυνάμεις να μειώσουν τα στρατεύματα που βρίσκονται ανεπτυγμένα στην περιοχή, να μειώσουν το κόστος του πολέμου (αν και αυτό το επιχείρημα δε θεωρείται πλέον πολύ αξιόπιστο από τους επικριτές των ΙΣΕ) και να αναλάβουν εργασίες τις οποίες τα στρατεύματα για διάφορους λόγους δεν επιθυμούν να εκτελέσουν. Ταυτόχρονα, όμως, έχουν εμπλακεί και στις πιο αμφιλεγόμενες και σκοτεινές ιστορίες αυτού του πολέμου, όπως κατηγορίες για αισχροκέρδεια, την κακοποίηση των ιρακινών αιχμαλώτων από τους αμερικανούς φύλακες στις φυλακές του Αμπού Γκράιμπ (Abu Ghraib), κ.ά.

⁵ Από το 1994 το Αμερικανικό Υπουργείο Εθνικής Άμυνας έχει υπογράψει 3.061 συμβόλαια με 12 από τις 24 εταιρείες που έχουν τη βάση τους στην αμερικανική επικράτεια και αναγνωρίζονται επισήμως από τις αμερικανικές κρατικές υπηρεσίες. Σύμφωνα με τα αρχεία του Πενταγώνου η αξία αυτών των συμβολαίων ανέρχεται στο ύψος των \$300 δις. Περισσότερα από 2.770 από τα παραπάνω συμβόλαια αναλήφθηκαν από μόλις δύο εταιρείες: την Kellogg Brown & Root (θυγατρική της Halliburton) και την Booz Allen Hamilton. Εξαιτίας της περιορισμένης πληροφόρησης που διαθέτει το Πεντάγωνο, είναι αδύνατο να καθοριστεί το ποσοστό αυτό των συμβολαίων το οποίο διατίθεται για εκπαίδευση, ασφάλεια ή υπηρεσίες ΔΜ.

Θετικά και αρνητικά σημεία των Ιδιωτικών Εταιρειών

Η ύπαρξη και η λειτουργία των ΙΣΕ στις μέρες μας, καθώς και ο ρόλος που αυτές διεκδικούν να διαδραματίσουν τα επόμενα χρόνια -τόσο στα στενά γεωγραφικά όρια μίας χώρας όσο και παγκοσμίως- αποτελεί ένα πολύ σοβαρό θέμα που απαιτεί πολύ προσεκτική προσέγγιση από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές. Η ευθύνη της πολιτείας για τον τρόπο με τον οποίο θα χειριστεί τις εταιρείες αυτές είναι κεφαλαίωδους σημασίας. Παράμετροι όπως ερασιτεχνικοί και πρόχειροι σχεδιασμοί, προσωπικό κέρδος και όφελος, πολιτικό κόστος, πρέπει να εκλείψουν από τη διαδικασία σχεδίασης και χάραξης του πλαισίου δραστηριοποίησης της βιομηχανίας αυτής. Μία βιομηχανία η οποία σίγουρα έχει να προσφέρει πολλά και γερά σημεία στηρίγματος στον εκάστοτε πελάτη της, αλλά και ταυτόχρονα να του δημιουργήσει τεράστια και δυσεπίλυτα προβλήματα στην περίπτωση που χάσει τη δυνατότητα συνεχούς και αποτελεσματικού ελέγχου των ενεργειών της.

Κάνοντας μία προσεκτική ανάλυση του τρόπου με τον οποίο βλέπουν και χειρίζονται ορισμένες κυβερνήσεις και κυρίως η αμερικανική το ρόλο των ΙΣΕ, διαπιστώνονται τα παρακάτω πλεονεκτήματα στην ύπαρξη και λειτουργία τους:

✓ Οι εταιρείες αυτές μπορούν να ανα-

πτυχθούν σε οποιαδήποτε περιοχή του πλανήτη πριν την «επίσημη» έναρξη των εχθροπραξιών μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών. Αυτό δίνει το πλεονέκτημα στην ενδιαφερόμενη πλευρά, να προετοιμάσει το έδαφος στο οποίο αργότερα θα αναπτύξει τον κύριο όγκο των στρατευμάτων της, χωρίς να κινδυνεύει να ενοχοποιηθεί από τη διεθνή κοινότητα για πρόωρη κήρυξη του πολέμου. Έτσι, είδαμε τις Η.Π.Α. να έχουν προσλάβει εταιρείες, που εκπαιδύσανε τους Βιετναμέζους πριν την επίσημη είσοδο της Αμερικής στον πόλεμο του Βιετνάμ, ενώ κάτι ανάλογο πραγματοποιήθηκε στο Αφγανιστάν, στον Πόλεμο του Κόλπου, καθώς και σε πολλά άλλα καυτά σημεία του πλανήτη μας⁶.

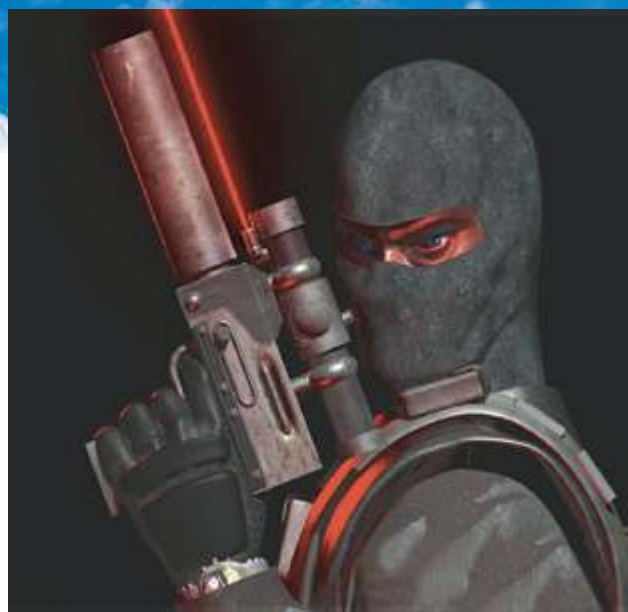
✓ Η ανάληψη από τις εταιρείες αυτές επιχειρήσεων, οι οποίες δεν εγκρίνονται επίσημα από την κυβέρνηση της χώρας ή δεν είναι επιθυμητές και καλοδεχούμενες από την κοινή γνώμη. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι πάρα πολλές τις τελευταίες δεκαετίες. Ενδεικτικά αναφέρονται εδώ η επιχείρηση των αμερικανών που αναλήφθηκε από τη CIA κατά τη διάρκεια του 1980 στη Νότια Αμερική. Κατά την επιχείρηση αυτή χρησιμοποιήθηκαν μυστικές ιδιωτικές εταιρείες, προκειμένου να συνεχιστεί η μεταφορά όπλων στους Κόντρας στη Νικαράγουα, μετά την απαγόρευση του Κογκρέσου για συνέχιση της επίσημης κρατικής βοήθειας. Άλλη ανάλογη επιχείρηση ήταν η υποβοήθηση

⁶ Μία από τις αποστολές που αναλαμβάνουν οι Δυνάμεις Ειδικών Επιχειρήσεων είναι και η Στρατιωτική Υποβοήθηση (Military Assistance-MA). Η αποστολή αυτή αναλαμβάνεται τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων. Κατά τη διάρκεια της αποστολής αυτής ολιγομελείς ομάδες ειδικών δυνάμεων εκπαιδεύουν και εξοπλίζουν ιθαγενή στρατιωτικά ή παραστρατιωτικά τμήματα, τα οποία είναι σε αντίθεση με την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της χώρας και στη συνέχεια τα καθοδηγούν ενάντια στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας-στόχου. Αυτή είναι μία πάγια τακτική των Αμερικανικών, κυρίως, ενόπλων δυνάμεων που την εφαρμόζουν συνεχώς σε όλες τις επιχειρήσεις μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

της Κολομβιανής αστυνομίας⁷ από τους αμερικανούς με προσωπικό και μέσα, στην προσπάθειά της να καταπολεμήσει τα καρτέλ κοκαΐνης που εξαπλώνονται ραγδαία στη χώρα της. Βέβαια, αν και τέτοια ελευθερία κινήσεων στην κάθε κυβέρνηση είναι πολλές φορές χρήσιμη και αναγκαία, δημιουργεί ένα σοβαρότατο πρόβλημα στη λειτουργία των δημοκρατικών πολιτευμάτων. Απομακρύνει την κοινή γνώμη από την πλήρη και ακριβή εικόνα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας της, αφού κρατάει μυστικές μία σειρά από εξαιρετικής σημασίας ενέργειες.

✓ Οι διαδικασίες στον ιδιωτικό τομέα είναι τις περισσότερες φορές γρηγορότερες και οικονομικότερες. Έτσι, δεν υπόκει-

νται σε συνεχείς ελέγχους και ατέρμονες γραφειοκρατικές διαδικασίες, που δικαίως επιβάλλονται σε αυτές τις περιπτώσεις στα δημοκρατικά κράτη από τον κρατικό μηχανισμό. Το αποτέλεσμα είναι άμεσο

⁷ Η κρατική αμερικανική νομοθεσία απαγορεύει στους στρατιώτες τη συμμετοχή τους στις Κολομβιανές επιχειρήσεις ενάντια στις αριστερές ομάδες επαναστατών καθώς και τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση των Κολομβιανών ενόπλων δυνάμεων με στενούς δεσμούς με τις ακροδεξιές παραστρατιωτικές οργανώσεις. Δεν υπάρχουν, όμως, ανάλογοι περιορισμοί για την συμμετοχή των ΙΣΕ σε παρόμοιες επιχειρήσεις. Έτσι, από το 1990 οι Η.Π.Α. έχουν πληρώσει περισσότερα από \$1.2 δις σε διάφορα συμβόλαια με τις ΙΣΕ, για την εξάλειψη των καρτέλ κοκαΐνης καθώς και για την υποβοήθηση του Κολομβιανού στρατού στην προσπάθεια του να περιορίσει τις ενέργειες των επαναστατών, που χρησιμοποιούν το εμπόριο ναρκωτικών για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεών τους.

τακτικό πλεονέκτημα στους ενδιαφερομένους, καθώς και ταχύτητα και ευελιξία στο θέατρο των επιχειρήσεων. Βέβαια, αν και η ταχύτητα στις περιπτώσεις αυτές είναι ένα αναμφισβήτητο πλεονέκτημα, το οικονομικό όφελος και κέρδος για τον άμεσα ενδιαφερόμενο είναι κάποιες φορές αμφισβητούμενο.

✓ Οι δημιουργούμενες απώλειες σε προσωπικό - υπαλλήλους των ιδιωτικών εταιρειών δεν καταγράφονται από το αμερικανικό πεντάγωνο, με αποτέλεσμα να μην είναι υποχρεωμένη η εκάστοτε κυβέρνηση να τις κοινοποιήσει στην κοινή γνώμη. Αυτό προσφέρει στην πολιτική και στρατιωτική ηγεσία ενός κράτους το επικοινωνιακό πλεονέκτημα, να μην «χρεώνεται» άμεσα τις ανθρώπινες απώλειες. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να συνεχίζει για μεγάλο χρονικό διάστημα μία επιχείρηση, παρακάμπτοντας ή μετριάζοντας τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης, η οποία ομολογουμένως εκδηλώνει μεγάλη δυσφορία στις εικόνες των νεκρών στρατιωτών. Αυτό βέβαια αποτελεί ένα άλλο σοβαρό κτύπημα στη λειτουργία των δημοκρατικών πολιτευμάτων, με μακροχρόνιες συνέπειες. Το γεγονός δηλαδή ότι μία δημοκρατικά εκλεγμένη και υπεύθυνη για το λαό της κυβέρνηση, κωφεύει και «γυρνάει την πλάτη» σε ανθρώπινες απώλειες της χώρας της, επειδή δεν τις χρεώνεται άμεσα η ίδια, σίγουρα δεν αποτελεί στοιχείο για το οποίο πρέπει να υπερηφανεύεται ένα κράτος.

✓ Σημαντική μείωση των στρατευμάτων που βρίσκονται αναπτυγμένα σε ένα θέατρο επιχειρήσεων, αφού έναν πραγματικά μεγάλο όγκο εργασιών, κυρίως βοηθητικών, αναλαμβάνει το προσωπικό των ιδιωτικών στρατιωτικών βιομηχανιών. Αυτό μπορεί να αποτελέσει ένα

σημαντικό πλεονέκτημα για ένα κράτος το οποίο έχει ταυτόχρονα σε εξέλιξη επιχειρήσεις σε πολλά μέρη του πλανήτη (όπως είναι αυτή τη στιγμή οι Η.Π.Α.) ή παρουσιάζει αυξημένο δημογραφικό πρόβλημα, με αποτέλεσμα να είναι μειωμένη η επάνδρωση των ενόπλων δυνάμεων του (όπως συμβαίνει στην Ελλάδα). Επίσης, μπορεί να αποτελέσει και μία πολύ χρήσιμη εναλλακτική λύση, στις περιπτώσεις που ένα κράτος δεν επιθυμεί για οποιονδήποτε λόγο (είτε λόγω επικινδυνότητας είτε λόγω διπλωματικών κλυμάτων, κ.ά.) να αποστείλει στρατεύματα σε μία διεθνή αποστολή, για να εκπληρώσει τις τυπικές και ουσιαστικές υποχρεώσεις του ως κράτος-μέλος ενός διεθνούς οργανισμού (π.χ. NATO).

Βέβαια η παρουσία των εταιρειών αυτών στους κόλπους των διάφορων κυβερνητικών και μη ενεργειών, εγκυμονεί πολλούς κινδύνους και επιπλοκές οι σπουδαιότεροι από τους οποίους είναι οι παρακάτω:

✓ Αδυναμία αποτελεσματικού ελέγχου και παρακολούθησης των ενεργειών των ιδιωτικών εταιρειών. Τα κίνητρα μίας εταιρείας δε συμπίπτουν πάντα με το συμφέρον των πελατών της ή το δημόσιο συμφέρον. Σε έναν τέλειο κόσμο αυτό το μειονέκτημα θα ξεπερνούταν με κατάλληλη και χρηστή διαχείριση, με την τήρηση από πλευράς της εταιρείας με θρησκευτική ευλάβεια των συμφωνηθέντων και τέλος με τη συνεχή επίβλεψη και έλεγχο όλων των εργαζομένων καθώς και των παρεχόμενων από αυτούς υπηρεσιών. Στην πραγματικότητα, όμως, μία τέτοια προσεκτική και λεπτομερής εξέταση συχνά απουσιάζει, ενώ οι υπάρχοντες ελεγκτικοί μηχανισμοί αδυνατούν να πετύχουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα.

Εάν στους παραπάνω λόγους προστεθεί και το γεγονός ότι οι ΙΣΕ συνήθως προσφέρουν τις υπηρεσίες τους μέσα σε ένα πλαίσιο σχετικά μεγάλης αυτονομίας -που σε συνδυασμό με την υπάρχουσα ομίχλη και αβεβαιότητα του πολέμου δημιουργεί ένα εύθραυστο και ομιχλώδες περιβάλλον- εύκολα συμπεραίνει κανείς πόσο δύσκολο είναι να ελεγχθεί η ποσότητα και η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Επίσης, δεν πρέπει να μας διαφεύγει και το γεγονός ότι αυτός που απολαμβάνει τις υπηρεσίες αυτές, δεν είναι πάντα αυτός που διαπραγματεύεται τους όρους του συγκεκριμένου συμβολαίου. Για παράδειγμα, μερικά κράτη μισθώνουν κάποιες ΙΣΕ, προκειμένου να εφοδιάσουν με προσωπικό ασφαλείας εκ μέρους τους διάφορους διεθνείς οργανισμούς. Σαν φυσικό επακόλουθο όλων των παραπάνω, είναι το φαινόμενο της παροχής χαμηλής ποιότητας υπηρεσιών και προϊόντων, ή της υπέρ-χρέωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών σε βάρος του άμεσα ενδιαφερομένου. Τελικά το αποτέλεσμα είναι, ορισμένες από τις υπηρεσίες ή τα υλικά να έχουν κοστολογηθεί πολύ ακριβότερα από την αρχική τους τιμή και να έχουν προσφερθεί σε πολύ κατώτερη ποιότητα από την καθορισθείσα. Είναι πολύ πρόσφατο το παράδειγμα της εταιρείας Halliburton στο Ιράκ, όπου στο παρελθόν κατείχε πολύ υψηλή διοικητική θέση ο νυν αντιπρόεδρος των Η.Π.Α. Dick Cheney, η οποία κατηγορήθηκε για υπέρ-χρεώσεις των καυσίμων, καθώς και χρέωση υπηρεσιών που ποτέ δεν παραδόθηκαν στα αμερικανικά στρατεύματα.

✓ Ο ιδιωτικός χαρακτήρας των εταιρειών. Οι εταιρείες που αναλαμβάνουν να εκτελέσουν τέτοια συμβόλαια αν και

παρέχουν στρατιωτικές υπηρεσίες, εξακολουθούν να είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις και να διατηρούν όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μίας ιδιωτικής εταιρείας. Ταυτόχρονα, ως μία ιδιωτική εταιρεία κερδοσκοπικού χαρακτήρα, δεν ελέγχεται από την ισχύουσα στρατιωτική δικαιοσύνη και νομοθεσία, όπως γίνεται παγκοσμίως στους ομολόγους των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτό σημαίνει ότι η κάθε εταιρεία, ο κάθε εργολάβος, ακόμη και το κάθε μέλος της, διατηρεί το δικαίωμα να σταματήσει να προσφέρει ή και να αναστείλει τις προκαθορισμένες υπηρεσίες για οποιονδήποτε λόγο και να αποχωρήσει από το θέατρο των επιχειρήσεων. Οι λόγοι και οι αιτίες αποχώρησης κλιμακώνονται από κάτι απλό (γεγονός το οποίο ομολογουμένως είναι ιδιαίτερα σπάνιο), μέχρι κάτι πολύ σύνθετο, όπως για παράδειγμα η περιοχή αναπτύξεως να έγινε ιδιαίτερα επικίνδυνη για τα μέλη και το προσωπικό της εταιρείας, ή η όλη επιχείρηση να εξελίχθηκε σε μία ζημιογόνα κατάσταση για το γενικότερο συμφέρον της εταιρείας. Όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό, τέτοιες ενέργειες θέτουν σε κίνδυνο την εξέλιξη της αναλαμβανόμενης στρατιωτικής επιχείρησης, αφού δημιουργούν ξαφνικά σοβαρότατα κενά στο στρατιωτικό δίκτυο. Ήδη έχουν καταγραφεί μέχρι τώρα αρκετά τέτοια περιστατικά ιδιαίτερα στο Ιράκ, όπου πολλές ιδιωτικές εταιρείες ανέστειλαν ή τερμάτισαν τις υπηρεσίες τους και αποχώρησαν από την «καυτή» εμπόλεμη ζώνη, δημιουργώντας έτσι μεγάλα προβλήματα στις συμμαχικές δυνάμεις που είναι αναπτυγμένες στη συγκεκριμένη περιοχή. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις όπου υπάλληλοι των εταιρειών αυτών, ανέλαβαν πολύ μεγαλύτερο ρίσκο και αντιμετώ-

πισαν πολύ μεγαλύτερους κινδύνους από τους στρατιωτικούς ομολόγους τους, πέραν των συμφωνηθέντων, προκειμένου να φέρουν σε πέρας την ανατεθείσα αποστολή. Σε κάθε περίπτωση, όμως, οι Ένοπλες Δυνάμεις δεν έχουν την πολυτέλεια παρόμοιων ενεργειών κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα η νομικά αυτή κατοχυρωμένη επιλογή των παραπάνω εταιρειών, να αποτελεί ένα σοβαρό εμπόδιο στην επιθυμία πολλών αξιωματούχων όταν πρόκειται να υπογράψουν ανάλογα συμβόλαια.

✓ Έλλειψη ικανοποιητικού νομικού πλαισίου για την εξακρίβωση της ιδιότητας, καθώς και τον έλεγχο της στάσης και της συμπεριφοράς του προσωπικού των βιομηχανιών αυτών. Διαπιστώνεται λοιπόν, όχι μόνο μία σοβαρότατη έλλειψη νόμων, κανονισμών και διαταγών-οδηγιών αλλά περιστασιακά και μία εξίσου σοβαρή αδράνεια των υπαρχόντων ελληνικών μηχανισμών. Αν και οι ιδιωτικές εταιρείες και οι υπάλληλοι τους, είναι ένα

αναπόσπαστο κομμάτι πολλών στρατιωτικών επιχειρήσεων, αυτές δεν υπόκεινται στο στρατιωτικό ποινικό κώδικα, αλλά τείνουν να δραστηριοποιούνται στη «γκρίζα» ζώνη του υπάρχοντος νομικού πολιτισμού κάθε χώρας, όσον αφορά τη διάκριση ενός πολίτη από ένα στρατιώτη. Έτσι, οι υπάλληλοι μίας εταιρείας δεν είναι ακριβώς πολίτες, αφού μεταφέρουν και χρησιμοποιούν όπλα, ανακρίνουν αιχμαλώτους, φορτώνουν και σπλίζουν τις βόμβες και γενικά εκτελούν ένα ευρύ φάσμα στρατιωτικών αποστολών. Όμως, δεν είναι ακριβώς ούτε στρατιώτες. Ένας αμερικάνος επιφανής στρατιωτικός νομικός αναλυτής λέει: «Νομικά μιλώντας οι υπάλληλοι των ιδιωτικών εταιρειών κατατάσσονται στην ίδια ακριβώς γκρίζα ζώνη με τους μη νόμιμους στρατιώτες⁸ που κρατούνται στην βάση του Γκουαντάναμο⁹».

Αυτή η έλλειψη ενός ξεκάθਾਰου νομικού πλαισίου σημαίνει ότι, κάθε φορά που ένας υπάλληλος συλλαμβάνεται, εναπόκειται αποκλειστικά και μόνο στη

⁸ **Μη νόμιμοι στρατιώτες.** Είναι ένας στρατιώτης που η συμπεριφορά του δεν είναι σύμφωνη ούτε με τα δικαιώματα ενός στρατιώτη, όπως αυτά περιγράφονται από τους ισχύοντες νόμους του πολέμου (Συνθήκη της Γενεύης), ούτε με τα πολιτικά δικαιώματα που έχει ένας κοινός εγκληματίας (κοινός ποινικός κώδικας). Ο όρος αυτός δεν εμφανίζεται στην Τρίτη Συνθήκη της Γενεύης. Ωστόσο, στο άρθρο 4 της παραπάνω συνθήκης περιγράφονται οι κατηγορίες των ατόμων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως Αιχμάλωτοι Πολέμου (ή αλλιώς κρατούμενοι νόμιμοι στρατιώτες). Μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, η κυβέρνηση των Η.Π.Α. πρότεινε για όλους εκείνους που δεν μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως Αιχμάλωτοι Πολέμου -σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό- να χαρακτηρίζονται ως Μη νόμιμοι στρατιώτες. Έτσι, όλοι αυτοί που δε χαρακτηρίζονταν ως Αιχμάλωτοι Πολέμου δε θα βρισκόνταν υπό την προστασία της Συνθήκης της Γενεύης. Υπάρχουν, όμως, κρατούμενοι που δε δικαιούνται να αντιμετωπισθούν ούτε σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης αλλά ούτε και με τους ισχύοντες κρατικούς νόμους, εξαιτίας της μη νόμιμης φύσης των ενεργειών στις οποίες προέβησαν (πολεμικές ενέργειες). Χαρακτηρίζοντας λοιπόν κάποιον με την ιδιότητα του Μη Νόμιμου Στρατιώτη, αυτομάτως κατατάσσεται πέρα από τη δικαιοδοσία του υπάρχοντος νομικού μας πολιτισμού. Με άλλα λόγια, χαρακτηρίζοντας κάποιον με αυτόν τον όρο, παρακάμπτεται το νομικό κώλυμα της Συνθήκης της Γενεύης και ο κοινός ποινικός κώδικας, οπότε διευκολύνεται το ενδιαφερόμενο κράτος να συλλαμβάνει, να ανακρίνει, να φυλακίζει και να απαγγέλλει κατηγορίες για ενέργειες που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την τρομοκρατία.

⁹ **Γκουαντάναμο.** Πόλη της Κούβας, στην ομώνυμη επαρχία. Στο νότιο τμήμα του κόλπου σε μία έκταση 111,9 τ.χλμ. βρίσκεται η ομώνυμη αμερικανική βάση. Οι αμερικανοί κατέχοντας από το 1901 την περιοχή αυτή (έναντι ενοικίου), εγκατέστησαν μερικά χρόνια αργότερα μία ναυτική βάση. Μετά από μερικές δεκαετίες η κυβέρνηση της Κούβας ζήτησε από τους αμερικανούς να επιστρέψουν το χώρο αυτό αλλά οι τελευταίοι αρνήθηκαν. Τα τελευταία χρόνια η βάση αυτή χρησιμοποιείται κυρίως για τη φυλάκιση και την ανάκριση ατόμων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την τρομοκρατία. Βέβαια, στις μέρες μας, η βάση αυτή έχει γίνει συνώνυμο με τις διαδικασίες παράνομης και αντισυνταγματικής κράτησης των υπόπτων για τρομοκρατικές ενέργειες και έχει προκαλέσει παγκόσμια κραυγή διαμαρτυρίας, η οποία μεταξύ άλλων απαιτεί την άμεση απελευθέρωση των κρατουμένων και το κλείσιμο της βάσης.

διάθεση των αντιπάλων του προκειμένου να καθορισθεί η ακριβής του ιδιότητα. Τα αποτελέσματα αυτής της αβεβαιότητας μπορεί να είναι πολύ σοβαρά, όπως στην περίπτωση των τριών αμερικανών υπαλλήλων μίας αμερικανικής εταιρείας (που δεν είχε καμία απολύτως σχέση με τη στρατιωτική βιομηχανία), της οποίας το αεροπλάνο κατέπεσε στην Κολομβία το 2003, σε μία περιοχή ελεγχόμενη από επαναστατικές ομάδες. Οι τρεις πολίτες

κρατούνται ακόμα αιχμάλωτοι από τότε με την κατηγορία της κατασκοπίας. Ταυτόχρονα, οι νόμιμοι εργοδότες τους καθώς και η αμερικανική κυβέρνηση φαίνεται ότι «νίπτει τας χείρας της» για το θέμα αυτό.

Επίσης, δεν είναι ξεκάθαρο ποια είναι η αρμόδια αρχή και με ποια διαδικασία θα ερευνήσει, θα δικάσει και θα τιμωρήσει τα αδικήματα που διαπράττονται από τους υπαλλήλους των στρατιωτικών βιομηχανιών. Σε αντίθεση με τους στρατιώτες, οι οποίοι υπόκεινται στον εθνικό στρατιωτικό ποινικό κώδικα (ΣΠΚ), οι ιδιώτες συνήθως υπόκεινται στη δικαιοδοσία της χώρας στην οποία διαπράττεται το συγκεκριμένο αδίκημα. Αλλά οι ΙΣΕ συνήθως δραστηριοποιούνται σε παραπαίοντα κράτη, των οποίων ο νομικός πολιτισμός νοσεί βαριά, με αποτέλεσμα να είναι σχεδόν αδύνατη η ποινικοποίηση και η εκδίκαση των διαπραττόμενων αδικημάτων. Έτσι για παράδειγμα στο Ιράκ, εξαιτίας τη μη ικανοποιητικής λειτουργίας ακόμα του νομικού συστήματος, οι υπάλληλοι των ΙΣΕ εξαιρούνται από την τοπική δικαιοδοσία. Βέβαια, είναι πολύ δύσκολο να δικαστεί ένα αδίκημα στη χώρα αυτού που το διέπραξε, αφού ελάχιστα νομικά συστήματα καλύπτουν αδικήματα που διαπράττονται έξω από την επικράτεια της χώρας. Ως φυσικό αποτέλεσμα των παραπάνω δεδομένων, έχουμε το εξής αντιφατικό και οξύμωρο φαινόμενο: ένα αδίκημα που διαπράττεται από έναν υπάλληλο μίας ΙΣΕ να μην υπόκειται στη δικαιοδοσία ούτε του κράτους που διεξάγονται οι τρέχουσες επιχειρήσεις ούτε αυτού που έχει αποστείλει τις συγκεκριμένες δυνάμεις αλλά ούτε βέβαια και του στρατιωτικού ποινικού κώδικα, αφού το υπόψιν άτο-

μο δεν είναι στρατιωτικός. Συνεπώς το παραπάνω νομικό κενό δημιουργεί τις συνθήκες ώστε το συγκεκριμένο αδίκημα να παραμείνει ατιμώρητο. Έτσι, στο Ιράκ από την έναρξη των επιχειρήσεων έως σήμερα, κανένας ιδιωτικός υπάλληλος (παρόλο που έχουν δράσει περισσότεροι από 20.000 υπάλληλοι), καμίας εταιρείας δεν έχει κατηγορηθεί για κάποιο ποινικό αδίκημα, σε αντίθεση με τους αμερικανούς στρατιώτες που δεκάδες από αυτούς έχουν οδηγηθεί ενώπιον του στρατοδικείου. Το κενό αυτό δυστυχώς επαληθεύτηκε από ένα άλλο τραγικό περιστατικό, που έλαβε χώρα στις φυλακές του Αμπού Γκράιμπ (Abu Ghraib). Σύμφωνα με τις έρευνες που διεξήχθησαν μετά τις καταγγελίες που είδαν το φως της δημοσιότητας για την κακοποίηση των ιρακινών κρατουμένων, διαπιστώθηκε ότι όλοι οι μεταφραστές και πάνω από τους μισούς ανακριτές που είχαν εμπλακεί στο παραπάνω περιστατικό ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι που εργάζονταν για δύο μεγάλες αμερικάνικες ιδιωτικές εταιρείες: την CACI International και την Titan Corporation. Ο αμερικανικός στρατός μετά από έρευνες διαπίστωσε ότι ιδιωτικοί υπάλληλοι εμπλέκονται σε ποσοστό 36% στο παραπάνω περιστατικό και αναγνώρισε 6 υπαλλήλους σαν ενόχους. Δύο χρόνια μετά από το παραπάνω περιστατικό, κανένας από τους 6 κατηγορούμενους δεν έχει οδηγηθεί στη δικαιοσύνη, σε αντίθεση με το στρατό που δίκασε όλους τους κατηγορούμενους στρατιωτικούς. Η μόνη επίσημη έρευνα που διεξήχθη από τις εμπλεκόμενες ΙΣΕ ήταν αυτή από την CACI International στο εσωτερικό της ίδιας της εταιρείας. Έτσι, η CACI ερεύνησε την CACI και τελικά βρήκε ότι δεν διαπράχτηκε κανένα αδίκημα! Το

γεγονός αυτό είναι μία άλλη σοβαρή απόδειξη, για το πόσο νοσεί το υφιστάμενο νομικό σύστημα.

✓ Ένα άλλο σημαντικό μειονέκτημα στην εκτεταμένη χρησιμοποίηση των εταιρειών αυτών, είναι το δίλημμα που γεννιέται σχετικά με τη χρησιμοποίηση και το μέλλον των ίδιων των Ενόπλων Δυνάμεων. Είναι γνωστό ότι το αποκλειστικό προνόμιο για την ειρήνη και την ασφάλεια μίας χώρας από αρχαιοτάτων χρόνων το έχουν οι Ένοπλες Δυνάμεις αυτής. Στο χώρο αυτό, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, βρίσκεται το προσεκτικά επιλεγμένο και εκπαιδευμένο προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων. Η εμφάνιση και η ευρεία χρησιμοποίηση από τις εκάστοτε κυβερνήσεις των ΙΣΕ σε παγκόσμια κλίμακα, είχε σαν αποτέλεσμα τη διεκδίκηση με αξιώσεις ενός μεγάλου μέρους από την παραδοσιακή αποστολή του στρατεύματος, καθώς επίσης και ενός μεγάλου ποσοστού από το έμψυχο δυναμικό του. Έτσι λοιπόν, το στρατιωτικό μονοπώλιο άρχισε να παραβιάζεται τα τελευταία χρόνια από την ιδιωτική πρωτοβουλία και από τους νόμους του ιδιωτικού τομέα στην αγορά εργασίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να βρίσκονται αντιμέτωποι σε μία συνεχή διελκυστίδα, το δημόσιο συμφέρον, που εκφράζεται από τις ένοπλες δυνάμεις και το ιδιωτικό συμφέρον που επιδιώκουν οι ΙΣΕ.

Η θέση και η στάση της στρατιωτικής κοινότητας απέναντι σε αυτή τη νέα κατάσταση είναι αμφιταλαντευόμενη. Από τη μία πλευρά είναι ευγνώμονες που έχουν κάποιον να μοιράζεται μαζί τους το βάρος το οποίο έχουν αναλάβει και μεγαλώνει καθημερινά με τις ανά τον κόσμο νέες αναλαμβανόμενες αποστολές. Το αίσθημα αυτό της ευγνωμοσύνης

γίνεται ακόμα πιο έντονο από το γεγονός της συνεχούς μείωσης του μεγέθους του στρατεύματος (οι Η.Π.Α. παρουσιάζουν μείωση στις ένοπλες δυνάμεις της τάξεως του 35% από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, ενώ οι Βρετανικές ένοπλες δυνάμεις είναι στο μικρότερο επίπεδο από την εποχή των Ναπολεόντειων πολέμων) και ταυτόχρονα της συνεχούς αύξησης των αναλαμβανόμενων αποστολών παγκοσμίως. Αυτό λοιπόν το κενό έρχονται να καλύψουν οι ΙΣΕ.

Από την άλλη πλευρά υπάρχει μία έντονη ανησυχία και ένας βásiμος προβληματισμός σχετικά με την πρόθεση και την αποτελεσματικότητα του νέου αυτού παίκτη, ο οποίος όχι μόνο «μπλέκεται στα πόδια» των ενόπλων δυνάμεων αλλά και απορροφάει το επίλεκτο προσωπικό από τις τάξεις τους. Έτσι λοιπόν, ένας στρατιωτικός ο οποίος εκπαιδεύεται με πολύ προσεκτικό και επαγγελματικό τρόπο και για μεγάλο χρονικό διάστημα με κονδύλια του κρατικού προϋπολογισμού, σε δεδομένη χρονική στιγμή εγκαταλείπει τις τάξεις του στρατεύματος και υπογράφει συμβόλαιο με μία ιδιωτική εταιρεία με απώτερο σκοπό το μεγαλύτερο κέρδος για προσωπικό όφελος. Ταυτόχρονα, όσο επεκτείνονται οι εταιρείες αυτές, τόσο περισσότερα άτομα από τους κόλπους του στρατεύματος θα απορροφούν και δυστυχώς θα προσβλέπουν πάντα στο να προσλαμβάνουν τους πλέον ικανούς και ταλαντούχους στρατιώτες. Τη στιγμή μάλιστα που οι απολαβές ενός στρατιώτη στη νέα του αυτή καριέρα θα είναι από δύο έως δέκα φορές μεγαλύτερες από ό,τι θα ήταν αν παρέμενε στις ένοπλες δυνάμεις. Το θέμα αυτό έχει απασχολήσει περισσότερο από κάθε άλλο το προσωπικό των ειδικών δυνάμεων, το οποίο είναι

και το πλέον ικανό και εξειδικευμένο. Η κοινότητα των ειδικών δυνάμεων έχει υποστεί το μεγαλύτερο πλήγμα με τη ραγδαία εξάπλωση των ΙΣΕ. Επίλεκτες μονάδες ειδικών δυνάμεων παγκοσμίως, αιμορραγούν συνεχώς χάνοντας τα επίλεκτα στελέχη τους, τα οποία έχουν επανδρώσει τις ιδιωτικές εταιρείες. Στο Ιράκ, για παράδειγμα σήμερα, ένας πρώην στρατιώτης των ειδικών δυνάμεων κερδίζει 800-1.000\$ ημερησίως. Αυτό πραγματικά είναι ένα πολύ δυνατό κτύπημα στην ικανότητα του στρατεύματος να διατηρήσει στις τάξεις του τους πλέον ικανούς στρατιώτες. Πολλές κυβερνήσεις, μεταξύ αυτών και αυτή των Η.Π.Α., έχουν αποτύχει στην προσπάθεια τους να αναχαιτίσουν το φαινόμενο αυτό. Μερικά κράτη ψήφισαν νόμους που επιτρέπουν σε ορισμένες κατηγορίες στρατιωτών να παίρνουν ένα χρόνο άδεια άνευ αποδοχών, με την ελπίδα να αποκτήσει κάποιος γρήγορα λίγα χρήματα δουλεύοντας σε μία ΙΣΕ και να επιστρέψει στους κόλπους του στρατεύματος στη συνέχεια. Αυτό είναι προτιμότερο από το να χάνει για πάντα έναν καλά εκπαιδευμένο στρατιώτη. Παρόλα τα μέτρα, όμως, που υιοθετήθηκαν, το παραπάνω πρόβλημα εξακολουθεί να υπάρχει και συνεχώς να μεγεθύνεται.

✓ Το φαινόμενο της ιδιωτικοποίησης της δύναμης, σημαίνει ότι τα στρατιωτικά μέσα είναι άμεσα διαθέσιμα στην ανοικτή αγορά. Ενώ λοιπόν κάποτε η δημιουργία ενός ικανοποιητικού στρατού απαιτούσε χρόνο, χρήμα και πολύ προσπάθεια, σήμερα είναι εφικτό να αποκτήσει κάποιος τις υπηρεσίες ενός στρατεύματος εντός λίγων ημερών, αρκεί να έχει τη δυνατότητα να πληρώσει το ανάλογο οικονομικό τίμημα. Χάνεται, με άλλα λόγια, το

μονοπώλιο που είχε μέχρι τώρα κάθε κράτος στην κατοχή και στη χρήση της στρατιωτικής δύναμης. Αυτό έχει σαν φυσικό επακόλουθο να ανατρέπεται η ισορροπία δυνάμεων και κατ' επέκταση να απειλείται η διεθνής σταθερότητα και ασφάλεια. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα εντονότερο στις περιφερειακές συρράξεις, όπου η παρουσία ή η απουσία μίας και μόνο μονάδας είναι δυνατό να συντηρήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα την πολεμική σύγκρουση, ή ακόμα και να ανατρέψει το τελικό αποτέλεσμα. Από την άλλη πλευρά, όμως, είναι πιθανόν, η δυνατότητα εκμίσθωσης μίας ΙΣΕ να λειτουργήσει και αποτρεπτικά σε έναν πιθανό αντίπαλο προτού αυτός ξεκινήσει τις εχθροπραξίες.

✓ Ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από την εύκολη πρόσβαση στην ιδιωτική δύναμη, είναι και η αλλαγή στις σχέσεις των μεγάλων και δυνατών κρατών με τα μικρά και αδύναμα κράτη. Η ασφάλεια και η σταθερότητα των ασθενέστερων κρατών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη στρατιωτική βοήθεια και υποστήριξη που τους προσφέρουν τα ισχυρότερα κράτη. Αυτή η βοήθεια χρησιμοποιείται ως ένας μοχλός πίεσης των ισχυρών προς τους αδυνάτους, προκειμένου οι τελευταίοι να συμπλέουν πάντα με τα συμφέροντα των πρώτων. Τη σχέση αυτή δέσμευσης και εξάρτησης έρχεται να ανατρέψει η ιδιωτική στρατιωτική βιομηχανία, η οποία παρέχει τη δυνατότητα στα μικρά κράτη να καταφεύγουν σε αυτή. Με αυτήν την τακτική τούς δίνεται η δυνατότητα να βρίσκουν την απαιτούμενη στρατιωτική βοήθεια που κάθε φορά χρειάζονται και να απομακρύνονται σιγά-σιγά από τους προηγούμενους «προστάτες» τους,

ακολουθώντας έτσι μία διαφορετική πολιτική. Εύκολα, όμως, γίνεται αντιληπτό, ότι αυτό αποτελεί έναν άλλο παράγοντα που απειλεί τη διεθνή ασφάλεια και σταθερότητα.

✓ Τέλος, η ποιότητα του προσωπικού που στρατολογείται από τις παραπάνω εταιρείες γεννά πολλά ηθικά ερωτήματα. Έτσι, διαπιστώνεται πολλές φορές, προσωπικό που σε παλαιότερες συρράξεις είχε προβεί σε ωμότητες εναντίον άλλων συνανθρώπων του και είχε κατηγορηθεί για αυτές, τελικά να απαλλάσσεται και να αναζητεί ένα νέο νόμιμο φορέα προκειμένου να προσφέρει τις υπηρεσίες του. Τη δυνατότητα αυτή του την προσφέρουν οι ΙΣΕ. Εργαζόμενος για την ιδιωτική βιομηχανία και ειδικά στην περίπτωση που είναι τα-

λαντούχος, θα καταφέρει να παραγράψει τα παλαιότερα λάθη του, με τη βοήθεια της νομικής προστασίας της εταιρείας.

Η ανομοιογένεια του προσωπικού που συγκροτεί τις ΙΣΕ εγείρει ένα άλλο ηθικό ζήτημα. Το προσωπικό δεν προέρχεται μόνο από τις επίλεκτες μονάδες των δυτικών χωρών. Τα περισσότερα άτομα αναζητούνται και εντοπίζονται σε χώρες που παρέχουν φθινό εργατικό δυναμικό, όπως για παράδειγμα στη Νότια Αμερική, σε χώρες του πρώην κομμουνιστικού μπλοκ, κ.ά. Δημιουργείται τελικά ένα μωσαϊκό εθνοτήτων με διαφορετική καταγωγή, δυνατότητες, τρόπο προσέγγισης και χειρισμού διαφορετικών καταστάσεων. Αυτή η πολυμορφία των υπαλλήλων, μερικές φορές προκαλεί μία αρνητική επίδραση στο προσωπικό προς όφελος του οποίου παρέχονται οι ζητούμενες υπηρεσίες ή ακόμα και στους κατοίκους της περιοχής εντός της οποίας ενεργοποιούνται. Για παράδειγμα μία εταιρεία η οποία δραστηριοποιείται στο Κόσοβο και έχει στις τάξεις της σέρβους υπαλλήλους, θα αντιμετωπίσει περισσότερα προβλήματα κατά την υλοποίηση των υποχρεώσεών της. Τις ΙΣΕ, όμως, δεν τις ενδιαφέρει από πού προέρχεται το προσωπικό τους αλλά τι μπορεί να κάνει για αυτές και πόσο καλά μπορεί να το κάνει.

Ομοιότητες και Διαφορές μεταξύ των Ιδιωτικών Στρατιωτικών Εταιρειών και των Μισθοφορικών Στρατών

Σε προηγούμενη παράγραφο παρουσιάστηκε ο ορισμός των ΙΣΕ και πως

οι εταιρείες αυτές αποτέλεσαν μία φυσική εξέλιξη και μετάλλαξη των μισθοφορικών επαγγελματιών. Ας δούμε, όμως, ποιες είναι οι διαφορές και οι ομοιότητες των δύο αυτών κοντινών εννοιών.

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης¹⁰ (ΣΤΓ) στο άρθρο 47 ως **Μισθοφόρος** ορίζεται ένα οποιοδήποτε άτομο που:

⇒ στρατολογείται ειδικώς στο εσωτερικό μίας χώρας ή το εξωτερικό προκειμένου να συμμετέχει σε μία ένοπλη σύρραξη.

⇒ συμμετέχει τελικά άμεσα στις εχθροπραξίες.

⇒ το κίνητρο για να πάρει μέρος στις εχθροπραξίες είναι η επιθυμία του για προσωπικό κέρδος και η υπόσχεση από το ένα μέρος των εμπλεκόμενων για υλική αποζημίωση, σημαντικά μεγαλύτερη από αυτή που δίνεται στους αντίστοιχους πολεμιστές με όμοιο βαθμό και καθήκοντα των ενόπλων δυνάμεων των αντιμαχόμενων πλευρών.

⇒ δεν είναι ούτε υπήκοος των εμπλεκόμενων κρατών-πλευρών ούτε κάτοικος της επικράτειας που ελέγχεται από κάποια από τα εμπλεκόμενα μέρη.

⇒ δεν είναι μέλος των ενόπλων δυνάμεων των εμπλεκόμενων στη σύρραξη πλευρών.

⇒ δεν έχει αποσταλεί από κράτος άμεσα εμπλεκόμενο στη σύρραξη, αλλά ούτε από κράτος που έχει αποστείλει ένοπλες δυνάμεις με υπηρεσιακή αποστολή να λάβουν μέρος στη διεξαγόμενη σύρραξη.

Οι ΙΣΕ στη μορφή την οποία τις συναντάμε τα τελευταία χρόνια, παρουσιάζουν ορισμένες ομοιότητες αλλά και πολλές διαφορές με τα παλιότερα μι-

¹⁰ Επιπρόσθετο Πρωτόκολλο στη Συνθήκη της Γενεύης στις 12 Αυγούστου 1949 και σε σχέση με το Πρωτόκολλο για την Προστασία των Θυμάτων των Ενόπλων Συρράξεων (Πρωτόκολλο 1, 8 Ιουνίου 1977).

σθοφορικά επαγγέλματα, των οποίων οι στρατιώτες ήταν γνωστοί και ως «σκυλιά του πολέμου». Η διάκριση μεταξύ των δύο αυτών «επαγγελμάτων» κρίνεται απαραίτητη¹¹, αφού οι μισθοφόροι δεν έχουν πάψει να ενεργοποιούνται στα διάφορα θέατρα επιχειρήσεων ακόμα και στις μέρες μας, κάνοντας αρκετά δύσκολη τη διάκριση ενός μισθοφόρου στρατιώτη και ενός υπαλλήλου μίας ΙΣΕ. Παρακάτω θα αναφερθώ στις σημαντικότερες ομοιότητες και διαφορές προκειμένου να γίνει απολύτως κατανοητή η διάκριση μεταξύ τους.

Οι **ομοιότητες** μεταξύ τους εντοπίζονται στα παρακάτω σημεία:

✓ Οι υπηρεσίες παρέχονται με αποκλειστικό κίνητρο και σκοπό το κέρδος του υπαλλήλου και κατ' επέκταση της εταιρείας. Δεν υπάρχει το παραμικρό ιδεολογικό υπόβαθρο, δεν υπάρχει χώρος για συναισθηματισμούς, για οράματα και «ανώτερες» ιδέες.

✓ Οι υπάλληλοι που επανδρώνουν τις παραπάνω εταιρείες, σχεδόν πάντα προέρχονται από τις τάξεις του στρατεύματος. Έχουν υπηρετήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα στις Ένοπλες Δυνάμεις και σε δεδομένη χρονική στιγμή εξέρχονται από τις τάξεις τους και συνεχίζουν να εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα.

✓ Κοινοί εργοδότες, που μπορεί να είναι κυβερνήσεις (νόμιμες ή μη), ιδιώτες, ιδιωτικές εταιρείες, κυβερνητικές ή μη οργανώσεις, συνασπισμοί συμφερό-

των, κ.ά. και κοινός χώρος ανάπτυξης, ο οποίος μπορεί να είναι οποιοδήποτε σημείο της γης.

Οι **διαφορές** μεταξύ τους είναι λιγότερο ευδιάκριτες και πολλές φορές αποτελούν ένα θερμό πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ των υποστηρικτών και των επικριτών του παραπάνω θεσμού.

✓ Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο στο οποίο υπόκειται ένας υπάλληλος μίας ΙΣΕ και ένας μισθοφόρος. Στο σημείο αυτό απαιτείται μία πιο λεπτομερής και προσεκτική προσέγγιση προκειμένου να γίνει κατανοητή η διαφορά μεταξύ τους από νομικής πλευράς.

Η Συνθήκη της Γενεύης (ΣΤΓ) στο άρθρο 47 καθορίζει ποιος δύναται να χαρακτηριστεί ως μισθοφόρος. Η παραπάνω συνθήκη, αν και είναι αποδεκτή από πάρα πολλά κράτη δεν είναι δεσμευτική, αφού κάποια κράτη συμπεριλαμβανομένων και των Η.Π.Α. δεν την έχουν υπογράψει. Έτσι, σύμφωνα με τη ΣΤΓ, αν ένας στρατιώτης συλληφθεί από τον εχθρό, πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν ένας νόμιμος πολεμιστής και συνεπώς ένα προστατευόμενο άτομο, το οποίο για ένα στρατιώτη σημαίνει Αιχμάλωτος Πολέμου (ΑΠ), μέχρι το συγκεκριμένο άτομο να αντιμετωπίσει μία δίκαια δίκη. Το δικαστήριο θα αποφασίσει, σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια της ΣΤΓ, εάν το συγκεκριμένο άτομο είναι μισθοφόρος ή όχι. Εάν μετά από μία δίκαια δίκη ένας αιχμάλωτος στρατιώτης βρεθεί να είναι

¹¹ Πέρα των μισθοφόρων και των υπαλλήλων μίας ΙΣΕ υπάρχει και μία ακόμα κατηγορία στρατιωτών, η οποία αν και έχει κάποια κοινά χαρακτηριστικά με τις δύο παραπάνω κατηγορίες, είναι πιο κοντά στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις εντός της χώρας στην οποία αναπτύσσεται. Οι πιο γνωστές μονάδες από αυτές, είναι η Γαλλική Λεγεώνα των Ξένων (French Foreign Legionnaires) και η Βρετανική Ταξιαρχία των Γκούρκας (British Brigade of Gurkhas). Στις παραπάνω μονάδες μπορεί να υπηρετήσει οποιοσδήποτε υπήκοος μίας άλλης χώρας. Οι στρατιώτες που υπηρετούν σε αυτές τις μονάδες δεν είναι μισθοφόροι, αφού οι μονάδες τους επιχειρούν, σαν οργανικοί σχηματισμοί των γαλλικών και των βρετανικών δυνάμεων αντίστοιχα, ακολουθώντας τους νόμους και τους κανονισμούς των ένοπλων δυνάμεων των παραπάνω χωρών.

μισθοφόρος, τότε θα αντιμετωπιστεί σαν κοινός εγκληματίας και μπορεί να του επιβληθεί ακόμα και η θανατική ποινή. Εάν του επιβληθεί διαφορετική από την εσχάτη των ποινών, θα παραμείνει φυλακισμένος και δεν αναμένεται να επαναπατριστεί με το τέλος του πολέμου όπως γίνεται συνήθως με τους Αιχμάλωτους Πολέμου.

Το νομικό καθεστώς των υπαλλήλων μίας ΙΣΕ, εξαρτάται από τη φύση της δουλειάς τους και την εθνικότητα τους σε σχέση με τους εμπλεκόμενους. Έτσι εάν κάποιος δε λάβει μέρος άμεσα στις εχθροπραξίες (ΣτΓ αρ. 47, παρ. 2), τότε δεν είναι μισθοφόρος και συνεπώς δικαιούται να αντιμετωπιστεί σύμφωνα με τη ΣτΓ. Η γενικότερη κατάσταση κατά τη διάρκεια της κατοχής του Ιράκ έδειξε πόσο δύσκολο είναι να ορίσει κανείς

ποιος είναι ο μισθοφόρος στρατιώτης και ποιος ο υπάλληλος μίας ΙΣΕ. Αφού οι Η.Π.Α. κυβερνούν τη χώρα, οποιοσδήποτε αμερικανός πολίτης ο οποίος εργάζεται σαν ένοπλος φρουρός δεν μπορεί να χαρακτηριστεί σαν μισθοφόρος αφού είναι υπήκοος κράτους εμπλεκόμενου στη σύρραξη (Στ Γ αρ. 47, παρ. 4). Στις ΙΣΕ, όμως, δεν εργάζονται μόνο αμερικανοί πολίτες, αλλά και πολίτες κρατών που δεν εμπλέκονται με κανέναν τρόπο στην παραπάνω σύρραξη. Τα άτομα αυτά, όμως, είναι δυνατόν να μην αντιμετωπιστούν με τον ίδιο τρόπο που θα αντιμετωπιστεί ένας αμερικανός πολίτης. Με τη μεταβίβαση, όμως, της διακυβέρνη-

σης στην εσωτερική Ιρακινή κυβέρνηση (πέρας του πολέμου), μπορεί ένας αμερικανός πολίτης να χαρακτηριστεί σαν μισθοφόρος, εκτός εάν χαρακτηριστεί σαν κάτοικος του Ιράκ (ΣΤΓ αρ. 47, παρ. 4). Θα πρέπει να διευκρινιστεί εδώ ότι σε κάθε περίπτωση οι στρατιώτες της συμμαχίας στο Ιράκ οι οποίοι υποστηρίζουν την Ιρακινή κυβέρνηση δεν είναι μισθοφόροι, αφού είτε είναι μέρος των ενόπλων δυνάμεων ενός από τα μέλη της σύρραξης είτε έχουν αποσταλεί από ένα κράτος το οποίο δεν ανήκει σε κάποια από τα εμπλεκόμενα μέρη, αλλά έχει αποστείλει με υπηρεσιακή αποστολή τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας του στην παραπάνω σύρραξη (ΣΤΓ αρ. 47, παρ. 6). Ομοίως και οι υπάλληλοι των ΙΣΕ αφού η εκεί παρουσία τους συνοδεύεται από επίσημη άδεια -που εκδίδεται από τις ένοπλες δυνάμεις τις οποίες συνοδεύουν- δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως μισθοφόροι. Εύκολα λοιπόν γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι, οι εκάστοτε κυβερνήσεις διατηρώντας θεωρητικά το δικαίωμα να καθορίζουν αυστηρώς τον αριθμό, τη φύση καθώς και τον οπλισμό αυτών των ιδιωτικών εταιρειών, τον αποκλεισμό τους από προκαταρκτικές πολεμικές ενέργειες (ενεργοποίηση πριν από την έναρξη των επιχειρήσεων), προσφέρουν την απαιτούμενη νομική κάλυψη, ώστε οι εταιρείες αυτές να μην κινδυνεύουν να χαρακτηριστούν ως μισθοφορικοί στρατοί, αλλά ως ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες που υποβοηθούν τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας τους.

✓ Οι ΙΣΕ αποτελούν εταιρείες με νομική οντότητα και χαρακτήρα, που τις περισσότερες φορές συνδέονται νομικά με τα κράτη στα οποία έχουν τη βάση τους και από τα οποία αιτούνται την

άδεια εργασίας προτού ξεκινήσουν την επίσημη λειτουργία τους, σε αντίθεση με τους ιδιωτικούς μισθοφορικούς στρατούς οι οποίοι ενεργοποιούνται στο περιθώριο και σχεδόν πάντα με παράνομες διαδικασίες.

✓ Οι υπηρεσίες που παρέχονται από μία ΙΣΕ απευθύνονται σε ένα ευρύ φάσμα απαιτήσεων των Ενόπλων Δυνάμεων (επιχειρήσεις, ΔΜ, πληροφορίες, ασφάλεια, εκπαίδευση), σε αντίθεση με τους μισθοφόρους οι οποίοι παρέχουν σχεδόν αποκλειστικά πολεμικές υπηρεσίες (direct action).

✓ Ο τρόπος διοίκησης των εταιρειών αυτών. Οι ΙΣΕ διοικούνται με ένα αυστηρώς σύγχρονο και επαγγελματικό τρόπο, διαφημίζουν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους με όλες τις σύγχρονες μεθόδους και διέπονται από όλες εκείνες τις μοντέρνες αρχές και θεωρίες του σύγχρονου management που εφαρμόζονται σε όλες τις κολοσσιαίες ιδιωτικές εταιρείες. Αντίθετα, οι μισθοφορικοί στρατοί διοικούνται με πιο απαρχαιωμένα διοικητικά συστήματα, αμφιβόλου ηθικής και αποτελεσματικότητας. Επίσης, οι διαδικασίες στρατολόγησης του προσωπικού των ΙΣΕ είναι πολύ πιο επαγγελματικές και σύγχρονες σε σχέση με τις αντίστοιχες που επικρατούν στα μισθοφορικά επαγγέλματα.

Προτάσεις για τη βελτίωση του τρόπου χρησιμοποίησης των ΙΣΕ

Μετά από όλα αυτά που αναφέρθηκαν παραπάνω, είναι απαραίτητο και επιβεβλημένο για τις κυβερνήσεις που χρησιμοποιούν τις ιδιωτικές εταιρείες ή επιτρέπουν σε αυτές να ενεργοποιούνται στην επικράτειά τους, να αναγνωρίσουν τις ευθύνες τους σαν ρυθμιστές αλλά και τα οφέλη τους σαν έξυπνοι πελάτες ταυ-

τόχρονα. Είναι φανερό ότι το υπάρχον νομικό πλαίσιο και η ισχύουσα νομοθεσία δεν επαρκούν για να προστατεύσουν τις ένοπλες δυνάμεις αλλά και τις ΙΣΕ ταυτόχρονα. Απαιτείται νέα εκσυγχρονισμένη νομοθεσία που να ρυθμίζει τις εργασιακές σχέσεις μεταξύ τους, να καθορίζει την αποστολή, τις αρμοδιότητες και την προοπτική των ΙΣΕ, τα κριτήρια με τα οποία επιλέγεται το προσωπικό για να εργαστεί σε αυτές τις εταιρείες, σε ποιο ποινικό κώδικα υπόκεινται, ποια αρχή είναι υπεύθυνη για να τους απαγγείλει κατηγορίες και να τις δικάσει και τέλος να θέσει το νέο αυτό θεσμό σε πιο ξεκάθαρα και σαφώς καθορισμένα πλαίσια. Για να βελτιωθεί το υπάρχον status quo κρίνονται απαραίτητα τα παρακάτω:

✓ Η κάθε κυβέρνηση θα πρέπει να αποφασίσει και να ξεκαθαρίσει από την πλευρά της εθνικής ασφάλειας, ποιες λειτουργίες και ρόλους θα κρατήσει σε κυβερνητικά χέρια και ποιες υπηρεσίες θα εκχωρήσει στον ιδιωτικό τομέα. Η συνεργασία με μία ιδιωτική εταιρεία μπορεί να προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα, μόνο μέχρι το σημείο εκείνο που η εταιρεία δε διεκδικεί να αναλάβει σημαντικές και μεγάλης σπουδαιότητας αποστολές, που είναι δυνατόν να θέσουν σε κίνδυνο την εξέλιξη της όλης επιχείρησης. Θα πρέπει να περιοριστεί αποκλειστικά και μόνο σε επικουρικά καθήκοντα, τα οποία δε θα επηρεάζουν σοβαρά την εξέλιξη μίας επιχείρησης. Καθήκον λοιπόν της εκάστοτε κυβέρνησης είναι να καθορίσει με ακρίβεια και σαφήνεια ποιες αποστολές, μέχρι ποιο σημείο και κάτω από ποιες καταστάσεις και συνθήκες θα εκχωρούνται στον ιδιωτικό τομέα, καθώς επίσης τους λόγους και τις αιτίες που θα τερματίζουν ή θα αναστέλλουν τη συνεργασία με μία εταιρεία.

✓ Απομάκρυνση του πέπλου μυστικότητας που καλύπτει τις ιδιωτικές εταιρείες. Πρέπει να γίνουν οι εταιρείες αυτές πιο ανοικτές και πιο προσιτές στον κρατικό και δημόσιο έλεγχο. Είναι σχεδόν άγνωστα τα επίσημα στοιχεία των παραπάνω εταιρειών. Είναι πολύ δύσκολο να μιλήσει κανείς με ακρίβεια για τα χρήματα τα οποία ξοδεύονται από και για τις εταιρείες αυτές, τον αριθμό των ανθρώπινων απωλειών, τα λάθη και τις παραλείψεις που συμβαίνουν στο εσωτερικό τους και γενικότερα το *modus operandi*. Έτσι λοιπόν, οι κυβερνήσεις κάθε φορά που συνεργάζονται με κάποια εταιρεία θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα αλλά και τη δυνατότητα να παρακολουθούν και να ελέγχουν ενδελεχώς τον τρόπο λειτουργίας τους. Κάθε συμβόλαιο που υπογράφεται θα πρέπει να ελέγχεται πλήρως και με μεγάλη λεπτομέρεια από το υπουργείο εθνικής άμυνας για τον ακριβή αριθμό των υπαλλήλων που θα απασχοληθούν, το κόστος, το είδος και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών καθώς και ένα σωρό άλλες παραμέτρους ώστε να περιορίζονται οι πιθανότητες σφαλμάτων ή παραλείψεων. Θα πρέπει να συσταθεί ικανοποιητικός αριθμός ομάδων ελέγχου που θα παρακολουθεί και θα ελέγχει συνεχώς τις κινήσεις των εταιρειών αυτών.

Για παράδειγμα, οι Η.Π.Α. για τις τρέχουσες επιχειρήσεις έχουν μόλις διπλασιάσει το απαιτούμενο προσωπικό ελέγχου, σε σχέση με το προσωπικό των επιχειρήσεων το 1997 στα Βαλκάνια, τη στιγμή που ο αριθμός των συμβολαίων έχει αυξηθεί κατακόρυφα (15 φορές περισσότερα συμβόλαια έχουν υπογραφεί). Αυτό έχει σαν φυσικό επακόλουθο να μην ελέγχεται ικανοποιητικά η ιδιωτική βιομηχανία. Ακόμα, όμως, και στις περιπτώσεις

που διαπιστώθηκαν αποδεδειγμένα λάθη και παραλείψεις, δεν επιβλήθηκαν οι ανάλογες κυρώσεις στις υπεύθυνες εταιρείες. Μόνο μέσα από παρόμοιες διαδικασίες και μεθόδους μπορεί να εξασφαλιστεί και να προστατευτεί το συμφέρον των ενόπλων δυνάμεων, το δημόσιο συμφέρον καθώς και η ορθή και προκαθορισμένη λειτουργία μίας εταιρείας.

✓ Η ιδιωτικοποίηση μίας υπηρεσίας είναι αναγκαία και επιβάλλεται, όταν με την πράξη αυτή είναι δυνατό για την ενδιαφερόμενη κυβέρνηση να προκύψει μείωση των εξόδων και αύξηση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών. Σε περίπτωση που δεν επιτυγχάνονται οι δύο αυτοί στόχοι, τότε δεν καθίσταται αναγκαίο να ιδιωτικοποιείται μία υπηρεσία. Στην περίπτωση των ενόπλων δυνάμεων πολλές φορές φαίνεται ότι ξεχνιούνται ή αγνοούνται οι βασικοί αυτοί κανόνες της οικονομίας. Η ανάληψη από τον ιδιωτικό τομέα μίας υπηρεσίας δεν την καθιστά αυτόματα καλύτερη, φθηνότερη και ταχύτερη. Η επιτυχία είναι πιθανή όταν θα έχει πραγματοποιηθεί σωστά ο απαιτούμενος διαγωνισμός για την ανάθεση της συγκεκριμένης υπηρεσίας ή προϊόντος, η ανάδοχος εταιρεία θα έχει προσφέρει την καλύτερη τιμή σε συνδυασμό με την καλύτερη ποιότητα, ενώ οι ένοπλες δυνάμεις θα παρακολουθούν συνεχώς την όλη διαδικασία, μέσω των κατάλληλων οργάνων, προκειμένου να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους. Η τακτική του «αυτό-

ματου πιλότου» που συχνά υιοθετούν οι ένοπλες δυνάμεις σε παρόμοιες καταστάσεις, δε θα πρέπει να βρίσκει εφαρμογή σε αυτήν την περίπτωση.

✓ Προτάσεις τέλος, προκειμένου να εκσυγχρονιστεί η κρατική και διεθνής νομοθεσία που σχετίζεται με τη λειτουργία και εξάπλωση των ΙΣΕ¹². Θεωρείται μεγάλης σπουδαιότητας ο σχηματισμός ενός διεθνούς φορέα, στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, που θα παρακολουθεί στενά τις εταιρείες αυτές και θα επιβάλλει κυρώσεις κάθε φορά που προκύπτουν ενοχοποιητικά στοιχεία για τον τρόπο λειτουργίας τους. Θα πρέπει να είναι ξεκάθαρη η δικαστική αρχή και ο ποινικός κώδικας στον οποίο υπόκεινται οι παραπάνω βιομηχανίες. Η χάραξη μίας κοινής γραμμής από όλα τα έθνη, σε αυτές τις περιπτώσεις θεωρείται πολύ σημαντική για την ορθή και αποτελεσματική αντιμετώπιση των εταιριών αυτών. Αυτή, όμως, είναι μία χρονοβόρα διαδικασία, που θα πρέπει να ακολουθήσει το νομικό εκσυγχρονισμό που θα υλοποιηθεί πρώτα στο εσωτερικό κάθε ενδιαφερόμενου κράτους.

Η Προοπτική των ΙΣΕ στην Ελληνική πραγματικότητα

Παρατηρώντας προσεκτικά την ελληνική πραγματικότητα διαπιστώνουμε ότι ο θεσμός των ιδιωτικών στρατιωτικών εταιρειών δεν έχει κάνει ακόμα την εμφάνισή του στην ελληνική επικράτεια, ούτε υπάρχουν στοιχεία για φανερή ή μυστική

¹² Η Διεθνής Νομοθεσία Διακίνησης Όπλων απαιτεί από τις ΙΣΕ να παίρνουν την έγκριση από το Υπουργείο Εξωτερικών πριν «πουλήσουν» τις υπηρεσίες τους σε μία ξένη κυβέρνηση. Ειδικότερα, στις Η.Π.Α. υπάρχει η ανάλογη υπηρεσία στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας με αποστολή να ελέγχει εάν παραβιάζονται οι διάφορες κυρώσεις που επιβάλλονται από την Αμερικανική κυβέρνηση κατά την εφαρμογή της εξωτερικής της πολιτικής. Ωστόσο, οι αμερικάνικες ΙΣΕ μπορούν να εμπορευούνται τις υπηρεσίες τους στο εξωτερικό μέσω των προγραμμάτων FMS (Defense Department's Foreign Military Sales), τα οποία δεν απαιτούν ανάλογη άδεια από το Υπουργείο Εξωτερικών. Μέσω των προγραμμάτων αυτών το Πεντάγωνο πληρώνει την ενδιαφερόμενη ΙΣΕ να παρέχει υπηρεσίες σε μία ξένη κυβέρνηση, γεγονός που με τη σειρά του αποζημιώνει μελλοντικά τις Η.Π.Α.

προάσπιση ελληνικών (ιδιωτικών ή κρατικών) συμφερόντων στο εσωτερικό ή το εξωτερικό της χώρας. Πέρα από ένα μικρό αριθμό πολιτικού προσωπικού που εργάζεται σε διάφορες θέσεις ΔΜ, κυρίως στο εσωτερικό της χώρας, δεν υπάρχει κάποια εταιρεία που να προσφέρει υπηρεσίες ή προϊόντα με τον τρόπο που περιγράφηκε στις προηγούμενες παραγράφους. Δεν είναι, όμως, καθόλου απίθανο τα επόμενα χρόνια να δημιουργηθεί μία ή και περισσότερες εταιρείες στην ελληνική επικράτεια και οι οποίες να χτυπήσουν την πόρτα των ενόπλων δυνάμεων καθώς και άλλων κρατικών ή μη υπηρεσιών, προκείμενου να διαπραγματευτούν μαζί τους μία μεγάλη ποικιλία στρατιωτικών υπηρεσιών και προϊόντων. Με αδιάφυστο δεδομένο το σοβαρό δη-

μογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας και το οποίο καθημερινά γίνεται όλο και μεγαλύτερο, καθώς και τη συνεχώς αυξανόμενη συμμετοχή της σε διάφορες ειρηνευτικές αποστολές ανά τον κόσμο, θα πρέπει να εξεταστεί πιο προσεκτικά, το ενδεχόμενο της δημιουργίας ενός μικρού ιδιωτικού στρατού. Ξεπερνώντας πρώτα τα υπάρχοντα τυχόν νομικά κωλύματα, η ενθάρρυνση από την πολιτεία μίας ανάλογης ιδιωτικής πρωτοβουλίας, μεταξύ των άλλων θετικών και αρνητικών σημείων που αναφέρθηκαν

παραπάνω, θα πρόσφερε επιπλέον τα παρακάτω πλεονεκτήματα:

✓ Θα ανακούφιζε τα τμήματα των ενόπλων δυνάμεων τα οποία συμμετέχουν σε διάφορες ειρηνευτικές αποστολές, με την παροχή σε αυτά ορισμένων αυστηρά καθορισμένων υπηρεσιών. Αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη επάνδρωση των μονάδων στο εσωτερικό της χώρας, αφού ο αριθμός των στρατευμάτων που θα στάθμευαν στο εξωτερικό θα μειώνονταν.

✓ Δυνατότητα απασχόλησης ενός μεγάλου αριθμού ατόμων, τα οποία θα εργάζονταν στις παραπάνω εταιρείες μετά την αποχώρησή τους από τις τάξεις του στρατεύματος. Έτσι, η εξειδικευμένη εκπαίδευση που έλαβαν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα που ήταν στην ενεργό υπηρεσία, δε θα παραμείνει ανεκμετάλλευτη, ενώ το προσωπικό αυτό θα έχει την ευκαιρία αλλά και τη δυνατότητα να αυξήσει το εισόδημά του λίγο πριν την οριστική συνταξιοδότηση.

✓ Δυνατότητα εξαγωγής της τεχνογνωσίας αυτής σε γείτονες αρχικά χώρες και στη συνέχεια επέκτασή της σε μεγαλύτερη ακτίνα, με όλα τα συνεπακόλουθα οικονομικά, πολιτικά, διπλωματικά και πολιτικά οφέλη που θα αποφέρει μία ανάλογη κίνηση. Η ενέργεια αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην ευαίσθητη περιοχή των Βαλκανίων, όπου η γεωστρατηγική της σημασία τα τελευταία χρόνια συνεχώς αναβαθμίζεται και η Ελλάδα φιλοδοξεί να διαδραματίσει έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στη συγκεκριμένη περιοχή.

✓ Δυνατότητα να ικανοποιηθεί μέρος από τις στρατιωτικές υποχρεώσεις της χώρας, ως μέλος διάφορων διεθνών οργανισμών (όπως π.χ. το ΝΑΤΟ), σε περιοχές που η χώρα δεν επιθυμεί να αποστείλει

στρατεύματα, για διάφορους λόγους (υψηλός βαθμός επικινδυνότητας, διπλωματικά κωλύματα, κ.ά.). Αυτό είναι ένα πάρα πολύ καλό διπλωματικό εργαλείο, που με τη σωστή χρησιμοποίηση μπορεί να αποτελέσει ένα εξαιρετο μέσο στα χέρια της πολιτείας.

✓ Δυνατότητα αποδέσμευσης ενός μεγάλου μέρους από το προσωπικό των Ενόπλων Δυνάμεων, το οποίο είναι επιφορτισμένο με την ασφάλεια στρατιωτικών χώρων ή καταστημάτων ήσσονος σημασίας από πλευράς ασφάλειας, την υποστήριξη ΔΜ, την εκπαίδευση και την αντικατάστασή τους από το προσωπικό μίας ιδιωτικής στρατιωτικής εταιρείας. Το προσωπικό που θα εξοικονομηθεί θα μπορέσει να στελεχώσει μονάδες εκστρατείας, που ως γνωστό αντιμετωπίζουν ιδιαίτερο πρόβλημα επάνδρωσης στις μέρες μας.

✓ Βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και προϊόντων, αφού η απόλυτη εξειδίκευση και η άριστη επαγγελματική κατάρτιση του προσωπικού των ιδιωτικών εταιρειών, θα επηρεάσουν θετικά και το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων. Το επαγγελματικό αυτό πρόσωπο πραγματικά το χρειάζονται οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας, οι οποίες βρίσκονται στο δύσκολο μεταβατικό στάδιο προς τον ημι-επαγγελματικό στρατό.

✓ Βελτίωση της αμυντικής ικανότητας της χώρας, με την αύξηση των δυνάμεων αμύνης και ασφαλείας, χωρίς, όμως, την αριθμητική αύξηση των ενόπλων δυνάμεων. Έτσι, υπεύθυνες για την άμυνα της χώρας θα εξακολουθήσουν να είναι οι ένοπλες δυνάμεις, με τη διαφορά ότι στην υπερ-προσπάθεια τους αυτή θα έχουν ένα πολύτιμο στήριγμα, έστω και σε μικρό ποσοστό, από τις ιδιωτικές στρατιωτικές εταιρείες.

Επίλογος

Είναι φανερό λοιπόν, ότι ένας νέος και πολύ δυνατός παίκτης μπήκε για τα καλά στην αρένα της παγκόσμιας ασφάλειας και σταθερότητας, δημιουργώντας νέες ευκαιρίες, δυνατότητες, προκλήσεις αλλά και πολλά προβλήματα. Δε χωράει καμία αμφιβολία ότι οι ΙΣΕ θα επηρεάσουν τη διεθνή σταθερότητα με πολλούς και ποικίλους τρόπους. Με την ανάπτυξη της στρατιωτικής ιδιωτικής βιομηχανίας ο κυρίαρχος άλλοτε ρόλος του κράτους στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας μεταφέρεται σταδιακά σε ιδιωτικά χέρια, όπως ακριβώς άλλωστε έχει γίνει στους τομείς της οικονομίας, του εμπορίου και της δημόσιας ασφάλειας (ιδιωτικές εταιρείες ασφαλείας). Υποχρέωση λοιπόν της πολιτείας και των διεθνών οργανισμών είναι να καθορίσουν το *modus operandi* των εταιρειών αυτών,

προκειμένου αυτές να ενεργοποιούνται κάθε φορά προς όφελος της πολιτείας και του δημόσιου συμφέροντος γενικότερα. Η επιδίωξη, όμως, αυτή απαιτεί προσεκτικό σχεδιασμό, συνεχή και συστηματική προσπάθεια, διορατικότητα και πάνω από όλα αποφασιστικότητα και συνέπεια μέχρι την ολοκλήρωση του καθορισμένου στόχου. Μόνο με αυτές τις προϋποθέσεις οι παραπάνω εταιρείες θα βοηθήσουν το κάθε κράτος, αλλά και τη διεθνή κοινότητα να επιτύχει τους σκοπούς της. Διαφορετικά θα αποτελέσουν το μέσο ή ακόμα και την αφετηρία για νέες πολεμικές συρράξεις

και αντιπαλότητες στο όνομα του κέρδους και των σκοπιμοτήτων.

Τελειώνοντας το παραπάνω άρθρο, θα πρέπει να τονιστεί για άλλη μία φορά το γεγονός ότι, ιδιωτικοποιώντας την ασφάλεια και τη χρήση βίας απομακρύνεται το προνόμιο αυτό από την κυριότητα του κράτους και μεταβιβάζεται στον ιδιωτικό τομέα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα το

κράτος να γίνεται πανίσχυρο αλλά και ανάπηρο ταυτόχρονα, με ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει για την ειρήνη και την ασφάλεια του πλανήτη μας. Ποια από τις δύο αυτές καταστάσεις θα επικρατήσει τελικά, εξαρτάται από το ίδιο το κράτος και τη διεθνή κοινότητα. Ο χρόνος θα είναι αυτός που τελικά θα δώσει την απάντηση στο παραπάνω ερώτημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📖 Foreign Affairs (March/April 2005). Outsourcing War.
- 📖 Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry (International Security, Vol 26, No 3, Winter 2001/2002).
- 📖 Στρατιωτική Ιστορία.
- 📖 Διεθνής και Εγχώριος Στρατιωτικός Περιοδικός τύπος.
- 📖 Εγκυκλοπαίδεια «Η Δομή», Μισθοφόροι σελ. 62 τόμος 19.
- 📖 Διαδίκτυο, οι παρακάτω ιστοσελίδες.
 - α. Private Military Corporations.
 - β. Unlawful combatant.
 - γ. Mercenary.
 - δ. Private Military Contractor.
- 📖 Άρθρο του δημοσιογράφου Barry Yeoman στο περιοδικό Mother Jones, Μάιος / Ιούνιος 2003.
- 📖 Άρθρο του δημοσιογράφου Barry Yeoman στο περιοδικό Mother Jones, Νοέμβριος 2004.

ΚΕΙΜΕΝΟ: Υπτιγος ε.α Άρης Διαμαντόπουλος,
Διδάκτορας Φιλοσοφίας - Ψυχολόγος
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

Αξία Οικογένειας

Ό,τι είναι το κύτταρο για το ζωντανό οργανισμό, είναι η οικογένεια για την κοινωνία.

Πράγματι, η οικογένεια αποτελεί μέγιστο κοινωνικό θεσμό, διότι μέσα από την οικογένεια ικανοποιούνται βασικές

επιλογές & σχέσεις στην οικογένεια

ψυχολογικές ανάγκες του ανθρώπου, όπως αυτές της ασφάλειας αλλά και της ελευθερίας, της αλληλεγγύης αλλά και της καταξίωσης, της ελπίδας και της αισιοδοξίας.

Μέσα στην οικογένεια επίσης καλλιεργούνται και αναπτύσσονται τα ωραιότερα και υψηλότερα σε αξία ανθρώπινα συναισθήματα, όπως αυτά της εμπιστοσύνης και της αφοσίωσης, της στοργής και της αγάπης.

Ίσως η οικογένεια είναι η μόνη κοινωνική ομάδα που το «εγώ» εξομοιώνεται

τόσο πολύ με το «εσύ», ώστε να μετουσιώνεται σε μία ενιαία προσωπικότητα του «εμείς» της οικογένειας, που κάθε μέλος της φθάνει μέχρι αυτοθυσίας χάριν του «άλλου» μέλους αυτής.

Τέλος, μέσα από την οικογένεια ουσιαστικά ο άνθρωπος προσδιορίζεται και ως δημιουργός της ζωντανής δημιουργίας.

Η δε ζωντανή δημιουργία είναι η ωραιότερη απ' όλες τις άλλες δημιουργίες (φιλοσοφική, επιστημονική, καλλιτεχνική), ακριβώς επειδή είναι ζωντανή και έχει ανταπόκριση!

Όταν δε ο άνθρωπος δημιουργεί, αισθάνεται ότι υπάρχει και εφόσον δημιουργεί μέσα από την οικογένεια, άραγε υπάρχει μέσα από την οικογένεια!

Επομένως, η οικογένεια έχει και υπαρκτικό καθαυτό χαρακτήρα για τον άνθρωπο.

Δικαίως λοιπόν η οικογένεια αποτελεί μέγιστο κοινωνικό θεσμό που αξίζει να διατηρείται και να ενισχύεται.

Αυτόν το σκοπό εξυπηρετεί και η παρούσα συνάντησή μας, ως μία σύντομη περιήγηση γνώσης της ψυχολογίας της οικογένειας.

Κριτήρια Επιλογής Συζύγου

Όταν θέλουμε να κτίσουμε ένα καλό σπίτι βάζουμε γερά θεμέλια, αυτά τα θεμέλια για την οικογένεια τίθενται με τις κατάλληλες αμοιβαίες επιλογές των συζύγων.

Και όπως κάθε κατασκευή έχει τις δικές της προδιαγραφές, έτσι και η αμοιβαία επιλογή των συζύγων έχει τις δικές της προϋποθέσεις.

Οι προϋποθέσεις αυτές δεν καταστρέφουν, αλλά απλώς λογικοποιούν τον έρωτα, αυτή τη θεία δημιουργική δωρεά στη φύση από τον Θεό.

Οι προϋποθέσεις αυτές συνοπτικά και χωρίς αξιολόγηση προτεραιότητας δύνανται να είναι:

✓ **Η Βιολογική Ωριμότητα** των μελών των ζευγών, ώστε σωματικά και οργανικά να είναι ικανοί και ταιριαστοί προς γάμον κοινωνία.

Στη βιολογική ωριμότητα εντάσσονται τα κριτήρια της σωματικής διάπλασης, της εμφάνισης, της ηλικίας και της υγείας, έτσι ώστε να 'χει αμοιβαία εφαρμογή ο φυσικός νόμος της επιλογής.

✓ **Οι Πνευματικές Λειτουργίες**, οι οποίες προϋποθέτουν αντίστοιχα επίπεδα ικανότητας και στα οποία κριτήρια δύνανται να ενταχθούν το μορφωτικό επίπεδο, ως επίσης και τα πνευματικά ενδιαφέροντα των υποψήφιων συζύγων, λίαν απαραίτητες προϋποθέσεις για την επικοινωνία και το διάλογο μεταξύ των συζύγων αλλά και για ολόκληρη την οικογένεια.

✓ **Η Κοινωνικότητα** των μελλοντικών ζευγών επίσης αποτελεί παράγοντα ομαλής ή όχι οικογενειακής συνύπαρξης και οι υποψήφιοι σύζυγοι πρέπει από την παιδική τους ηλικία να 'χουν εθιστεί στις υποχρεώσεις και στα δικαιώματα μίας κοινωνικής ομάδας (προσκοπισμός, σχολείο, κατασκηνώσεις, στρατός, κ.λ.π.).

Υπάρχουν συνάνθρωποί μας οι οποίοι αποφεύγουν το γάμο από το φόβο της δέσμευσης και της απώλειας της προσωπικής ελευθερίας τους ή διότι ακόμα αναζητούν το γονεϊκό πρότυπο και την τέλεια σύζυγο.

Και από την άλλη πλευρά νέοι συνάνθρωποί μας, που χωρίς κοινωνική ωριμότητα, με ευκολία αποφασίζουν το γάμο με δυσάρεστες συνέπειες.

Τέλος, στην κοινωνική ωριμότητα ανάγεται και η διαλεκτικότητα στις περιπτώσεις διαφορών στις πολιτικές ιδέες, στις

θρησκευτικές πεποιθήσεις, στις ηθικές αξίες και γενικά στις επιστημονικές, καλλιτεχνικές και κοινωνικές αντιλήψεις και ενδιαφέροντα.

✓ **Η Ψυχολογική Ωριμότητα** κάθε συζυγικού μέλους, η οποία γενικά εκφράζεται με τα χαρακτηριστικά:

➤ Την Αυτογνωσία και την Ετερογνωσία των θετικών και αρνητικών στοιχείων του χαρακτήρα κάθε μέλους και την αυτοβελτίωσή τους.

➤ Ικανότητα διαχωρισμού των ουσιαστικών από τα λεπτομερή στοιχεία ενός θέματος.

➤ Οι σύζυγοι είναι διαλεκτικοί και συνεργάσιμοι και ουχί εγωκεντρικοί και δογματικοί.

✓ **Τέλος, οι Οικονομικές Δυνατότητες** των μελλονύμφων αποτελούν βασικό παράγοντα στη διαμόρφωση των συζυγικών σχέσεων.

Απαραίτητα τυγχάνουν η εξασφάλιση στέγης και εσόδων για να μπορέσει να δημιουργηθεί και να λειτουργήσει η οικογένεια.

Συμπερασματικά, εάν θέλαμε να συμπτύξουμε όλα τα παραπάνω κριτήρια επιλογής των συζύγων σε μία και μόνο αρχή, αυτή μπορεί να είναι η σκέψη του Αριστοτέλη, ότι: **«το όμοιον τέρπει και το ανόμοιο συμπληρώνει»**.

Σχέσεις Συζύγων

Αλλά, εάν τα κριτήρια επιλογής των συζύγων αποτελούν τα θεμέλια, η ποιότητα των συζυγικών σχέσεων αποτελεί το σκελετό της οικογενειακής δόμησης.

Έχουν παρατηρηθεί οι εξής μορφές συζυγικών σχέσεων:

✓ Η στενή συνύπαρξη του ζευγαριού κατά την οποία κατ' άμισο τρόπο υπερισχύουν οι σχέσεις της συντροφικότητας σε βάρος της προσωπικής ελευθερίας των μελών.

✓ Η αυτόνομη συζυγική σχέση, η οποία είναι το ακριβώς αντίθετο της στενής και στην οποία κατ' άμισο τρόπο υπερισχύει το «εγώ» σε βάρος του «εμείς».

✓ Πιο πέρα από την αυτόνομη υπάρχει η ξένη σχέση, κατά την οποία το

ζευγάρι ψυχοσυναισθηματικά είναι χωρισμένο, πλην, όμως, διατηρεί τυπικά τη συζυγική σχέση.

✓ Τέλος, υπάρχει η ισορροπημένη του «μέτρου» συζυγική σχέση, όπου το ζευγάρι με γνώση και τέχνη διατηρεί την ισορροπία μεταξύ της ανάγκης για ελευθερία και για συνύπαρξη των μελών του.

Αλλά στις σχέσεις του ζευγαριού δεν είναι πάντα όλα «ρόδινα και ωραία», συμβαίνουν και οι συζυγικές για διάφορους λόγους συγκρούσεις και οι οποίες μπορούν να συντελούν στην ανανέωση των συζυγικών σχέσεων, αλλά δυστυχώς οδηγούν και σε διαζύγια.

Ανανεώνεται από τις συγκρούσεις η συζυγική σχέση όταν ο ένας δεν επιδιώκει να επιβληθεί επί του άλλου κατανοών με ωριμότητα τις θέσεις (ψυχολογία, ανάγκες, ιδέες, συνθήκες) αυτού του άλλου, μετατιθέμενος από το «εγώ» στο «εσύ».

Εάν παρ' όλη τη γνώση και την τέχνη οι συζυγικές σχέσεις υπερβούν ορισμένα όρια, που η διατήρησή τους προκαλεί περισσότερη δυστυχία, είναι προτιμότερο το διαζύγιο, όσον οδυνηρό για όλα τα μέλη της οικογένειας κι αν είναι αυτό (μεταξύ δύο κακών το μη χείρον βέλτιστον).

Κι αν ακόμα ήθελε συμβεί το διαζύγιο, επιβάλλεται εκ μέρους όλων των μελών η θετικοποίηση αυτής της αρνητικής κατάστασης προς ανακούφιση των ψυχικών τραυματισμών, που το διαζύγιο προκαλεί.

Οι συγκρούσεις ανανεώνουν τη συζυγική σχέση και προλαμβάνουν τα διαζύγια, όταν αυτών ακολουθεί η ειλικρινής κριτική και αναθεωρείται η σχέση του ζευγαριού με βάση το «οικογενειακό

σύνταγμα», τ' οποίο περιλαμβάνει θεμελιώδεις διατάξεις που αφορούν την προσωπική ελευθερία αλλά και την ανάγκη της συνύπαρξης και αυτές είναι:

✓ Χάριν της προσωπικής ελευθερίας οι ανάγκες κάθε μέλους:

➤ Να διατηρεί και να καλλιεργεί την προσωπικότητά του,

➤ Το δικαίωμα της αξιοπρεπούς ελευθερίας του και

➤ Το δικαίωμα να υπερασπίζεται τον εαυτό του.

✓ Χάριν της ανάγκης για συνύπαρξη οι αρχές, με αμοιβαίο χαρακτήρα μεταξύ των μελών είναι:

➤ Η εμπιστοσύνη και ο σεβασμός.

➤ Η αποδοχή.

➤ Η επικοινωνία.

- Η αγάπη.
- Η ευτυχία.

Συμπερασματικά, καθόσον αφορά τη γνώση και την τέχνη των συζυγικών σχέσεων μπορεί να υποστηριχθεί ότι το κάθε ζευγάρι διαμορφώνει τις δικές του μορφές σχέσεων αναλόγως των συνθηκών που βιώνει και επομένως είναι περιττή οιαδήποτε άλλη συγκριτική κριτική, καθ' όσον πάνω απ' όλα είναι η διατήρηση της οικογένειας.

Σχέσεις Γονέων και Παιδιών

Όλη αυτή η νομολογία των συζυγικών επιλογών και σχέσεων στοχεύει στην οικοδόμηση μίας ευτυχισμένης οικογένειας, της οποίας η ευτυχία κορυφώνεται με την ωραιότερη των δημιουργιών, που είναι τα παιδιά.

Κι εδώ υπάρχει νομολογία στις σχέσεις γονέων και παιδιών, ώστε η ψυχική ανάπτυξη και εξέλιξη αυτών να είναι ομαλή και θετική.

Αλλά πριν από κάθε άλλο λόγο για τις σχέσεις γονέων και παιδιών, οι γονείς πρέπει να γνωρίζουν και την ψυχολογία που χαρακτηρίζει κάθε παιδί τους κατά τις εξελικτικές φάσεις της ανάπτυξής του.

Καθόσον το νήπιο έχει τα δικά του γνωρίσματα και ιδιαίτερα πλησίον του τρίτου έτους της ηλικίας, το παιδί επίσης έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, ιδιαίτερα κατά την υπεύθυνη φοίτησή του στο σχολείο και τέλος η επαναστατική εφηβική ηλικία, κατά την οποία ο έφηβος αρνείται και αυτούς τους γονείς του και γενικά το κοινωνικό κατεστημένο.

Τα λεπτομερή στοιχεία της εξελικτικής ψυχολογίας των ηλικιών αυτών αποτελούν ένα άλλο κεφάλαιο, που εκφεύγει των ορίων αυτής της παρουσίασης, στην οποία θ' αναφερθούμε και

πάλι λίαν συνοπτικά στις σχέσεις γονέων και παιδιών και τις απορρέουσες συμπεριφορές των παιδιών από την ποιότητα αυτών των σχέσεων.

Έτσι, μπορούμε να πούμε τα εξής:

✓ Όσον αφορά τα συναισθήματα των γονέων προς τα παιδιά υπάρχουν γενικά οι στοργικοί και οι εχθρικοί γονείς.

✓ Ως προς τη διαπαιδαγώγηση και τη διοίκηση των παιδιών υπάρχουν οι δημοκρατικοί (διαλεκτικοί) και οι αυταρχικοί γονείς.

Ας δούμε τώρα από την σύνθεση αυτών των συμπεριφορών των γονέων προς τα παιδιά, ποιες συμπεριφορές των παιδιών διαμορφώνονται:

✓ Από Στοργικούς και Δημοκρατικούς γονείς απορρέουν παιδιά με συναισθηματική σταθερότητα, κοινωνικότητα, με φιλικές διαθέσεις, έχουν κίνητρα για υψηλή πρόοδο, δημιουργία και πνεύμα συνεργασίας, έχουν αυτοπεποίθηση.

✓ Από Στοργικούς και Απαιτητικούς (Υπερπροστατευτικούς) γονείς συνήθως προκύπτουν παιδιά με τυραννική εγωκεντρική συμπεριφορά, με περιορισμένες διανθρώπινες σχέσεις και με κοινωνικές ανασφάλειες και εξαρτήσεις.

✓ Από Εχθρικούς και Αδιάφορους γονείς έχουμε συνήθως επιθετικά αντικοινωνικά παιδιά, τα οποία εντάσσονται και σε συμμορίες σ' άλλες ομάδες, στις οποίες συναντούν την κατανόηση, που έλειψε από τους γονείς τους.

✓ Από Εχθρικούς και Αυταρχικούς γονείς τα παιδιά αναπτύσσουν κατ' αρχάς συναισθήματα πικρίας, αντικοινωνικότητα και επιθετικότητα στους άλλους με έκδηλη την εχθρότητα και την εγκληματικότητα.

Τα παιδιά αυτών των γονέων δεν εντάσσονται σε συμμορίες, αλλά ενερε-

γούν μόνα τους ως ανάλητοι εγκληματίες.

Υπάρχει ενδεχόμενο να δείξουν την εντελώς αντίθετη συμπεριφορά της εξάρτησης και της συμμόρφωσης και της υποκριτικής υποτέλειας.

Το «μυστικό» λοιπόν για την εξέλιξη αυτών των παιδιών στη ζωή είναι μία ισορροπημένη του «μέτρου» οικογένεια, όπως γνωρίσαμε αυτή μέχρις εδώ.

Ο Ρόλος των «Παπούδων»

Αλλά, εάν οι γονείς τα δίνουν όλα για τα παιδιά, έρχεται η εποχή που τα παιδιά θα δώσουν στους γονείς όταν αυτοί γεράσουν.

Πράγματι, ο «γέροντας» έχει ανάγκη αναπροσαρμογής του ρόλου που μέχρι τότε είχε στην κοινωνία, ώστε να μην αισθάνεται ψυχικά διαλυμένος και τεθλιμμένος.

«Γέροντας» κατ' αρχάς είναι τίτλος τιμής για τους αγώνες της ζωής του μέχρις αυτής της ηλικίας και οι οποίοι αγώνες συνεχίζονται αναπροσαρμοσμένοι ανάλογα με την ηλικία του.

Αποτελεί σταθμό στην πορεία του ανθρώπου, όταν αυτός συνταξιοδοτείται από το χώρο της εργασίας του, μεγαλώνουν τα παιδιά του και φεύγουν από την οικογένεια για να φτιάξουν το δικό τους σπιτικό και επιπλέον όταν αρχίζουν οι γεροντικές ασθένειες και χάνονται προσφιλή του πρόσωπα (σύζυγοι, αδέρφια, κ.λ.π.).

Όλα αυτά, πρέπει να βρίσκουν τον «γέροντα» όχι απογοητευμένο, αλλά θωρακισμένο με νέους κοινωνικούς ρόλους.

Και αυτοί οι κοινωνικοί δημιουργικοί ρόλοι μπορεί να είναι:

➤ Αυτός των παπούδων και των γιαγιάδων.

➤ Η ανάπτυξη εθελοντικής δραστηριότητας σε κοινωνικούς, εκκλησιαστικούς και πολιτιστικούς συλλόγους και ιδρύματα.

➤ Η μελέτη βιβλίων και η απόκτηση άλλων γνώσεων που δεν είχαν μέχρις αυτής της ηλικίας επιτευχθεί.

➤ Η δημιουργική γεωργική και κηπευτική ενασχόληση.

➤ Η εποπτική παραμονή στην επιχείρησή τους ή στο επάγγελμα που ενασκούσαν.

Με αυτούς και άλλους ρόλους ο «γέροντας» αισθάνεται πάντα ψυχικά γεμάτος, ικανοποιημένος και καταξιωμένος, προσφέροντας συνεχώς στην κοινωνία.

Καταληκτικές Σκέψεις

Λόγω ακριβώς αυτού του θαυμαστού δημιουργικού έργου που συντελείται στις διανθρώπινες σχέσεις μέσα από την οικογένεια, σαν τελικές συμπερασματικές σκέψεις θα μπορούσαν να διατυπωθούν οι παρακάτω:

Αξίζει της κοινωνικής φροντίδας η ενίσχυση του οικογενειακού θεσμού, αφενός λόγω των ωραιότερων συναισθημάτων και των υψηλότερων αξιών που καλλιεργούνται εντός αυτής και αφετέρου λόγω της κρίσης που περνά για κοινωνικούς, οικονομικούς και ψυχολογικούς λόγους σήμερα ο θεσμός της οικογένειας.

Προς ενίσχυση του θεσμού της οικογένειας θα μπορούσαν να θεσμοθετηθούν Κέντρα Οικογενειακού Προγραμματισμού από κάθε Δημόσιο και Κοινωνικό Φορέα, τα οποία να επιλαμβάνονται με όλα τα παραπάνω θέματα κι ακόμα με την ανασυγκρότηση του οικογενειακού θεσμού από ορφανές ή διαζευγμένες οικογένειες και ιδιαίτε-

ρως από τις άγαμες μητέρες και τόσων άλλων θεμάτων που έχει να παρουσιάσει η οικογένεια και δύνανται να επιλαμβάνονται αυτά τα Κέντρα του Οικογενειακού Προγραμματισμού.

Επίσης, σημαντική θα είναι η υποστήριξη προς την οικογένεια, ιδιαίτερα στην εποχή μας που οι γονείς εργάζονται, η δημιουργία και η λειτουργία νηπιακών σταθμών πλησίον του χώρου εργασίας των γονέων, όπου είναι δυνατόν.

Εκτιμάται ότι θα είναι το θετικότερο μέτρο προς αντιμετώπιση του σημερινού κοινωνικού και συνάμα εθνικού προβλήματος της υπογεννητικότητας, που δημιουργεί και δημογραφικό ζήτημα.

Αποτελεί πλέον κοινωνικό γεγονός η έξοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας και αυτή η κοινωνική μεταβολή μαζί με τις άλλες κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές έχουν τις επιπτώσεις τους στη λειτουργία της παραδοσιακής, όπως τη γνωρίσαμε οικογένειας.

Η λειτουργία σήμερα της οικογένειας είναι μεταξύ γονέων, παππούδων και γιαγιάδων, οικιακής βοηθού και νηπιακού σταθμού.

Φρονώ ότι η επιστημονικότερη και η περισσότερο δυνατή υποστήριξη από την Πολιτεία και την Κοινωνία γενικά είναι αυτή των νηπιακών σταθμών και αργότερα των ολοήμερων σχολείων.

Τόση είναι η αξία του Οικογενειακού Θεσμού, που ο αρχαίος μεγάλος Έλληνας Φιλόσοφος, ο Πλάτων, θα εξαρτήσει και αυτές τις μορφές των πολιτευμάτων από την ποιότητα των οικογενειακών σχέσεων, υποστηρίζω ότι από τυραννικές οικογένειες προκύ-

πτουν τυραννικά πολιτεύματα και από δημοκρατικές οικογένειες, δημοκρατικές πολιτείες (ελεύθερη απόδοση από την «Πολιτεία») και ακόμη ο ίδιος ο

Φιλόσοφος θα πει ότι «οι άνθρωποι της σοφίας και της αρετής ορθά διοικούν και την οικογένεια και την Πόλη («Μένων» 91α).

Τελικό συμπέρασμα, λοιπόν, είναι:

Όταν η οικογένεια είναι υγιής και η κοινωνία είναι υγιής, ασθενεί η οικογένεια, ασθενεί και η κοινωνία.

Άραγε κοινωνικά υπάρχουμε μέσα από την οικογένεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

☞ Διασκευή από σύγγραμμα του ίδιου: «Αισθάνομαι. Η ψυχή στην Οικογένεια». Εκδόσεις Κ. Ασημακόπουλου. Ναύπακτος 1995.

Μόδα ή ανάγκη;

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΓΝΩΣΗΣ:

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Τχης (ΕΠ) Ιωάννης Παπανικολάου

Τον τελευταίο καιρό ένα νέο θέμα συζητιέται στους κύκλους των διευθυντικών στελεχών των διάφορων οργανισμών και επιχειρήσεων. Το θέμα αυτό είναι η Διαχείριση Γνώσης (Knowledge Management-KM). Πρόκειται για ένα νέο εργαλείο που όπως πιστεύεται από πολλούς, θα βοηθήσει τους οργανισμούς και τις επιχειρήσεις να επιβιώσουν και να

αναπτυχθούν στο απαιτητικό περιβάλλον του 21^{ου} αιώνα. Στο περιβάλλον αυτό οι παραδοσιακοί πυλώνες οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής δύναμης (δηλαδή το κεφάλαιο, η γη, οι πρώτες ύλες, η τεχνολογία) δεν αποτελούν τους καθοριστικούς παράγοντες επιτυχίας για έναν οργανισμό. Σήμερα οι οργανισμοί εκτίθενται σε ένα περιβάλλον που μεταβάλλε-

ται διαρκώς και επηρεάζεται ιδιαίτερα από τις τεχνολογικές, πολιτικές και επιστημονικές αλλαγές. Οι ανταγωνιστικές απειλές αναπτύσσονται καθημερινά, ενώ η έγκαιρη αναγνώριση και εκμετάλλευση των επιχειρηματικών ευκαιριών αποτελούν κρίσιμο παράγοντα επιτυχίας. Το μέλλον και η επιτυχία των επιχειρήσεων καθορίζονται πλέον από την ικανότητα να αξιοποιούν το πλέον πολύτιμο αγαθό που κατέχουν: **τη γνώση**.

Ας ξεκινήσουμε αυτό το άρθρο απαντώντας σε μερικά ερωτήματα, τα οποία θα μας βοηθήσουν να αποκτήσουμε κοινό σημείο αναφοράς και στη συνέχεια να αντιληφθούμε αν πραγματικά το νεοπαρουσιαζόμενο αντικείμενο θα πρέπει να τύχει της προσοχής όσων ασχολούνται με θέματα διοίκησης και οργάνωσης.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΗ;

Ένας από τους ορισμούς της γνώσης, όπως αναφέρεται στο Λεξικό Webster, είναι: «Γνώση είναι το γεγονός ή η κατάσταση του να γνωρίζεις κάτι, να έχεις αποκτήσει εξοικείωση, μέσω της εμπειρίας ή της σχέσης σου με αυτό». Ένας άλλος ορισμός περιγράφει τη γνώση ως εξής: «Γνώση είναι οι ιδέες ή αντιλήψεις τις οποίες κατέχει μια οντότητα και οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη λήψη αποτελεσματικών δράσεων με σκοπό την εκπλήρωση των στόχων της οντότητας».

Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι γνώση είναι οι πληροφορίες που χρησιμοποιούνται δημιουργώντας μία ικανότητα να λαμβάνονται αποφάσεις και να εκτελούνται διάφορες ενέργειες. Μπορεί δηλαδή να περιγραφεί σαν μία ομάδα από μοντέλα, τα οποία περιγράφουν διάφορες ιδιότητες και συμπεριφορές σε ένα περιβάλλον.

Η γνώση μπορεί να βρίσκεται καταγεγραμμένη στα έγγραφα, στα προϊόντα, στις εγκαταστάσεις, στα συστήματα του οργανισμού, στον εγκέφαλο των ανθρώπων ή κρυμμένη (αποθηκευμένη) στις διαδικασίες του οργανισμού. Είναι δηλαδή, αυτό που οι άνθρωποι ξέρουν για το πώς κάνουν την εργασία τους, για τα προϊόντα, τις υπηρεσίες, τους συνεργάτες, τους πελάτες, τους ανταγωνιστές, τις δυνατότητές τους. Άρα, η γνώση είναι ειδική και ανήκει στην οντότητα η οποία τη δημιουργεί.

Εδώ ακριβώς αρχίζει να διαφαίνεται η ανάγκη για ένα Σύστημα Διαχείρισης Γνώσης, καθώς αυτό θα πρέπει καταρχήν να πείσει τις οντότητες να μοιραστούν τις γνώσεις που έχουν με τον καιρό αποκτήσει και στη συνέχεια να τις αποθηκεύσει και να τις μοιράσει σε άλλες οντότητες όταν αυτές θα τις χρειαστούν.

Γνώση είναι η συσσωρευμένη εμπειρία και οι εύχρηστες πληροφορίες που υπάρχουν σε κάθε οργανισμό.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΝΩΣΗΣ

Η γνώση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε άυλη-σιωπηλή (tacit) και απτή-σαφής (explicit). Η διάκριση αυτή ανήκει στον Polyani, ο οποίος το 1966 διατύπωσε αυτή την άποψη. Για να καταδείξει τη διαφορά ανάμεσα στους δυο τύπους γνώσης είπε: «Ξέρουμε περισσότερα απ' όσα μπορούμε να πούμε» και «μπορούμε να πούμε περισσότερα απ' όσα μπορούμε να γράψουμε», για να συμπληρώσει ο Snowden το 1998: «Δεν ξέρεις τι ξέρεις μέχρι να χρειαστεί να το μάθεις». Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1995, άλλοι ερευνητές¹, απέδειξαν ότι αντίθετα με

¹ The Knowledge creating company, Nonak & Takeuchi, 1995.

τις μέχρι τότε κρατούσες αντιλήψεις, το πάγιο ενεργητικό ενός οργανισμού μπορεί να είναι και άυλο.

Η απτή γνώση έχει συλληφθεί, κωδικοποιηθεί και σχετίζεται με κάποια αντικειμενικά στοιχεία (δεδομένα, λογισμικό, πολιτικές, διαδικασίες). Η γνώση αυτή είναι συνήθως καλά τεκμηριωμένη και εύκολα προσβάσιμη (τις περισσότερες φορές) και βρίσκεται κάπου αποθηκευμένη, συνήθως σε βάσεις δεδομένων ή σε κείμενα. Τα κείμενα είναι το μέσο το οποίο οι άνθρωποι χρησιμοποιούν καθημερινά εδώ και χρόνια, για να αποθηκεύσουν, μοιραστούν και ανακτήσουν τη γνώση, είναι δηλαδή σαν το DNA. Σύμφωνα με έρευνες², τα διοικητικά στελέχη πιστεύ-

ουν ότι το 46% της εταιρικής γνώσης βρίσκεται αποθηκευμένο στα έγγραφα. Έτσι, η «*Διαχείριση Εγγράφων*» αναφέρεται συνεχώς (χωρίς, όμως, να είναι το σημαντικότερο) ως το κυριότερο στοιχείο των λύσεων Διαχείρισης Γνώσης.

Αντίθετα, η άυλη γνώση είναι υποκειμενική. Βασίζεται κυρίως στην εμπειρία, υπάρχει μέσα στους εγκεφάλους των ανθρώπων ή περιέχεται στις διαδικασίες του οργανισμού. Όπως έχει διαπιστωθεί από μελέτες, τα διευθυντικά στελέχη των οργανισμών, λαμβάνουν τις απαραίτητες

πληροφορίες από διάφορα κανάλια. Τα 2/3 των απαραίτητων πληροφοριών προέρχονται από τηλεφωνική επικοινωνία ή επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο, ενώ το 1/3 προέρχεται από έγγραφα τα οποία είτε προέρχονται εκτός οργανισμού είτε δε βρίσκονται μέσα στο πληροφοριακό σύστημα.

Ως εκ τούτου, οι οργανισμοί χρειάζονται μία διαδικασία εξόρυξης, αναδιάρθρωσης, κωδικοποίησης της άυλης γνώσης σε απτή, ώστε να σχηματίσουν ένα αποθετήριο εταιρικής γνώσης, το οποίο μπορεί να προσθέσει μεγάλη αξία στις καθημερινές δραστηριότητές τους.

Η ΓΝΩΣΗ ΕΧΕΙ ΑΞΙΑ:

Αν και ένα τέτοιο ερώτημα μπορεί να φαίνεται απλοϊκό, ίσως και ανόητο, κρίνεται σκόπιμο να απαντηθεί. Η γνώση είναι ένας καθοριστικός παράγοντας, στο σύγχρονο γίγνεσθαι, η επιτυχής χρησιμοποίηση του οποίου βοηθά τους οργανισμούς να διαθέτουν καλύτερες υπηρεσίες. Είναι η πρώτη ύλη την οποία χρησιμοποιούν οι εργαζόμενοι γνώσης, που αποτελούν το ένα τρίτο ή περισσότερο του σύγχρονου εργατικού δυναμικού, για να λαμβάνουν αποφάσεις και μέτρα καθημερινά, στην

² Delphi Group, 1997 (www.delphigroup.com)

εργασία τους στον τόσο γρήγορα μεταβαλλόμενο κόσμο μας.

Στη σημερινή κοινωνία, με τους γνωστούς ταχύτατους ρυθμούς, η γνωσιακή βάση ενός οργανισμού γίνεται πολύ γρήγορα το μόνο ανταγωνιστικό του πλεονέκτημα. Σαν τέτοιο, πρέπει να προστατεύεται, να καλλιεργείται και να διαμοιράζεται μεταξύ των μελών του οργανισμού.

Μέχρι πρόσφατα, οι οργανισμοί (ιδιωτικοί και δημόσιοι), μπορούσαν να επιτύχουν τους στόχους τους, βασιζόμενοι στην ατομική γνώση μερικών στρατηγικά τοποθετημένων ατόμων. Αυτό έχει πάψει πλέον να αποτελεί ανταγωνιστική δυνατότητα. Καθώς ο ανταγωνισμός υπόσχεται περισσότερη γνώση σαν μέρος των υπηρεσιών του, ο συναγωνισμός τελειώνει εκεί, καθώς δεν επαρκεί η γνώση (και η εμπειρία) των λίγων αυτών ατόμων για άμεση αντίδραση και επιτυχία.

Η οργανωσιακή γνώση δεν αντικαθιστά την ατομική. Αντίθετα, τη συμπληρώνει, κάνοντας την ευρύτερη και ισχυρότερη. Μόνο η πλήρης χρησιμοποίηση της γνωσιακής βάσης ενός οργανισμού, σε συνδυασμό με τις ατομικές δεξιότητες, σκέψεις, ιδέες και αντιλήψεις, μπορούν να βοηθήσουν τον οργανισμό να είναι περισσότερο ανταγωνιστικός στο μέλλον.

Τα διοικητικά στελέχη προσβλέπουν στη διαχείριση γνώσης για λύσεις, οι οποίες θα τους κάνουν να ανταποκρίνονται γρηγορότερα, να προσδίδουν νέα αξία στους πελάτες, να βελτιώνουν τη δημιουργικότητα και φυσικά να μειώνουν τα κόστη. Το πρόβλημα με τη γνώση είναι ότι πολύ γρήγορα γίνεται απαρχαιωμένη. Οι οργανισμοί οι οποίοι μπορούν πολύ γρήγορα να την καταγράψουν και να τη διαθέσουν προς χρήση, μπορούν να πάρουν γρήγορες και προπαντός εύ-

στοχες αποφάσεις, προηγούμενοι έτσι των αντιπάλων τους και επιτυγχάνοντας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΓΝΩΣΗΣ (ΔΓ);

Ο όρος «*Διαχείριση Γνώσης*» (Knowledge Management) χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα μεγάλο αριθμό πρακτικών και προσεγγίσεων που αφορούν στη δημιουργία, στην επεξεργασία και στη διάχυση γνώσης και τεχνογνωσίας.

Κάποιος θα μπορούσε να πει ότι είναι η δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος, το οποίο προάγει τη συνεχή δημιουργία, την ομαδικότητα, τη χρήση και επαναχρησιμοποίηση της ατομικής και εταιρικής γνώσης σε αναζήτηση νέων επιχειρησιακών αξιών. Είναι επίσης η βοήθεια προς τους ανθρώπους, για το πως να βρουν, να μοιραστούν την ενεργοποιητική εμπειρία και πληροφορία και πως να τη χρησιμοποιήσουν.

Πάνω, όμως, και πέρα από όλα, περιλαμβάνει τους **ανθρώπους, τις εργασιακές διαδικασίες** και το κυριότερο, την **κουλτούρα** μέσα στην οποία αυτοί οι άνθρωποι εργάζονται και τέλος και την τεχνολογική λύση που θα υποστηρίξει τα παραπάνω.

Κάποιος άλλος, πιο τεχνοκράτης ίσως, θα μπορούσε να συμπληρώσει ότι Διοίκηση Γνώσης είναι η συστηματική διαδικασία εύρεσης, συλλογής, οργάνωσης, επεξεργασίας και παρουσίασης της πληροφορίας με τέτοιο τρόπο ώστε να βελτιώνεται η αντίληψη ενός εργαζομένου σε κάποιο συγκεκριμένο τομέα ενδιαφέροντος.

Τελικά και για να απλοποιήσουμε κάπως τα πράγματα, θα μπορούσαμε να συμφωνήσουμε ότι η διαχείριση γνώσης

είναι μία διαδικασία, η οποία βοηθά τους οργανισμούς να εντοπίσουν, να συλλέξουν, να οργανώσουν, να διαδώσουν και να μεταδώσουν σπουδαίες πληροφορίες και πρακτικές, απαραίτητες για διαδικασίες όπως η επίλυση προβλημάτων, η δυναμική εκμάθηση, ο στρατηγικός σχεδιασμός και η λήψη αποφάσεων.

Πολλοί θεωρητικοί αναλυτές της διοικητικής επιστήμης, θεωρούν ότι η φράση «διαχείριση γνώσης» αποτελεί σχήμα οξύμωρο καθώς είναι εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι αδύνατη, η εφαρμογή τεχνικών και συστημάτων διοίκησης σε κάτι που δεν είναι χειροπιαστό και βρίσκεται κυρίως στη γνώση που έχουν οι άνθρωποι.

Η ΔΓ σαν επιστήμη μοιράζεται ιδέες και αντιλήψεις από μία πλειάδα άλλων επιστημών και φιλοσοφιών. Σημαντική εξέλιξη παρατηρείται στο χώρο της τεχνητής νοημοσύνης, στη μηχανική της γνώσης, στη μετατροπή της άυλης γνώσης σε απτή, στη διασπορά γνώσης,

κ.λ.π. Η ΔΓ μοιράζεται με τα Συστήματα Υποστήριξης Ομάδων (Group Support Systems -GSS), τις αντιλήψεις περί εργασίας, διαμοίρασης και διευκόλυνσης των ομάδων. Η ΔΓ σχετίζεται επίσης με την εξόρυξη δεδομένων (data mining) με την έννοια ότι χρησιμοποιεί δημιουργικά μέσα που επιτρέπουν τη σταχυολόγηση της γνώσης από υπάρχοντα δεδομένα (βάσεις δεδομένων, αποθήκες δεδομένων, κείμενα, κ.λ.π.). Η πραγματική αξία αυτής της προσέγγισης είναι ότι δημιουργείται ένας πυρήνας γνώσης, μία έξυπνη μηχανή, η οποία μπορεί να μεταδώσει τη γνώση σε διεσπαρμένες τοποθεσίες, σε μηχανές απαντήσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από οποιονδήποτε μέσα στον οργανισμό.

ΓΙΑΤΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΓΝΩΣΗΣ ΤΩΡΑ;

Παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μία μεγάλη κινητικότητα όσον αφορά

στη ΔΓ τόσο στην ακαδημαϊκή όσο και στην επιχειρηματική κοινότητα. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας της σύμπτωσης **πέντε τάσεων**:

- της μεγάλης αύξησης του περιεχομένου της γνώσης προϊόντων και υπηρεσιών,
- της ταχείας απαρχαίωσης της γνώσης στην εποχή της πληροφορίας,
- της ανάπτυξης των δικτύων (και του Διαδικτύου) και την αύξηση έτσι της ταχύτητας διεξαγωγής των επιχειρήσεων,
- της εστίασης των οργανισμών στα βασικά ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα και τα γνωστικά τους πάγια,
- της ανακάλυψης ότι οι οργανισμοί δεν μπορούν να συμπιέσουν το δρόμο τους προς την ανάπτυξη.

Η γνώση θεωρείται ως το επόμενο λογικό βήμα σε μία χρονική ακολουθία επιχειρηματικών στρατηγικών της οποίας σημαντικά προηγούμενα στάδια περιλαμβάνουν την ποιότητα (Total Quality Management-TQM), την αναδιοργάνωση των επιχειρηματικών διαδικασιών (Business Process Reengineering-BPR)

και τη συρρίκνωση (downsizing). Η ΔΓ είναι πιο απαραίτητη σε όλους τους οργανισμούς, οι οποίοι λειτουργούν σε περιβάλλον έντασης γνώσης.

Η γνώση είναι το αίμα της ζωής για τους οργανισμούς. Μην το συγχέετε με την πληροφορία.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΓ

Ο σκοπός της σύγχρονης ολιστικής ΔΓ, είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που θα διευκολύνει και θα υποστηρίξει με συστηματικό τρόπο τις διαδικασίες, τη σύλληψη και διάχυση κυρίως της άυλης γνώσης, με τελικό σκοπό τη δημιουργία αξίας για τον οργανισμό.

Όλα αυτά έχουν πυροδοτήσει τα τελευταία χρόνια την ανάπτυξη μεθοδολογιών, εργαλείων και εφαρμογών ΔΓ, για τη μετατροπή της άυλης γνώσης σε απτή, ώστε αυτή να μπορεί να κωδικοποιηθεί, άρα να μπορεί να συλλεγεί, αποθηκευτεί, μεταδοθεί και χρησιμοποιηθεί από άλλους, εκμεταλλεόμενοι την ταχύτερη εξέλιξη της επιστήμης της Πληροφορικής και την κατάρρευση των συνόρων χρόνου/χώρου λόγω των τεχνολογικών αυτών εξελίξεων.

Η τάση αυτή συνεπικουρείται και από τις νέες θεωρίες περί διοικητικής και οργανώσεως, οι οποίες αναφέρουν πλέον καθαρά ότι το μόνο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ενός οργανισμού στον αιώνα που διανύουμε, είναι το **τι ξέρει και πως το χρησιμοποιεί**.

Οι οργανισμοί πρέπει να σφυρηλατήσουν δεσμούς μεταξύ της δομημένης και αδόμητης πληροφορίας, με έναν τρόπο ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για συγκεκριμένο πρόβλημα ή κατάσταση. Είναι σημαντικό για τους ηγέτες

ενός οργανισμού να αντιληφθούν ποιος έχει τη γνώση και να αναπτύξουν συστήματα υποστήριξης για τη δημιουργία και συλλογή της. Στη συνέχεια θα πρέπει να δημιουργήσουν χάρτες γνώσης, οι οποίοι θα αποκαλύπτουν που βρίσκεται η γνώση, ποια γνώση πρέπει να μοιραστεί με ποιον, πως και γιατί και φυσικά με αμοιβές τόσο για τους δημιουργούς όσο και τους διαμοιραστές της γνώσης.

Η διαχείριση γνώσης βοηθά έναν οργανισμό να αποκτήσει βαθιά γνώση (insight) μέσα από τη δική του εμπειρία και επίσης προστατεύει το γνωσιακό κεφάλαιο (intellectual capital) από τη φθορά, προσθέτει στην ευφυΐα του οργανισμού και παρέχει αυξημένη ευελιξία.

Συγκεκριμένες δραστηριότητες διαχείρισης γνώσης, βοηθούν την εστίαση του οργανισμού στην αναζήτηση, αποθήκευση και χρησιμοποίηση της γνώσης για θέματα όπως, η επίλυση προβλημάτων, η δυναμική μάθηση, ο στρατηγικός σχεδιασμός και η λήψη αποφάσεων.

Σήμερα διακρίνονται δύο μεγάλες τάσεις υλοποίησης της ΔΓ:

- Η καταμέτρηση του διαλεκτικού κεφαλαίου ενός οργανισμού με ανάπτυξη μεθόδων μέτρησης και συγκριτικών μετρήσεων (Benchmarking).

- Η καταγραφή της γνώσης που έχει αποκτηθεί από τα άτομα και η διάχυση της στον οργανισμό κυρίως μέσω της πληροφορικής.

Τέσσερις κυρίως διαδικασίες χρησιμοποιούνται από τους οργανισμούς για τη μετατροπή της γνώσης από άυλη σε απτή:

- Κοινωνικοποίηση: μοίρασμα εμπειριών μέσω παρατήρησης, μίμησης και πρακτικής. Συνήθως γίνεται μέσα από workshops, σεμινάρια, συνέδρια, μαθη-

τεία (apprenticships).

- Σύλληψη: η μετατροπή άυλης γνώσης (π.χ. αυτό που έμαθε κάποιος σε ένα workshop) σε απτή γνώση (π.χ. γραπτή αναφορά).

- Διάχυση: Η αντιγραφή και διάδοση της απτής γνώσης.

- Διεθνοποίηση: η διαδικασία αντίληψης της γνώσης μέσω μίας πηγής, π.χ. κάποιος μπορεί να συνδυάσει την εμπειρία διαβάζοντας μία αναφορά με αυτή ενός workshop.

Το Κέντρο Παραγωγικότητας και Ποιότητας των Η.Π.Α. (American Productivity and Quality Center) έχει αναπτύξει ένα μοντέλο διαχείρισης της γνώσης, σύμφωνα με το οποίο υπάρχουν τέσσερις καταλυτικοί παράγοντες (enabling factors) για την επιτυχή διαχείριση γνώσης:

- η ηγεσία,
- η κουλτούρα του οργανισμού,
- το σύστημα μέτρησης της απόδοσης και
- η τεχνολογία.

Ο ρόλος της ηγεσίας είναι να υποστηρίξει και να δημιουργεί το κλίμα εκείνο που ενθαρρύνει τη διάχυση της γνώσης, όπου το προσωπικό αισθάνεται ασφαλές ώστε να συνεισφέρει στο γνωστικό ενεργητικό, αλλά και όπου τέτοιες συνεισφορές αναγνωρίζονται και ανταμείβονται.

Η κουλτούρα είναι επίσης ένας καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχή διαχείριση γνώσης, ο οποίος, όμως, συχνά αγνοείται. Πολύ συχνά η κουλτούρα του ίδιου του οργανισμού αποτρέπει τους ανθρώπους από το μοίρασμα και διάχυση του δικού τους know-how, σε μία προσπάθεια να διατηρήσουν την προσωπική τους βάση δεδομένων και βιωσιμότητα. Μία κουλτούρα που ενθαρρύνει τη διαμοίραση γνώσεων, απαιτεί εργαζο-

μένους που αισθάνονται ασφαλείς, που έχουν επίγνωση ότι η συμμετοχή τους σε λειτουργίες διαχείρισης γνώσης είναι σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι των καθηκόντων τους, που επωφελούνται άμεσα από την επιχειρησιακή γνώση που συλλέγεται και που τέλος αισθάνονται τόσο οι ίδιοι όσο και οι συνάδελφοί τους, την έννοια της κυριότητας και της ιδιοκτησίας γνώσεων, που αποβαίνουν χρήσιμες στο σύνολο.

Η μέτρηση αποτελεσματικότητας ΔΓ είναι σημαντική, τόσο για την αποτίμηση της σχετικής επένδυσης όσο και για την επίδειξη σε όλους τους εμπλεκόμενους ότι οι προσπάθειές τους έχουν αποτέλεσμα και επομένως, εμμέσως, στη δημιουργία θετικού κλίματος. Ακόμα δεν υπάρχει απόλυτος τρόπος μέτρησης της αποτελεσματικότητας της ΔΓ ενός οργανισμού αν και έχουν προταθεί διάφοροι τρόποι.

Οι παραδοσιακοί τρόποι οικονομικής αποτίμησης δεν κρίνονται επαρκείς καθώς δε λαμβάνουν υπόψη τους το γνωστικό ενεργητικό σαν πάγιο, το αποτιμούν σαν έξοδα που πληρώνονται στους εργαζομένους για τις εμπειρίες και γνώσεις τους. Είναι σαφής λοιπόν η ανάγκη για ανάπτυξη λογιστικών διαδικασιών για αποτίμηση των άυλων παγίων του οργανισμού καθώς και η ανάπτυξη μοντέλων γνωστικού ενεργητικού, τα οποία κατά κάποιο τρόπο να ποσοτικοποιούν την ταχύτητα της καινοτομίας, της αντίδρασης και της ανάπτυξης εγγενών ικανοτήτων (core competence).

Η τεχνολογία είναι ένας κρίσιμος παράγοντας για την επιτυχή υλοποίηση ενός έργου διαχείρισης γνώσης. Αυτό πάντως που είναι κοινά αποδεκτό, είναι ότι ο ρόλος της πληροφορικής και της

τεχνολογίας γενικότερα, μπορεί να είναι σημαντικός αλλά από μόνη της δεν αποτελεί «τη λύση», η οποία κινδυνεύει να αποτύχει εάν δεν υποστηριχθεί ενεργά από το ανθρώπινο δυναμικό, την ηγεσία και την κουλτούρα.

Η εξίσωση της αποτυχίας

ΠΑΛΑΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
+ ΝΕΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ
ΠΑΛΑΙΟΣ ΔΑΠΑΝΗΡΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

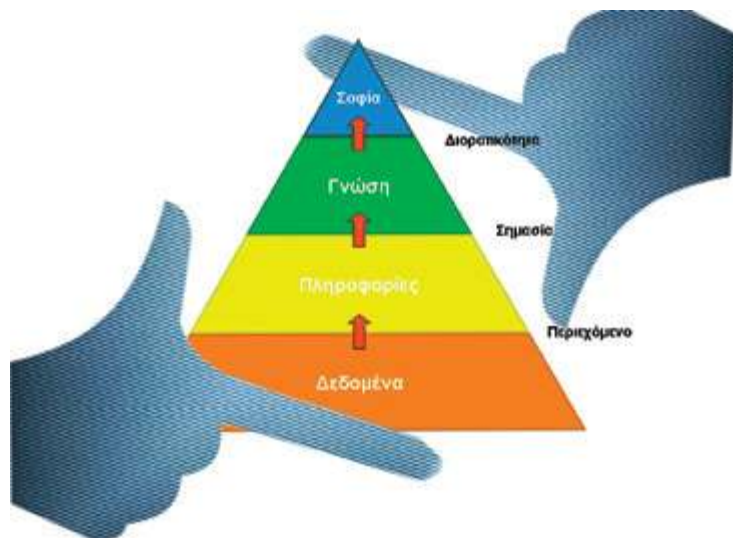
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΓ

Η διαχείριση γνώσης δεν αποτελεί εντελώς νέα κίνηση, καθώς οι οργανισμοί έχουν προσπαθήσει και στο παρελθόν να τιθασεύσουν τις εσωτερικές τους διαδικασίες με την εφαρμογή συστημάτων διαχείρισης ολικής ποιότητας, έμπειρων συστημάτων, αναδιοργάνωση διαδικασιών, βελτίωση ή επαύξηση των ανταγωνιστικών τους πλεονεκτημάτων και εστίαση στη στρατηγική³.

Οι οργανισμοί κινούνται προς νέα

³ Ο μαθησιακός οργανισμός, Shukla, 1997.

οργανωσιακά μοντέλα με έμφαση στη δραστική αποκέντρωση σε συνδυασμό με προηγμένη πληροφορική τεχνολογία που τους επιτρέπει να βασίζονται στο διαλεκτικό τους ενεργητικό. Εταιρείες που συχνά χαρακτηρίζονται σαν εταιρείες αιχμής στο χώρο τους, χρησιμοποιούν το γνωσιακό μοντέλο για να αναπτύξουν προϊόντα που μπορούν εύκολα να προσαρμοστούν στις ατομικές ανάγκες των πελατών τους. Οι οργανισμοί μπορούν να απολαμβάνουν την πλήρη αξία των γνωσιακών τους παγίων μόνο όταν αυτά μπορούν να μετακινούνται εύκολα, μεταξύ των ατόμων.

Χρόνια τώρα, οι καλοί διευθυντές στους διάφορους οργανισμούς χρησιμοποιούν τις δυνατότητες και εμπειρίες (Know-how) των υπαλλήλων τους σε καθημερινή βάση. Παρόλα αυτά, μόνο πρόσφατα οι οργανισμοί έχουν αρχίσει να εστιάζουν το ενδια-

φέρον τους σε αυτήν την πρακτική με πιο συστηματικό τρόπο.

Η διαμόρφωση και υλοποίηση ενός προγράμματος Διαχείρισης της Επιχειρηματικής Γνώσης (Knowledge Management Initiative) απαιτεί μία σύνθετη και ολοκληρωμένη προσέγγιση που πρέπει να εστιάζεται στο γνωστικό ενεργητικό της επιχείρησης και να διαμορφώνει το κατάλληλο πλέγμα στρατηγικής, οργάνωσης, λειτουργιών και συστημάτων που θα διασφαλίζουν την πλήρη αξιοποίησή του. Ένα μεγάλο πρόβλημα που παρουσιάζεται, είναι το πώς να πείσεις, κατευθύνεις ή αναγκάσεις τους ανθρώπους μέσα στον οργανισμό να μοιραστούν τις πληροφορίες τους. Είναι ένα μεγάλο πρόβλημα διαχείρισης αλλαγής, το οποίο θέτει σοβαρές ηγετικές προκλήσεις σε κάθε διευθυντή ενός οργανισμού. Το αποδοτικό μοίρασμα γνώσης και η μάθηση απαιτεί αλλαγές κουλτούρας μέσα στον

οργανισμό, νέες πρακτικές διοικήσεως, αφοσίωση από την ανώτερη διοίκηση και τεχνολογική υποστήριξη.

Πολλοί οργανισμοί έχουν ήδη δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας (π.χ. Chief Knowledge Officers-CKO, Chief Knowledge Managers-CKM), που έχουν στόχο την υποστήριξη και προώθηση της συλλογής, επεξεργασίας και διάχυσης της γνώσης. Έχουν επίσης, αναδιατυπώσει τα συστήματα αξιολόγησης και αμοιβών με στόχο να ενισχύσουν μία κουλτούρα που θα ενθαρρύνει την ενεργή συμβολή των στελεχών τους στην εξάπλωση της επιχειρηματικής γνώσης, θα προάγει τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης και ομαδικής εργασίας και θα επικροτεί την καινοτομία.

Η διαχείριση γνώσης αυτή καθαυτή δεν έχει νόημα. Βασικό παράγοντα επιτυχίας αποτελεί η ευθυγράμμιση (alignment) της επιχειρηματικής στρατηγικής με τους στόχους της Διαχείρισης Γνώσης. Η οριοθέτηση των περιοχών επέμβασης και ο σαφής προσδιορισμός των αναμενόμενων ωφελειών είναι ζωτικά συστατικά στοιχεία για να καταλήξει οποιαδήποτε προσπάθεια σε απτά αποτελέσματα. Κρίσιμη είναι επίσης, η διαφανής ενσωμάτωση των δραστηριοτήτων διαχείρισης της γνώσης (δημιουργία, συλλογή, διάχυση, χρήση, κ.λ.π.) στις επιχειρηματικές λειτουργίες (business processes), όπως π.χ. η ανάπτυξη νέων προϊόντων, η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού (κεφαλαίου, όπως το θέλει η σύγχρονη επιστήμη), η διοίκηση της αλυσίδας παραγωγής και οι σχέσεις με τους πελάτες, τους συνεργάτες και τους ανταγωνιστές.

Οι περισσότεροι οργανισμοί έχουν ήδη μία μεγάλη αποθήκη γνώσης όσον αφορά μία μεγάλη ποικιλία οργανωσια-

κών διαδικασιών, καλύτερων πρακτικών, know-how, εμπιστοσύνης, Πληροφοριακών Συστημάτων Διοίκησης (ΠΣΔ), κουλτούρας και τυποποιήσεων. Παρόλα αυτά, η γνώση αυτή είναι διασπαρμένη και συνήθως μη αναγνωρίσιμη. Ο καθορισμός του «ποιος ξέρει τι» μέσα σε έναν οργανισμό μπορεί να είναι χρονοβόρο και τρομακτικό καθήκον. Αυτό από μόνο του δικαιολογεί την ανάγκη για ένα σύστημα ΔΓ στους οργανισμούς με σκοπό να τους επιτρέψει να αναγνωρίσουν και να έχουν πρόσβαση στις γνώσεις και στις δεξιότητες των εργαζομένων τους.

Ο ρόλος των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών είναι σημαντικός (αλλά όχι καθοριστικός) για τη διαχείριση της γνώσης. Τα νέα συστήματα, όπως τα Intranets, οι τεχνολογίες διαχείρισης εγγράφων και ροών εργασίας (document και workflow management), τα συστήματα συνεργασίας (collaboration systems, groupware), οι έξυπνοι πράκτορες (intelligent agents), οι αποθήκες δεδομένων (data warehouses), τα εργαλεία συγχρονισμένης επικοινωνίας και ανταλλαγής μηνυμάτων (synchronous communication and messaging tools) και τα enterprise information portals αποτελούν ζωτικό επιτρεπτικό παράγοντα (enabling factor). Τα συστήματα αυτά είναι χρήσιμα σε διάφορες λειτουργίες διαχείρισης γνώσης, όπως η υποστήριξη της συνεργασίας σε εικονικές ομάδες (virtual teams), η ανάλυση δεδομένων από προηγούμενες δοσοληψίες των πελατών, η εύρεση των κατάλληλων στελεχών στη βάση δεδομένων της εταιρίας, κ.λ.π.

«... ο αληθινά επαναστατικός αντίκτυπος της επανάστασης πληροφοριών δεν είναι

η τεχνητή νοημοσύνη, οι πληροφορίες, ή η επίδραση των υπολογιστών και της επεξεργασίας δεδομένων στη λήψη αποφάσεων, τη χάραξη πολιτικής ή τη στρατηγική. Το κλειδί για τη συνεχιζόμενη ανάπτυξη και ηγεσία στη Νέα Οικονομία δεν είναι η ηλεκτρονική των υπολογιστών αλλά οι γνωστικές δεξιότητες των “εργαζομένων γνώσης”», Peter Drucker.

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝΟΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Η δημιουργία ενός συστήματος ΔΓ είναι σαν την ανάληψη της διεξαγωγής ενός ταξιδιού. Απαιτείται ένας χάρτης

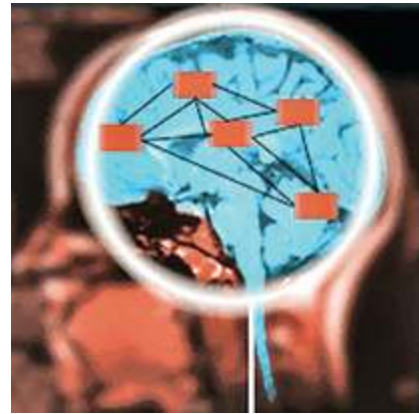

ώστε να μπορέσουμε να σχεδιάσουμε τη βασική διαδρομή και τις εναλλακτικές που μπορεί να χρειαστεί να ακολουθήσουμε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Χρειάζεται να έχουμε γνώση των εργαλείων που έχουμε στην κατοχή μας και των πηγών, τις οποίες θα χρειαστεί να χρησιμοποιήσουμε για να φτάσουμε στον τελικό προορισμό μας (και στα ενδιάμεσα σημεία). Το ταξίδι της δημιουργίας ενός συστήματος ΔΓ έχει πέντε διακριτά στάδια, τα οποία εκτείνονται από το Γνωσιο-χαοτικό (knowledge-chaotic) στο γνω-

σι-οκεντρικό (knowledge-centric). Κάθε στάδιο έχει τα δικά του χαρακτηριστικά και τις ιδιαίτερες απαιτήσεις σε πόρους. Ο τρόπος και ο χρόνος που θα ξεκινήσουμε αυτό το ταξίδι εξαρτάται από τη στρατηγική του οργανισμού. Σημαντικό ρόλο σε αυτήν τη διαδικασία παίζουν οι εργαζόμενοι, η ανώτερη διοίκηση, οι υπάρχουσες διαδικασίες, η κουλτούρα και η τεχνολογία.

Ας δούμε πιο αναλυτικά τα στάδια από τα οποία θα περάσει ένας οργανισμός για να αποκτήσει ένα πλήρες σύστημα ΔΓ.

- Γνωσιο-χαοτικό (knowledge-chaotic)
Ο οργανισμός δε γνωρίζει τη σημασία

που έχει η ΔΓ στην εκπλήρωση των στόχων του. Αυτό το στάδιο χαρακτηρίζεται από την αποθήκευση και τη διαχείριση της γνώσης με έναν τρόπο ad hoc σε κάθε σημείο του οργανισμού. Η πρόσβαση και η ανάκτηση πληροφοριών είναι ιδιαίτερα δύσκολη και καταναλώνει πολύ χρόνο, εξαιτίας της δυσκολίας της αναγνώρισης των πηγών της γνώσης. Τα συστήματα μπορεί να είναι ασύμβατα μεταξύ τους. Οι διαδικασίες συλλογής πληροφοριών είναι αναποτελεσματικές και σε αρκετές περιπτώσεις ανύπαρκτες.

Οι εργαζόμενοι μπορεί να είναι διστακτικοί στο να μοιραστούν τις πληροφορίες ή απλά να μην έχουν το χρόνο ή το ερέθισμα να προχωρήσουν στο διαμοιρασμό τους.

• Γνωσιο-ενήμερο (Knowledge-aware)

Ο οργανισμός έχει συνειδητοποιήσει, ότι οι γνώσεις των μελών του χρειάζονται διαχείριση και αρχίζουν να γίνονται κάποιες προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι πηγές και οι διαδικασίες γνώσης μέσα στον ίδιο τον οργανισμό έχουν αναγνωριστεί και έχουν τεκμηριωθεί. Η ανάκτηση πληροφοριών διευκολύνεται από την ύπαρξη ενός καταλόγου με τις διαθέσιμες πηγές γνώσης και τη χρήση τους μέσα από καλά παγιωμένες διαδικασίες. Παρόλα αυτά η αντίληψη της ανάγκης και η υλοποίηση του συστήματος μπορεί να μην πραγματοποιείται ομοιόμορφα ανάμεσα στα διάφορα τμήματα του οργανισμού. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς και ο διαμοιρασμός της γνώσης είναι ακόμα σοβαρά προβλήματα.

• Γνωσιο-ενεργοποιημένο knowledge-enabled)

Η ΔΓ έχει αρχίσει να φέρνει αποτελέσματα. Τυποποιημένες διαδικασίες και εργαλεία χρησιμοποιούνται σε όλη την έκταση του οργανισμού, ώστε να υπάρχει πρόσβαση στις πηγές πληροφοριών. Οι πηγές γνώσης έχουν καταγραφεί, εκτιμηθεί και κατηγοριοποιηθεί, ενώ στις διαδικασίες έχουν ενσωματωθεί και διαδικασίες διατήρησης. Ένας αριθμός από πολιτισμικά και τεχνολογικά εμπόδια δεν έχει διευθετηθεί ακόμα.

• Γνωσιο-διαχειριστικό (Knowledge-managed)

Ο οργανισμός έχει έναν ολοκληρωμένο σκελετό διαδικασιών και εργαλείων ώστε

να ανακαλύπτει, να δημιουργεί, να τα χειρίζεται και να ανακτά πληροφορίες. Τα τεχνολογικά και πολιτισμικά θέματα έχουν υπερκαλυφθεί. Η στρατηγική ΔΓ επιθεωρείται και βελτιώνεται σε συνεχή βάση.

• Γνωσιο-κεντρικό (Knowledge-centric)

Η αποστολή του οργανισμού είναι η εφαρμογή και η αναβάθμιση της γνωσιακής βάσης που διαθέτει, η οποία του παρέχει ένα βασικό πλεονέκτημα σε κάθε μέρος του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος. Οι διαδικασίες ΔΓ αποτελούν ένα αναπόσπαστο κομμάτι της εξέλιξης του οργανισμού και του κάθε εργαζομένου. Τα εργαλεία ΔΓ έχουν υψηλό βαθμό ολοκλήρωσης και στηρίζονται σε ένα ιδιαίτερα ισχυρό τεχνολογικό κορμό, ο οποίος επιτρέπει στη γνώση να είναι απολύτως προσβάσιμη από οποιοδήποτε μέλος του οργανισμού. Η εκτίμηση και η βελτίωση του περιβάλλοντος γνώσης αποτελούν τυποποιημένες διαδικασίες του οργανισμού. Η αξία που έχει η γνώση για τον οργανισμό μετράται και αναφέρεται στους ενδιαφερομένους (stakeholders) και κατ' επέκταση αντανακλάται στην αξία της μετοχής του οργανισμού (αν πρόκειται για εμπορική εταιρεία), αλλά και διαχειρίζεται σαν το διανοητικό κεφάλαιο του οργανισμού.

«Δεν μπορείς να διαχειριστείς τη γνώση, κανένας δεν μπορεί. Αυτό που μπορεί να κάνεις, είναι να διαχειριστείς το περιβάλλον το οποίο βελτιστοποιεί τη γνώση», Larry Prusak.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΓΝΩΣΗΣ (ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ)

Η ιστορία των συστημάτων διαχείρισης της γνώσης ξεκινάει περίπου το 1997. Μερικοί οργανισμοί (οι πιο πρωτοπόροι) πειραματίστηκαν σε πιλοτική

βάση με τις νέες τεχνολογίες, ενώ οι πιο συντηρητικοί εστίασαν στην ανάπτυξη βασικών υποδομών πληροφορικής, όπως τα εταιρικά Intranets.

Οι ελληνικές εταιρίες ανάλογα με την επιχειρηματική τους στρατηγική, το μέγεθος και την τεχνολογική τους υποδομή υιοθετούν διαφορετικές κατευθύνσεις. Οργανισμοί που έχουν επιτύχει υψηλό βαθμό ολοκλήρωσης της πληροφοριακής τους υποδομής (όπως οι τράπεζες και οι ασφαλιστικοί οργανισμοί) είναι σε θέση να εντοπίσουν συγκεκριμένες περιοχές και λειτουργίες στις οποίες η διαχείριση γνώσης θα δημιουργήσει ανταγωνιστικά οφέλη. Μικρομεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις που τώρα σχεδιάζουν ή αναπτύσσουν τα πληροφοριακά τους συστήματα έχουν την ευκαιρία να διαμορφώσουν μία συνολική στρατηγική διαχείρισης της γνώσης που να αντιμετωπίζει τυχόν τεχνολογικές ελλείψεις.

Η κουλτούρα ενός οργανισμού είναι ίσως η σημαντικότερη παράμετρος στην υποβοήθηση της δημιουργίας κατανόησης και μοιρασίας της γνώσης. Μία ανοικτή κουλτούρα με κίνητρα χτισμένα γύρω από την ολοκλήρωση των ατομικών δεξιοτήτων και εμπειριών θα είναι πιο αποτελεσματική στη διάχυση της γνώσης.

Αυτό φαίνεται στο παράδειγμα της εταιρείας χημικών Buckman. Η επιτυχία της εν λόγω εταιρείας είναι αποτέλεσμα της αφοσίωσης της στο άτομο. Ο **κώδικας αξιών** έχει αποτυπωθεί σε μία κάρτα η οποία διανέμεται σε κάθε εργαζόμενο και προωθεί μία τελείως διαφορετική εταιρική διαδικασία. Η πρώτη πρόταση σε αυτήν την κάρτα είναι: «*Η εται-*

ρεία αποτελείται από άτομα, κάθε ένα από τα οποία έχει διαφορετικές δυνατότητες και ικανότητες, όλοι είναι απαραίτητοι στην επιτυχία της εταιρείας». Αυτή η προσέγγιση, υποβοηθούμενη από την ύπαρξη ανοικτής οργανωσιακής κουλτούρας δοκιμάζεται και αξιολογείται και από άλλες εταιρείες όπως η AT&T, η US West, η 3M, κ.λ.π.

Η Διαχείριση Γνώσης δεν είναι τεχνολογικά εξαρτώμενη αλλά τεχνολογικά υποβοηθούμενη.

Ένα άλλο παράδειγμα επέκτασης ενός επιτυχημένου πιλοτικού προγράμματος σε ευρεία κλίμακα είναι η εξέλιξη του προγράμματος Διαχείρισης Γνώσης της τράπεζας UBS⁴. Η ίδια εταιρεία αναπτύσσει μεθόδους και συστήματα εικονικής διοίκησης ομάδων εργασίας (virtual team management) για τις λειτουργίες διαχείρισης του ρίσκου των δανείων της.

Η αναγνώριση της γνώσης μπορεί να μετασχηματίσει έναν οργανισμό μετακινώντας τον σε νέες περιοχές ενδιαφέροντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Federal Express, η οποία πέρα από τη μεταφορά πακέτων, τώρα πουλά συστήματα και συμβουλές σε εταιρείες με προβλήματα σε τομείς, όπως είναι η διανομή και τα logistics.

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ «KNOW - NET»⁵

Η πρωτοβουλία Know-net επικεντρώνεται γύρω από τη χρήση και διάδοση μοντέλων συστημάτων πληροφορικής και επικοινωνιών, με σκοπό τη δημιουργία

⁴ UBS web : <http://www.ibb.ubs.com>

⁵ KnowNet Initiative: <http://www.knownet.org>

ενός ανοικτού συστήματος για την αναγνώριση, αξιολόγηση, εμπλουτισμό και διαμοίραση της τοπικής γνώσης. Αυτό θα οδηγήσει σε μία διαδικασία δυο κατευθύνσεων, ανθρώπων που θα βρίσκουν πρόσβαση στην απαραίτητη γνώση και γνώση που θα βρίσκει το δρόμο της προς τους πιθανούς χρήστες.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα Know-Net, η διαχείριση γνώσης είναι μία νέα διοικητική πρακτική (management discipline) που αφορά στη συστηματική και συλλογική δημιουργία, διάχυση και χρήση της επιχειρηματικής γνώσης, με σκοπό τη ριζική βελτίωση της οργανωτικής αποδοτικότητας, τη βελτίωση της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη της καινοτομίας. Η συνεισφορά της Know - Net προσέγγισης έγκειται όχι τόσο στις τεχνολογικές καινοτομίες τις οποίες εισήγαγε όσο σε μία σφαιρική αντίληψη του ζητουμένου, της βέλτιστης δηλαδή οργάνωσης της εταιρικής πληροφορίας κατά τρόπο αποδοτικό, συνεισφέροντας στη βελτίωση της παραγωγικής της διαδικασίας, την

ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς της και την εδραίωσή της στο εθνικό και διεθνή γίνεσθαι ως αξιότιμου μέλους μίας δυναμικά εξελισσόμενης και μεταβαλλόμενης οικονομικής οντότητας με στόχους και προοπτικές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αν και οι προσεγγίσεις διαφέρουν από οργανισμό σε οργανισμό, είναι κοινή πεποίθηση σε όσους ασχολούνται με το θέμα, ότι η ΔΓ χρειάζεται μία σημαντική αλλαγή στην κουλτούρα του οργανισμού και αφοσίωση από όλα τα επίπεδα διοίκησης οργανισμού, ώστε αυτή να είναι επιτυχής.

Αυτό που προκύπτει από τις μυριάδες των προσπαθειών σε διάφορους οργανισμούς και εταιρείες είναι ότι η ΔΓ δεν χρειάζεται περισσότερα ή καλύτερα εργαλεία για τη συγκέντρωση περισσότερων δεδομένων και πληροφοριών, αλλά μάλλον χρειάζεται μία νέα προοπτική για τη σύνδεση των κομματιών της πληροφορίας, η οποία προωθεί την κατανόηση και επιταχύνει τη δράση, με αλλά λόγια τη

**Ο κύκλος της Γνώσης
(γλυπτό)**

δημιουργία γνώσης. Ένα υποστηρικτικό κλίμα μέσα στον οργανισμό, με καλή ΔΓ μπορεί να χρησιμοποιήσει τη γνώση του οργανισμού για να αντιμετωπίσει κάθε πρόβλημα οπουδήποτε και κάθε στιγμή.

Μία ισχυρή τεχνολογική υποδομή, διαμορφωμένη για τις ανάγκες κάθε οργανισμού παρέχει, βεβαίως, τα απαραίτητα εργαλεία για τη βέβαιη επιτυχία της πρωτοβουλίας ΔΓ. Όμως, οι άνθρωποι και οι υπολογιστές διαφέρουν στο ότι οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα να βγάζουν συμπεράσματα από μη πλήρεις πληροφορίες, δηλαδή να κατασκευάσουν ή και να μεταφράσουν νοήματα από τμήματα και ατελείς πληροφορίες. Οι υπολογιστές δεν μπορούν.

Οι διάφορες πρωτοβουλίες πρέπει να εστιάζουν σε ανθρώπους και μεθόδους για να βελτιώσουν τη μάθηση και την επικοινωνία.

Οι οργανισμοί πρέπει να τιθασεύσουν τις γνώσεις τους όχι μόνο για να παραμείνουν ανταγωνιστικοί αλλά για να γίνουν καινοτομικοί. Δεν πρέπει μόνο να επιδιώκουν να γίνουν ευκίνητοι, αλλά και έξυπνοι.

Τελειώνοντας, θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι έξυπνοι οργανισμοί αναγνωρίζουν πλέον ότι η γνώση είναι μέρος του ενεργητικού τους. Ίσως είναι το μόνο που μεγαλώνει με το πέρασμα του χρόνου και το οποίο εάν τιθασευτεί κατάλληλα μπορεί να τους προσδώσει την ικανότητα να είναι συνεχώς ανταγωνιστικοί και καινοτόμοι στη νέα χιλιετία.

ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Τεχνητή νοημοσύνη (artificial intelligence)

Ένας ευρύς όρος που καλύπτει όλα

τα σχετικά με την κατασκευή υπολογιστών που συμπεριφέρονται όπως οι άνθρωποι.

Κεφάλαιο πελατών

Η αξία των σχέσεων μίας οργάνωσης με τους πελάτες της, συμπεριλαμβανομένης της πίστης των πελατών στην επιχείρηση ή σε ένα προϊόν, βασισμένης στη φήμη, τους τρόπους αγοράς ή τη δυνατότητα των πελατών να πληρώσουν.

Εξόρυξη δεδομένων (data mining)

Μία τεχνική για να αναλυθούν τα στοιχεία στις πολύ μεγάλες βάσεις δεδομένων. Η ανάλυση μπορεί να αποκαλύψει τάσεις και σχέδια τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βελτιώσουν τις ζωτικής σημασίας επιχειρησιακές διαδικασίες.

Ηλεκτρονική συνεργασία (Electronic collaboration)

Μία διαδικασία μέσω της οποίας οι συνεργάτες σε ένα πρόγραμμα μπορούν να συμβάλουν από κοινού στις διαδικασίες μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, των δημόσιων δικτύων, κ.λπ.

Έμπειρο σύστημα (Expert system)

Ο κλάδος της τεχνητής νοημοσύνης που αναπτύσσει τα προγράμματα υπολογιστών που μιμούνται ανθρώπινες αποφάσεις σε πολλούς τομείς.

Ανθρώπινο Κεφάλαιο (Human Capital)

Η γνώση, οι δεξιότητες και οι ικανότητες των ανθρώπων σε μία οργάνωση. Αντίθετα από το δομικό κεφάλαιο, το ανθρώπινο δυναμικό κατέχεται από τα άτομα που το έχουν παρά από τον ίδιο τον οργανισμό. Το ανθρώπινο δυναμικό είναι το ανανεώσιμο μέρος του διανοητικού κεφαλαίου.

Διανοητικό κεφάλαιο (Intellectual Capital)

Η γνώση που είναι σημαντική για μία

οργάνωση. Αποτελείται από το ανθρώπινο δυναμικό, το δομικό κεφάλαιο και το πελατειακό κεφάλαιο.

Γνώση

Είναι η οικειότητα, συνειδητοποίηση ή κατανόηση που κερδίζονται μέσω της εμπειρίας ή της μελέτης.

Βάση γνώσεων (Knowledge Base)

Μία οργανωμένη δομή πληροφοριών που διευκολύνει την αποθήκευση της νοημοσύνης, προκειμένου να ανακτηθεί προς υποστήριξη μίας γνωστικής διοικητικής διαδικασίας.

Διαχείριση γνώσης (Knowledge Management)

Η συστηματική διαδικασία συλλογής, οργάνωσης και παρουσίασης πληροφοριών με έναν τρόπο που βελτιώνει την κατανόηση ενός εργαζομένου σε ένα συγκεκριμένο τομέα ενδιαφέροντος.

Νευρωνικό δίκτυο (Neural Network)

Μία μορφή τεχνητής νοημοσύνης στην οποία ένας υπολογιστής μιμείται τον τρόπο με τον οποίο ένας ανθρώπινος εγκέφαλος επεξεργάζεται τις πληροφορίες.

Δομικό κεφάλαιο (Structural Capital)

Οι διαδικασίες, οι δομές, τα πληροφοριακά συστήματα, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, κ.λ.π., τα οποία παραμένουν σε έναν οργανισμό (κερδοσκοπικό ή μη), ακόμα και όταν φεύγουν οι υπάλληλοί του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Smart Things To Know About Knowledge Management - Thomas M. Koulopoulos, Carl Frappaolo.
- ☞ The Knowledge Creating Company, Nonak & Takeuchi, 1995.
- ☞ Working Knowledge: Managing What Your Organisation Knows, Davenport, T.H. And Prusak, L. (1998), Harvard Business School Press.
- ☞ Smart Companies (Knowledge Management), Training And Development, Vol. 51 No. 12, Kaplan, Norton.
- ☞ Παραδόσεις ΟΠΑ 2002, Adrian Dale , Creatifica Associates.
- ☞ Tacit Knowing, Truthful Knowing: The Life And Thought Of Michael Polanyi.
- ☞ The Tacit Dimension, Michael Polanyi, Anchor Books, Garden City, NY. 1967.
- ☞ Brainpower, Leif Edvinsson And Michael S. Malone.
- ☞ Knowledge Management: Practices And Challenges, Babita Gupta, Lakshmi S. Iyer, Jay E. Aronson.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ (Μ.Μ.Ε.) ΣΤΗΝ ΟΥΣΙΟΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

όπως προκύπτει
από τις έρευνες

ΚΕΙΜΕΝΟ: Αναστάσιος Γ. Ρούσσης
Κοινωνιολόγος - Εγκληματολόγος,
Διδάκτορας Κοινωνιολογίας Παντείου
Πανεπιστημίου Κοινωνικών και
Πολιτικών Επιστημών
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση.

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.), είναι γνωστό πλέον, αποτελούν έναν από τους ισχυρότερους παράγοντες διαμόρφωσης στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών του κοινού. Το ζήτημα της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών στην ηλικιακή ομάδα των ανηλίκων αποτελεί επί-

σης ένα από τα πλέον προσφιλή θέματα του ημερήσιου έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου στη χώρα μας και ως εκ τούτου έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης διοχετεύουν μηνύματα, καθώς και οι επιδράσεις που μπορεί να έχουν

τα μηνύματα αυτά στο ευρύ κοινό. Άλλωστε, τόσο τα προσωπικά πιστεύω του κάθε δημοσιογράφου όσο και η γραμμή πλεύσης που χαράσσει η ιδιοκτησία του εκάστοτε Μ.Μ.Ε. -η οποία εξυπηρετεί και ποικίλα άλλα συμφέροντα- διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στο «τι» και «πώς» θα εμφανισθεί κάτι προς τα έξω.

Για το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης δόθηκαν σκληροί αγώνες από τους λαούς, προκειμένου να το κατοχυρώσουν. Το πέτυχαν στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, όπου πανηγυρικά θεοπίστηκε σε ένα από τα σπουδαιότερα άρθρα του Γαλλικού συντάγματος. Ωστόσο, η ελευθερία της έκφρασης χωρίς τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.), δε θα είχε μεγάλη σημασία, γιατί οι ελεύθερες γνώμες, απόψεις ή πληροφορίες θα διαδίδονταν μόνο σ' ένα μικρό ποσοστό ανθρώπων, χωρίς να έχουν μία ευρύτερη απήχηση στο κοινωνικό σύνολο.

Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (ραδιόφωνο, τηλεόραση, τύπος, περιοδικά, βιβλία, κ.ά.) έχουν τελειοποιηθεί με τη βοήθεια της τεχνολογίας και μεταδίδουν πληροφορίες κάθε είδους σ' ένα ευρύ κοινό, αποκτώντας έτσι μεγάλη επιρροή και δύναμη παγκοσμίως¹.

Πράγματι, μετά τη δυνατότητα λήψης ενός μόλις τηλεοπτικού καναλιού στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στη δεκαετία του '50 καθώς και της λήψης τριών τηλεοπτικών καναλιών στη δεκαετία του '60 και του '70, ο αριθμός των διαθέσιμων τηλεοπτικών καναλιών

έχει αυξηθεί στις μέρες μας για ένα αρκετά μεγάλο τμήμα του πληθυσμού στη Δυτική Ευρώπη, μέσω της καλωδιακής τηλεόρασης, σε έντεκα ή και περισσότερα προγράμματα. Κι αυτό είναι μόλις ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα για το τί επικρατεί σχεδόν παγκοσμίως.

Κι ενώ όλο και περισσότερα τηλεοπτικά κανάλια εξαγγέλλονται διεθνώς, επιπλέον εμφανίζεται τεράστια και η προσφορά του βίντεο, του οποίου η κατανομή συνεχώς αυξάνεται στον πληθυσμό σε παγκόσμια κλίμακα. Έτσι, στα τέλη της δεκαετίας του '90, θα μπορούσε να πει κανείς ότι οδεύουμε προς μία επικοινωνία - προς μία κοινωνία μέσων μαζικής ενημέρωσης, όπου το μεγαλύτερο ρόλο διαδραματίζουν η φαντασία, η ψευδαίσθηση και ο προσδιορισμός της πραγματικότητας, ενώ οι άνθρωποι απλά επιθυμούν μία συνεχή ψυχαγωγία, κατά τη διάρκεια της οποίας μεγαλύτερη έμφαση δίδεται στην περιγραφή του περιεχομένου παρά στο ίδιο το περιεχόμενο.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης λαμβάνουν υπόψη ότι τα στοιχεία που δίνουν αξία στην είδηση είναι η *διάρκεια* και η *επικαιρότητα του συμβάντος* (immediacy and event-orientation), η *γεωγραφική, πολιτισμική και πολιτική εγγύτητα του συμβάντος με το κοινό στο οποίο μεταδίδεται η είδηση* (topicality: current news-frail, local interest), η *κοινωνική θέση, το γόητρο και η ισχύς των πρωταγωνιστών του συμβάντος* (human interest), η *θέση του συμβάντος στο πλήθος των ειδήσεων* (έκπληξη, αιφνιδιασμός, μοναδικότητα, δρά-

¹ Schneider, H.J. (1989) «Το έγκλημα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης» (μετάφρ. Μιχάλης Μακρής-Ζένια Κερασίδα), π. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας (12 / 1989), τεύχ. 3-4, σ. 88. Επίσης, βλέπε και στα ακόλουθα: Περσεφόνη Ζέρη (1990) *Ιδιωτική τηλεόραση: το παράδειγμα των Η.Π.Α.*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα και Cooley Park, Lasswell Katz, Mead Lippmann, Boorstin Habermas Brecht, McLuhan, Widmer (1990) *Το μήνυμα του μέσου. Η έκρηξη της μαζικής επικοινωνίας*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

μα και σύγκρουση, κ.λ.π., negativity, human-interest), η αποκλειστικότητα του γεγονότος και η έκταση των συνεπειών του (exclusivity, status of the source of information, local interest), καθώς και η πιθανότητα ταύτισης των αποδεκτών πληροφορίας με το συμβάν (photographivility, simple story lines)².

Έτσι, θέτουν τα κριτήρια επιλογής των ειδήσεων που παρουσιάζουν. Τα βασικότερα από αυτά είναι ο αιφνιδιασμός (η έκπληξη). Η πληροφορία πρέπει να είναι καινούρια, να διαψεύδει προσδοκίες ή να γεννά νέες, εντός, όμως, κάποιων ορίων για να μην προκαλεί ανασφάλεια.

Ένα ακόμη κριτήριο επιλογής που θέτουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για να επιλέξουν την είδη-

ση την οποία θα παρουσιάσουν είναι η σύγκρουση. Αυτή δημιουργεί ανασφάλεια για το μέλλον, για το ποιος θα είναι ο κερδισμένος και ποιος ο χαμένος. Άρα, ένταση και αναμονή νέας

πληροφορίας. Επίσης, ένα ακόμη είναι η ποσότητα. Άλλωστε, από πολλά γεγονότα είναι εύκολο να αντληθούν πολλές πληροφορίες, ειδικά στις περιπτώσεις που υπάρχει ένα ή περισσότερα συγκρίσιμα μεγέθη.

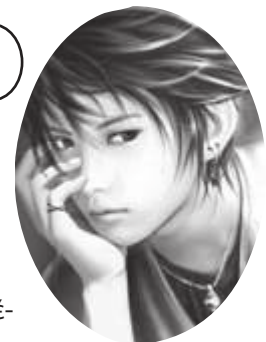
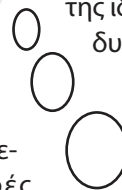
Επιπρόσθετα, βασικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η τοπική αναφορά ως

κριτήριο επιλογής μίας είδησης προκειμένου να παρουσιαστεί, λόγω του ότι οι κάτοικοι μίας περιοχής θεωρούν ότι είναι πολύ καλά πληροφορημένοι γι' αυτήν, οποιαδήποτε επιπρόσθετη πληροφορία αποκτά μεγάλη αξία.

Στα πλαίσια των βασικών κριτηρίων επιλογής που θέτουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα μπορούσε κανείς να κατατάξει και την πληθώρα ειδήσεων που έχουν ως βάση τους την παραβίαση των κοινωνικών κανόνων. Συχνά οι παραβιάσεις των κοινωνικών κανόνων λαμβάνουν χαρακτήρα σκανδάλου, γεγονός που αυξάνει το ενδιαφέρον, ενώ η είδηση αποκτά μεγαλύτερη απήχηση. Η προβολή τέτοιων παραβιάσεων από τα Μ.Μ.Ε. καλλιεργούν μία ανησυχία, ενώ παράλληλα, δημιουργούν αγανάκτηση. Τα Μ.Μ.Ε. προτιμούν ιδιαίτερα να παρουσιάζουν

ασυνήθιστες παραβιάσεις κοινωνικών κανόνων, δηλαδή εγκλήματα που δεν τελούνται συχνά, δίνοντας τους εμφανή έκταση και δυνατότητα ανακύκλωσης, παρακάμπτοντας συχνά το σεβασμό της ιδιωτικής σφαίρας, της δυστυχίας, της αιδούς.

Αρκεί πολλές φορές, οι ηθικές αξιολογήσεις αποτελούν ένα από τα βασικότερα κριτήρια επιλογής που θέτουν τα μέ-

² Λαμπροπούλου Ε. (1999) Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σ. 35-36.

σα μαζικής ενημέρωσης για να παρουσιάσουν ένα θέμα. Κατ'αυτόν τον τρόπο, επιλέγονται ειδήσεις που συμβάλλουν στη διατήρηση και την αναπαραγωγή της ηθικής, δηλαδή στη διάκριση ανάμεσα στην καλή και στην κακή συμπεριφορά.

Συμπληρωματικά ως προς το τελευταίο, έρχεται να προστεθεί ακόμη ένα κριτήριο επιλογής των ειδήσεων που χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: την *προβολή δραστών και θυμάτων*. Τα Μ.Μ.Ε., προβάλλοντας δράστες και θύματα, αναζητούν και προσπαθούν να εντοπίσουν τις αιτίες στα άτομα. Έτσι, αναπαράγουν το ενδιαφέρον για τα πρόσωπα, αφού μόνον τα πρόσωπα μπορούν να παρουσιάσουν μέσα από την τηλεόραση, να μιλήσουν στο ραδιόφωνο ή στις εφημερίδες και όχι οι καταστάσεις. Επομένως, η αναφορά σε άτομα και πράξεις βοηθάει στην καθημερινή επικοινωνία.

Τέλος, ουσιαστικό ρόλο στα πλαίσια των κριτηρίων επιλογής που χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προκειμένου να επιλέξουν μία είδηση για παρουσίαση αποτελεί η *επικαιρότητα του γεγονότος* και η *έκφραση γνώμης* γι' αυτό. Η είδηση ή πληροφορία που δίνει τη δυνατότητα αναφοράς σε συναφή γεγονότα, βοηθάει στην ανακύκλωση της είδησης, εξασφαλίζοντας έτσι την αίσθηση της επικαιρότητας και τον αιφνιδιασμό του κοινού που τη λαμβάνει, ενώ η έκφραση γνώμης κάποιου ή κάποιων οι οποίοι λόγω της θέσης και του κύρους τους μπορούν να ελκύσουν το ενδιαφέρον του κοινού, εκπληρώνει δύο βασικές λειτουργίες: ✓ δίνει έμφαση στο γεγονός για το οποίο διατυπώθηκε η άποψη και

παραμένει θέμα δημοσιότητας χάριν της γνώμης και ✓✓ ενδυναμώνει την αξία της πηγής της είδησης με επανειλημμένες αναφορές στη γνώμη των ειδικών που έχουν διατυπώσει τις απόψεις³.

Το ίδιο θα μπορούσε να πει κανείς ότι συμβαίνει και στην περίπτωση της τοξικομανίας. Εκ πρώτης όψευς, ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην ανάδειξη του φαινομένου της τοξικομανίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί θετικός. Άλλωστε, συνεχείς είναι οι αναφορές σε στατιστικά δεδομένα, γνώμες ειδικών, ερευνητικές εργασίες και κυρίως εσχατολογικού τύπου προβλέψεις, για τη διάδοση των ναρκωτικών ουσιών ανάμεσα στους νέους.

Ωστόσο, ενώ υποτίθεται ότι το σύνολο αυτών των δημοσιευμάτων χρησιμοποιείται για να αναχαιτίσει τον κίνδυνο επαλήθευσης αυτών ακριβώς των προβλέψεων, τελικά η παραγωγή λόγου περί της τοξικομανίας ανάμεσα σε ομάδες που επιχειρούν να ιδιοποιηθούν το σχετικό αντικείμενο, είναι τουλάχιστον αμφισβητήσιμη. Εξάλλου, οι ομάδες που μετέχουν στο δημόσιο διάλογο περί της τοξικομανίας προβάλλουν εικόνες, ιδέες και αξίες κοινωνικά μη ουδέτερες.

Επιπρόσθετα, οι εκτιθέμενες απόψεις είτε εκφράζουν ιδεολογικές βλέψεις είτε κοινωνικά οράματά τους, ή απλώς συντεχνιακές επιδιώξεις, κάθε άλλο παρά στερούνται αντικειμενικών κριτηρίων. Κατ'αυτόν τον τρόπο, η τοξικομανία αναδεικνύεται σε θέμα-καταλύτη, διευκολύνοντας την ανακατανομή, προώθηση και κατ'επέκταση, την εδραίωση συμβόλων και προτύπων, μεταξύ των ομάδων που τη διαχειρίζονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ο παραγόμενος εξ'αυτών λόγος να

³ Στο ίδιο, σ. 36 - 41.

μετουσιώνεται σε κοινωνική πράξη και τελικά σε νέα κοινωνική πραγματικότητα.

Τα Μ.Μ.Ε. θα παρουσιάσουν το πρόβλημα της τοξικομανίας στο ελληνικό κοινό, στις αρχές της δεκαετίας του '80, με αφορμή τους πρώτους θανάτους από υπερβολική δόση ηρωίνης. Πρόκειται για εκείνη τη χρονική περίοδο όπου ο Τύπος αδυνατεί να συνεκτιμήσει τη σημασία του πολιτιστικού πλαισίου που περιβάλλει το φαινόμενο της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών.

Αποτέλεσμα αυτής της τακτικής ήταν τα άρθρα που δημοσιεύονταν εκείνη την περίοδο να βασίζονται ως επί των πλείστων σε ξενόφερτα ευρήματα και ξένη βιβλιογραφία λόγω έλλειψης αντίστοιχων ελληνικών δεδομένων. Ο Τύπος θα παρουσιάσει τελικά το *εισαγόμενο* υλικό χρησιμοποιώντας δημοσιογραφικά τρικ, όπως η υπερβολική έμφαση στον κίνδυνο που συνδέεται με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η εικόνα που κατασκευάστηκε για

τον εξαρτημένο χρήστη ήταν εκείνη του ασθενούς, ενώ το θέμα της χρήσης και της εξάρτησης από τα ναρκωτικά εξυπηρέτησε το βασικότερο επιχείρημα του χάσματος των γενεών και ειδικότερα τη διαφορά μεταξύ προηγούμενης και επόμενης γενιάς, αφού ο Τύπος το παρουσίαζε ως πρόβλημα των νέων θυμάτων της κοινωνίας και των εμπόρων⁴.

Πάντως, αν και τα χαρακτηριστικά της πρώτης αρθρογραφίας αναφορικά με την παρουσίαση της τοξικομανίας από τον τύπο, δε διαφοροποιούνται σημαντικά από ό,τι θα επακολουθήσει τα επόμενα χρόνια, εντούτοις, εμπεριέχουν εκείνα τα στοιχεία βάσει των οποίων θα συγκροτηθούν αργότερα (δεκαετία '90) οι μηχανισμοί μετασχηματισμών της τοξικομανίας από απλό κοινωνικό πρόβλημα των υπηρεσιών κοινωνικής περίθαλψης, σε μεγάλο κοινωνικό ζήτημα, σπέρνοντας το φόβο και τον πανικό. Βέβαια, προς αυτήν την κατεύθυνση βοήθησε και ο χειρισμός του θέματος μέσω των κλασικών επινοήσεων της εντυπωσιασθηρικής δημοσιογραφίας, όπου δεσπόζουν οι απλουστευτικές υπερβολές.

Επειδή το φαινόμενο της χρήσης είναι πολυδιάστατο, θα περίμενε κανείς ότι στις μέρες μας οι επιμέρους διαστάσεις (πολιτική, νομική, κοινωνική, πολιτιστική, βιολογική, οικονομική) θα καλύπτονταν εξίσου από τον ημερήσιο Τύπο. Γεγονός είναι, ότι οι σποραδικές αναφορές εξακολουθούν να γίνονται στις περισσότερες από τις προαναφερθείσες διαστάσεις, επικρατέστερη, όμως, όσον αφορά τη συχνότη-

⁴ Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) (2001) Ετήσια Έκθεση του Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν. για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα έτους 2000, Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., Αθήνα, σ. 35 - 36.

τα κάλυψης, είναι η νομική διάσταση του φαινομένου και συγκεκριμένα οι αναφορές σε οτιδήποτε σχετικό με την επιβολή ή την παραβίαση του νόμου. Επιπλέον, οι πολιτικοί, λόγω της νομοθετικής τους εξουσίας, θεωρούνται από τον Τύπο ως οι πιο αρμόδιοι για να αποσαφηνίσουν το θέμα και να συνεισφέρουν στην επίλυσή του.

Στις μέρες μας, η εικόνα του χρήστη που προβάλλεται από τα Μ.Μ.Ε. προσεγγίζει εκείνη της προηγούμενης δεκαετίας: οι εξαρτημένοι χρήστες εξακολουθούν να θεωρούνται ως ασθενείς και θύματα, ενώ οι έμποροι ως θύτες και πολλές φορές και ως αιτία του προβλήματος. Η νέα γενιά εξακολουθεί να αποτελεί τον πυρήνα της επιχειρηματολογίας όσον αφορά τη χρήση, μόνο που οι αναφορές επικεντρώνονται πλέον σε ακόμα νεαρότερες ηλικίες. Επιπρόσθετα, κανείς μπορεί να παρατηρήσει ότι, συχνές είναι και οι αναφορές και οι αναλύσεις σχετικά με τη διακίνηση ναρκωτικών στους σχολικούς χώρους, αλλά βασίζονται ως επί το πλείστον σε μεμονωμένες περιπτώσεις⁵. Ωστόσο, αν και η ευθύνη κάποιες φορές αποδίδεται στην κοινωνία, συχνά παραβλέπονται οι ποικίλες κοινωνικές διαστάσεις του και έμφαση δίνεται αποκλειστικά στην πολιτική του υπόσταση.

Πάντως, αν και η υπόδειξη συντάξεως κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας περί των ναρκωτικών κρίνεται τελικά ως απαραίτητη, η έλλειψη ενός γενικού τέτοιου κώδικα τον καθιστά δύσκολο έως αδύνατο για τη χώρα μας. Ωστόσο, όμως,

κρίνεται τόσο αναγκαίο όσο και απαραίτητο τα Μ.Μ.Ε. να προσφέρουν, εκτός από συνέπεια στον αγώνα για την καταπολέμηση του φαινομένου των ναρκωτικών και προγράμματα για την πρόληψη, την αποφυγή της χρήσης ναρκωτικών και γενικά ψυχοδραστικών ουσιών, προγράμματα διαμορφώσεως γνώμης και ειλικρινής στάσεως έναντι των ναρκωτικών, με την παροχή συντονισμένου εθνικού προγράμματος για την αρτιότερη αντιμετώπισή τους⁶.

Επιπλέον, αναγκαία κρίνεται πλέον η δημιουργία ενός Κέντρου το οποίο θα εξασφαλίζει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των πληροφοριών από ομάδα ειδικών. Βέβαια, δεν είναι εύκολο να συνταχθεί κώδικας δημοσιογραφικής δεοντολογίας, εφόσον δεν υπάρχει κοινή αντίληψη μεταξύ των ειδικών για το δέον γενέσθαι. Άλλωστε, αυτή είναι που χρειάζεται να διαμορφωθεί και αποτελεί μεγάλη υποχρέωση τόσο της Πολιτείας όσο και της Επιστήμης. Επίσης, από τους δημοσιογράφους απαιτείται υπευθυνότητα και κατάλληλο ήθος⁷.

Το γεγονός ότι η στάση που κρατούν τα Μ.Μ.Ε. και οι άνθρωποί τους πρέπει να μας προβληματίζει, προκύπτει και από την μελέτη η οποία πραγματοποιήθηκε από την *Ελληνική Εταιρία Ενάντια στην Εξάρτηση (τα 4 Ε)*, σε συνεργασία με την Ε.Ε., μεταξύ δημοσιογράφων οι οποίοι ασχολούνταν ή κάλυπταν θέματα ναρκωτικών ως πρόδρομη ανακοίνωση, σε *Σεμινάριο Επαγγελματικής Κατάρτισης-Επιμόρφωσης για την Πρόληψη των Ναρ-*

⁵ Στο ίδιο, σ. 36.

⁶ Από το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καταβλήθηκε προσπάθεια προσεγγίσεως των συνδικαλιστικών οργάνων των εφημερίδων και των δημοσιογράφων. Ως απόρροια της συνεργασίας του συμβούλου του Υπουργείου Υγείας σε ζητήματα ναρκωτικών, του προέδρου του ΚΕ.ΣΥ.ΚΑ.ΝΑ. (Χ. Κόκκορη) και του προέδρου της Ε.Σ.Η.Ε.Α., οργανώθηκε στις 10.6.1992 ημερίδα από το ΚΕ.ΣΥ.ΚΑ.ΝΑ. με θέμα: «Προσδιορισμός ενός κώδικα δεοντολογίας που θα διέπει την παρουσίαση σχετικών με τα ναρκωτικά από τα Μ.Μ.Ε.», Βλέπε στο: Αβραμίδης Αθ. (1994) «*Η απομυθοποίηση των ναρκωτικών*», εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, σ. 326 - 327.

⁷ Τσαλιδής Δ. Μ. (1992) «*Δημοσιογραφικό ύφος και ήθος*», εφ. ΒΗΜΑ της 11.10.1992.

κωτικών (1993)⁸.

Μελετώντας το προφίλ αυτών των δημοσιογράφων με τη βοήθεια ενός σχετικού ειδικού ερωτηματολογίου, κατέληξαν στα εξής βασικά συμπεράσματα: το 67% των ανδρών και το 33% των γυναικών δημοσιογράφων ήταν υπέρ της αποποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών. Το ποσοστό των δημοσιογράφων ηλικίας 21-30 ετών οι οποίοι υποστήριζαν την αποποινικοποίηση έφθανε περίπου το 80%. Αξίζει να ειπωθεί ότι το 75% των ερωτηθέντων δημοσιογράφων ήταν απόφοιτοι πανεπιστημίου. Τέλος, από την ίδια έρευνα προέκυψε ότι, σε ποσοστό 50% οι δημοσιογράφοι δήλωσαν ότι υπάρχουν κείμενα τα οποία συμβάλλουν στην αύξηση των χρηστών ναρκωτικών ουσιών, γεγονός το οποίο αποδεικνύει την ανάγκη ύπαρξης σωστής ενημέρωσης *πρώτων και καλύτερων* των ιδίων των δημοσιογράφων⁹.

Ωστόσο, θα ήταν άδικο εις βάρος των Μ.Μ.Ε. να μην εξάρει κανείς, παρά τα όποια λάθη και τη συμβολή τους στην ενημέρωση¹⁰, τον στιγματισμό ατοπιών, καθώς και παραλείψεων από οπουδήποτε. Ας μη ξεχνάμε ότι, ο Τύπος υπήρξε, μεταξύ άλλων, *πολέμιος των αναβολικών* και ήταν εκείνος ο οποίος αποκάλυψε τα μεγάλα σκάνδαλα του ντόπινγκ. Επιπλέον, υπάρχουν και δυνατές υγιείς φωνές εκπροσώπων των Μ.Μ.Ε., οι οποίες πιστεύουν ότι η δημοσιογραφία είναι λειτουργήμα, επειδή ο δημοσιογράφος πρέπει να υπηρε-

τεί τον Άνθρωπο, να υπηρετεί την Αλήθεια αλλά και να αγωνίζεται γι' αυτήν. Είναι οι φωνές και εκείνων που με τη ζωή τους διδάσκουν εντιμότητα, όντας οι ίδιοι απλοί και συνάμα ανεπιτήδευτοι, φωτισμένοι και ανυποχώρητοι στις σωστές αρχές τους, πιστοί στις αξίες τους, βαθύτατα υπεύθυνοι, όπως θα έπρεπε, αναμφισβήτητα, να είναι όλοι οι δημοσιογράφοι.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως ο Ο.ΚΑ.ΝΑ. είναι ο κύριος υπεύθυνος φορέας για την οργάνωση και την εφαρμογή εθνικών εκστρατειών μέσω των Μ.Μ.Ε., οι οποίες περιλαμβάνουν συνεντεύξεις, συμμετοχή σε τηλεοπτικές εκπομπές, παραγωγή μηνυμάτων σχετικά με τα ναρκωτικά και τη χρήση τους στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Αξίζει να ειπωθεί ότι, σχεδόν τα μισά από τα 65 Κέντρα Πρόληψης που έχουν ιδρυθεί από τον Ο.ΚΑ.ΝΑ. οργανώνουν εκστρατείες με τη συμπαράσταση των Μ.Μ.Ε., όπως ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα σε τοπικούς σταθμούς και κανάλια, άρθρα στον τύπο, φυλλάδια, αφίσες, κ.ά.

Πολλά από αυτά τα κέντρα συνεργάζονται τακτικά με Μ.Μ.Ε. τοπικής ή περιφερειακής εμβέλειας. Επίσης, τα περισσότερα από αυτά είναι συνδεδεμένα με το διαδίκτυο (internet), επεκτείνοντας έτσι το πεδίο ορατότητάς τους και τη δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών¹¹. Επίσης, το ΚΕ.Θ.Ε.Α. συμμετέχει ενεργά σε συνεντεύξεις, στην παραγωγή μηνυμάτων κατά των

⁸ Μπούκης Δ., Δελγέρης Ν. (1993) ("«Ελληνική Εταιρία Ενάντια στην Εξάρτηση = τα «4Ε»") «Οι δημοσιογράφοι για την αποποινικοποίηση των ναρκωτικών», εφ. ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ, της 24.5.1993 και Μπούκης Δ., Δελγέρης Ν. (1993) «Πρόδρομη ανακοίνωση», Ομιλία στο Διεθνές Ιατρό-Ψυχιατρικό Συνέδριο, 28-30 Απριλίου 1993, Αθήνα.

⁹ Αβραμίδης Αθ. (1992) «Ναρκωτικά και Μ.Μ.Ε.», Εισήγηση στην Ημερίδα του ΚΕ.ΣΥ.ΚΑ.ΝΑ., με θέμα: «Διαμόρφωση μιας πρότασης για ένα Κώδικα Δεοντολογίας που θα διέπει την παρουσία διά των Μ.Μ.Ε. θεμάτων που σχετίζεται για το ευαίσθητο αντικείμενο των ναρκωτικών», Αίθουσα Ε.Σ.Η.Ε.Α. (20/6/1992), Αθήνα.

¹⁰ Φαρμάκη Μ. (1992) «Ναρκωτικά και Τύπος» (Υπουργείο Δικαιοσύνης - Κέντρο Ενημέρωσης για τα Ναρκωτικά), (μονογραφία), Αθήνα.

¹¹ Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) (1999) Ετήσια Έκθεση του Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν. για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα έτους 1998, Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., Αθήνα, σ. 61.

ναρκωτικών, σε συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης στην τηλεόραση και στη διαφήμιση των υπηρεσιών του στις εφημερίδες. Τέλος, σε τοπικό επίπεδο, οι μικρότερες σε έκταση παρεμβάσεις δημιουργούν τα δικά τους διαφημιστικά στην τηλεόραση και διοχετεύουν τα μηνύματά τους κατά των ναρκωτικών μέσω του τοπικού Τύπου¹². Η συμβολή των Μ.Μ.Ε. κρίνεται, αναμφισβήτητα, αναντικατάστατη, στην επίτευξη των βασικών στόχων αυτών των εκστρατειών που είναι: η τροποποίηση των αντιλήψεων και των στάσεων του γενικού πληθυσμού σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, η άμβλυση των προκαταλήψεων σχετικά με την εξάρτηση και τη χρήση ναρκωτικών, η πρόκληση ενδιαφέροντος για την ενεργό συμμετοχή στην αντιμετώπιση των ναρκωτικών και των προβλημάτων που προκύπτουν από τη χρήση τους, η ενίσχυση της σύνδεσης των θεραπευτικών προγραμμάτων με την κοινωνία και η εξασφάλιση της υποστήριξης και της συνεργασίας διάφορων φορέων και πληθυσμιακών ομάδων¹³.

Επιπρόσθετα, θεωρούμε αναγκαίο να τονίσουμε ότι, ως ενδιαφέρουσα πρωτοβουλία των Μ.Μ.Ε. για το έτος 1997 μπορεί να καταγραφεί η παραγωγή ενός ντοκιμαντέρ από έλληνα δημοσιογράφο, το οποίο προβλήθηκε από την κρατική τηλεόραση. Βασικός στόχος της παραγωγής αυτής ήταν η ενημέρωση για το πρόβλημα των ναρκωτικών στη χώρα μας και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Συγκεκριμένα, το ντοκιμαντέρ αυτό περιελάμβανε δέκα επεισόδια, τα οποία περιέγραφαν τις ποικίλες διαστάσεις του φαινομένου των ναρκωτικών στην Ελλάδα και στην υπόλοιπη Ευρώπη, ενώ, παράλληλα, αναφερόταν σε θέματα όπως η παραγωγή και το εμπόριο ναρκωτικών, οι μέθοδοι θεραπείας και αποκατάστασης, η πρόληψη, το ξέπλυμα χρημάτων, οι νομικές πλευρές του προβλήματος, κ.ά.¹⁴

Οι εκστρατείες στα Μ.Μ.Ε. κατά τη διάρκεια του 1998 συνεχίζονται μέσα από την έμφαση που δίνουν τα τηλεοπτικά προγράμματα, ως επί το πλείστον στα προβλήματα που σχετίζονται με τη χρήση των ναρκωτικών, τις κοινωνικές συνέπειες και τις νομικές διαστάσεις της

¹² Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) (1998) Ετήσια Έκθεση του Ε.Κ.Τ.Ε.Π.Ν. για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα έτους 1997, Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., Αθήνα, σ. 45.

¹³ Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) (1998), ό.π., σ. 62.

¹⁴ Στο ίδιο, ό.π.

χρήσης και λιγότερο στους παράγοντες που οδηγούν στη χρήση ή την κατάχρηση και τους πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, δημοσιεύεται πλήθος άρθρων σχετικά με τα ναρκωτικά σε εφημερίδες και νεανικά περιοδικά, ορισμένα από τα οποία παρείχαν λεπτομερείς περιγραφές των φαρμακολογικών και ψυχολογικών επιδράσεων των διάφορων συνθετικών ναρκωτικών, συσχετίζοντάς τα με επιμέρους μουσικές σκηνές και νεανικές κουλτούρες.

Μέσω των Μ.Μ.Ε., ο Ο.ΚΑ.ΝΑ. παρουσίασε σε εθνική κλίμακα δύο βασικά τηλεοπτικά μηνύματα:

- το πρώτο με σκοπό την ενημέρωση γύρω από το δίκτυο των Κέντρων Πρόληψης που έχουν δημιουργηθεί σε όλη την Ελλάδα και

- το δεύτερο με τίτλο: *Το πρώτο βήμα είναι να μιλήσουμε*, για να ευαισθητοποιήσει ομάδες πληθυσμού και κατ'επέκταση, να προάγει τη σημασία της επικοινωνίας ως μέσου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της χρήσης¹⁵.

Η προβολή των μηνυμάτων αυτών εντατικοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της Ευρωπαϊκής Εβδομάδας Πρόληψης. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της Εβδομάδας αυτής, πραγματοποιήθηκαν επίσης πολλές ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές συνεντεύξεις με επαγγελματίες που

ασχολούνται με χρήστες ναρκωτικών ουσιών και εξαρτημένα άτομα¹⁶.

Τέλος και στο ζήτημα των ναρκωτικών, η ενημέρωση, καθώς και αυτοί που την αναλαμβάνουν πρέπει να είναι ειλικρινής, αντικειμενική, ακριβής, μεθοδική, ολοκληρωμένη, πλήρης, σύμφωνη με την κάθε ηλικία, αλλά και ανάλογη με το μορφωτικό και πολιτισμικό επίπεδο εκείνων προς τους οποίους απευθύνεται. Σαφώς και θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει και τις ψυχοτρόπες ουσίες οι οποίες κυκλοφορούν νόμιμα, χωρίς, όμως, να τρομοκρατεί με αδικαιολόγητες υπερβολές¹⁷.

Κάνουμε λόγο βέβαια για μία ενημέρωση η οποία δε θα πρέπει να υποβιβάζει τη σοβαρότητα του εν λόγω ζητήματος με διάφορες *αθωοποιήσεις*. Θα πρέπει να απευθύνεται στη λογική των πραγμάτων γύρω από το ζήτημα των ναρκωτικών κι όχι στο συναίσθημα¹⁸. Κατ'αυτόν τον τρόπο, δε θα εξάπτει τη φαντασία, ιδίως των νεαρών ατόμων και δε θα τους παρακινεί την περιέργεια για μία δοκιμή. Για παράδειγμα, η ανάλυση των λόγων για τους οποίους σε άλλες εποχές στα πλαίσια διάφορων τελετουργιών ή μυστικιστικών ιερουργιών ή μυστηρίων πραγματοποιούνταν χρήση ουσιών (οι οποίες σήμερα κατατάσσονται στα ναρκωτικά ή εξαρτησιογόνα), μπορεί σε τελική ανάλυση, να τα εμφανίζει σε κάποιους κυρίως ανηλίκους και ως ελκυστικά.

¹⁵ Στο ίδιο, ό.π.

¹⁶ Στο ίδιο, ό.π.

¹⁷ Αβραμίδης Αθ. (1992), ό.π. Επίσης, βλέπε για περισσότερα στοιχεία και στα ακόλουθα: Αβραμίδης Αθ. (1990) «Αγωγή Υγείας και πρόληψη του καρκίνου στα σχολεία. Τα συμπεράσματα της Συνδιάσκεψης των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στο Δουβλίνο 7-9 Φεβρουαρίου 1990», στο π. *Αγωγή*, τ. 5.1990, σ. 149, Κοκκέβη Α., Κόκκορης Χρ. (1992) «Όχι στο συναίσθημα. Να! Στη λογική», εφ. ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ της 27.1.1992 και Αβραμίδης Αθ. (1993) «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών για τα Ναρκωτικά: Α) Περιεχόμενο και Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Διαφωτιστών-Εκπαιδευτών. Β) Αντι-ναρκωτική Αγωγή σε Ειδικές ομάδες», Διο Εισηγήσεις στο Σεμινάριο από το Επιστημονικό Εργαστήριο της Εθνικής Επιτροπής για την πρόληψη της χρήσης και διακίνησης ναρκωτικών της Δημοκρατίας της Κύπρου (Λευκωσία, 8-10 Ιανουαρίου 1992), π. *Ο κόσμος της Ελληνίδας*, τ. Δεκ. 1992.

¹⁸ Στα ίδια, ό.π. και Μάτσα Κ. (1992) «Τους σπρώχνουν πίσω στα ναρκωτικά», εφ. ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, της 5.7.1992.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ☞ **Αβραμίδης Αθ. (1990)** «Αγωγή Υγείας και πρόληψη του καρκίνου στα σχολεία. Τα συμπεράσματα της Συνδιάσκεψης των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στο Δουβλίνο 7-9 Φεβρουαρίου 1990», στο π. Αγωγή, τ. 5.1990, σ. 149.
- ☞ **Αβραμίδης Αθ. (1992)** «Ναρκωτικά και Μ.Μ.Ε.», Εισήγηση στην Ημερίδα του ΚΕ.ΣΥ.ΚΑ.ΝΑ, με θέμα: «Διαμόρφωση μιας πρότασης για ένα Κώδικα Δεοντολογίας που θα διέπει την παρουσία διά των Μ.Μ.Ε. θεμάτων που σχετίζεται για το ευαίσθητο αντικείμενο των ναρκωτικών», Αίθουσα Ε.Σ.Η.Ε.Α. (20/6/1992), Αθήνα.
- ☞ **Αβραμίδης Αθ. (1993)** «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών για τα Ναρκωτικά: Α) Περιεχόμενο και Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Διαφωτιστών-Εκπαιδευτών. Β) Αντι-ναρκωτική Αγωγή σε Ειδικές ομάδες», Δύο Εισηγήσεις στο Σεμινάριο από το Επιστημονικό Εργαστήρι της Εθνικής Επιτροπής για την πρόληψη της χρήσης και διακίνησης ναρκωτικών της Δημοκρατίας της Κύπρου (Λευκωσία, 8-10 Ιανουαρίου 1992), π. Ο κόσμος της Ελλάδας, τ. Δεκ. 1992.
- ☞ **Αβραμίδης Αθ. (1994)** Η απομυθοποίηση των ναρκωτικών, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, σ. 326-327.
- ☞ **Ελληνική Εταιρία Μελέτης Τοξικομανιογόνων Ουσιών Θεσσαλονίκης (Ε.Ε.Μ.Τ.Ο.Θ.) (1993)** «Προσυνεδριακή συνέντευξη τύπου», εφ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, της 25.3.1993.
- ☞ **Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) (1998)** Ετήσια Έκθεση του Ε.Κ.ΤΕ. Π.Ν. για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα έτους 1997, Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., Αθήνα.
- ☞ **Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) (1999)** Ετήσια Έκθεση του Ε.Κ.ΤΕ. Π.Ν. για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα έτους 1998, Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., Αθήνα.
- ☞ **Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (Ε.Π.Ι.Ψ.Υ.) (2001)** Ετήσια Έκθεση του Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν. για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα έτους 2000, Ε.Π.Ι.Ψ.Υ., Αθήνα.
- ☞ **Ημερίδα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Εβδομάδας**

πρόληψης της διάδοσης των ναρκωτικών (16-22 Νοεμβρίου 1992), με θέμα: «Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην πρόληψη της διάδοσης των ναρκωτικών» (Συζήτηση με ειδικούς επιστήμονες και εκπροσώπους των Μ. Μ. Ε.), Αθήνα, Ζάππειο Μέγαρο, 16.11.1992.

☞ **Ημερίδα της Ο.Λ.Μ.Ε.** με θέμα: «Το πρόβλημα των ναρκωτικών και ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπισή του» (17.11.1992).

☞ **Κοκκέβη Α., Κόκκορης Χρ. (1992)** «Όχι στο συναίσθημα. Να! Στη λογική», εφ. ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ της 27.1.1992.

☞ **Λαμπροπούλου Ε. (1999)** Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

☞ **Μάτσα Κ. (1992)** «Τους σπρώχνουν πίσω στα ναρκωτικά», εφ. ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, της 5.7.1992.

☞ **Μπούκης Δ., Δελγέρης Ν. (1993)** («Ελληνική Εταιρία Ενάντια στην Εξάρτηση = τα «4 Ε»») «Οι δημοσιογράφοι για την αποποινικοποίηση των ναρκωτικών», εφ. ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ, της 24.5.1993.

☞ **Μπούκης Δ., Δελγέρης Ν. (1993)** «Πρόδρομη ανακοίνωση», Ομιλία στο «Διεθνές Ιατρό Ψυχιατρικό Συνέδριο», 28-30 Απριλίου 1993, Αθήνα.

☞ **Περσεφόνη Ζέρη (1990)** Ιδιωτική τηλεόραση: το παράδειγμα των Η.Π.Α., εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

☞ **Τσαλιδής Δ.Μ. (1992)** «Δημοσιογραφικό ύφος και ήθος», εφ. ΒΗΜΑ της 11.10.1992.

☞ **Φαρμάκη Μ. (1992)** «Ναρκωτικά και Τύπος» («Υπουργείο Δικαιοσύνης - Κέντρο Ενημέρωσης για τα Ναρκωτικά», (μονογραφία), Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

☞ **Cooley Park, Lasswell Katz, Mead Lippmann, Boorstin Habermas Brecht, McLuhan, Widmer (1990)** Το μήνυμα του μέσου. Η έκρηξη της μαζικής επικοινωνίας, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

☞ **Schneider, H.J. (1989)** «Το έγκλημα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης» (μετάφρ. Μιχάλης Μακρής-Ζένια Κερασιδίη), π. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας (12/1989), τεύχ. 3-4, σ. 88.

Οι τουρκοαμερικανικές σχέσεις μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και το ζήτημα του Ιράκ

ΚΕΙΜΕΝΟ: Θεοδώρα Καλαϊτζάκη,
Διδάκτορας Διεθνών Σχέσεων Πανεπιστημίου Bilkent Τουρκίας
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, οι σχέσεις της Τουρκίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες στηρίζονταν στις ίδιες στρατηγικές ανησυχίες. Η δημιουργία στενών πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών δεσμών μεταξύ των δύο χωρών ήταν επιβεβλημένη λόγω του ανταγωνισμού που αναπτύχθηκε ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις αμέσως μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες με το Δόγμα Τρούμαν στις αρχές του 1947, συμπεριέλαβαν την Τουρκία κάτω από τη βορειοατλαντική ομπρέλα -παρόλο που η Τουρκία είχε ακολουθήσει πολιτική αυστηρής ουδετερότητας σε όλη τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου¹- και επωφελήθηκε οικονομικά από το Σχέδιο Μάρσαλ που στόχο είχε την ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών χωρών που

¹ S. Deringil, 1989. *Turkish Foreign Policy during the Second World War: An "Active" Neutrality* (Cambridge: Cambridge University Press), pp. 71-116; F. Weber, 1993. *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος: Η Τουρκική Πολιτική κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο* (Αθήνα: Εκδόσεις Θέτιλη), σελ. 71-102.

υπέστησαν τις καταστροφικές συνέπειες του πολέμου. Τέλος, το 1952, μαζί με την Ελλάδα έγινε μέλος του NATO².

Για τους Αμερικανούς η συμμετοχή της Τουρκίας στη βορειοατλαντική Συμμαχία είχε ζωτική σημασία αφού συνέβαλε στην αποτροπή μίας επικείμενης σοβιετικής επίθεσης, ενώ, ταυτόχρονα, έλεγχε τα Στενά που ήταν στρατηγικής σημασίας για τη σοβιετική ναυσιπλοΐα³.

Για την τουρκική πλευρά αντίστοιχα, η δημιουργία συμμαχικών δεσμών με τη Δύση και ειδικότερα με τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν στρατηγικής σημασίας για τη χώρα, αφού διασφαλιζονταν τα βόρεια σύνορα της από τη σοβιετική απειλή και ταυτόχρονα ενισχυόταν η διεθνή της εικόνα με τη συμμετοχή της σε διακρατικούς οργανισμούς όπως το NATO και λίγο αργότερα το Συμβούλιο της Ευρώπης⁴.

Παρά την ταύτιση των συμφερόντων μεταξύ της Τουρκίας και των Ηνωμένων Πολιτειών, η συνεργασία τους δεν ήταν πάντα αρμονική και πολλές φορές η αμερικανική πολιτική αντιμετώπιστηκε με αρκετή δυσπιστία και καχυποψία από την τουρκική πλευρά. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα των διεθνών γεγονότων που έλαβαν χώρα στη δεκαετία του 1960 στα πλαίσια του ψυχροπολεμικού περιβάλλοντος αλλά

και των τοπικών διενέξεων που ήταν σε εξέλιξη στην ανατολική Μεσόγειο.

Η κρίση που ξέσπασε το 1962 ανάμεσα στις Η.Π.Α. και τη Σοβιετική Ένωση με την τοποθέτηση των σοβιετικών πυραύλων σε κουβανικό έδαφος, αποκλιμακώθηκε με την απόφαση των Η.Π.Α. να απομακρύνουν από τα τουρκοσοβιετικά σύνορα τους αμερικανικούς πυραύλους Jupiter, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί ως αποτρεπτικό όπλο στη διαφαινόμενη σοβιετική απειλή προς την Τουρκία⁵.

Η τουρκική ελίτ αισθάνθηκε προδομένη από την απόφαση της αμερικανικής κυβέρνησης αφού στα πλαίσια της ψυχροπολεμικής αναμέτρησης των δύο υπερδυνάμεων, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν έδειξαν συνέπεια στη δέσμευσή τους για προάσπιση της τουρκικής ασφάλειας έναντι των σοβιετικών απειλών.

Το δεύτερο γεγονός που οδήγησε σε ένταση τις σχέσεις των δύο χωρών ήταν η κυπριακή κρίση του 1963/1964. Η απόφαση του Προέδρου Μακαρίου να προχωρήσει σε μερική τροποποίηση του κυπριακού συντάγματος στο τέλος του 1963, οδήγησε σε ενδοκοινοτική σύγκρουση στο νησί⁶ και η Τουρκία απείλησε να επέμβει στρατιωτικά στην Κύπρο για να προστατεύσει την τουρκοκυπρια-

² T. Couloumbis, 1983. *The United States, Greece and Turkey The Troubled Triangle*. (New York: Praeger Publishers), σελ. 15; O. Sander, 1979. *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, (Τουρκοαμερικανικές Σχέσεις 1947-1964) (Αγκυρα: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Πανεπιστημίου Άγκυρας), σελ. 46-52; G. Mc Ghee, 1990. *The US-Turkish-NATO Middle East Connection* (New York: St. Martin Press), σελ. 35-50.

³ D. Rustow, 1987. *Turkey America's Forgotten Ally* (New York: Council on Foreign Relations); M. Evriviades, 1998. "Turkey's Role in United States Strategy During and After the Cold War", *Mediterranean Quarterly* 9:2, σελ. 30-51.

⁴ G. Harris, *Troubled Alliance Turkish-American Problems in Historical Perspective 1945-1971*. (Washington DC: Hoover Institution), σελ. 54-61; F. Vali, *Bridge Across the Bosphorus*, (Baltimore and London: The John Hopkins University Press) σελ. 116-125.

⁵ N. B. Criss, 1997. "Strategic Nuclear Missiles in Turkey: The Jupiter Affair, 1959-1963", *The Journal of Strategic Studies* 20:3, σελ. 97-122.

⁶ S. Sonyel, 1997. *Cyprus, The Destruction of a Republic, British Documents 1960-65* (The Eothen Press), pp. 13-29; D. Bitsios, *Cyprus The Vulnerable Republic*, σελ. 115-124; P.N. Vanezis, 1974. *Makarios Pragmatism v. Idealism* (London: Abelard-Schuman), σελ. 115-121.

κή κοινότητα. Η αμερικανική κυβέρνηση υπό τον πρόεδρο Johnson προκειμένου να αποτρέψει επικείμενη τουρκική εισβολή στο νησί, απέστειλε στον τούρκο πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού επιστολή με την οποία αμφισβητούσε το δικαίωμα της Τουρκίας να επέμβει μονομερώς, να χρησιμοποιήσει αμερικανικά όπλα και αν η τουρκική επέμβαση προκαλούσε ανάμειξη της Σοβιετικής Ένωσης, το NATO δεν θα είχε καμία συμβατική υποχρέωση να υποστηρίξει την Τουρκία⁷.

Η προτεραιότητα των Αμερικανών στην περίπτωση αυτή ήταν η διαφύλαξη της συνοχής του NATO, που θα απειλείτο από έναν ελληνοτουρκικό πόλεμο στην Κύπρο και η αποτροπή εμπλοκής της Σοβιετικής Ένωσης στην κρίση. Η απειλή, όμως, ότι η Τουρκία δε θα είχε τη συμμαχική υποστήριξη αν πιεζόταν από τη Μόσχα, είχε μακροπρόθεσμες συνέπειες για τις τουρκοαμερικανικές σχέσεις. Η Άγκυρα κατανοούσε ότι η αμερικανική κάλυψη δεν ήταν ούτε απόλυτη ούτε αυτόματη. Εξέλαβε το

γεγονός ως επιβεβαίωση των επιφυλάξεων που είχε δημιουργήσει η απόσυρση των αμερικανικών πυραύλων από την Τουρκία, χωρίς η κυβέρνηση της Άγκυρας να ερωτηθεί, στα πλαίσια της αμερικανοσοβιετικής διαπραγματεύσεως για την αποκλιμάκωση της κρίσης της Κούβας, τον Οκτώβριο του 1962⁸.

Το τρίτο γεγονός που δυσχέραινε τις σχέσεις της Τουρκίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες συνδέεται με την επόμενη μεγάλη κρίση στο Κυπριακό τον Ιούλιο του 1974. Ως αποτέλεσμα της τουρκικής στρατιωτικής επέμβασης στην Κύπρο και την κατοχή από τις τουρκικές δυνάμεις του βόρειου τμήματος του νησιού, το αμερικανικό Κογκρέσο επέβαλε εμπάργκο όπλων στην Τουρκία. Η τουρκική κυβέρνηση αντιδρώντας έκλεισε τις αμερικανικές βάσεις που υπήρχαν στο τουρκικό έδαφος. Η αίσθηση της τουρκικής κυβέρνησης ήταν ότι δεν μπορούσε να βασιστεί στη σύμμαχό της και επιχειρήσε επαναπροσέγγιση με τη Σοβιετική Ένωση σε μία προσπάθεια μείωσης της

⁷ "Document President Johnson and Prime Minister Inonu," Middle East Journal, XX, σελ.386.

Σ. Ριζάς, 2000. *Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία: Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967* (Αθήνα: Βιβλιόραμα), σελ.102-103.

⁸ S. Bölükbaşı, *The Superpowers and the Third World: Turkish-American Relations, The Turkish-American Relations and Cyprus*, (Lanham: University Press of America), σελ.74.

εξάρτησης από τις Ηνωμένες Πολιτείες⁹. Τα επόμενα χρόνια βέβαια οι τουρκοαμερικανικές σχέσεις αποκαταστάθηκαν ικανοποιητικά, με την άρση του εμπάργκο όπλων το 1978 και η βελτίωση συνεχίστηκε τη δεκαετία του 1980 στη διάρκεια της προεδρίας του Ronald Reagan¹⁰.

Στις αρχές του 1990 η πτώση των κομμουνιστικών ολοκληρωτικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και στην ίδια την Ε.Σ.Σ.Δ., η ειρηνική επανένωση της Γερμανίας, η εθελοντική διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και του Συμβουλίου Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (COMECON), η σημαντική πρόοδος που είχε επιτευχθεί στον έλεγχο των πυρηνικών και συμβατικών όπλων και η αιματηρή Γιουγκοσλαβική διαμάχη, ήταν ενδείξεις ότι ο Ψυχρός Πόλεμος και το διπολικό σύστημα ανήκαν πια στο παρελθόν.

Το τέλος του Ψυχρού πολέμου και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης επέφερε σημαντικές αλλαγές στη γεωπο-

λιτική θέση της Τουρκίας. Αφενός εξαφάνισε τη σοβιετική απειλή από τα βόρεια σύνορα της, αφετέρου, όμως, μείωσε τη στρατηγική αξία της Τουρκίας στη δυτική συμμαχία και ειδικότερα για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η στενή στρατιωτική συνεργασία της Τουρκίας με τις Η.Π.Α. ήταν υπό αμφισβήτηση και τα προγράμματα οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας είχαν μειωθεί δραματικά¹¹.

Παράλληλα, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας, η δημιουργία νέων κρατών καθώς και το ξύπνημα παλιών διαμαχών που εξελίσσονταν σε εθνοτικές συγκρούσεις, αποτέλεσαν πρόκληση για την Τουρκία αναζήτησης ενός νέου ρόλου σε αυτές τις περιοχές εμφανιζόμενη ως περιφερειακό κράτος σταθερότητας σε μία περιοχή ολοένα αυξανόμενης αστάθειας. Επίσης, η πολιτική της Τουρκίας στόχευε στην επιβεβαίωση της στρατηγικής της αξίας από τη Δύση, η οποία θα αύξανε

⁹ H. Kramer, 2000. *A Changing Turkey. The Challenge to Europe and the United States* (Washington D.C: Brookings Institution Press), σελ. 224-225.

¹⁰ E. Laipson, 1991. "US Policy towards Greece and Turkey Since 1974", in Konstas, Dimitris (ed.) *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s Domestic and External Influences*. London: Macmillan, σελ.170-171.

¹¹ Sezer, D. 1996. "Turkey and the New Security Environment in the Balkan and Black Sea Region" in Mastny and Nation eds. *Turkey between East and West: New Challenges for a Rising Regional Power*, (Boulder, CO: Westview), σελ. 74.

τις τουρκικές ελπίδες για την είσοδο της στην Ευρωπαϊκή Ένωση¹².

Για το λόγο αυτό η Τουρκία έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στις σχέσεις της με τη μοναδική υπερδύναμη μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου και επεδίωξε στενότερη συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες στα Βαλκάνια, την Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή. Ο πρώην Τούρκος πρόεδρος Turgut Ozal που εκλέχτηκε το Νοέμβριο του 1989 υποστήριξε αυτήν τη “δραστήρια” εξωτερική πολιτική ως το μέσον που συνδύαζε τις προκλήσεις με τις ευκαιρίες που έφεραν οι παγκόσμιες και οι περιφερειακές αλλαγές¹³.

Στον πόλεμο που ακολούθησε τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η Τουρκία ακολούθησε πολιτική μη ανάμειξης παρόμοια με εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρά τις πιέσεις της τουρκικής κοινής γνώμης για παρέμβαση υπέρ των Βοσνίων Μουσουλμάνων, η Τουρκία αναμείχθηκε μόνο μετά την απόφαση του NATO να επέμβει στη Βοσνία το 1993 συμμετέχοντας στην πολυεθνική δύναμη του Ο.Η.Ε., UNPROFOR και στους βομβαρδισμούς του NATO εναντίον της Σερβίας το 1999 μετά τη νέα ανάφλεξη του ζητήματος του Κοσσυφοπεδίου.

Η Τουρκία επίσης δραστηριοποιήθηκε και στην κεντρική Ασία. Η κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ. είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πέντε νέων ανεξάρτητων χωρών τα οποία στράφηκαν προς την Τουρκία ζητώντας οικονομική και πολιτική συνεργασία στην οποία η τελευταία ανταποκρίθηκε. Το δημοκρατικό πολιτικό της σύστημα και η ελεύθερη αγορά της έμοιαζαν ως ιδανικό μοντέλο για αυτά τα νέα κράτη. Επίσης, πολιτιστικοί, γλωσσικοί και θρησκευτικοί δεσμοί ενδυνάμωσαν αυτή τη συνεργασία. Για αυτά τα καινούργια κράτη η Τουρκία φαινόταν ως η κατάλληλη πύλη για τη Δύση και για τη Δύση η Τουρκία έμοιαζε ως το μέσο πρόσβασης προς τις πλούσιες φυσικές πηγές και αγορές της Κεντρικής Ασίας. Σε μία ασταθή περιοχή, η Τουρκία εμφανιζόταν ως ένας παράγοντας σταθερότητας.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν την παρουσία της Τουρκίας σε πολιτικό επίπεδο (συνεργασία στα πλαίσια του NATO και της Πρωτοβουλίας Συνεργασία για την Ειρήνη [PfP] και σε οικονομικό επίπεδο (συνεργασία στη δημιουργία αγωγών φυσικού αερίου και άλλων μορφών ενέργειας μέσω της Τουρκίας¹⁴), η οποία

¹² Το Δεκέμβριο του 1989 η Τουρκική κυβέρνηση έλαβε την αρνητική απάντηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αίτηση της για πλήρη ένταξη. Η Τουρκία πίστευε ότι γεγονότα όπως η κρίση του Κόλπου που ξέσπασε το 1991 θα διευκόλυνε την ενσωμάτωση της όπως ακριβώς το 1952 η συμμετοχή της στον πόλεμο της Κορέας την οδήγησε στο NATO. Η τουρκική ηγεσία προσδοκούσε ότι μία τέτοια στάση θα μπορούσε να αυξήσει την αμερικανική υποστήριξη για ένταξη στην Ε.Ε., γεγονός που τελικά που έως ένα βαθμό επιβεβαιώθηκε το Μάρτιο του 1995, αφού μετά από αμερικανικές πιέσεις υπογράφηκε η Τελωνειακή Σύμβαση μεταξύ Τουρκίας και Ε.Ε. Το Δεκέμβριο του 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι αποφάσισε να δεχτεί την Τουρκία ως υποψήφια προς ένταξη χώρα, μία απόφαση που δίστασε να πάρει το Δεκέμβριο 1997. Η αναγόρευση σε υποψήφιο κράτος μέλος αν και προβλήθηκε εκ μέρους της Άγκυρας ως επιτυχία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής ήταν διφορούμενη αφού δεν καθορίστηκε η άμεση έναρξη διαπραγματεύσεων. Η απόφαση αυτή τελικά έλαβε χώρα στη Σύνοδο Κορυφής το Δεκέμβριο του 2004, όπου τελικά το Συμβούλιο κατέληξε στην έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία τον Οκτώβριο του 2005 χωρίς και αυτό να είναι απόλυτα βέβαιο.

¹³ S. Sayari, 1992 “Turkey: The Changing European Security Environment and the Gulf War”, *The Middle East Journal* 46:1, σελ. 9-21; B. Yılmaz, 1994. “Turkey’s New Role in International Politics”, *Aussen Politic-German Foreign Affairs Review* 45, σελ. 90-98; M. Gönlübol et al., 1996. *Olaylarla Türk Dış Politikası, (1919-1995)* (Θέματα Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής), 9th έκδοση (Άγκυρα: εκδόσεις Cem), σελ. 650-654.

¹⁴ Ο αγωγός πετρελαίου Baku-Tsibisi-Ceylan έχει ολοκληρωθεί και είναι σε εξέλιξη η κατασκευή του αγωγού του ρωσικού φυσικού αερίου μέσω της Μαύρης Θάλασσας. Radio Free Europe, “Russia: Putin meets with Turkish Premier for talks on Trade”, *Energy, Regional Issues*, 18/07/2005.

δρα αποτρεπτικά και ως προς τον περιορισμό της Ρωσίας και τον περιορισμό της επιρροής του Ιράν στην περιοχή¹⁵.

Στη Μέση Ανατολή η Τουρκία αναμείχθηκε με το ξέσπασμα της κρίσης στον Κόλπο που ξεκίνησε με την κατοχή του Κουβέιτ από το Ιράκ τον Αύγουστο του 1990. Τα ζωτικά δυτικά συμφέροντα στην ταραχώδη Μέση Ανατολή, όπου η Τουρκία εμφανίστηκε ως αξιόπιστος περιφερειακός σύμμαχος, επανέφεραν τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας για τη δύση. Παρόλη την έντονη αντίδραση στο εσωτερικό και τις παραιτήσεις του αρχηγού του Γενικού Επιτελείου και των Υπουργών Αμύνης και Εξωτερικών, ο Οζάλ προσωπικά κατεύθυνε μία υψηλών τόνων φιλοδυτική πολιτική σε ολόκληρη την κρίση. Παρά την ετήσια απώλεια 2 δις. δολαρίων, η κυβέρνηση αυστηρά εφάρμοσε το οικονομικό εμπάργκο του Ο.Η.Ε. κατά του Ιράκ κλείνοντας τους αγωγούς πετρελαίου του Ιράκ που διέσχιζαν την Τουρκία και επέτρεψε στα αμερικανικά πολεμικά αεροσκάφη να χρησιμοποιήσουν

την τουρκική αεροπορική βάση για τις επιθέσεις τους εναντίον του Ιράκ¹⁶.

Οι τουρκικές δυνάμεις συνεργάστηκαν αρμονικά με τις αμερικανικές στην επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου» το 1991 στα πλαίσια του ανθρωπιστικού προγράμματος του Ο.Η.Ε. για την προστασία των Κούρδων προσφύγων από τα στρατεύματα του Σαντάμ Χουσεΐν και βοήθησαν τις αμερικανικές δυνάμεις να κρατήσουν τα ιρακινά στρατεύματα έως τον 36ο παράλληλο στο βόρειο Ιράκ. Ταυτόχρονα, βέβαια, οι τουρκικές δυνάμεις πραγματοποιούσαν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε βάρος του ΡΚΚ εισχωρώντας στο έδαφος του βόρειου Ιράκ και δημιούργησαν τέσσερις στρατιωτικές βάσεις, με στόχο να γίνει ευκολότερη η καταδίωξη και η σύλληψη των Κούρδων ανταρτών του ΡΚΚ. Οι τουρκικές ειδικές δυνάμεις (περίπου 1.200-1.500 στρατιώτες) παρέμειναν και μετά το τέλος του πολέμου του Κόλπου με την ανοχή των Αμερικανών.

Στις νοτιοανατολικές επαρχίες της Τουρκίας στα σύνορα με το Ιράκ δια-

¹⁵ K. Kirişçi, 1999. "Turkey and the United States: Ambivalent Allies", in B. Rubin, and T. Keaney, (eds.) *Friends of America: US Allies in a Changing World* (London: Frank Cass), σελ. 218-226; Gönlübol, Mehmet. et. al. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, σελ. 695-708.

¹⁶ W. Hale, 1992. "Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis", *International Affairs* 68:4, σελ.683-687.

μένουν περίπου 12 εκατομμύρια Κούρδοι. Οι εξεγέρσεις του κουρδικού πληθυσμού αποτελούν πρόβλημα για το τουρκικό κράτος ήδη από την εποχή της ίδρυσης του το 1923¹⁷. Η καταστολή των ένοπλων δραστηριοτήτων του ΡΚΚ που ξεκίνησε το 1984 αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της τουρκικής πολιτικής το οποίο θεωρητικά τερματίστηκε το 1999 με τη σύλληψη και τη φυλάκιση του Αμπτουλάχ Οτσαλάν και τη μονομερή κατάπαυση των εχθροπραξιών από τον ίδιο.

Την περίοδο, όμως, του πολέμου μεταξύ του τουρκικού στρατού και του ΡΚΚ, η αστάθεια στο βόρειο Ιράκ αρχικά λόγω του πολέμου μεταξύ Ιράκ-Ιράν στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στη συνέχεια στις αρχές του 1990 λόγω της δημιουργίας της προστατευόμενης ζώνης από τα Ηνωμένα Έθνη, έδωσαν τη δυνατότητα στις δυνάμεις του ΡΚΚ να χρησιμοποιούν το έδαφος του βόρειου Ιράκ για να προετοιμάζουν τις επιθέσεις τους εναντίον του τουρκικού στρατού αλλά και για να βρίσκουν καταφύγιο όποτε οπισθοχωρούσαν. Γι' αυτό η Άγκυρα πάντα επεδίωκε καλές σχέσεις με τη Βαγδάτη και υποστήριξε το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν μετά το τέλος του πολέμου του Κόλπου.

Παράλληλα, η Τουρκία διατηρούσε επαφές και με τις δύο κυριότερες κουρδικές οργανώσεις του Ιράκ, το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα του Μασσούντ Μπαρτζανί και την Πατριωτική Ένωση

του Κουρδιστάν με ηγέτη τον Τζελάλ Ταλαμπανί -σημερινό πρόεδρο του Ιράκ- και θεωρούσε ότι μπορεί να έχει λόγο στις εξελίξεις στο βόρειο Ιράκ και στην τύχη που θα έχει ο κουρδικός πληθυσμός. Οι Κούρδοι πρόσφυγες που μετά το τέλος του πολέμου επέστρεψαν από τα σύνορα της Τουρκίας και του Ιράν στα οποία είχαν καταφύγει για να γλιτώσουν από το μένος του καθεστώτος της Βαγδάτης, στην περιοχή του βόρειου Ιράκ μπόρεσαν με την αμερικανική στήριξη να αναπτύξουν κάποια μορφή εμβρυακής αυτοδιοίκησης που σταδιακά τα επόμενα χρόνια μετατράπηκε σε *de facto* αυτονομία με την ανοχή των Αμερικανών.

Το Σεπτέμβριο του 1998, οι αρχηγοί των δύο Ιρακινών κουρδικών οργανώσεων, ο Μασσούντ Μπαρτζανί και ο Τζελάλ Ταλαμπανί, συναντήθηκαν στην Ουάσιγκτον για διαπραγματεύσεις χωρίς τη συμμετοχή της Άγκυρας. Στη συνάντηση με την Αμερικανίδα υπουργό των εξωτερικών Μαντελίν Ολμπράιτ δόθηκε η υπόσχεση στους Κούρδους ηγέτες για παροχή αυτονομίας σε ένα ομοσπονδιακό Ιράκ¹⁸. Το γεγονός προκάλεσε την έντονη αντίδραση της τουρκικής πλευράς ήταν, όμως, ένδειξη ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες άφηναν την Τουρκία έξω από τις συζητήσεις για τον εδαφικό διακανονισμό της περιοχής.

Για την τουρκική ηγεσία είναι αδιανόητη η δημιουργία μίας αυτόνομης κουρδικής πολιτικής οντότητας στο βόρειο Ιράκ, γιατί μελλοντικά μπορεί να οδηγήσει σε απόσχιση στις νοτιοανατολικές επαρχίες

¹⁷ Αναλυτικά δείτε, H. J. Barkey and G. Fuller, *Turkey's Kurdish Question*, (Lanham, Md.: Rowman and Littlefield, 1998) και K. Kirisci and G. Winrow, *The Kurdish Question in Turkey: An example of trans-State Conflict*, (London: Frank Cass, 1997).

¹⁸ H. Kramer, *A Changing Turkey. The Challenge to Europe and the United States* (Washington D.C: Brookings Institution Press, 2000), σελ. 227.

της Τουρκίας η πλειοψηφία των οποίων είναι Κούρδοι¹⁹. Επίσης, εκεί θα συνεχίσουν να βρίσκουν καταφύγιο τα μέλη του ΡΚΚ και θα ετοιμάζουν τις επιχειρήσεις τους εναντίον του τουρκικού στρατού χωρίς η ίδια να μπορεί να επέμβει.

Οι ανησυχίες της Τουρκίας αυξήθηκαν μετά την έναρξη του πολέμου στο Ιράκ το Φεβρουάριο του 2003 κυρίως σε ό,τι αφορά τη διατήρηση του εδαφικού status quo του μεταπολεμικού Ιράκ που θα απειλείται από τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου ή σχεδόν ανεξάρτητου κουρδικού κράτους (με πρωτεύουσα το πλούσιο σε αποθέματα πετρελαίου Κιρκούκ) και την αποφυγή δημιουργίας ενός ακραίου ισλαμικού ιρακινού κράτους.

Πολύ γρήγορα η αμερικανική κυβέρνηση ζήτησε και από τη νεοεκλεγείσα κυβέρνηση του Ταγίπ Ερντογάν να επιτρέψει τη διέλευση των αμερικανικών στρατευμάτων από το τουρκικό έδαφος στο βόρειο Ιράκ και τη χρήση της στρατιωτικής βάσεως του Ιντσιρλίκ. Ωστόσο, πριν από την έναρξη του πολέμου το Φεβρουάριο του 2003, υπό την ανοχή της τουρκικής κυβέρνησης, δυνάμεις του αμερικανικού στρατού διέσχιζαν το τουρκικό έδαφος για την προετοιμασία των στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Την 1η Μαρτίου 2003, η τουρκική βουλή καταψήφισε πρόταση της κυβέρνησης η οποία θα άνοιγε το δρόμο για δημιουργία «βόρειου μετώπου» που θα χρησιμοποιούσαν οι αμερικανικές

δυνάμεις για να εισβάλουν στο Ιράκ²⁰. Τελικά, επιτράπηκε μόνο η χρήση της βάσης του Ιντσιρλίκ.

Το ανεπιθύμητο από αμερικανικής πλευράς αποτέλεσμα εκείνης της ψηφοφορίας προκάλεσε κρίση στις τουρκοαμερικανικές σχέσεις αφού οι Αμερικανοί ήταν σχεδόν βέβαιοι και είχαν προετοιμαστεί στρατιωτικά για είσοδο από το τουρκικό έδαφος. Βέβαια, στην έκβαση των στρατιωτικών επιχειρήσεων οι συνέπειες αυτής της απόφασης δεν ήταν σημαντικές. Όμως, ο πολιτικός αντίκτυπος ήταν τεράστιος αφού αμερικανοί αξιωματούχοι επέκριναν την τουρκική κυβέρνηση και τη στρατιωτική ηγεσία ότι δε αναγνωρίζουν τις συμμαχικές τους υποχρεώσεις και είναι αγνώμονες στους συμμάχους τους²¹.

Ταυτόχρονα, η τουρκική κοινή γνώμη σε ποσοστό 80.6% ήταν αντίθετη στη συμμετοχή της χώρας της στον πόλεμο του Ιράκ²² και δηλώσεις αντιαμερικανικού περιεχομένου εν μέσω των στρατιωτικών αμερικανικών επιχειρήσεων στο Ιράκ γίνονταν από αξιωματούχους της τουρκικής κυβέρνησης.

Η κρίση συνεχίστηκε τον Ιούλιο του 2003 όταν Αμερικανοί στρατιώτες συνέλαβαν τούρκους στρατιώτες των ειδικών δυνάμεων μαζί με προσωπικό του κόμματος Ιρακινού Τουρκμενικού Μετώπου (IFT) στη Σουλεϊμάνιγιε ως υπόπτους για το σχεδιασμό βομβιστικών ενεργειών. Οι Τούρκοι στρατιώτες οδηγήθηκαν στη Βα-

¹⁹ A. Sever, "Evolution of Turkish-American Relations in the Middle East since 1945", *Turkish Review of Middle East Studies* (ISIS: 10, 1998/99), σελ. 159-160.

²⁰ H. Barkey, 2005. "Turkey and Iraq. The Perils (and Prospects) of Proximity", (July 2005) Special Report United States Institute of Peace, σελ. 16.

²¹ *Ibid*, σελ. 17.

²² U. Toprak, and D. Aydin, "Turkish public opinion regarding the US and the iraqi question", *MERIA Journal*, (9:3, September 2005), σελ. 3.

γδάτη με τις μεθόδους που ακολουθούνται για τους υπόπτους της Αλ Κάιντα και ελευθερώθηκαν μερικές ημέρες μετά χωρίς να δοθούν επαρκείς εξηγήσεις στην τουρκική πλευρά²³. Το γεγονός προκάλεσε την οργή της τουρκικής κυβέρνησης αλλά και της κοινής γνώμης που αισθανόταν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες τιμωρούσαν την Τουρκία λόγω της απόφασης της τουρκικής εθνοσυνέλευσης. Το γεγονός αυτό είχε συνέπεια να αποταχθούν ή να συνταξιοδοτηθούν όλοι οι επικεφαλής των τουρκικών ειδικών στρατιωτικών δυνάμεων στο Ιράκ αλλά και ο διοικητής των Τουρκικών Ειδικών Δυνάμεων από το τουρκικό επιτελείο.

Η Τουρκία στην προσπάθεια της να αυξήσει την επιρροή της στις εξελίξεις στο βόρειο Ιράκ αλλά και να νομιμοποιήσει την παρουσία της «ανέδειξε» το ζήτημα της τουρκμενικής μειονότητας

και έγινε ο υπερασπιστής των δικαιωμάτων των Τουρκομάνων. Σύμφωνα με την τουρκική πλευρά, οι Τουρκομάνοι είναι η τρίτη μεγαλύτερη μειονότητα στο Ιράκ και αρκετά πολυπληθής στο βόρειο τμήμα της χώρας και ειδικότερα στο Κιρκούκ²⁴. Η υπεράσπιση της «έντονης παρουσίας» των Τουρκομάνων και οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους γίνεται με στόχο να δημιουργηθούν εντυπώσεις από την Τουρκία καθώς και να δημιουργήσουν εθνοτικό ζήτημα σε μία κατεχοχήν κουρδική περιοχή.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας η τουρκική πλευρά και ειδικότερα οι ειδικές δυνάμεις του τουρκικού στρατού βοήθησαν στη δημιουργία ενός κόμματος του Ιρακινού Τουρκμενικού Μετώπου Iraqi Turkmen Front (ITF), ώστε να συσπειρωθούν όλοι οι Τουρκομάνοι γύρω από αυτό²⁵.

²³ Αργότερα ο αρχηγός των αμερικανικών δυνάμεων (USCENTCOM) στρατηγός Τζον Αμπιζιάιτ παραδέχτηκε ότι επρόκειτο για λάθος επειδή οι αμερικανικές δυνάμεις στο Ιράκ δεν έχουν την εμπειρία να δουλεύουν με τους Τούρκους, όπως οι αμερικανοί συνάδελφοί τους στην Ευρώπη.

²⁴ Οι Τουρκομάνοι σύμφωνα με τουρκικές πηγές αποτελούν το 8-11% του πληθυσμού, ενώ, σύμφωνα με ανεξάρτητες πηγές είναι μόλις 2-3%, με θρησκευτικές διαφορές (Σουνίτες - Σιίτες), Barkey, "Turkey and Iraq", σελ. 6-7.

²⁵ Το τουρκμενικό κόμμα έχει στενότερη σχέση με τις τουρκικές ειδικές στρατιωτικές δυνάμεις που εδρεύουν στην περιοχή παρά με την τουρκική πολιτική ηγεσία. Αυτό εξηγείται βάση της απόφασης του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας το 1996 σύμφωνα με την οποία προΐσταται ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου όλων των δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με το Ιράκ. Η έδρα των τουρκικών ειδικών δυνάμεων βρίσκεται στη Σιλόπη, πόλη της νοτιοανατολικής Τουρκίας και σε αυτή υπάγονται και οι εκπρόσωποι του τουρκικού υπουργείου των εξωτερικών που βρίσκονται στην περιοχή για το θέμα του Ιράκ.

Στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2005, το IFT κέρδισε μόλις τρεις έδρες στην Ιρακινή βουλή και μόνον το 0.87% των ψήφων. Το αποτέλεσμα προκάλεσε έντονη κριτική στην Τουρκία, ακόμη και από τον πρωθυπουργό Ερντογάν και τον υπουργό εξωτερικών Γκιούλ οι οποίοι επέκριναν ανοικτά την ηγεσία του Ιρακινού Τουρκμενικού Μετώπου ότι απέτυχε να προσελκύσει τους Τουρκομάνους.

Η επαναδραστηριοποίηση του PKK στις νοτιοανατολικές επαρχίες της Τουρκίας και οι βομβιστικές επιθέσεις σε διάφορα τουρκικά τουριστικά θέρετρα το καλοκαίρι του 2005, επανέφερε στο προσκήνιο το κουρδικό πρόβλημα της Τουρκίας για την κυβέρνηση αλλά και για τη στρατιωτική ηγεσία χωρίς, όμως, να βρίσκει αναμενόμενη ανταπόκριση από την αμερικανική πλευρά. Οι Η.Π.Α. κωφεύουν στο αίτημα της Τουρκίας για την καταδίωξη των μελών του PKK που καταφεύγουν στο βόρειο Ιράκ. Η αμερικανική στρατιωτική ηγεσία προτρέπει την Τουρκία να ακολουθήσει τη νόμιμη οδό και να ζητήσει την άδεια της «εκλεγμένης» ιρακινής κυβέρνησης για επιχειρήσεις εναντίον του PKK στο ιρακινό έδαφος. Έτσι, η Τουρκία ρητορικά διαμηνύει ότι διατηρεί το δικαίωμα

μονομερούς παρέμβασης στο βόρειο Ιράκ, στην πράξη, όμως, θα έχει να αντιμετωπίσει ένα οργανωμένο κουρδικό στρατό και καμία διπλωματική στήριξη από τις Η.Π.Α.

Σε πολιτικό επίπεδο, επίσης η Τουρκία βρίσκεται σε δύσκολη θέση αφού στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση που τελικά ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2005 θα είναι υποχρεωμένη να διασφαλίσει τα εκπαιδευτικά και τα γλωσσικά δικαιώματα των Κούρδων. Επιπλέον, είναι εντελώς ασυμβίβαστο μία χώρα η οποία επιδιώκει να ενταχθεί σε έναν οργανισμό όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση να είναι διατεθειμένη να εισβάλει σε ένα ξένο κράτος για να καταδιώξει τα μέλη του PKK.

Οι παραπάνω εξελίξεις καταδεικνύουν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν υπολογίζουν αυτά που οι Τούρκοι θεωρούν ζωτικά συμφέροντα της χώρας στην περιοχή και ούτε τις ανησυχίες τους για την πολιτική ενδυνάμωση των Κούρδων του βόρειου Ιράκ, συνθήκες που έχουν οδηγήσει σε κρίση τις τουρκοαμερικανικές σχέσεις.

Ο παραμερισμός της παραδοσιακής συμμάχου Τουρκίας στο ζήτημα του Ιράκ δεν οφείλεται μόνο στον αμερικανικό ρεβανσισμό λόγω της άρνησης της τουρκι-

κής βουλής να επιτρέψει τη διέλευση των αμερικανικών στρατευμάτων από το τουρκικό έδαφος. Πολύ σημαντικός παράγοντας είναι ότι οι Κούρδοι του βόρειου Ιράκ έχουν συνεργαστεί αρμονικά με τις Ηνωμένες Πολιτείες από το 1991 και έχουν αποκτήσει έναν καλά οργανωμένο υπολογίσιμο στρατό στη διάθεση του αμερικανικού στρατού κατοχής. Οι κουρδικές δυνάμεις αποτελούν παράγοντα σταθερότητας και έχουν δημιουργήσει συνθήκες ασφάλειας για τα αμερικανικά στρατεύματα στο βόρειο Ιράκ, όταν στο υπόλοιπο τμήμα της χώρας οι Αμερικανοί εξακολουθούν και δεν ελέγχουν πλήρως την κατάσταση.

Γι' αυτό υπό τις παρούσες πολιτικοστρατιωτικές συνθήκες οι Αμερικανοί δεν πρόκειται να ενθαρρύνουν ή ακόμα περισσότερο να επιτρέψουν μία εντονότερη τουρκική στρατιωτική παρουσία στο βόρειο Ιράκ παρά τις αιτιάσεις της Τουρκίας για προστασία της τουρκμενικής μειονότητας ή καταδίωξη των τρομοκρατών του ΡΚΚ, γιατί ενδέχεται να αποτελέσει προάγγελο αναζωπύρωσης της βίας και που μπορεί να προκαλέσει αποσταθεροποίηση στην ευρύτερη περιοχή και να δημιουργήσει επιπλέον προβλήματα στην αμερικανική αποστολή στο Ιράκ.

Επίσης, η παρουσία του τουρκικού στρατού είναι ανεπιθύμητη από την προσωρινή κυβέρνηση του Ιράκ καθώς έχει δηλώσει ότι «επιθυμεί οι γειτονικές χώρες να μην αναμειχθούν στα εσωτερικά του Ιράκ»²⁶. Το καλοκαίρι του 2004 οι Κούρδοι σε συνεργασία

με την ιρακινή κυβέρνηση και με τη συνδρομή του Αμερικανού πολιτικού διοικητή Πωλ Μπρέμερ απέτρεψαν την ανάπτυξη ειρηνευτικών τουρκικών στρατευμάτων στο Ιράκ παρά τη συμφωνία που υπογράφηκε μεταξύ Άγκυρας και Ουάσινγκτον.

Οι Κούρδοι έχουν ήδη εξασφαλίσει με το προσωρινό σύνταγμα του Ιράκ που υπογράφηκε το Μάρτιο του 2004 ειδικό καθεστώς (εγγυημένη αυτονομία) στην περιοχή του βόρειου Ιράκ. Επιπλέον, οι Αμερικανοί ενισχύουν πολιτικά τους Κούρδους συμμάχους τους στην παρούσα συγκυρία οι οποίοι ελέγχουν την πλούσια σε πετρέλαια περιοχή και με κάθε ευκαιρία υπενθυμίζουν στην Άγκυρα ότι δεν έχει καμία δουλειά εκτός των συνόρων της.

Η Τουρκία βλέπει με αρκετή καχυποψία πλέον τις αμερικανικές κινήσεις στο βόρειο Ιράκ και είναι αρκετά επιφυλακτική με τη νέα κουρδική οντότητα που δημιουργείται στα σύνορα της. Για το λόγο αυτό προσπαθεί να παραμείνει στις εξελίξεις και να νομιμοποιήσει την ανάμειξη της, χρησιμοποιώντας ως μοχλό πίεσης την παρουσία της τουρκμενικής μειονότητας αλλά και το «κατοχυρωμένο δικαίωμα» καταδίωξης των μελών του ΡΚΚ, το οποίο είναι ζήτημα ύψιστης εθνικής ασφάλειας για τους Τούρκους.

Η Τουρκία βέβαια έχει αντιληφθεί ότι παρά τις δυσκολίες που υπάρχουν στις τουρκοαμερικανικές σχέσεις δεν μπορεί να ανταγωνίζεται τις Ηνωμένες Πολιτείες στο θέμα του Ιράκ. Γι' αυτό και η τουρκική στρατιωτική ηγεσία προ-

²⁶ Ibid, σελ.12.

σπαθεί να βρει διόδους επικοινωνίας και να μειώσει τις εντυπώσεις για το αντιαμερικανικό κλίμα που επικρατεί στην τουρκική πολιτική ελίτ αλλά και στην τουρκική κοινή γνώμη.

Αυτό που χαρακτηρίζει τις σχέσεις της Τουρκίας με τις Η.Π.Α. από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 στο θέμα του Ιράκ είναι μία σύγκλιση και απόκλιση των συμφερόντων. Από τη μία πλευρά στις αρχές του 1990, η Τουρκία υποστήριξε την αμερικανική πολιτική που στόχο είχε την προστασία των Κούρδων του βόρειου Ιράκ και την αναχαίτιση του καθεστώτος Σαντάμ

που παρέμεινε στη Βαγδάτη, αποσκοπώντας στην εδραίωση του ρόλου της ως στρατηγικού συμμάχου των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ωστόσο, μετά τη νέα αμερικανική στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ το 2003 έγινε φανερό ότι τόσο οι στρατηγικές επιδιώξεις της Άγκυρας στο Ιράκ όσο και η προνομιακή σχέση με τις Η.Π.Α. τέθηκαν σε αμφισβήτηση. Σε αντίθεση με τους Κούρδους του βόρειου Ιράκ που έχουν κερδίσει την εύνοια των Αμερικανών και έχουν εδραιώσει στρατιωτικά αλλά και πολιτικά πλέον την παρουσία τους στο βόρειο Ιράκ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Barkey H. J. and G. Fuller, 1998. *Turkey's Kurdish Question*, Lanham, Md.: Rowman and Littlefield.
- ☞ Barkey, Henri. 2005. "Turkey and Iraq. The Perils (and Prospects) of Proximity", (July 2005) Special Report United States Institute of Peace.
- ☞ Bitsios, Dimitrios. 1975. *Cyprus The Vulnerable Republic*. Thessaloniki: Institute of Balkan Studies.
- ☞ Bölükbası, Suha. *The Superpowers and the Third World: Turkish-American Relations, The Turkish-American Relations and Cyprus*, Lanham: University Press of America.
- ☞ Couloumbis, Theodoros. 1983. *The United States, Greece and Turkey The Troubled Triangle*. New York: Praeger Publishers.
- ☞ Criss, Nuri Bilge. 1997. "Strategic Nuclear Missiles in Turkey: The Jupiter Affair, 1959-1963", *The Journal of Strategic Studies* 20:3.
- ☞ Deringil, Selim. 1989. *Turkish Foreign Policy during the Second World War: An "Active" Neutrality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ☞ Evriviades, Marios, 1998. "Turkey's Role in United States Strategy During and After the Cold War", *Mediterranean Quarterly* 9:2 .
- ☞ G. Harris, George, *Troubled Alliance Turkish-American Problems in Historical Perspective 1945-1971*. Washington DC: Hoover Institution.
- ☞ Gönlübol M. et. al., 1996. *Olaylarla Türk Dış Politikası, (1919-1995) (Θέματα Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής)*, 9th έκδοση Άγκυρα: εκδόσεις Cem.

- 📖 Hale, William. 1992. "Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis", *International Affairs* 68:4.
- 📖 Kirisci Kemal. and G. Winrow, 1997. *The Kurdish Question in Turkey: An example of trans-State Conflict*, London: Frank Cass.
- 📖 Kirişçi, Kemal. 1999. "Turkey and the United States: Ambivalent Allies", in B. Rubin, and T. Keaney, (eds.) *Friends of America: US Allies in a Changing World* London: Frank Cass.
- 📖 Kramer, Heinz. 2000. *A Changing Turkey. The Challenge to Europe and the United States* Washington D.C: Brookings Institution Press.
- 📖 Laipson, Elen. 1991. "US Policy towards Greece and Turkey Since 1974", in Konstas, Dimitris (ed.) *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s Domestic and External Influences*. London: Macmillan.
- 📖 *Middle East Journal* ,"Document President Johnson and Prime Minister İnönü," , vol. XX.
- 📖 Mc Ghee, George. 1990. *The US-Turkish-NATO Middle East Connection*. New York: St. Martin Press.
- 📖 Rustow, Dankwart. 1987. *Turkey America's Forgotten Ally*. New York: Council on Foreign Relations.
- 📖 Sander, Oral. 1979. *Türk-American İlişkileri 1947-1964, (Τουρκοαμερικανικές Σχέσεις 1947-1964) Άγκυρα: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Πανεπιστημίου Άγκυρας.*
- 📖 Sayari, Sari. 1992 "Turkey: The Changing European Security Environment and the Gulf War", *The Middle East Journal* 46:1.
- 📖 Sever, Aylin. "Evolution of Turkish-American Relations in the Middle East since 1945", *Turkish Review of Middle East Studies* ISIS: 10, 1998/99.
- 📖 Sezer, Duygu. 1996. "Turkey and the New Security Environment in the Balkan and Black Sea Region" in Mastny and Nation eds. *Turkey between East and West: New Challenges for a Rising Regional Power*, Boulder, CO: Westview.
- 📖 Sonyel, Salahi. 1997. *Cyprus, The Destruction of a Republic, British Documents 1960-65* The Eothen Press.
- 📖 Toprak, U.and D. Aydin, "Turkish public opinion regarding the US and the iraqi question", *MERIA Journal* , 9:3, September 2005.
- 📖 Vali, Ferenc. *Bridge Across the Bosphorus*, Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- 📖 Vanezis, P.N. 1974. *Makarios Pragmatism v. Idealism* London: Abelard-Schuman.
- 📖 Weber, Frank. 1993. *Ο Επιτήδειος Ουδέτερος: Η Τουρκική Πολιτική κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο*. Αθήνα: Εκδόσεις Θέτιλη.
- 📖 Yılmaz, Bahri. 1994. "Turkey's New Role in International Politics", *Aussen Politic-German Foreign Affairs Review* 45.
- 📖 Ριζάς, Σωτήρης. 2000. *Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία: Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967* Αθήνα: Βιβλιόραμα.